Istoria războiului rece

ANDRfi FONTAINE

HISTOIRE DE LA GUERRE FROIDE

II

De la guerre de Coree â la crise des alliances. 1950—1967

str. General Constantin Christescu, nr. 5 sector 1,
București, cod. 70764

ANDRfi FONTAINE

ISTORIA RĂZBOIULUI RECE

De la războiul din Coreea la criza alianțelor. 1950—1967

Voi. 3

Ediție îngrijită, traducere și note de
GEORGE G. POTRA și DELIA RĂZDOLESCU

EDITURA MILITARĂ
Coperta : FLORIN CREANGA

Ilustrația copertei I : NIKITA SERGHEEVICI HRUȘCIOV, prim secretar al C.C. al P.C.U.S., și RICHARD NIXON, vicepreședinte al S.U.A.

ISBN 973-32-0362-9

UCENICIA COEXISTENȚEI

Zeus, voind să-i împace pe cei doi dușmani și nereușind să facă acest lucru, i-a legat pe unul de celălalt.

PLATON
(Phaidon)

INTRODUCERE

La cincizeci de ani de la revoluția bolșevică, războiul rece, copilul nelegitim al acesteia, s-a terminat oare ? Ar fi paradoxal să susținem acest lucru când mai subzistă in inima Europei cel mai sinistru simbol al său, zidul de la Berlin, când o criză violentă tocmai zguduie Orientul Mijlociu și când o luptă interminabilă continuă să opună în Vietnam zeci de tmii de partizani marxiști jandarmilor supraechipați ai societății abundenței. In fiecare zi, la nord de paralela 17, rachetele sovietice doboară avioane americane. Moscova și Washingtonul continuă să angajeze un număr uriaș de invenții și sume fantastice în cercetarea privind armele-minune, în apărarea împotriva acestor arme și în mijloacele pentru a dejuca riposta. Dar, în fiecare zi, se afirmă mai clar convingerea celor două superputeri ale lumii moderne că forța este incapabilă, în era nucleară, să rezolve diferende pentru care au fost, în diverse rânduri, la un pas de a împinge omenirea intr-o catastrofă nimicitoare.

Acest al doilea și ultim volum * *al* Istoriei războiului rece, *care începe cu războiul din Coreea, culme a înfrun-*

* Așa cum am precizat, la apariția primelor două volume ale ediției în limba română, Editura Militară asigură tipărirea acestei lucrări într-un număr de patru volume, fiecare volum original fiind împărțit în ediția română în alte două volume, respectând logica internă a autorului, care a procedat el însuși la structurarea fiecărui volum în două părți bine delimitate tematic și cronologic. Așa că actualul volum doi al ediției franceze se constituie în volumul al treilea și al patrulea ale ediției române *(n. tr.).*

tării între blocul sovietic și lumea burgheză, este — cct și primul — o încercare de a analiza aceste diferende și de a reconstitui înlănțuirea numeroaselor încercări de forță pe care ele le-au determinat. Ultima dintre ele datează din 1962. In acest an, Kennedy și Hrușciov s-au angajat în Cuba într-o confruntare dramatică, în care cea mai mică greșeală ar fi putut să producă o catastrofă. Dar, după ce s-au înfruntat direct, de-a lungul unei întregi săptămâni din octombrie, s-au jurat să facă totul pentru a evita repetarea unor asemenea aventuri și, în mai puțin de un an, în august 1963, miniștrii lor aveau să semneze la Moscova un tratat privind încetarea experiențelor nucleare în spațiul atmosferic. (1) †

S-a spus și s-a repetat că importanța tehnică a acestui acord a fost modestă și nimeni nu pune la îndoială acest lucru. Dar semnificația sa politică a fost imensă, pentru că acest acord coincidea cu prima denunțare publică de către Kremlin a ereziei maoiste. Pentru prima oară în istoria sa, țara Revoluției din Octombrie punea încheierea unui acord cu „imperialismul" înaintea menținerii coeziunii blocului socialist. Contrar celor ce au crezut comuniștii ani de-a rândul, se dovedea că și în tabăra lor contradicția în planul intereselor naționale putea fi mai puternică decât solidaritatea ideologică și similitudinea sistemelor lor sociale. Este prea curând, desigur, să vorbim despre o răsturnare a alianțelor. Dar când ai în față doi inamici, care se opun unul altuia, nu poți evita mult timp să alegi între ei. în ceea ce ii privește, chinezii au hotărât deja, în orice caz, că „revizioniștii" sovietici au devenit în mod „obiectiv" aliații americanilor.

Această cotitură din vara anului 1963, pe care nici asasinarea lui Kennedy (2), nici căderea neașteptată a lui Hrușciov (3) nu au pus-o cu

† Cifra în paranteze trimite la notele traducătorilor, aflate la sfârșitul fiecărui capitol, după bibliografie și notele autorului.

adevărat în cauză, este consecința, cel puțin provizorie, a unui război rece, in care

istoricii vor fi de acord din ce in ce mai mult să vadă cel de-al treilea război mondial. Un război în care recurgerea la arme a putut să fie I mitată și localizată, dar a cărui extremă duritate era pe măsura mizei sale r triumful, la scară mondială, a uneia sau alteia dintre cele două concepții de v'.ață, aparent ireconciliabile. Tratatul de la Moscova a consacrat, in fond, eșecul pretențiilor atât al unora, cât și ale altora. Partida începută imediat după înfrângerea celui de-al treilea Reich s-a încheiat cu un rezultat de egalitate, printr-un armistițiu fără învingători și fără învinși. Suntem îndrituiți să ne întrebăm dacă cel de-al patrulea război mondial va opune China, care va fi unul dintre beligeranți, Statelor Unite sau U.R.S.S. sau in același timp amândorura și dacă acest război va rămâne rece. Evident, doar dacă o răsturnare neprevăzută nu va readuce la putere la Beijing prieteni ai „revizioniștilor" de la Moscova, ceea ce nu vrea să spună, de altfel, că blocul sovietic își va regăsi ipso facto ‡ *dinamismul cuceritor care i-a adus în urmă cu douăzeci de ani atâția admiratori și atâția dușmani.*

Nu ne vom lansa aici în speculații. Am încercat să facem, luându-ne intr-un fel revanșa asupra servitutilor gazetăriei, o operă de istoric. Este un asemenea lucru posibil ? Din toți cititorii care au binevoit să ne împărtășească părerea lor asupra primului volum al acestei lucrări, unul singur, desigur nu cel mai puțin important, a considerat că ar fi prematur să se scrie istoria războiului rece. Ești tentat să i-l opui pe Pascal (4), pentru care „orice istorie care nu este contemporană este suspectă". In ce ne privește, suntem tentați să credem că, *pentru înțelegerea unei epoci, contactarea protagoniștilor și cunoașterea*

‡ *ipso facto* (lat.) — prin însuși acest fapt, implicit *(n.tr.).*

locurilor de acțiune nu sunt mai puțin necesare decât cercetarea arhivelor. Trebuie să dispui de dosare, desigur nu de toate; cine le va avea vreodată, cine, în epoca noastră de hârțogăreală, ar putea să

le examineze ? Este important, cel puțin, să nu fie ignorate părți întregi de realitate care, pe moment, nu sunt perceptibile. Alfred Fabre-Luce nu greșește, în strălucita sa Istorie demachiată, *citându-l pe Jules Isaac (5), unul dintre istoricii cei mai probi ai timpului său:* Numai după, totdeauna după, apare realitatea, cu fața sa neliniștitoare.

Realitatea, iată ceea ce am urmărit noi cu această carte, acea realitate a cărei înțelegere a fost foarte mult facilitată, ulterior, de revelațiile destalinizării și de publicarea principalelor piese ale conflictului sino-sovietic. Acest curent, din păcate, s-a oprit după căderea lui Hrușciov (6), la fel după cum nu dispunem pentru istoria diplomației americane de după moartea lui Kennedy de asemenea documente inegalabile, precum cele consacrate președinției de către cei *trei colaboratori apropiați ai săi, Ted Sorensen (7], Arthur Schlesinger (8) și Pierre Salinger (9). Tot ceea ce are legătură cu problema Vietnamului, în special, rămâne foarte controversat și insuficient cunoscut pentru a putea vorbi cu seninătatea și obiectivitatea necesare.*

Aceste două rațiuni, importanța cotiturii din 1963 și lipsurile în informația privind perioada ulterioară ne-au determinat să ne oprim aici cu relatarea războiului rece, rezumându-ne pentru perioada următoare la un epilog, ale cărui concluzii vor trebui revizuite într-o zi.

Ne revine obligația să adresăm mulțumiri oamenilor politici și diplomaților care au binevoit să ne evoce amintirile lor sau să discute anumite aspecte ale evenimentelor pe care le expunem; prietenilor noștri de la „Le Monde", fără documentarea și sfaturile cărora numărul erorilor

și omisiunilor inevitabile unei asemenea lucrări ar fi fost cu siguranță mult mai mare ; cititorilor, cunoscuți și necunoscuți, care ne-au încurajat să o continuăm ; in fine, critic'.lor de pretutindeni care, cu una sau două excepții, au recunoscut corectitudinea abordării noaistre. Vor spune același lucru despre cel deyal doilea

volum, care relatează evenimente urmărite mult prea îndeaproape pentru ca ele să nu ne fi pasionat, in acea perioadă, în sensul cel mai profund al cuvântului. Un lucru trebuie să fie sigur, totuși, și anume <că, la fel ca și în cazul primului volum, pe cel de față l-am scris fără patimă și cu unica preocupare de a stabili — așa cum spun juriștii — toate datele dosarului.

februarie 1964 — martie 1967

(1) Tratatul privind interzicerea experiențelor nucleare în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă a fost semnat la 5 august 1963, la Moscova, între guvernele U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii. Reprezentanții României au semnat Tratatul — la Moscova, Washington și Londra — la 8 august 1963. El a fost ratificat de România prin Decretul nr. 686 din 31 octombrie 1963 *(n. tr.).*

(2) John Fitzgerald Kennedy a fost asasinat la Dallas la 22 noiembrie 1963. I-a urmat Lyndon B. Johnson (din 1960 — vicepreședinte *(n. tr.).*

(3) Plenara C.C. al P.C.U.S. hotărăște, în noaptea de 13—14 octombrie 1964, „eliberarea" lui Nikita Serghecvici Hrușciov din funcțiile de prim-secretar al C.C. al P.C.U.S. și de președinte al Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., „în legătură cu vârsta înaintată și înrăutățirea stării sănătății". L. I. Brejnev a fost ales prim-secretar al C.C. al P.C.U.S., iar A. N. Kosîghin a fost numit președinte al Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. *(n. tr.).*

(4) Blaise Pascal, (1623—1662), gânditor și scriitor francez *(n. tr.).*

(5) Jules Isaac (1877—1963), istoric francez. Lucrări : *lisus și Israel* (1948) ; *Geneza antisemitismului* (1956) *(n.tr.).*

(6) Dacă Raportul secret al lui Hrușciov la Congresul al XX-lea al P.C.U.S. a însemnat un pas înspre înlăturarea

vălului care acoperea numeroase pagini negre din istoria Uniunii Sovietice — demers departe de a fi fost dus până la capăt —, cercetările efectuate în perioada lui Brejnev au pierdut an de an din viteză și din profunzime, ajungându-se până acolo ca, chiar în lucrări de istorie care se pretind serioase, să se afirme că, de fapt, nici nu au existat represiuni, ci doar acuzații și destituiri neîntemeiate ale ofițerilor superiori și cadrelor de comandă din armată și flotă. Brejnev a inaugurat și a dat girul său, la înce-

putui anilor ’60, „campaniei de lichidare a exagerărilor înregistrate în lupta împotriva cultului personalității", ceea ce a făcut nu numai să se stopeze unele cercetări, ci și să se procedeze la „rescrierea" unor evenimente istorice și la „refacerea" biografiilor victimelor staliniste, ceea ce a însemnat, de fapt, comiterea de noi falsuri (n. *tr.).*

(7) Theodore Sorensen — consilier special al președintelui J. F. Kennedy *(n. tr.).*

(8) Arthur Meier Schlesinger Jr. (n. 1917) — istoric, autor și comentator politic american. Fiul unuia dintre cei mai reputați istorici americani, Arthur Meier Schlesinger a absolvit în anul 1938 Colegiul Harvard, unde a și predat între anii 1946 și 1961. Printre cele mai cunoscute lucrări ale sale sunt *The Age of Jackson* (Premiul Pulitzer în 1946), *The Age of Roosevelt* (3 vol., 1957— 1960) și *The Imperial Presidency* (1973). Democrat liberal activ și elocvent, Schlesisnger a scris discursurile lui Adlai Stevenson în timpul campaniilor prezidențiale ale acestuia (1952, 1956) și a fost consilier special al președintelui John F. Kennedy din 1961 până în 1963. Memoriile sale privind anii Kennedy, materializate în *A Thousand Days,* i-au adus cel de-al doilea Premiu Pulitzer în 1966. In 1961, a devenit profesor la City University of New York *(n. tr.).*

(9) Pierre Salinger — șeful serviciului de presă al președintelui J. F. Kennedy *(n. tr.).*

1.

RĂZBOIUL ÎN NUMELE PĂCII

Pentru că este cel mai puternic, nu se consideră un agresor și numește apărare planul de cotropire a pământurilor popoarelor libere.

BOSSUET
(Politica după Sfânta Scriptură)

Duminică, 25 iunie 1950, în zori, în timp ce Franța se lăsa pradă plăcerii periodice a crizelor ministeriale și simpaticul oraș Cahors, câștigat de ideile lui Garry Davis, își sărbătorea, într-o atmosferă de euforie, „mondia- lizarea" (1), trupele nord-coreene treceau în forță strâmta linie de demarcație care, la înălțimea paralelei 38, separa democrația populară de regimul prooccidental al bătrânului Syngman Rhee (2) : războiul rece devenea cald.

Știrea a părut atât de incredibilă, în ciuda avertismentelor lansate de câteva săptămâni de către serviciile de informații americane, că, pe moment, nu era luată în serios. Unui ziarist în trecere prin Tokio, care l-a întrebat dacă nu era cazul să-și amâne reîntoarcerea în

Statele Unite, MacArthur, eroul războiului din Pacific, devenit proconsul (3) al Americii în Japonia, l-a sfătuit să nu se neliniștească doar pentru atâta lucru. Curând, totuși, a trebuit să se încline în fața evidenței. Nord-co- reenii angajaseră cvasitotalitatea micii lor armate, echipată după modelul rus ; adică : patru divizii și trei brigăzi de jandarmerie. Atacul era dus pe patru direcții diferite și completat prin operații amfibie. Pentru a se justifica, Phenianul — capitala comunistă — susținea, într-un ordin de zi, că autoritățile din Sud, după ce respinseră toate propunerile de unificare a țării, au invadat Nordul. în aceste condiții, propria lor acțiune n-ar fi constituit decât o simplă ripostă. Această teză, pe care toate partidele comuniste din lume aveau să o susțină, ani de-a rândul, cu încăpățânare, rezistă doar cu greu oricărei examinări : evidenta disproporție de forțe, importanța pregătirilor, rapiditatea succeselor repurtate — totul dovedește că cei din Nord premeditaseră de mult timp ofensiva.

Cine a luat decizia ? Nimeni nu o știe cu certitudine nici astăzi de această parte a cortinei de fier. Raportul secret (4) al lui Hrușciov asupra crimelor lui Stalin nu menționează acest subiect. Ar fi totuși de necrezut ca dictatorul să nu-și fi dat cel puțin acordul pentru operație. Chiar de a doua zi după declanșarea războiului, presa din Moscova va susține fără nici o urmă de ezitare teza Phenianului. Dacă liderii sovietici n-ar fi fost la curent cu inițiativa protejaților lor coreeni, le-ar fi trebuit timp să-și definească atitudinea. Ziarele chinezești, în schimb, vor aștepta să cunoască atitudinea rușilor pentru a face același lucru ca și aceștia.

Cine a avut primul ideea ofensivei — coreeanul sau sovieticul — nu are decât o importanță secundară. Sigur este însă faptul că nimeni în lagărul socialist nu a prevăzut care vor fi repercusiunile sale. Lansându-și trupele împotriva Finlandei, în 1939, Stalin crezuse că totul se va rezolva în câteva zile cu minim de eforturi. S-a înșelat și va deveni, cu timpul, ceva mai prudent. Dar 14

de această dată, o frază dezastruoasă a secretarului de stat american, Dean Acheson, (5), l-a convins neîndoielnic că nu exista nici un risc. Vorbind în fața Clubului Național al Presei, la 12 ianuarie 1950, acesta declarase că *perimetrul defensiv* al Statelor Unite se întindea din Aleutine (6) până în Japonia, și de acolo până în Ryukyu (7) și Filipine, ceea ce nu implica în mod evident Coreea. El avea să adauge : *Întrucât securitatea militară a altor regiuni ale Pacificului este pusă în cauză, trebuie să fie deosebit de clar că nimeni nu le poate apăra împotriva unui atac militar.*[1] într-un interviu acordat la 1 martie 1949 unui ziarist britanic, MacArthur însuși se exprimase în același sens.

în mod evident, era aproape o invitație la invazie. Cum să-ți închipui, de altfel, că America — care îi lăsase pe comuniști, fără să intervină, să pună mâna pe întreaga Chină, avea să se bată pentru o mică bucățică din Coreea pe care trupele sale o evacuaseră (8) în anul precedent ? Declarația lui Dean Acheson părea să anunțe adoptarea unei strategii periferice, perfect credibilă din partea unei țări deținătoare a unui puternic armament atomic, dar foarte săracă, în schimb, în mijloace ,,clasice“.

Stalin nu avea de unde să știe că, în aprilie 1950, Consiliul Securității Naționale al Statelor Unite, desfășu- rându-și lucrările sub președinția lui Truman, abandonase complet această doctrină și decisese să reconstituie o mare unitate de luptă, capabilă să asigure țării posibilitatea de a răspunde tuturor provocărilor. Plecând de la ideea că între ideologia comunistă și ideologia democrată exista o incompatibilitate fundamentală, care le va menține mult timp în conflict, raportul adoptat de către Consiliu, cunoscut sub numărul N.S.C.-68, prevedea alocarea a 20 la sută din venitul național cheltuielilor pentru înarmare și sporirea bugetului militar de la 13 miliarde de dolari la 50 miliarde de dolari. Dacă această decizie n-ar fi fost transpusă imediat în practică, forțele americane ar fi fost incapabile să se

opună serios invadării Coreei de Sud.

Există încă un alt element ce poate contribui la explicarea atacului. Trei săptămâni mai devreme, alegerile, care se desfăşuraseră în Coreea de Sud, dăduseră o majoritate netă adversarilor „bătrânului teribil[11], Syngman Rhee, care, după 33 de ani de exil, devenise, în august 1948, primul preşedinte al republicii. Acesta reprimase, totuşi, cu o vigoare care nu avea nimic de-a face cu democraţia, toate activităţile cunoscute drept comuniste, ţinând în închisori 14 000 de persoane, printre care 14 deputaţi. Agitaţia se generalizase ca urmare a deteriorării crescânde a situaţiei economice. Guvernul era incapabil să pună ordine în finanţele sale. Washingtonul nu reuşise să-l constrângă să consulte poporul decât amenin- ţându-1 că-i va tăia orice ajutor. Toate acestea nu-1 vor împiedica pe Rhee să proclame sus şi tare intenţia sa de a trece la atacarea Nordului, ceea ce i-a dat acestuia mai mult decât un motiv pentru a invoca legitima apărare şi pentru a se gândi că trupele sale vor fi primite ca eliberatoare.

Este foarte adevărat că, la acea dată, 25 iunie 1950, care va marca declanşarea ostilităţilor, nimeni, atât în Nord, cât şi în Sud, nu-şi imagina că împărţirea ţării, renăscută din propria-i cenuşă după capitularea Japoniei, avea să fie durabilă. Se procedase la aceasta doar pentru a permite sovieticilor şi americanilor să primească atunci capitularea trupelor japoneze ; în 1947 s-au făcut din nou serioase eforturi pentru a i se pune capăt. Comisia mixtă sovieto-americană, creată în anul precedent, căzuse de acord asupra principiului unei consultări a tuturor formaţiunilor politice „democratice[14] pentru a le cunoaşte opiniile privind natura guvernului provizoriu care urma să se constituie. Curând însă, o dată cu respingerea

planului Marshall de către țările din Est, raporturile aveau să se tensioneze, iar comisia, incapabilă să se înțeleagă asupra listei partidelor care urmau să fie consultate, avea să se destrame.

16

Războiul în numele păcii

In această situație, Washingtonul preconizase ținerea de alegeri în cele două zone în vederea constituirii unui parlament unic care să desemneze un guvern provizoriu. Adunarea O.N.U. adoptase în unanimitate, la 14 noiembrie — cu excepția voturilor țărilor blocului sovietic — o rezoluție în acest sens, însărcinând o comisie să studieze la fața locului măsurile care urmau să fie luate ulterior. Dar această comisie n-avusese posibilitatea să pătrundă în Coreea de Nord și refuzase să recunoască rezultatele alegerilor ținute în Sud la 10 mai 1948. In luna august, în Nord s-au desfășurat alegeri după modelul sovietic. Fiecare dintre cele două parlamente pretindea că reprezintă întreaga țară. în parlamentul de la Seul, 100 de locuri fuseseră rezervate de- putaților din Nord. Cât privește parlamentul de la Phenian, 360 din cei 572 de membri fuseseră aleși de o adunare de delegați care afirmau că vorbesc în numele Sudului.

La 12 octombrie 1948, Moscova recunoștea (9) drept șef al guvernului din Nord pe Kim Ir Sen (10), care fusese desemnat în acest post de către parlamentul din Nord, după ce participase la gherila contra japonezilor și luptase la Stalingrad în rândurile Armatei Roșii. La 1 ianuarie 1949, confirmând un acord provizoriu, Washingtonul făcea același lucru cu Syngman Rhee. Erau întrunite toate condițiile unui război civil și singura care ar fi fost de natură să le împiedice, la fel ca în Germania, ar fi fost prezența trupelor celor două puteri, hotărâte să evite o confruntare armată, care ar fi putut să le fie fatală atât uneia, cât și celeilalte. în aceeași zi de 1 ianuarie, U.R.S.S. avea să anunțe retragerea completă a forțelor sale ; după o ezitare de șase luni,

Truman nu va găsi, în cele din urmă, o altă cale decât de a urma exemplul acesteia.

Fostul președinte nu dă în *Memoriile* sale o explicație satisfăcătoare privind această hotărâre, afirmând doar că MacArthur era partizan al acesteia și că experții considerau că perspectivele erau *favorabile pentru noua re-*

publică, atâta timp cât ea putea continua să primească un ajutor masiv din partea Statelor Unite Ar trebui să o atribuim mai curând eșecului umilitor suferit de Statele Unite în China și ostilității populației coreene față de regimul de ocupație, al cărui șef, generalul Hodge, comisese multiple gafe. Abilitatea și inteligența acestui soldat nu erau egale cu curajul său și nimeni nu-i iertase cuvintele care i s-au atribuit la sosirea sa la Seul — *coreenii aparțin aceleiași rase de pisici ca și japonezii* [3] *—,* precum și hotărârea sa de a fi menținut în serviciu funcționari japonezi.

Cinci sute de militari americani rămăseseră în Coreea de Sud, cu m'siunea de a antrena armata tinerei republici, cu un efectiv de 60 000 de oameni. Se va dovedi foarte repede că eforturile lor au avut mai puțin succes decât acelea ale omologilor sovietici rămași în Nord. La 26 iunie 1950, după numai 24 de ore de la începerea războiului, tancurile celor din Nord ajunseseră la periferiile orașului Seul. Era clar că Phenianul nu avea nici cea mai mică intenție să dea urmare rezoluției adoptate în ajun de către Consiliul de Securitate, cu 9 voturi pentru, nici un vot contra și o abținere (Iugoslavia), care îi cerea să-și retragă în cel mai scurt termen posibil trupele pe paralela 38.

Votarea acestui text nu fusese posibilă decât datorită absenței U.R.S.S., care făcuse cunoscut la 13 ianuarie că nu va lua parte la lucrările Consiliului de Securitate *atâta timp cât nu va fi eliminat din acesta reprezentantul Kuomintangului* /,(altfel spus,

atâta timp cât locul Chinei nu avea să fie atribuit guvernului de la Beijing. întrucât Carta Națiunilor Unite prevedea, în articolul 27, că hotărârile Consiliului privind alte probleme decât cele de procedură sunt adoptate prin *votul afirmativ a* 7 *din membrii săi, inclusiv voturile tuturor membrilor perma- nenți* (Statele Unite, Marea Britanie, U.R.S.S., Franța și China), guvernului sovietic nu-i va fi greu să conteste legalitatea acestei rezoluții. Dar acesta nu se aștepta ca, profitând de absența reprezentantului său, Consiliul să

adopte la 27 iunie, cu 7 voturi pentru, 1 contra (Iugoslavia), cu 2 abțineri (Rgiptul și India), la cererea lui Warren Austin, delegatul Statelor Unite, și fără ti se preocupa prea mult de litera Cartei, o altă rezoluție, cerând de astă dată membrilor Națiunilor Unite să *dea Republi- c'i Coreea tot ajutorul necesar pentru a-i respinge pe agresori* [5]. Guvernul american a acționat fără să mai aștepte votarea acestei recomandări. încă din seara de 25 iunie 1950, Truman — revenit precipitat din orașul său natal, Independence, din Missouri, unde-și petrecea weekend-ul — și-a reunit principalii săi colaboratori. Toți cei prezenți au fost de acord în a recunoaște gravitatea situației și în a aprecia, împreună cu generalul Bradley (11), eliberatorul Cherbourgului, devenit președinte al Comitetului șefilor de stat major *că există niște limite și că s-a ajuns acolo...* Rusia, după părerea sa, *nu era încă gata de război, dar era clar că voia să pună la încercare Statele Unite in Coreea. Venise deci momentul să fie avertizată* [6].

Președintele a ordonat pe loc să se furnizeze guvernului de la Seul toate armele de care putea avea nevoie și l-a autorizat pe MacArthur să protejeze *mânu militari* livrarea acestui material și evacuarea cetățenilor americani din Coreea. Și-a însărcinat miniștrii *să pregătească ordinele necesare*

pentru eventuala folosire a unităților americane. A doua zi, el avea să se convingă că *Republica Coreea avea nevoie de un ajutor imediat pentru a evita o înfrângere completă,* care ar fi pus imediat în pericol Japonia, Formosa și baza americană din Okinawa (12). El vedea în aceasta o *repetiție la scară mare* [7] a blocadei Berlinului și i-a telefonat lui MacArthur pentru a-i cere să procedeze la susținerea imediată a armatei din Sud cu unități navale și aeriene, fără a trece totuși paralela 38. în același timp, el a hotărât să interpună Flota a Vil-a între Formosa și China, pentru a-i împiedica atât pe comuniști să invadeze insula, cât și pe naționaliști să încerce să efectueze raiduri pe continent, raiduri susceptibile să antreneze trupele lui Mao în con- **19**

flict. Era deci vorba de a aplica linia de „containment[11], adică a îndiguirii, definită de George Kennan : să se recurgă la forță dacă este necesar pentru apărarea *statu-* quo-ului, abținându-se, totodată, de la orice încercare de a-1 modifica prin forță. în același timp, el va acționa pentru întărirea apărării Filipinelor și pentru sporirea ajutorului acordat trupelor franceze din Indochina.

La data de 27 iunie, chiar înainte de votul Consiliului de Securitate, Truman a făcut publice deciziile sale printr-o proclamație către națiune. în același timp, el îl va însărcina pe ambasadorul său la Moscova să solicite guvernului sovietic, date fiind *relațiile sale strânse*[s] cu regimul de la Phenian, să-și decline orice responsabilitate în această chestiune și să facă uz de influența sa pentru a-i determina pe cei din Nord să-și retragă forțele. U.R.S.S. va răspunde că cei din Sud procedaseră la invazie și că, în ceea ce o privește, respecta politica de neintervenție, a cărei sinceritate era atestată de retragerea trupelor sale din Coreea în anul precedent.

Convocat a doua zi la Casa Albă, Consiliul Securității Naționale (13) al Statelor Unite va interpreta acest răspuns ca o lipsă de intenție din partea Kremlinului de a interveni direct, dar a

subliniat unele afirmații, făcute la Beijing, care puteau lăsa să se presupună o ulterioară intrare în scenă a comuniștilor chinezi. El își va exprima satisfacția pentru sprijinul cvasiunanim manifestat de către populația americană față de riposta președintelui și față de propunerile de ajutor primite din partea Canadei, Australiei, Noii Zeelande și Olandei.

în fine, la 29 iunie 1950, luând în considerare deteriorarea crescândă a situației militare, Truman — după ce a respins o propunere a lui Chiang Kai-shek (14), încurajat de către MacArthur, de a-i pune la dispoziție 33 000 de soldați naționaliști — decidea să angajeze două divizii ale trupelor terestre americane cu baza în Japonia.

în tot acest timp, U.R.S.S. a rămas uimitor de pasivă. Ziarele sovietice rezervau puțin spațiu problemei coreene, consacrând cea mai mare parte a coloanelor lor

succeselor reale sau presupuse ale mișcărilor „partizanilor păcii[44], care susțineau în lumea întreagă, cu câteva nuanțe, tezele diplomației sovietice. O declarație făcută de Gromîko (15), la 4 iulie, pe atunci adjunct al ministrului afacerilor externe, confirma prudența pe care Stalin hotărâse să o manifeste. Contestând dreptul Consiliului de Securitate de a lua o hotărâre în absența reprezentantului sovietic și acuzând Statele Unite de intervenție armată într-un conflict pe care el nu ezita să-1 compare cu războiul civil american, pentru că și acolo Nordul se luptase cu Sudul ; el dădea asigurări că Moscova, în ceea ce o privește, va respecta principiul neintervenției, în speranța că O.N.U. va convinge Washingtonul să adopte o atitudine identică. Trei zile mai târziu, Consiliul de Securitate — din care delegatul sovietic era în continuare absent — crea un comandament al Națiunilor Unite pentru Coreea, în fruntea căruia avea să fie numit a doua zi generalul MacArthur. Consiliul de Securitate autoriza corpul expediționar să lupte sub drapelul

său albastru deschis, având un planiglob stilizat, imagine senină a unei lumi care nu fusese niciodată mai puțin „unită[44].

După ce a respins — ca reprezentând o primă acordată agresiunii — o propunere a lui Nehru (16) vizând organizarea de „contacte[44] neoficiale pentru a studia mijloacele de restabilire a păcii, asigurând participarea Chinei populare la acestea, țară care ar fi trebuit în prealabil să fie admisă în O.N.U., conducătorii americani își vor stabili drept prim obiectiv recâștigarea avantajului pe teren. La 15 septembrie 1950, atunci când cei din Nord cuceriseră aproape întregul Sud, MacArthur va proceda la o debarcare la Inchon care va răsturna într-o clipă situația. La 1 octombrie 1950, forțele sale capturaseră jumătate dintre asediatori și atinseseră pretutindeni paralela 38, care separase până la invazie cele două state coreene.

Avea să se oprească aici? La 11 septembrie 1950 Consiliul Securității Naționale al Statelor Unite recoman-

dase generalului MacArthur *să pregătească planuri pentru ocuparea Coreii de Nord*[9]. Consiliul decisese, în același timp, că nici o operațiune terestră nu trebuia să depășească paralela 38, în caz de incursiune sovietică sau chineză. Dar MacArthur, care credea că momentul este •favorabil pentru a da comunismului o lovitură decisivă, nu lua în considerare cu seriozitate un asemenea rîsc. ■La 30 septembrie, îi va cere lui Kim Ir Sen, șeful guvernului din Nord, să dea trupelor sale, oriunde s-ar fi găsit acestea, ordinul de a depune armele. în aceeași zi, opt țări aliate Statelor Unite, printre care Marea Brita- nie, supuneau O.N.U. un proiect de rezoluție solicitând Adunării Generale *să ia toate măsurile necesare pentru a asigura o situație stabilă pe tot teritoriul coreean* [ln], ceea ce autoriza implicit trecerea liniei de demarcație.

Potrivit Cartei Națiunilor Unite, un asemenea text ar fi trebuit în mod evident să fie supus Consiliului de

Securitate. Dar U.R.S.S. — înțelegând greșeala pe care o comisese boicotând organizația internațională — și-a reluat locul în acesta, hotărâtă să facă uz pe viitor atâta cât va fi necesar de dreptul său de veto.

Pentru a evita acest lucru, occidentalii s-au gândit să ceară Adunării Generale, căreia Carta nu îi dădea totuși nici o putere de decizie, să definească linia lor de conduită. Pentru a legitima denaturarea pe care o aduceau dreptului internațional, americanii vor iniția — de comun acord cu Marea Britanie, Franța, Canada etc, — o altă rezoluție, numită a celor Șapte Puteri ; potrivit acesteia, în orice situație de amenințare a păcii sau de agresiune, în care, datorită vetoului, Consiliul de Securitate *nu se achită de responsabilitatea sa principală,* Adunarea *va examina imediat chestiunea, în scopul de a face membrilor săi recomandările necesare privind măgurile colective ce urmează să fie luate.*[11]*,* inclusiv folosirea forței armate.

Violente schimburi de replici vor opune pe americanul Waren Austin și pe Gromîko în cazul primului proiect de rezoluție, pe Foster Dulles (17) — care, cu toate

că era republican, în numele sistemului „bipartizan“ conducea delegația Statelor Unite la Adunare — și pe Andrei Vișinski (18) în legătură cu cel de-al doilea proiect de rezoluție. Meciul între acești tenori, mai ales între cei doi din urmă, străluciți avocați, dotați cu o combativir tate și o știință juridică fără egal, va fi dramatic.

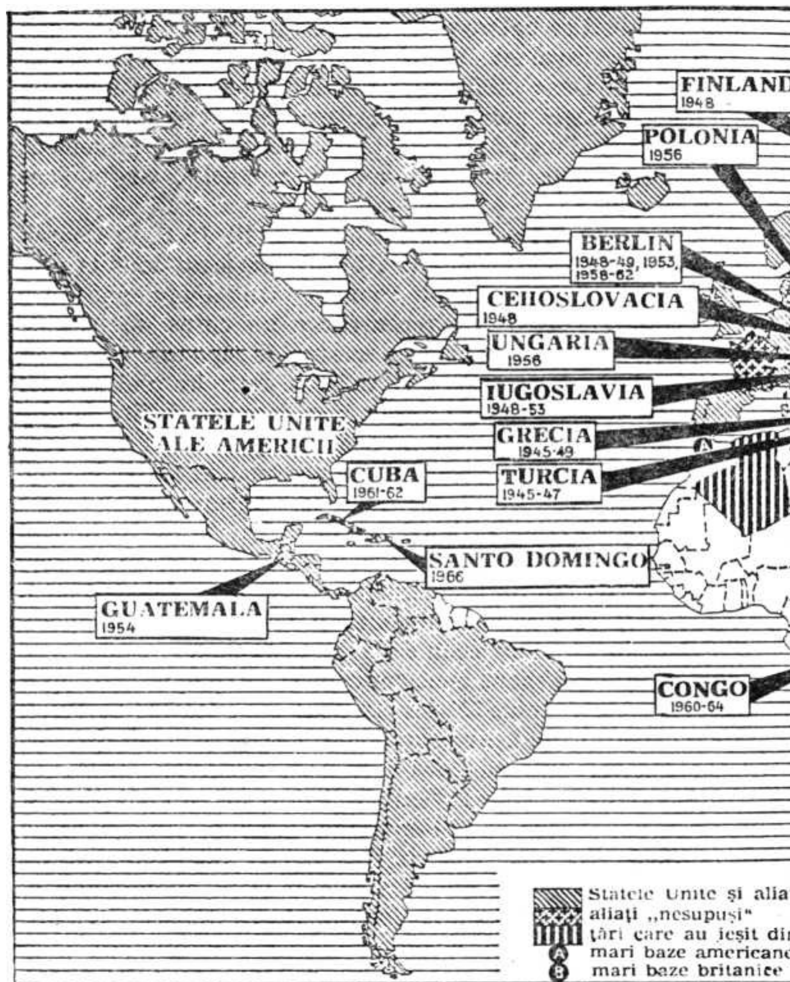
Vor interveni și alții în dezbateri : canadianul Lester Pearson (19), britanicul Frank Soskice, indianul Benegal Rau. Dar luările lor de cuvânt vor dovedi mai ales că — întemeiată pe ipoteza naivă a unei înțelegeri durabile a învingătorilor celui de-al treilea Reich — Carta prevăzuse totul, în afara unor situații ca aceea existentă în Coreea și că, în consecință, trebuia în mod serios reconsiderată, pentru a face ca Națiunile Unite să intervină acolo. în acea perioadă, țările din Africa și din Asia abia

erau reprezentate în O.N.U. și, datorită clientelei lor sud- americane, Statele Unite își impuneau în aceasta, în mod practic, legea. Rezoluția celor Opt, autorizând trecerea paralelei 38, va fi deci aprobată cu 47 de voturi pentru, 5 voturi contra și 7 abțineri, la 7 octombrie 1950. Iar aceea a celor Șapte, extinzând puterile Adunării Generale, va fi adoptată în unanimitate, la 3 noiembrie 1950, mai puțin voturile statelor membre ale blocului sovietic și 5 abțineri.

între timp, situația politică și militară din Coreea se modificase în mod considerabil. La 2 octombrie 1950, adică înainte de votul Națiunilor Unite, forțele din Sud au început să treacă dincolo de paralela 38, fără să întâlnească cine știe ce rezistență. în aceeași zi, Zhou Enlai (Ciu En-lai), primul ministru (20) al Chinei comuniste, îl va convoca pe ambasadorul Indiei, Pannikar, și îl va informa că, dacă forțe ale Națiunilor Unite, altele decât sud-coreenii, vor pătrunde în Coreea de Nord, guvernul său va trimite trupe în această țară. Truman avea să scrie în *Memor'.ile* sale că această informație — imediat comunicată la Washington — a fost primită acolo cu un oarecare scepticism, deoarece diplomatul indian, cu re- 23

MARILE BĂTĂLII

A.'.

ĂZBOIULUI RECE

«americana

gularitate în trecut, *făcuse jocul comuniştilor chinezi*[12]. Avertismentul nu era totuşi singular ; telegramele diplomatice, parvenind de la Moscova, Stockholm, New Delhi, îl confirmau, regăsindu-se în toate ziarele. Fără a schimba instrucţiunile date anterior lui MacArthur, preşedintele le va completa printr-un nou mesaj, cerându-i ca *în caz de folosire,*

manifestă sau deghizată, fără avertisment prealabil a unor unități comuniste chineze importante, oriunde ar fi în Coreea, să-și continue acțiunea, atâta timp cât, după părerea sa, forțele aflate sub propria-i conducere *ar avea o șansă rezonabilă de a rezista cu succes* [12]. I se recomanda, în fine, să nu întreprindă nimic împotriva teritoriului chinez fără acordul Washingtonului.

Acest ultim consemn nu era gratuit. MacArthur, care făcuse, la 31 iulie 1950, o vizită lui Chiang Kai-shek, în Formosa, vizită remarcată, și care ceruse, câteva zile mai târziu, într-un mesaj adresat veteranilor de război străini, o politică *agresivă, hotărâtă și dinamică* [13], determinând astfel o chemare la ordine d n partea Departamentului Apărării, suporta cu nerăbdare limitările pe care le impunea acțiunii sale grija lui Truman de a menaja Beijingul. Pentru a pune lucrurile la punct, președintele s-a hotărât să-1 întâlnească pe turbulentul său proconsul, fără a ține prea mult seama de sporirea de prestigiu pe care i-ar fi adus-o acestuia faptul că președintele se deranja pentru a-i vorbi.

întrevederea va avea loc la 15 octombrie 1950 în insula Wake, din Oceanul Pacific. Zelul stenografie al unui secretar, care se găsea într-o cameră alăturată și căruia nimeni nu-i ceruse nimic, a permis, mai târziu, publicarea textului acestui schimb de vederi, mult mai puțin dramatic și tensionat decât s-ar fi putut imagina. După ce s-a scuzat pentru necuviința sa, MacArthur va declara că victoria în Coreea era deja obținută, că Beijingul era conștient că o intervenție îl va pune în fața unui dezastru, și că, pentru acest motiv, n-o va face. MacArthur va adăuga că orice rezistență avea să înce-

teze de *Thanksgiving Day,* a patra joi a lui noiembrie, în care poporul american sărbătorește sosirea puritanilor de pe *Mayflower* (21).

Să te înșeli mai mult nici că se putea. Totuși, MacArthur, într-un interviu acordat unuia dintre prietenii săi, și care nu avea să fie publicat decât după

moartea sa, în 1964, susține că nu a spus niciodată că nu va exista o reacție din partea chinezilor și că afirmațiile în acest sens făceau parte dintr-un plan destinat a-1 *discredita.* El ar fi preconizat, în ipoteza unei intervenții, bombardarea podurilor de pe râul Yalu, care separă Coreea de Manciuria, în vederea tăierii liniilor de comunicații ale invadatorilor, care ar fi fost astfel condamnați *să moară* de *foame înainte de a fi distruși.* Dar, dacă este să-1 credem, britanicii i-ar fi informat pe chinezi despre aceste planuri, precizându-le că nu-1 var lăsa să le pună în practică și că acest lucru ar fi incitat Beijingul să invadeze Coreea[1'1]. Washingtonul și Londra aveau bineînțeles să dezmintă categoric aceste imputări.

In orice caz, chiar în momentul în care generalul îl întâlnea pe Truman pe insula Wake, soldaț'.i chinezi intrau discret în Coreea. Nu se va afla acest lucru decât zece zile mai târziu, o dată cu luarea primilor prizonieri. La 4 noiembrie 1950 MacArthur minimaliza din nou lucrurile, ceea ce părea să confirme versiunea oficială. Dar pe data de 5 noiembrie, el va considera oportună publicarea unui comunicat pentru a denunța în acțiunea chinezilor *unul din actele care contravin cel mai flagrant legii internaționale*[15], înregistrat vreodată. Mao va replica imediat că *întregul popor chinez a dec's în mod voluntar să se consacre misiunii sfinte de a rezista America, de a ajuta Coreea și de a-și apăra propriile case și propria țară*[w]. Astfel, el dădea noțiunii *voluntar* interpretarea cea mai largă care se poate imagina...

La 6 noiembrie 1950 MacArthur și-a dat seama, în fine, de gravitatea situației și a declarat că trupelor sale le fusese întinsă o cursă [17]. Fără să se consulte cu nimeni, el a dat ordinul ca 90 de fortărețe zburătoare (22) să atace

podurile de pe Yalu. Avertizat, generalul Marshall, pe atunci secretar al Apărării Statelor Unite (23), va

interzice operațiunea cu trei ore înainte de decolare. Ea nu va fi autorizată decât două zile mai târziu, formulându-se condiția expresă de a bombarda doar malul coreean al râului, cu excepția barajelor ce furnizau curent electric Manciuriei. A doua zi, comandantul șef semnala situația imposibilă în care aviatorii săi erau puși de inviolabilitatea *sanctuarului manciurian;* nu numai că adversarul dispunea de baze în care-și concentra soldații și materialele de luptă, fără să se expună vreunui risc, dar pi- loții comuniști ar fi putut, în cazul în care sorții luptei s-ar fi întors în dezavantajul lor, să se refugieze în câteva minute într-un spațiu aerian sigur. El cerea *măsuri rapide pentru a îndrepta această situație* [18].

Truman era foarte hotărât să i le refuze. El vroia cu orice preț să evite ca acest conflict din Coreea să degenereze într-un război general ; era, de asemenea, sensibil la opinia serviciilor sale de informații potrivit căreia rușii voiau să oblige Statele Unite să se angajeze cât mai mult posibil în Asia, pentru a avea mâinile libere în Europa. Britanicii și francezii, în ceea ce-i privește, erau neliniștiți de repercusiunile pe care o extindere a ostilităților putea să le aibă în privința angajamentelor americane față de ei.

Washingtonul a ales în consecință calea prudenței. Sesizând Consiliul de Securitate, președintele, Dean Acheson și Dean Rusk (24), pe atunci asistent al secretarului de stat pentru Extremul Orient, își vor înmulți declarațiile destinate să dea asigurări conducătorilor de la Beijing în special în legătură cu soarta instalațiilor hidroelectrice de pe Yalu. Ei se vor abține să ceară Organizației Națiunilor Unite să adopte sancțiuni militare împotriva Chinei. îi vor reînnoi lui MacArthur interdicția de a viola sanctuarul manciurian. Totuși, îl vor lăsa în același timp să declanșeze o nouă ofensivă, pentru a testa, pasămite, așa cum o susține fostul președinte în *Memoriile* sale, *forța, direcția și scopul efortului chinez* [19].

RĂZBOIUL ȘI ARMISTIȚIUL DIN COREEA

Istoria războiului rece

Cu aceeași superbie, generalul va însărcina pe unul dintre adjuncții săi, la 24 noiembrie 1950, să anunțe trupelor că se vor reîntoarce acasă de

Crăciun. Dar, la 3 decembrie, ele aveau să se retragă în dezordine sub protecția contingentului turc, care s-a lăsat făcut harcea- parcea pentru a evita un dezastru al acestora. MacArthur a adresat șefilor de stat major un raport in care declara că, în realitate, corpul expediționar se găsea în încleștare cu *întreaga națiune chineză* [20] și că, în lipsa unei acțiuni concrete și imediate, era lipsită de temei orice speranță de succes.

Criza devenea dramatică. La Washington parvenise un raport potrivit căruia, la 15 noiembrie, un diplomat sovietic declarase la Beijing că, în cazul în care Manciuria va fi bombardată, aviația rusă va interveni la rândul ei. La 30 noiembrie un răspuns ambiguu al lui Truman, în cursul conferinței sale de presă, la o întrebare privind eventuala folosire a bombei atomice, va declanșa un val de panică, pe care o precizare oficială nu va reuși să îl calmeze. în aceeași zi, în cursul unei dezbateri în Camera Comunelor, conservatorul Butler și Churchill se vor alătura majorității laburiste pentru a cere să se pună capăt cursului spre război. La sfârșitul ședinței, Attlee va anunța că decisese să se întâlnească cu președintele Statelor Unite. Așa-zisa politică a *riscurilor calculate,* atât de mult ridicată în slăvi în America, degenerase în derută pentru autorii ei.

Primul ministru britanic îl va întâlni pe Truman la 4 decembrie 1950, în prezența lui Acheson. Ii va găsi pe interlocutorii săi puțin optimiști ; aceștia ii vor spune că doreau o încetare a focului, dar că nu vedeau pentru ce chinezii s-ar învoi la aceasta. Dacă înlăturau ideea de război preventiv, care avea pe atunci numeroși partizani în Statele Unite, ei nu înțelegeau totuși să obțină pacea prin concesii privind Formosa sau prin admiterea Beijingului în Consiliul de Securitate. Dacă ar fi procedat astfel, ar fi însemnat prăbușirea, în scurt timp, a oricărei rezistențe occidentale în Extremul Orient. Cât privește abandonarea Coreei, o hotărâre în acest sens n-ar fi putut

fi adoptată, vor spune ei, decât dacă intervenția chineză lua asemenea proporții, încât forțele O.N.U. ar fi fost amenințate să fie copleșite.

Intr-o asemenea ipoteză, guvernul de la Washington era hotărât să ceară Națiunilor Unite să declare China populară drept „agresor[14], să ia în considerare o acțiune militară contra ei și să întărească „posibilitățile de auto- apărare[u] ale Japoniei, altfel zis să procedeze la reînar- marea acesteia. Washingtonul avea în vedere, pe de altă parte, un plan Marshall pentru sud-estul asiatic, în măsură să ofere țărilor acestei regiuni posibilitatea de a rezista mai bine contagiunii comuniste. Attlee (25) era de acord cu necesitatea de a rezista în Coreea, el avea să denunțe public, în fața lui National Press Club, orice politică de *appeasement* *, dar susținea, spre deosebire de americani, că, departe de a fi sateliți ai U.R.S.S., chinezii erau *copți* pentru *titoism* (26) și că trebuia ca ei să fie admiși în O.N.U. pentru a utiliza în profunzime toate *contradicțiile* lagărului socialist[21].

Faptele nu păreau deloc pe atunci să confirme o asemenea opinie. La 22 noiembrie 1950 reprezentanții guvernului de la Beijing, invitati — la inițiativa U.R.S.S., Marii Britanii și Franței — să participe la discutarea de către Consiliul de Securitate a raportului lui MacArthur privind intervenția chineză, vor sosi la New York. Șeful delegației, generalul Wu Hsiu-Chuan, își făcuse toate studiile la Moscova, unde, de altfel, îl însoțise câteva luni mai devreme pe Mao (27). în nici un moment n-a apărut nici cea mai mică deosebire între poziția chinezilor și cea a delegației sovietice, al cărei cifru, de altfel, nu vor ezita să-l folosească pentru transmisiile lor. Americanilor, care

* *appeasement* (din engl.) — împăciuire, domolire, cedare in fața unor pretenții belicoase ale unei națiuni, grup sau persoană într-un efort de conciliere ; în limbaj politico-diplomatic, cuvântul are o conotație specifică, făcând referire directă la politica conciliatoristă a Marii Britanii și Franței față de Germania nazistă, al cărui punct culminant îl reprezintă „acordurile de la Miinchen *(n.tr.).*

acceptaseră — preocupați de conciliere — ca ordinea de zi a discuțiilor să fie redactată în formula *intervenția americană în Formosa și intervenția chineză în Coreea,* aceștia i-au opus, cu sprijinul U.R.S.S., formula *agresiunea americană contra Taivanului și intervenția americană în Coreea* [22], a cărei redactare, în mod voit provocatoare, înlătura orice idee de compromis.

în toiul convorbirilor, un telefon al Pentagonului avea să sporească neliniștea. Radarurile Marelui Nord semnalaseră apropierea unui mare număr de avioane „neidentificate*[1]. O oră mai târziu, vor respira ușurați : nu era vorba decât de perturbări atmosferice. In cele din urmă, Truman și Attlee se vor pune de acord asupra unui lung comunicat, care, fără a ascunde divergențele lor privind intrarea Chinei comuniste în Națiunile Unite și exprimând, în același timp, dorința lor de a ajunge la o soluție negociată, înlătura orice idee de „primă acordată agrc- siunii** și insista asupra nevoii de a întări potențialul militar occidental. Primul ministru obținuse din partea președintelui ca acesta să exprime public speranța *că situația mondială nu va cere niciodată folosirea bombei atomice* [23]. Aceasta nu-1 angaja la mare lucru.

în zilele care vor urma întâlnirii, situația avea să devină, într-adevăr, din ce în ce mai îngrijorătoare. Moscova și Beijingul respingeau categoric un apel al unui număr de 13 țări asiatice, în frunte cu India, cerând trupelor chineze și nord-coreene să se oprească la paralela 38. întrucât cele 13 țări vor persevera în eforturile lor și vor face să fie aprobată de către Adunarea O.N.U., în unanimitate, mai puțin voturile comuniste, o rezoluție însărcinând un comitet de trei membri să facă recomandări pentru o reglementare pașnică, generalul Wu va afirma că un asemenea plan *n-ar fi făcut decât să înlesnească blocului anglo-american actele sale de agresiune* [21] și va anunța că se întoarce în China împreună cu dele-

gația sa.

La 15 decembrie 1950 Truman va decreta stare de urgență, în vederea sporirii efortului defensiv al națiunii.

Hotărârea sa a fost primită ou entuziasm de către opinia publică supraexercitată și atât de puțin conștientă de starea reală a forțelor americane — nu mai exista nici măcar o singură divizie în rezervă în Japonia — că ar fi aprobat orice ultimatum adresat Kremlinului. La 26 decembrie comuniștii treceau din nou paralela 38 și, laț 29 decembrie șefii de stat major telegrafiau lui MacArthur că trupele chineze erau în măsură, *dacă o doreau,* să alunge forțele Națiunilor Unite din Coreea. Recunoscând că *o rezistență victorioasă în fața agresiunii... intr-un punct oarecare al Coreii ar fi de o mare importanță din punctul de vedere al interesului național... dacă s-ar putea obține fără pierderi grave,* se vor vedea nevoiți să-i ordone *să înceapă o evacuare în direcția Japoniei în~ cazul in care forțele sale erau respinse pe fluviul Kum'h.*

Comandantul șef va răspunde a doua zi, propunând *să se recunoască starea de război impusă de autoritățile chineze* și să se recurgă, în consecință, la măsuri asupra cărora el avea să dea — în două interviuri publicate postum — precizări care îți îngheață șira spinării : *lansarea de 30 până la 50 de bombe atomice asupra bazelor aeriene și asupra altor puncte nevralgice* în Manciuria, debarcarea, la cele două extremități ale frontierei sino-core- ene, a unor unități de desant constituite din 500 000 de soldați ai lui Chiang Kai-shek, încadrate de două divizii de infanterie marină [26], și constituirea, *după înfrângerea chinezilor,* a unui baraj de cobalt radioactiv de-a lungul riului Yalu [14].

Aceste sugestii vor fi, bineînțeles, respinse. Tot ceea ce i se va cere lui MacArthur va fi să încerce să păstreze un cap de pod.

La 17 ianuarie 1951 Beijingul va respinge propunerile ultraconciliante ale Comitetului de trei creat de O.N.U. Acesta mersese până acolo încât să recomande crearea — o dată cu încetarea ostilităților — a unui organism cuprinzând reprezentanții Statelor Unite, Marii Britanii, U.R.S.S. și Chinei populare, însărcinat *să ajungă la o reglementare a problemelor Extremului Orient, inclusiv a*

problemei Formosei, ca și a aceleia a reprezentării Chinei la Organizația Națiunilor Unite . Mao va cere însă oa discutarea acestor chestiuni să înceapă înainte de încetarea ostilităților. Două zile mai târziu, Camera **Repre**zentanților va adopta la Washington o rezoluție solicitând Națiunilor Unite să declare China populară vinovată **de** agresiune. La 1 februarie 1951 Adunarea Generală **o va** imita, după ce respinsese — la cererea delegației americane — un proiect de compromis prezentat de India.

Puțin câte puțin, totuși, o ieșire părea să se contureze. **Pe teren,** o contraofensivă a Națiunilor Unite, lansată **la** 25 ianuarie 1951, va readuce, in martie, frontul in preajma paralelei 38. Conștienți probabil de imposibilitatea unei victorii totale, chinezii vor schița un pas înainte, acceptând ideea unui armistițiu, permițând reunirea unei **conferințe** in Șapte (Statele Unite, U.R.S.S., Marea **Brita**nic, China populară, Franța, India și Egipt) asupra problemelor Extremului Orient. Prețul materiilor prime, **care** urcase fulgerător, începuse să scadă, semn că **guvernele** nu mai credeau in iminența unui război general.

La începutul lui martie, consilierii lui Truman vor ajunge la concluzia că ar trebui să se încerce o negociere pe baza reîntoarcerii la *statu quo ante* *. Aliațilcr li se comunică un proiect de declarație prezidențială ; **acesta** face constatarea că, agresorii fiind respinși, problema restabilirii păcii rămâne să fie reglementată și că, pentru a face acest lucru, există o *bază care ar trebui să fie considerată*

acceptabilă de către toate națiunile dorind sincer pacea

Totuși, înainte ca acest document să fie publicat, MacArthur își va asuma responsabilitatea — fără **a in**forma pe nimeni — de a lansa o proclamație, care va **avea** efectul unei lovituri de trăsnet. Considerând China comunistă *complet incapabilă să obțină cucerirea Coreii pe calea armelor,* el aprecia că aceasta trebuie să-și dea seama că, daca Națiunile Unite vor hotărî *să-și extindă*

♦ *Statu quo ante* (lat.) — Situație în care se găseau lucrurile înainte (ex. *statu quo ante bellum)* (n. tr.).

operațiunile militare la regiunile de coastă și la bazele- din interior, ea se va vedea amenințată de o prăbușire militară iminentă. Faptele esențiale odată stabilite — continua el — *nu există nici o dificultate insurmontabilă care să poată împiedica adoptarea unor decizii în chestiunea coreeană, cu condiția ca problemele să fie rezolvate- fără a se mai pune in discuție lucruri care **n-au** legătură directă cu Coreea, precum Formosa sau locul Chinei la Națiunile Unite* [2!)]*.*

Acest text avea toate aparențele unei puneri în gardă a Beijingului : acceptați armistițiul la paralela 38 sau vom muta războiul în Manciuria. El venea in directă contradicție cu eforturile lui Truman, care căuta o pace fără învingători și învinși și care voia, mai ales, să evite *să se înnămolească* pe continent. Dar cum să-l faci pe adversar să înțeleagă că aceste puncte de vedere nu erau acelea ale guvernului american ? Președintele își va pune problema căii de urmat atunci când, la 5 aprilie 1951 congresmanul republican Joseph Martin va face publică o scrisoare pe care generalul i-o adresase la 20 martie, în aceasta el preconiza încă o dată folosirea trupelor lui Chiang Kai-shek și îi denunța pe aceia care refuzau să înțeleagă că Asia este aceea în care *conspiratori'*

comuniști au hotărât să riște totul pentru cucerirea lumii. EI conchidea spunând că *nimic nu poate înlocui victoria [3]®.* Sfidarea nu putea fi mai netă. Pe data de 11 aprilie,, după ce a cerut părerea principalilor săi colaboratori, președintele îl va revoca pe turbulentul proconsul.

în climatul de agitație șovinistă care prevala în Statele Unite, a fost o decizie îndrăzneață. La reîntoarcerea la San Francisco, apoi la New York, MacArthur avea să aibă parte de o primire fără precedent din partea a milioane de oameni care aclamau în el eroul neîntinat, sacrificat de lașitatea politicienilor. Atunci când Washingtonul, la rândul său, îl va sărbători pe generalul destituit, Truman — pentru a-și manifesta clar calmul — se va duce de unul singur la cinematograf. Excitarea se va menține timn de săptămâni întregi, dată fiind depoziția lui Mac- Arthur în fața unei comisii de anchetă constituită de

Congres, pentru a aprecia motivele înlăturării sale. Mac- Arthur avea să declare că nu avusese impresia că este vinovat de insubordonare. Va exprima convingerea că dacă Manciuria ar fi fost atacată, tratatul chino-sovietic de asistență mutuală din 1950 n-ar fi operat. Va recunoaște, totuși, că, în această privință, nu deține informații deosebite. Unul după altul, șefii armatei îi vor respinge tezele. Bradley va rezuma argumentarea lor declarând, într-o formulă care avea să devină celebră, că un război **cu** China ar fi fost *cel mai rău război, în cel mai rău loc, în cel mai rău moment și contra celui mai rău inamic[31].*

în fine, o mare parte a opiniei publice va fi zguduită de depozițiile reprezentanților guvernului. Emoția va scădea și MacArthur va fi uitat puțin câte puțin ; după ce citise într-un discurs memorabil cântecul *Un bătrân soldat nu moare niciodată,* se va mulțumi cu președinția lui Remington Rand. S-a

crezut un moment că ar putea candida la funcția de președinte al Statelor Unite.

Prima reacție comunistă la înlăturarea generalului va lua, la 22 aprilie 1951, forma unei noi ofensive chineze. Aceasta va fi oprită de către forțele aliate, solid instalate de aici înainte pe un front continuu de-a lungul paralelei 38, ale căror unități avansate vor ajunge până la Phenian, capitala Nordului. La 18 mai O.N.U. va vota, la cererea Statelor Unite, un embargo privind toate produsele strategice având drept destinație China. Se părea că s-a revenit pe făgașul unui război interminabil. A doua zi totuși, la orizont avea să apară o primă rază de lumină. „Pravda“ va reproduce *in extenso* — semn evident al interesului care i se acorda la Moscova — o propunere a senatorului Johnson, izolaționist din Colorado, omonim al viitorului președinte, care luptase contra Pactului Atlantic, vizând proclamarea încetării focului la 25 iunie, zi marcând începutul războiului, concomitent cu retragerea forțelor celor două tabere de o parte și de alta a paralelei 38.

La 1 iunie 1951, norvegianul Trygve Lie, secretarul general al O.N.U. și oaia neagră a rușilor (28), care nu aveau să-i ierte faptul că a acoperit cu drapelul albastru[1] al organizației intervenția aliata în Coreea, va declara că un armistițiu pe asemenea baze ar răspunde obiectivelor pe care și le asumase organizația internațională.

La 7 iunie Acheson va face o declarație in același sens. La 22 iunie „Vocea Americii" — citând cuvintele lui Trygve Lie — va lansa un apel lui Malik, delegatul permanent al U.R.S.S. la Națiunile Unite, care, în urmă cu doi ani, negociase ridicarea blocadei Berlinului : *Poarta este larg deschisă. Intrați deci 1*[:l2] Diplomatul sovietic va răspunde a doua zi, cu ocazia unei emisiuni a postului de radio al O.N.U., vorbind despre „prețul păcii". Nouă zecimi din discursul său

vor fi un atac foarte violent contra Statelor Unite și a aliaților lor. Dar în cea de a zecea se identifică o mică frază, care va atrage repede atenția cancelariilor diplomatice : *Poporul sovietic apreciază că, într-o primă etapă a reglementării conflictului coreean, beligeranții trebuie să angajeze discuții pentru a stabili o încetare a focului și un armistițiu prevăzând retragerea forțelor armate de o parte și de alta a paralelei 38*

Nu se punea problema unor discuții politice prealabile. Amiralul Kirk, ambasadorul Statelor Unite la Moscova, va fi însărcinat să întrebe Kremlinul dacă această omisiune era întâmplătoare. Se va dovedi că nu era deloc întâmplătoare și că Stalin era favorabil unei întâlniri a emisarilor celor doi comandanți șefi. Aceasta va avea lucia Kesong, pe paralela 38, la 10 iulie 1951, fără ca ostilitățile să fi fost oprite.

Ele nu vor lua sfârșit decât doi ani mai târziu, după interminabile convorbiri, atât de plicticoase și atât de frecvent întrerupte încât numele satului Panmunjon, unde se desfășurau acestea, va deveni rapid simbolul vorbelor goale. Va trebui ca Stalin să moară (29) pentru ca, în chestiunea prizonierilor de război, care bloca totul, ©omuniștii să se hotărască să cedeze.

Bibliografie și note

1. Philip MOSELY, *Soviet Policy and the Korean War* în *The Kremlin and World Politics,* New York, Vintage Books. 1960, p. 327.
2. Harry TRUMAN, *Memoires,* Paris, Pion, 1956, tom II, vol. **2, p.** 80.
3. John GUNTHER, *L'enigme MacArthur,* Peiris, Gailimard, 1951, p. 178.
4. Georges DAY, *Le droit de veto dans ^organisation des Nations Unies,* Paris, Pedone, 1952, p. 133.
5. „Le Monde" din 29 iunie 1950.
6. TRUMAN, op. *cit.,* tom II, vol. 2, p. 83.
7. *Ibid.,* p. 91.

8. *Kecsing's Contemporary Archives,* 10.806 A.
9. TRUMAN, op. *cit.,* tom II, vol. 2, p. 121.
10. Marc FRANKENSTEIN, *L'Organisation des Nations Unies et le conflit corce-n,* Paris, Pedone, 1952, p. 346.
11. *Ibid.,* p. 348—354.
12. TRUMAN, op. *cit.,* tom II, vol. 2, p. 124.
13. Ibid., p. 115.
14. Interviu acordat lui Jim LUCAS de la canalul Scripps-Hovard, „U. S. News and World Report" din 20 aprilie 1964.
15. FRANKENSTEIN, op. *cit.,* p. 175.
16. *Ibid.,* p. 176.
17. U. S. Senate — Military Situation in the Far East, *Hearings before the Committee on Armed Services,* Washington, Government Printing Office 1951, p. 3 492—3 493.
18. TRUMAN, op. cit., tom. II, vol. 2, p. 141.
19. Ibid., p. 146.
20. *Ibid.,* p. 160.
21. Ibid., p. 173.
22. FRANKENSTEIN, op. *cit.,* p. 200.
23. TRUMAN, op. cit., tom II, vol. 2, p. 187.
24. FRANKENSTEIN, op. cit., p. 252.
25. Courtney WHITNEY, *MacArthur, His Rendez-vous with Destiny,* New York, Knopf, 1956, p. 429—430.
26. Interviu acordat lui Bob CONSIDINE, de la trustul de presă Hearst, „Paris Match" din 18 aprilie 1964.
27. FRANKENSTEIN, op. cit., p. 273.
28. TRUMAN, op. cit., tom II, vol. 2, p. 222—223.

. 29. *Ibid.,* p. 224—225.
30. *Ibid.,* p. 230.
31. Arthur S. LINK, *American Epoch,* New York, Knopf, **1955, p. 691.**
32. D. F. FLEMING, *The Cold War and Its Origins,* **Londra,** Allen and Unwin, 1961, tom II, p. 643.
33. FRANKENSTEIN, op. *cit.,* p. 312.

(1) Vezi vol. 2, p. 21, nota *((n. tr.}.*

(2) Li Sin Man (Syngman Rhee, Yi Song-man) (1875—1965) a fost președinte al Republicii Coreea în perioada 15 august 1948 — 27 aprilie 1960 *(n. tr.).*

(3) Douglas MacArthur (1880—1964) a primit capitularea Japoniei la 2 septembrie 1945, fiind ulterior numit comandantul trupelor de ocupație din Japonia. A impus, în această calitate, modificarea instituțiilor într-un sens liberal și democratic, fără a afecta prea mult tradiționalismul japonez *(n. tr.).*

(4) La Congresul al XX-lea al P.C.U.S. în cadrul unei ședințe de noapte (24/25 februarie 1956), doar în prezența delegaților, Nikita Sergheevici Hrușciov a prezentat „Raportul secret'[1] revelând crimele lui Stalin și denunțând, în același timp, cultul personalității acestuia. „Raportul secret" va fi publicat de către americani la 4 iunie 1956 *(n. tr.).*

(5) Dean G. Acheson (1893—1971) a îndeplinit funcția de secretar de stat al S.U.A. în anii 1949—1953 *(n. tr.).*

(6) Aleutine — arhipelag compus din 150 de insule vulcanice, înșirate pe o distanță de 1740 km, situat între Peninsula Alaska și Peninsula Kamceatka, despărțind Marea Behring de Oceanul Pacific. Insule principale : Umnak, Atka *(n.tr.).*

(7) Ryukyu — arhipelag japonez, situat la sud-vestul insulei Kyushu, între această insulă și insula Taivan *(n. tr.).*

(8) Evacuarea trupelor americane din Coreea de Sud a început la 18 septembrie 1948 și s-a încheiat la 29 iunie 1949 *(n, tr,).*

. :(9) La 12 octombrie 1948, guvernul sovietic recunoaște *de jure* Republica Populară Democrată Coreeană *(n. tr.).*

(10) Kim Ir Sen a îndeplinit funcția de președinte al Consiliului de Miniștri (apoi de președinte al Consiliului Administrativ) al R.P.D. Coreene între 9 septembrie 1948 și 26 decembrie 1972, *(n. tr.).*

(11) Omar Nelson Bradley (n. 1893 — m. ?) — general american ; a comandat Armata l-a americană, care a debarcat la

6 iunie 1944 în Normandia ; în august 1944 a luat conducerea Grupului XII de armate (1,3 milioane soldați), care va înainta din Bretania până la fluviul Elba, unde va face joncțiunea cu rușii în 1945 *(n. tr.).*

(12)Okinawa — principala insulă a Arhipelagului **Ryukyu** (aparținînd Japoniei) și situată Ia sudul acesteia *(n. tr.).*

(13) Vezi voi. 2, p. 150, nota *(n. tr.).*

(14)Cian Kai Și (Chiang Kai Shek, Chiang Chieh-shih, **Jiang** Jieshi, Chiang Chung-cheng) (1886—1975), mareșal și om de stat chinez. In 1950, retras în Taivan, el devine președintele Republicii China *(n. tr.).*

(15)Andrei Andreevici Gromîko — diplomat sovietic ; a îndeplinit funcția de adjunct al ministrului afacerilor externe al U.R.S.S. (1948—1949) și de prim adjunct al ministrului afacerilor externe al U.R.S.S. (1949—1952) *(n. tr.).*

(16)Javaharlal Nehru (1889—1964) — om politic indian, prim- ministru și ministru al afacerilor externe al Indiei (1947.—1964) *(n. tr.).*

(17)John Foster Dulles (1888—1959) a fost membu al delegației S.U.A. la Adunarea General a O.N.U. în anii 1946—1913 și 1950 *(n. tr.).*

(18) Andrei Ianuarevici Vîșinski (1883—1954) a îndeplinit, în anii 1949—1953, funcția de ministru al afacerilor externe al U.R.S.S. *(n. tr.).*

(19) Lester Bowls Pearson (1897—1972) — om politic și de stat, diplomat canadian ; în anii 1948—1957 — ministru de externe al Canadei *(n. tr.).*

(20) Zhou Enlai (Ciu En-lai) (1896—1976) — om politic și **de** stat chinez, premier al Consiliului de Stat (prim-ministru) al **Re**publicii Populare Chineze între 21 septembrie 1949 și 8 iunie 1976 *(n. tr.).*

(21) Mayflower — numele vasului cu care au sosit cei **36 de** pelerini (puritani englezi refugiați în Olanda) și alți coloniști englezi la Cape Cod. în America de Nord, la 21 noiembrie 1620, sub conducerea lui John Carver, cu ajutorul Companiei Londoneze. Aceștia s-au organizat în colonia Massachusetts, pe **baza** actului de constituire cunoscut sub numele de „Mayflower Compact", iar ca reședință a coloniei a fost aleasă localitatea Plymouth. La data de 5 aprilie 1621 vasul s-a reîntors **în Anglia** *(n. tr.).*

(22) *Fortăreață zburătoare,* (din engl. „Flying fortress") — bombardier greu american, pus în serviciu în cursul celui de-al doilea război mondial. Cel mai cunoscut tip este B-29, cu care s-au efectuat raiduri, în iulie 1945, asupra orașului Tokio și **au** fost lansate bombele atomice asupra orașelor Hiroshima și Nagasaki la 6 și, respectiv, 9 august 1945 *(n. tr.}.*

(23) George C. Marshall a îndeplinit funcția de secretar de* stat al apărării în anii 1950—1951, în timpul Administrației Truman *(n. tr.).*

(24) Dean Rusk (n. 1909 — m. ?), diplomat american ; în anii 1950—1951 a fost asistent al secretarului de stat pentru Extremul- Orient *(n. tr).*

(25) Clement Richard Attlee (1883—1967) s-a aflat în fruntea» cabinetului britanic intre 26 iulie 1945 — 26 octombrie 1951 (n. tr.;.

(26) Desfășurarea reuniunii Biroului informativ al partidelor comuniste și muncitorești la București, în perioada 20—28 iunie- 1948, în absența reprezentanților iugoslavi, marchează deteriorarea pînă la ruptură a relațiilor fidelilor Moscovei cu regimul de' la Belgrad (mai ales pe linie de partid, deși înseși relațiile pe linie de stat vor înregistra un declin semnificativ). România a- cunoscut și ea acest proces, anii 1949—1953 înregistrând o sumă întreagă de luări de atitudine ostile ale regimului de la București rață de conducerea iugoslavă. Împotriva acesteia s-a desfășurat o companie furibundă, în toate mijloacele de informare,, în rândurile organizațiilor politice și obștești, îmbrăcând nu de puține ori cele mai grotești forme caricaturale. La granița ro-mâno-iugoslavă s-au consumat frecvent incidente soldate cu

morți și răniți. Orice atitudine lucidă față de prezentul și viitorul acestor relații era taxată de titoism — lucru întâlnit și în celelalte țări socialiste— și condamnată nu doar verbal, numeroși „suspecți“ fiind aruncați în pușcărie. Destinderea care se va înregistra în relațiile sovieto-iugoslave, după moartea lui Stalin la- 5 martie 1953, se va extinde și asupra relațiilor cu Belgradul ale celorlalte țări socialiste. Pentru normalizarea relațiilor pe- linie de partid și de stat între cele două capitale, București și- Belgrad, ca și pentru rezolvarea contenciosului bilateral, vezi detalii în voi. 2, p. 130—131, nota 1 *(n. tr.).*

(27) Vizita oficială de prietenie în U.R.S.S. a lui Mao Zhedong,. președintele Consiliului Politic Consultativ Popular al Republicii» Populare Chineze, a durat de la 16 decembrie 1949 — 14 februarie 1950 *(n.tr.).*

(28) Trygve Halvdan Lie (1896—1968) — om politic și de stat, diplomat norvegian ; în anii 1946—1953 a îndeplinit funcția de- secretar general al O.N.U. *(n. tr.).*

(29)Speculațiile în legătură cu data exactă a morții lui Stâlin- nu au încetat nici după aproape 40 de ani. Versiunea, totuși, cea- mai larg acceptată rămâne aceea a decesului, la 5 martie 1953r ca urmare a unei hemoragii cerebrale *(n.tr.).*

2.

APELUL LA ÎNVINȘI

învingătorii să nu-și reînnoiască alianța: va urma alianța învinșilor cu un anume învingător. N-ar ji nimic nou in asta.

WALTER LIPPMANN *(Politica externă a Statelor Unite,* 1944)

Până la chestiunea Coreii, conducătorii occidentali trăiseră cu ideea că sovieticii vor folosi toate mijloacele ■de promovare a cauzei lor cu excepția războiului. Semnele agresivității „lagărului socialist" înmulțindu-se pe întreaga suprafață a globului, era necesar să ia în considerare toate ipotezele.

Aceeași lună octombrie 1950, luna intervenției comuniștilor chinezi în Coreea, îi va vedea invadând și Tibetul. Cu șase săptămâni mai devreme, Beijingul avertizase totuși India — moștenitoare a unor prerogative diverse : tribunale, drept de escortă,

zonă de extrateritorialitate, •oficii poştale °tc. ... care fuseseră recunoscute cândva Angliei — privind intenţia sa de a reglementa această

problemă pe căi pașnice. Când New Dehli va protesta contra acestei ofensive, arătând efectele nefaste pe care **ar risca să** le aibă pentru candidatura Chinei populare **la O.N.U.,** aceasta va replica acuzându-1 ne Nehru de a **se fi** lăsat influențat de *elemente străine ostile* [1].

Tot în octombrie 1950, Vietminhul (1), căruia Stalin **îi recunoscuse, la** câteva zile după **Mac,** calitatea **de** gu**vern al** „Republicii Democrate Vietnam[14] (R.D.V.J, va **provoca** armatei franceze prima sa înfrângere ireparabilă, **punând** mâna pe două citadele de la frontiera chineză, **Cao-Bang** și Lang-Son. în aceasta din urmă, va captura 13 lunuri, 940 de mitraliere, 8 000 de puști. Aceste arme, adăugându-se celor care aveau să-i vină de acum înainte **din** abundență din China, îi vor permite generalului **Giap** (2) să-și constituie primele sale mari unități : **cinci** divizii care, la începutul lui ianuarie 1951, vor asalta **Hanoiul.** Dar sosirea generalului de Lattre de Tassigny (3), **la 17** decembrie 1950, a redat încrederea trupelor fran**ceze.** care vor rezista loviturilor întețite ale asediatorilor, în Malaysia, eforturile înaltului comisar Gurney de a veni de hac rebeliunii comuniste, printr-o politică de re**forme,** vor eșua complet. Va fi ucis de un partizan, după **ce** lansase o operațiune de regrupare a populațiilor, total străină propriilor sale concepții. Succesorul său, generalul **Temple,** care acorda credit mijloacelor forte, va. fi mai **norocos.**

Cu toate că în nici o parte a Europei nu se desfășurau **lupte,** situația de pe continent nu era mai puțin îngrijo**rătoare.** Incidentele se înmulțeau la frontierele Iugosla**viei.** în septembrie 1950, comuniștii austrieci declanșa**seră, cu** sprijinul evident al ocupantului sovietic, o grevă generală insurecțională, care nu va eșua decât datorihă rezistenței hotărâte a marii majorități a clasei muncitoare **vieneze.** în Polonia, Rokossowski (4), un mareșal sovietic, **de** origine poloneză desigur,

dar care aproape uitase **limba sa** maternă, fusese numit ministru de război și co**mandant** șef. **Se** va afla de-abia mult mai târziu că el

fusese cerut de către conducătorii de la Varșovia, în. scopul de a dezarma suspiciunea bolnăvicioasă a lui Stalin față de ei și de a dispune într-o oarecare măsură de un ecran protector. Pe moment însă, era dificil să interpretezi hotărârea Moscovei altfel decât ca o numire a unui „Gauleiter" *, a cărui primă misiune va fi de a pune țara pe picior de război.

Vechii sateliți ai Reich-ului, deveniți sateliți ai U.R.S.S., erau într-adevăr reînarmați în grabă — vio- lându-se tratatele de pace —, iar organizarea trupelor lor era sovietizată până la uniforme. *Last but not least* **, rușii nu au ezitat să completeze unitățile de poliție, create încă din 1945 în zona lor de ocupație din Germania, pri 1 formațiuni încazarmate, dispunând de blindate. Comandate de veterani ai războiului din Spania, precum Heinz Hoffmann, și de vechi cadre ale Wehrmacht-ului, precum Vincenz Miîller și Arno von Lenski, îndeaproape controlate de către ofițeri sovietici, ele constituiau o veritabilă armată. Cine putea garanta că Moscova nu-î va lăsa pe acești soldați să reediteze, în inima Europei, lovitura războiului civil" din Coreea ?

Or. acesta scosese în evidentă slăbiciunea dispozitivului militar occidental. Statele Unite nu aveau mai mult de 10 divizii gata de luptă. în primăvara anului 1951, **cea** mai mare parte a lor erau angajate în Coreea, restul erau dispuse în Germania. Pe întreg teritoriul american exista, una peste alta, doar o singură divizie. Se impunea un efort enorm.

Încîi de la 31 ianuar'e 1950, Truman anunțare lumii hotărârea sa de a proceda la fabricarea unei bombe „termonucleare", de două sute de ori mai

puternică decât cea de la Hiroșima. Cu patru zile mai devreme, fizicianul Klaus Fuchs mărturisise în fața unui polițist englez oă

* *Gauleiter* — oficialul cu rangul cel mai înalt a **unei mari** unități politico-administrative, aflată sub control nazist ; depindea direct de Fuhrer ți răspundea doar în fața acestuia *(n. tr.)*.

* *last but not least* (engl.) — la urmă, dar nu în **cele din** urmă *(n. tr.)*.

transmitea de șapte ani Kremlinului informații capitale privind folosirea energiei atomice în scopuri militare. Declarația președintelui era destinată, între altele, contracarării efectului dezastruos al acestor dezvăluiri asupra opiniei publice. Dar argumentul esențial, în controversa dintre partizanii și adversarii „bombei H“, fusese acela al generalului Bradley, și anume că sovieticii vor obține un avantaj strategic decisiv dacă vor fi lăsați să producă primii această nouă armă. în zadar numeroși savanți americani, printre care Fermi (5), deținător al Premiului Nobel, care s-a gândit primul înainte de război la fisiunea atomului de uraniu, au cerut lui Truman să renunțe public la fabricarea acesteia și să le ceară rușilor să-și asume un. angajament analog.

Aveau să se scurgă încă doi ani înainte ca prima bombă să poată fi experimentată : nu era încă vorba de **o** adevărată bombă, ci de un mecanism complicat, cântărind 65 de tone, al cărui transport până la locul de experimentare, atolul Eniwetok, în Pacific, va ridica tot felul de probleme. Explozia va avea loc în zorii zilei de 1 noiembrie 1952, eliberând o energie comparabilă exploziei a trei milioane de tone de trinitrotoluen, ceea ce numim astăzi trei megatone. Pentru prima oară, omul reușise să obțină pe Pământ fuziunea atomilor de hidrogen care are loc în Soare. De atunci încoace, Statele Unite și U.R.S.S. au

fabricat bombe H cu miile, unele mult mai puternice, altele „miniaturizate". Marea Britanic, Franța, China se vor alătura acestei curse (6). Dar nimeni n-a reușit încă să capteze această inepuizabilă sursă de energie în beneficiul operelor de pace.

în ciuda fantasticei diferențe cantitative care separă arma termonucleară de bomba de la Hiroșima, deținerea ei era departe de a asigura Statelor Unite o superioritate la fel de decisivă ca aceea care i-o asigurase până în 1949 monopolul atomic, și care avea să se prelungească doar atâta vreme cât Uniunea Sovietică nu avea să dispună de bombardiere sau de rachete capabile să atingă teritoriul american. Rușii aveau să procedeze la prima experiență termonucleară în august 1953, la câteva luni

după moartea lui Stalin, Înainte ca prima bombă **H ame**ricană să devină „operațională'[1]. Se avea in **vedere un** echilibru al terorii, in care armele de distrugere in **masă** ale fiecărei tabere „vor descuraja*[1] cealaltă tabără **să re**curgă la aceste arme prin amenințarea cu represalii insuportabile.

Știind că vor fi lipsiți curând de securitatea pe care le-o conferea deținerea exclusivă a armei atomice, Statele Unite se vedeau obligate să dea cât mai repede lumii occidentale protecția „clasică** necesară pentru a **face față** fie unor acțiuni limitate de tip coreean, fie ofensivei generalizate, de care se temeau ca nu cumva U.R.S.S. să o lanseze contra Europei occidentale, profitând de un **vid** militar cvasitotal. Ele însele vor admite că trebuie să facă un efort considerabil. în luna august 1950, Congresul **va** aproba *Defence Production Act,* care afirma intenția Americii *de a rezista actelor de agresiune și... de a dezvolta și de a menține întreaga forță militară și economică necesară pentru a răspunde acestui scop*

Congresul **va** spori cu mai mult **de** zece miliarde de dolari **creditele** militare, va vota credite de cinci miliarde de dolari **pen**tru ajutorul militar destinat țărilor prietene și va **hotărî** ca. într-un termen de un an, efectivele forțelor armate să sporească de la 1 500 000 la trei milioane de oameni. Dar America nu putea sa facă totul de una singură **și** își va face cunoscută rapid intenția de a apela **la toate** resursele umane și materiale disponibile în lumea **care** respingea comunismul. La 18 septembrie 1950 **Consiliul** miniștrilor afacerilor străine ai Pactului Atlantic, r^init la New York, se pronunța pentru crearea *în cel mai scurt termen posi'bil a unei forțe militare integrate, capabilă să asigure apărarea libertății în Europa.* [3]

Nu se aflau atunci pe continent mai mult de **14 di**vizii disponibile, față de un total de 175 de divizii sovietice, după cum se aprecia în acea perioadă, **număr** considerat astăzi exagerat de către serviciile specializate americane. Aliaților li se va cere deci să-și facă cunoscute posibilitățile, în timp ce era creată, pentru prima oară în timp de pace, o forță mîlitară unificată, aflată **sub un**

comandament centralizat. Primul titular al acestui post va fi Eisenhower, reactivat pentru a și-1 asuma. Și-a preluat funcția in decembrie (7) și-și va instala cartierul său general la Rocquencourt în apropiere de Versailles.

In lunile următoare vor avea loc interminabile discuții între militari și economiști. Primii doreau zeci de- divizii. Ceilalți replicau că acestea nu ar putea fi puse pe picioare fără a ruina complet finanțele și aparatul productiv al Europei occidentale, creând astfel condițiile cele mai sigure pentru întronarea comunismului. Un comitet, ccmpus din Jean Monnet (8), din americanul Averell Harriman (9) și britanicul Eric Plowden — „cei trei înțelepți — va fi însărcinat cu arb'trarea controversei. Consiliul Atlantic va

accepta propunerile acestuia în cursul unei conferințe ținute la Lisabona în februarie 1952. Se va- aproba un număr de 50 de divizii. încă de pe atunci, s-a acceotat ideea că nu se va putea ajunge la constituirea; lor fără să se facă apel la Germania.

E"a mult de când, la drept vorbind, necesitățile războiului rece obligaseră Statele Unite să recurgă la orice mijloace. Prima, care a profitat de răsturnarea alianțelor, inevitabilă datorită tensiunii sovieto-americane, a fost Italia. In primăvara anului 1948, pentru a spori șansele guvernului centrist prezidat de către de Gasperi (10),. care înfrunta alegerile generale, de la care mulți observatori așteptau, greșit, cum avea să se dovedească, o victorie comunistă, cei trei occidentali (11) vor face cunoscut, prin glasul lui Georges Bidault (12), dorința lor de a-i restitui teritoriul Triestului, căruia i se acordase statutul de oraș liber în anul precedent prin tratatul de pace. Ei nu se îndoiau că acest gest, îndreptat împotriva- U.R.S.S., afecta Iugoslavia, o țară pe punctul de a se răzvrăti direct împotriva acesie'a... în 1949 nimeni nu? va obiecta împotriva aderării Romei la Pactul Atlantic.

Spania, în schimb, a fost ținută în afara pactului. Ea avea să beneficieze, de asemenea, de favorurile crescânde ale Statelor Unite, unde reprezentantul ei oficios,

mai târziu ambasador, J. F. de Lequerică, știuse să organizeze un „lobby" deosebit de eficient pe lângă cercurile conservatoare și șefii Marinei.

La 5 noiembrie 1950 O.N.U. — la inițiativa a șapte state ale Americii Latine — a decis să abroge măsurile de boicot diplomatic adoptate în 1946 contra regimului de la Madrid. Marea Britanie și Franța s-au abținut cu ocazia votului, dar vor urma

exemplul Statelor Unite, care preconizaseră această măsură, prin glasul lui Dean Acheson, încă din luna ianuarie. Cele trei guverne vor numi curând ambasadori pe lângă Caudillo (13). In iulie 1951, acesta primea vizita amiralului Sherman, șeful operațiunilor navale la Washington. Vor mai fi necesari încă doi ani și venirea republicanilor la putere în Statele Unite, pentru ca acele două țări să încheie acorduri militare.

La cealaltă extremitate a evantaiului ideologic, Iugoslavia va fi, și ea, de asemenea, înrolată în mișcarea de rezistență față de expansiunea stalinistă. In iunie 1951, Koca Popovic, șef al statului major general, se va duce la Washington pentru a încheia un acord privind furnizarea de arme. In luna următoare, Statele Unite, Marea Britanie și' Franța hotărau să deschidă mareșalului Tito un credit de 50 de milioane de lire sterline pentru a da armatei sale *capacitatea de a-și men ine independența față de crescânda presiune a Sovietelor* încă din aprilie, Truman îi promisese asistența Americii pentru o asemenea situație. In ianuarie 1953, Iugoslavia va face un pas în plus, încheind cu Ankara și Atena un tratat de prietenie și cooperare militară, economică și culturală, „Pactul Balcanic", care se va transforma în anul următor în alianță pur și simplu (14). întrucât Grecia și Turcia deveniseră în acea perioadă membre ale Pactului Atlantic, Iugoslavia dobândea, intr-un anume fel, calitatea de membru asociat. Intr-un interviu pe care ni l-a acordat la Istanbul, în aprilie 1954, mareșalul Tito va merge până la a se declara *în favoarea reînarmării Germaniei occi- -dentale*[5]. La 5 octombrie 1954 el consimțea la un aran-

jament care permitea revenirea Triestului la Italia în schimbul anexării de către Iugoslavia a acelei zone pe care o ocupau trupele sale. Astfel, dispărea unul din merele discordiei de după război.

Nefiind încântați de primirea grecilor și a turcilor în Pactul Atlantic, fără să țină seama de geografie, occidentalii vor căuta să completeze rețeaua lor de alianțe. La 20 octombrie 1951 Statele Unite, Marea Britanie, Franța și Turcia propuneau Egiptului să devină membru fondator al unui ,.comandament al Orientului Mijlociu". Guvernul de la Cairo a refuzat net, făcând cunoscut că nu avea intenția să înceapă convorbiri asupra unui asemenea proiect atâta timp cât trupele engleze vor ocupa regiunea Canalului de Suez. In luna următoare, în schimb, Australia și Noua Zeelandă acceptau să semneze cu Statele Unite un pact defensiv (A.N.Z.U.S) (15).

De o cu totul altă importanță avea să fie — în ciuda opoziției Moscovei — încheierea unui tratat de pace cu Japonia, care îi recunoștea dreptul de a se reînanna. încă din 1948, totuși, Kremlinul se declarase favorabil semnării imediate a păcii cu Tokio, dar nu s-a putut realiza **o** înțelegere asupra producerii. Statele Unite voiau ca tratatul să fie negociat de către cele 11 țări membre ale Comisiei pentru Extremul Orient, statuând cu majoritate de două treimi ceea ce ar fi avut ca efect să-i răpească U.R.S.S. orice posibilitate de a-și spune cuvântul. Aceasta din urmă preconiza o discuție între Statele Unite, Marea Britanie, China și ea însăși, fiecare dispunând de un drept de veto. Americanii voiau mai ales să li se recunoască dreptul de a păstra baze în arhipelag și aveau toate motivele să creadă că rușii se vor opune acestui lucru.

Discuțiile vor bate pasul pe loc până la 14 septembrie 1950, dată la care Truman — împotriva sfaturilor principalilor săi consilieri militari — va lăsa Departamentul de Stat să facă cunoscut țărilor interesate un document enumerând principiile pe baza cărora, după părerea sa,

trebuia să se fundamenteze un tratat de pace. încă de a doua zi, la Washington se va lăsa să se înțeleagă că președintele era dispus să autorizeze reînarmarea Japoniei. Decizia era deosebit de importantă întrucât întreaga politică a lui MacArthur la Tokio fusese tocmai aceea de a demilitariza Japonia. El reușise chiar sâ impună introducerea în Constituția din 1946 a articolului 9, prevăzând că Imperiul Soarelui Răsare renunța definitiv la război și la amenințarea cu forța. *Existența forțelor terestre, maritime și aeriene sau a oricărui alt potențial de război* — preciza acest text — *nu va fi niciodată autorizată* [G]*.*

Dacă este un cuvânt care nu ar trebui folosit în politică decât cu cea mai mare prudență, acesta este cuvântul niciodată... In februarie 1950, proconsulul continua să preconizeze — într-un interviu acordat lui ,,Reader’s Digest[41] (16) — neutralizarea țării, promițân- du-i-se în acea perioadă rolul de *Elve'ie a Extremului Orient.* Patru luni mai târziu izbucnea războiul din Coreea și el avea să autorizeze, la 8 iulie 1950, constitu-tuirea unei „poliții naționale de rezervă" de 75 000 de oameni, destinată să înlocuiască trupele americane trimise în cea mai mare grabă în „Țara diminețilot liniștite[41]. La 1 ianuarie 1951 el declara : *Această concepție* (renunțarea la recurgerea la război) *reprezintă unul din idealurile cele mai înalte pe care lumea modernă le-a cunoscut vreo-dată... Totuși, dacă disprețul dreptului internațional continuă să amenințe pacea... este evident că acest ideal va trebui să lase loc principiului legitimei apărări '.*

Sesizați de memorandumul Departamentului de Stat, rușii vor fi mirați, nu fără motiv, să vadă că se preconizau negocieri asupra soartei Formosei, Pescadorelor, Sahalinului de Sud și Kurdelor, care — după părerea lor — fusese definitiv pecetluită la lalta (17). Ei se vor neliniști în legătură cu intențiile americanilor de a-și menține baze în Japonia și cu cele privind la reînarmarea japoneză. In ceea ce o privește, China populară avea **50**

să ceară chiar în toiul contraofensivei comuniste din Coreea să participe la negociere. Nici măcar nu i se va răspunde. In' ianuarie 1951, John Foster Dulles, consilier republican al Departamentului de Stat, se va duce la Tokio, pentru a pune la punct cu guvernul japonez un proiect de tratat care nu ținea absolut deloc seama de observațiile sovietice. Moscova va protesta, va bombarda Washingtonul cu note, dar va accepta totuși să-1 trimită pe Gromîko la conferința de pace care se va deschide, la 4 septembrie, la San Francisco, la ini.iativa Statelor Unite.

Reprezentantul Kremlinului va formula o întreagă serie de amendamente la proiectul american. Ele aveau în vedere retragerea tuturor trupelor străine, asocierea Beijingului la tratat, interzicerea intrării Japoniei într-o coaliție îndreptată împotriva unuia dintre statele cu care fusese în război, limitarea armatei la 195 000 de oameni și un maximum de 200 de tancuri și 350 de avioane, demilitarizarea strâmtorilor limitrofe, care ar fi trebuit **să** fie deschise numai riveranilor. Aceste sugestii nefiind reținute, U.R;S.S. și aliații săi vor refuza să se alăture tratatului pe care, la 8 septembrie 1951, 48 de state îl vor încheia cu Japonia. In aceeași zi, Dean Acheson semna cu Yoshida (18), șeful guvernului de la Tokio, **un** acord de securitate, prevăzând menținerea provizorie **a** forțelor americane în arhipelagul nipon. Reînarmarea Japoniei va fi accelerată. La 15 octombrie 1952 poliția națională de rezervă devenea „un corp de securitate na- țională", ale cărui prime contingente, echipate după moda americană, vor fi trecute în revistă de către primul ministru.

Firește, Uniunea Sovietică va protesta, în mai multe rânduri, împotriva remilitarizării imperiului și a semnării unei păci separate. Dar fie că ea a înțeles că partida era pierdută dinainte, fie că ea a considerat miza mai puțin importantă, acțiunea sa împotriva reînarmării Japoniei nu avea să se

apropie, nici pe departe, ca violență. de campania dezlănțuită contra reînarmării Ger-

maniei occidentale. Este adevărat că aceasta era urmărită deopotrivă cu integrarea Republicii federale în sistemul politic occidental și că Moscova nu se putea resemna să vadă că potențialul industrial al Ruhrului se adăuga mijloacelor deja enorme aflate la dispozi.ia Americii.

In momentul încheierii Pactului Atlantic, eventualitatea reînarmării învinsului — pe care acordurile de la Potsdam o interziceau in modul cel mai categoric — fusese din punct de vedere formal înlăturată. Dar cât valora o asemenea promisiune ? „Le Monde[12] din 6 aprilie 1949 nu ezitase să scrie, sub semnătura lui Sirius : *Reînarmarea Germaniei se regăsește în Pactul Atlanticului (19), precum germenul în* ou. Robert Schuman (20), devenit ministru al Afacerilor străine, va declara cu deosebită solemnitate, la 25 iulie, cu ocazia dezbaterii consacrate ratificării pactului de către Adunarea Națională : *Germania nu are armată și nu poate avea: ea nu are arme și nu va putea avea[3].* Pievre-Henri Teitgen, ministrul Informațiilor, va întări aceste spuse, în noiembrie, afirmând : *Lumea trebuie să știe că Franța mu ar putea rămâne membră a unui sistem de securitate autorizând Germania să se reînarmeze :J.*

El nu se exprima astfel decât pentru că presa americană și presa franceză erau pline de zvonuri privind un posibil apel la contingentele germane. întrebat asupra acestui subiect de către corespondentul ziarului „Cleveland Plain Dealer", la 3 decembrie 1949, la câteva zile după ce primise vizita lui Acheson, Adenauer îi va răspunde că *dacă va trebui să existe o participare a Germaniei la apărarea Europei occidentale, ea nu va putea lua, în cel mai rău caz, decât forma unui contingent german în cadrul unei armate europene și sub comandament european* [10]. Va

reveni asupra acestui subiect în discursurile pronunțate în zilele următoare la Konigswinter și în fața Parlamentului. Procedând astfel, el se îndepărta sensibil de acordurile de la Petersberg (21), pe care tocmai le semnase, la 22 noiembrie 1949, și în

care își exprimase hotărârea *de a menține demilitarizarea teritoriului federal* și de a se strădui prin toate mijloacele aflate la dispoziția sa *să împiedice reconstituirea unor j'orțe armate indiferent de natzira lor* [H].

Acheson, și mai apoi secretarul Departamentului de Război, Louis Johnson (22), vor face cunoscut, prin puneri la punct categorice, că nu se ceruse nimic Bonnului. în schimb, la 7 mai 1950, generalul Clay (23), comandantul șef american în Germania, se va pronunța public în favoarea reînarmării germane, ceea ce îi va atrage o replică vie din partea lui Vincent Auriol (24), pe atunci președinte al Republicii franceze. Războiul din Coreea, izbucnit la 25 iunie, va da susținătorilor ideii de a apela la inamicul de ieri argumente decisive. La 23 iulie 1950, McCloy, înalt comisar al Statelor Unite în Republica federală, declara că *în caz de agresiune ar fi dificil să se refuze germanilor dreptul și mijloacele de a-și apăra patria* [12]. La 17 august, Adenauer va cere reprezentanților celor Trei Mari întărirea efectivelor lor și dreptul de a constitui o forță de 150 000 de voluntari, comparabilă poliției populare din Germania răsăriteană.

Această cerere va fi examinată de către cei trei miniștri occidentali ai afacerilor străine : Acheson, Schuman și Bevin (25), reuniți, la 11 septembrie 1950, la New York. Francezul și englezul vor sprijini puternic cererea americană de întărire a forțelor. Dar, când, la 12 septembrie, secretarul de

stat va cere o *armată integrată, sub comandament unic, în mod evident american, cu un stat major internațional, dar care va cuprinde în plus, față de forțele aliate, un număr de divizii germane care urmează să fie stabilit*[1] Schuman se va declara categoric ostil, spunând că ar trebui să se înceapă prin re- înarmarea celorlalți aliați. Cât îi privește pe britanici, primul ministru, Clement Attlee (26), va defini poziția lor în aceeași zi : *Participarea eventuală a Germaniei la apărarea Europei nu poate fi luată în considerare decât în cadrul apărării comune a Occidentului. Cererea doctorului Adenauer, tinzând la crearea unei poliții federale înar-* **53**

mate, sub control democratic, pare intr-adevăr justificată prin argumente destul de puternice. Dar o asemenea jandarmerie nu va trebui să constituie embrionul unei noi armate germane [14].

La Paris, ca și la Londra, majoritatea opiniei publice nu-și va ascunde ostilitatea față de remilitarizarea inamicului de ieri ; formule mai mult sau mai puțin „neu- traliste", susținute de o mare parte a intelectualității, vor întâlni de altfel un larg ecou. Dacă cei Trei se vor pune deci destul de ușor de acord asupra unor măsuri precum accelerarea propriei lor reînarmări, garantarea securității Germaniei și a Berlinului, slăbirea controalelor și încetarea stării de război cu Republica federală, ei se vor despărți pe data de 14 septembrie fără ca punctele lor de vedere să se apropie în problema participării Germaniei la apărarea sa.

Se vor reîntâlni a doua zi cu ceilalți miniștri ai statelor membre ale Pactului Atlantic, mult mai dispuși în ansamblu să dea curs cererilor presante ale Statelor Unite. Aceștia, după cum nota Pierre Schneitel, care asigura interimatul la Quai d'Orsay, *au mai multă încredere in soldatul german decât in soldatul francez după înfrângerea din 1940* t'>. Importanța electoratului comunist,

declaraţiile repetate ale lui Maurice Thorez (27), potrivit cărora *poporul francez nu va face niciodată război Uniunii Sovietice* [1(i], instabilitatea celei de a IV-a Republici, apelurile sale constante la împrumuturi de fonduri americane toate îi împingeau în această direcţie. Pe data de 16 septembrie, aflat în pragul morţii şi ştiind acest lucru, Bovin — care nu aspira la nimic atât de mult ca la ideea de a da comunităţii atlantice baze solide — se va ralia punctului de vedere al Washingtonului.

Schuman — care era susţinut doar de colegii săi belgian şi luxemburghez, van Zeeland(28) şi Bech (29) —• va considera necesar să adopte o poziţie mai suplă. Arătând că guvernul francez *nu este deloc înclinat spre un refuz definitiv,* el va conchide că *forţele germane trebuie să fie încorporate într-o organizaţie existentă,*

astfel încăt să fie solid încadrate şi să nu fie formate în acelaşi timp cu această organizaţie[11]. La 18 septembrie 1950 Consiliul îşi va amâna lucrările, fără a fi luat o hotărâre decât aceea de a ţine o nouă sesiune intr-un răstimp de 15 zile.

La data de 22 septembrie cei Trei îşi vor relua discuţiile dar de această dată cu concursul miniştrilor apărării : generalul Marshall, pe care Truman tocmai îl rechemase, încă o dată, din retragere, pentru a-i încredinţa această grea responsabilitate ; britanicul Shinwell, partizan convins al reînarmării Germaniei, şi Jules Moch (30), care era categoric ostil acesteia şi care se **putea** prevala de hotărârea Consiliului de Miniştri francez, reunit la 20 septembrie, de a refuza orice re- înarmare a Germaniei, fie ea şi la o anume dată.

Convorbirile celor Trei, deveniţi şase, vor fi mai mult decât animate şi Acheson va da clar de înţeles delegaţiei franceze că, dacă nu va obţine maximum într-o lună acordul Parisului, Statele Unite vor trebui *să-şi reconsidere întregul lor plan*

și să caute o altă soluție [1H]. El va înlătura orice idee de întărire, în acest interval, a efectivelor engleze sau americane în Europa. Cei Trei vor sfârși, totuși, prin a se înțelege asupra unui text, amendat pentru a ține cont de punctul de vedere francez, pe care Consiliul Atlantic, întrunit din nou la data de 26 septembrie 1950, îl va aproba în aceeași zi. După ce și-a exprimat acordul pentru ca Germania *să fie pusă în. situația de a contribui la realizarea apărării Europei occidentale,* Consiliul va cere Comitetului pentru apărare să prezinte cât mai curând posibil recomandări privind cel mai bun mijloc de a ajunge la acest obiectiv[19]. Câteva ore mai devreme, Jules Moch, reîntors în Franța, avea să audă din gura primului ministru, Rene Pleven (31), liniile principale ale unei idei pe care i-o inspirase Jean Monnet, și anume ca, devansând așteptatele propuneri ale Statelor Unite, să se creeze o armată europeană, prin juxtapunerea diviziilor naționale — din care nici una nu va fi germană — și a diviziilor, integrate la nivel de batalion, cu

participare germană, sub autoritatea unui ministru al apărării europene. Altfel spus, nu va fi reînarmată Germania, ci doar germanii, în cadrul unei armate *europene.*

Această concepție revoluționară se lovea puternic de tradiții. Ea nu atenua totuși temerile acelora care nu se obișnuiau cu idcea unei renașteri a militarismului german, răspunzător în două rânduri, în cursul unui singur secol, pentru masacre și distrugeri fără număr. Ea se va înscrie însă în logica acțiunii de integrare europeană, a cărei inițiativă fusese luată de Fran.a in primăvară.

In mai 1949, eforturile „mișcării europene", creată de către Churchill, pentru a grăbi

realizarea „Statelor Unite ale Europei", ajunseseră la un prim rezultat : creareai de către majoritatea guvernelor democrate de pe continent a unui „Consiliu al Europei" (32), cu sediul la Strassbourg, format dintr-o Adunare parlamentară pur consultativă și dintr-un Consiliu de Miniștri, urmând să se reunească **pe**riodic și să adopte hotărâri in unanimitate. Jn august **1949,** același Churchill, care, încă din 1919, preconizase reconcilierea cu Germania împotriva pericolului bolșevic, recomanda admiterea Republicii federale în noua organizație.

înainte de a-și pune candidatura, guvernul de la **Bonn** trebuia totuși să-și reglementeze masivul contencios **care-1** separa de Franța. Principalul capitol privea regiunea Saar, în care Parisul înțelegea să păstreze o dată cu avantajele uniunii vamale și exercițiul unui protectorat *de facto.* **în** ianuarie 1950, Robert Schuman va conferi cu Adenauer, dar nu se va putea pune de acord cu acesta. Pentru a depăși acest obstacol esențial care stătea în fata reconcilierii franco-germane — din care făcuse primul obiectiv al crezului său politic — cancelarul (33) va relua ideea, pe care o îmbrățișase cu douăzeci și cinci de ani mai devreme, a unei uniuni economice a celor două țări. La 25 august 1949 el ii scrisese lui .Schuman pentru a-i propune, **în** schimbul opririi operațiunilor de demontare a oțelărliilor Thyssen, punerea sub control internațional a celei **mai**

importante uzine a firmei, cea din Hamburg ; el arătase că o asemenea formulă *ar putea constitui germenele unei cooperări internaționale foarte largi în domeniile cărbunelui și oțelului, fiind ca atare, după părerea lui, în cea mai mare măsură de dorit pentru înțelegerea franco-ger- mană*

In martie 1950, el va lansa public, în interviuri,

ideea unei uniuni economice între cele două națiuni. Spusele sale nu vor avea pe moment nici un ecou. Dar, la 9 mai 1950 avea să primească o scrisoare de la Quai d'Orsay (34), prin care i se propunea ca, *în scopul de a suprima... opoziția seculară* între cele două țări, *să plaseze totalitatea producției franco-germane de cărbune și de oțel sub o- autoritate superioară de control în cadrul unei organizații deschise și altor țări europene*[21]*.* .Acesta era *planul Schuman* (35), conceput de către Jean Monnet și colaboratorii săi din cadrul Comisariatului pentru Plan, care studiaseră modalitățile în cel mai mare secret.

încă din primele momente, caracterul îndrăzneț al propunerii — la care guvernul francez, pe atunci prezidat de către Georges Bidault, s-a raliat în unanimitate, după patru zile de discuții — va apărea cu claritate. Crearea unei „înalte Autorități[14] supranaționale, care — sub supravegherea unei adunări parlamentare și a unei curți de justiție — urma să aibă posibilitatea de a decide asupra organizării producției europene de cărbune și de oțel, n-ar fi făcut decât să lipsească statele de posibilitatea de a dispune liber de mijloacele materiale necesare purtării războiului. în ochii nașilor ei, ea constituia un embrion al puterii federale, ale cărei competențe trebuiau rapid să se extindă. Neîncrederii față de Germania, care fusese, de la Eliberare, alfa și omega diplomației sale, Franța îi va substitui o ofertă de cooperare, fără restricții și discriminări, o cale comună spre obiectivul unei Europe unite.

Adenauer va apuca fără ezitare mâna care i se întindea. Italia lui Alcide de Gasperi își va face cunoscut imediat acordul său. Vor urma, cu mai mult sau mai puțin entuziasm, țările Beneluxului (36), în timp ce Marea Bri-

tanie, în ciuda ecourilor favorabile pe care proiectul le va avea intr-o bună parte a clasei conducătoare, hotăra să se țină deoparte.

Acțiunea, facilitată de afinitățile „lo- taringiene“ ale lui Schuman, Adenauer și de Gasperi, venea în contradicție în prea mare măsură cu insularismul •și cu antipapalismul ei, cu neîncrederea sa față de structurile instituționale, mai ales față de cele pe care le fabrica Europa, cu voința sa de a pune înainte de orice „legăturile sale speciale" cu Statele Unite și menținerea 'Commonwealthului, în fine, cu credința în destinul de mare putere.

Conferința celor șase țări, care acceptaseră invitația franceză, se va deschide la 20 iulie 1950 în salonul Hor- loge de la Quai d’Orsay. Cinci zile mai târziu, izbucnea războiul din Coreea, modificând dintr-o singură lovitură toate perspectivele planului Schuman. Chiar dacă fusese conceput și primit într-o optică încă dominată de vechiul vis al unei „a treia forțe" europene, chemată să se inter- pună între cei doi „supermari", el devenea un mijloc de a întări Occidentul în rezistența sa față de comunism. Se va pune foarte repede întrebarea dacă metoda folosită pentru depășirea vechiului antagonism franco-german n-ar putea fi avută în vedere, de asemenea, pentru a asigura participarea germanilor la apărarea comună, fără a trezi vechiul demon al militarismului german.

încă din decembrie 1949, Adenauer luase în considerare — în interviul acordat lui „Cleveland Plain Dealer" deja citat — încorporarea *unui contingent german în forjele europene.* Cu 89 de voturi pentru și 5 contra, la propunerea lui Churchill, Adunarea Consiliului Europei va relua ideea la 11 august 1950, chiar în ziua în care dele- .gații Republicii Federale Germania își ocupau fotoliile în hemiciclu. Guvernul francez va vedea în aceasta mijlocul de a ieși din impasul în care îl plasase insistența Washingtonului de a-i reînarma pe germani, făcând totuși un pas considerabil spre construcția Europei unite. Nu ar fi fost oare aceasta realizată pe jumătate în ziua în care, după «cărbune și oțel, ar fi pus în comun și soldații ?

La 21 octombrie, Parisul aprobă deci oficial proiectul armatei europene, proiect pe care Pleven îl expusese cu o lună mai devreme lui Jules Moch. Acesta nu este *decât pe jumătate convins, dar renunță la luptă.* [22] O nouă călătorie în Statele Unite, făcută, între timp, l-a convins de hotărârea americanilor de a face apel, oricum ar fi, la trupele germane. Ei se temeau, de altfel, că realizarea planului Pleven, a cărui inspirație le surâdea, pentru că acționa în direcția unificării Europei, ceea ce reprezenta unul dintre scopurile lor constante, să nu facă să se piardă un timp prețios.

La data de 24 octombrie, Pleven va expune în fața Adunării Naționale liniile principale ale planului care avea să-i poarte numele : crearea unei armate comune, legată de instituțiile politice ale Europei, condusă de un ministru european al apărării, răspunzător în fața unei adunări europene ; buget comun al apărării ; integrarea contingentelor furnizate de statele membre la nivelul cel mai de jos posibil ; menținerea forțelor extracontinen- tale în afara proiectului. Negocierea nu trebuia să se deschidă decât după ratificarea planului Schuman, Republica Federală Germania urmând să fie ținută, bineînțeles, în afara Pactului Atlantic.

Cea de a IV-a Republică (37) traversa pe atunci o etapă deosebit de agitată a existenței sale. Știrea căderii localităților Cao-Bang și Lang-Son explodase ca o bombă ; traficul cu piaștri și așa-zisa afacere a generalilor au arătat corupția regimului și incapacitatea sa de a-și organiza securitatea ; în perspectiva alegerilor, de Gaulle își va multiplica ieșirile violente, scontând că scrutinul va asigura victoria partizanilor săi. în Parlament, comuniști și naționaliști, gaulliști sau nu, se ridică împotriva planului Pleven. Guvernul obține totuși aprobarea lui la sfârșitul dezbaterii, cu 343 voturi pentru și 225 contra. Paragraful prin care se respingea orice idee de reconstituire a

unei armate germane sau a unui stat major german a fost adoptat cu 402 voturi pentru și 168 contra.

Proiecția? va fi prost primit la Bonn, unde se va **reține** mai ales neîncrederea pe care acesta o implica **față de** Germania și refuzul principiului „egalității în drepturi[11], atât de îndrăgit de conducătorii Republicii federale, **ca ș»** de către predecesorii lor, de altă dată, din Republica **de** la Weimar (38). De cealaltă parte a Oceanului, mulți **vor** fi tentați să vadă în acesta, înainte de toate, un mijloc **la** care Franța a apelat pentru a câștiga timp. La 27 octombrie 1950, in cursul unei reuniuni a miniștrilor apărării ai Pactului Atlantic, Statele Unite vor încerca **să** impună adoptarea principiului reînarmării imediate a **două** divizii germane. Dar Jules Moch se opune categoric. **El** va ceda în schimb în privința nivelului integrării. **Dacă** initial preconizase batalionul, el accepta acum ca aceasta să se facă ia nivelul **de** *combat-team,* **grupare de luptă** americană corespunzând, în mare, unui regiment francez. Un acord de principiu asupra acestui aspect va **interveni** la conferința atlantică de la Bruxelles din decembrie 1**950.**

Va mai trece aproape încă un an și jumătate până **La** parafarea la Bonn a tratatului creând „o comunitate europeană a apărării", pe care parlamentul francez va **sfârși** prin a-1 respinge în august 1954. Primii soldați **germani** nu vor fi încorporați decât în vara anului 1955, **adică** cinci ani după ce Washingtonul ceruse să **se** facă **apel la** inamicul de ieri.

în ceea ce o privește, încă din prima clipă, diplomația sovietică s-a străduit din toate puterile să împiedice, sau cel puțin să întârzie, adoptarea deciziei. La 23 octombrie 1950 miniștrii de externe

din lagărul **socialist,** adunați la Praga (39), sub președinția lui Molotov, preconizaseră semnarea unui tratat de pace cu **Germania,** demilitarizarea sa și evacuarea forțelor străine. Un **con**siliu constituțional, reprezentând pe o bază paritară **cele** două guverne germane, ar fi fost chemat să facă propuneri în vederea unificării țării. în scopul de a studia rezoluția de la Praga, Moscova va **propune întrunirea** Consiliului miniștrilor de externe, organism instituit **la**

Potsdam, care nu se mai reunise de la eșuata conferință **(40)** de la Palais Rose din primăvara anului 1949. în decembrie 1950 occidentalii vor accepta principiul unei întâlniri, dar vor cere ca ea să aibă în vedere ansamblul problemelor care opuneau Estul și Vestul. Dezacordul **avea** să se manifeste încă de la primele ședințe ale întâlnirii in patru, care se va deschide la nivelul „adjuncților“, **la 5** martie 1951, în castelul La Muette (41). Prezența lui Philip Jessup și a lui lakob IVlalik (42), care ne’ociaseră **cu** dci ani mai devreme reglementarea crizei de la Ber**lin,** păruse de bun augur. Dar, la 21 iunie, cei Patru se **vor** despărți fără a fi putut măcar să stabilească o ordine **de** zi comună.

Acest eșec, implicând un regres, poate părea surprinzător. Se ajunsese într-adevăr la o redactare aproape identică și ruptura va interveni pe un aspect minor : sovieticii insistau să se vorbească de Pactul Atlantic, iar occidentalii refuzau ca acesta să fie menționat in mod specific. Pentru a înțelege ruptura, trebuie să se țină seama de climatul de exasperare care prevala atunci și de teama americanilor că deschiderea unei negocieri va întârzia și mai mult începutul reînarmării germane. în **ceea** ce îi privește, rușii aveau probabil sentimentul că **o** dată cu ezitările care

apăreau nu numai în Franța, dar **și** pe malurile Rhinului și ale Tamisei, și cu climatul de relativă destindere creat de deschiderea negocierilor de armistițiu în Coreea, reînarmarea germană ar fi putut să fie evitată fără multă osteneală.

în anul următor, totuși, ei aveau să facă o nouă încer**care.** Faptul că aceasta a intervenit a doua zi după con**ferința** care, în februarie 1952, a reunit la Lisabona (43) conducătorii Alianței Atlantice, ajungând la adoptarea primului plan concret de reînarmare a Europei, inclusiv **a Republic** i Federale Germania, dă temei ipotezei potrivit căreia pretențiile Kremlinului erau determinate în mod **direct de** aprecierea privind șansele de reușită a dorin**țelor americane.**

La 10 martie 1952, deci, U.R.S.S. va adresa celor trei occidentali o notă (44) propunând un tratat **de pace,** al cărui text va figura în anexă, cu o Germanie reunificată și neutralizată. Era proiectul pe care Statele Unite îl lansaseră încă din septembrie 1945 prin glasul lui James Byrnes (45) și pe care Molotov (46), după o primă reacție favorabilii a lui Stalin, îl respinsese cîteva luni mai târziu, invocând pretexte puțin convingătoare. **Dar, raliin-** du-se ulterior acestei idei, sovieticii procedau la inovații, care se adresau mult mai mult germanilor, în mod **evi**dent, decît aliaților. Dacă, în 1945, Byrnes voia demilitarizarea acesteia pe termen de 25 de ani, Germania ar fi fost autorizată, potrivit acestui nou proiect de tratat, să posede forțele naționale indispensabile apărării sale și să producă materialul de război necesar. Drepturile civile și politice ar fi fost redate tuturor ofițerilor și tuturor naziștilor, cu excepția celor care se aflau în închisoare pentru crime de război.

Nici nu se putea sugera mai clar o reîntoarcere

la acea politică de la Rapallo (47), cu a cărei nostalgie Republica Sovietelor avea să rămână de-a lungul întregii sale istorii agitate. Dar pentru a seduce în acest moment poporul german, Kremlinul ar fi trebuit să plătească un preț mai mare. Ar fi trebuit să renunțe să impună ca o condiție prealabilă menținerea frontierei pe Oder și pe Neisse. Ar fi trebuit, mai ales, să accepte ca noul **guvern** pan-german să procedeze la alegeri cu adevărat libere. Or, el nu era de acord să permită pătrunderea pe teritoriul ocupat de către Armata roșie a comisiei desemnate în iarna precedentă de Națiunile Unite pentru **a ancheta** asupra libertăților de care se bucurau efectiv, pe plan politic și personal, cetățenii celor două republici rivale. Occidentalii vor fi în situația favorabilă de a răspunde că încheierea unui tratat de pace presupunea mai **întâi** constituirea unui guvern abilitat să-1 semneze și că, în consecință, trebuia, pentru început, să se ajungă la **o** înțelegere asupra organizării de alegeri generale.

Brutalitatea reacției sovietice lasă loc întrebării dacă Stalin nu și-a făcut unele iluzii privind șansele demersului său. în acest caz, el s-a înșelat total asupra sentimentelor profunde ale omului care, devenind, cu o majoritate' de voturi, în 1949, primul cancelar al Republicii Federale Germania, își consolida puterea cu o perseverență fără egal. O *Germanie neutralizată* — declarase acesta în decembrie 1951, în cursul primei sale vizite la Londra — *va ți mai devreme sau mai târziu absorbită de curentul' comunist. Același lucru se va întâmpla și cu destinul altor națiuni libere ale Europei.* [23] Cursese multă apă pe sub podurile Rhinului de când, același Adenauer, pe atunci primar al orașului Koln, declarase în decembrie 1946 : *Cred că majoritatea poporului german va* fi

de acord' dacă noi vom deveni neutri precum Elveția. între integrarea în Occident și reunificarea Germaniei — despre care știa că aveau să fie încă pentru lung timp incompatibile— „bătrânul domn" optase pentru cea dintâi. Nu avea' suficientă încredere în compatrioții săi pentru a lua in considerare reîntoarcerea la o situație în care un nou' Reich să poată juca pe cartea Estului împotriva Vestului și invers. ,Cu cîteva luni înainte de a se retrage din funcție (48), în 1963, el avea să împărtășească mai multor interlocutori că scopul constant al politicii sale fusese de a împiedica atât o reeditare a pactului germano-sovietic (49) din 1939, cât și un nou pact franco-sovietic (50) îndreptat împotriva Germaniei.

în ciuda întregii orchestrări care i-a fost asigurată, nota rusă nu avea sorți de izbândă în fața acestei fermități, acceptate, deși fără entuziasm, de către populația vest-germană. Puțin câte puțin, U.R.S.S. va lua notă de existența Republicii federale, de înarmarea și de apartenența sa la Vest, într-atât încât mareșalul Jukov (51V avea să declare, în 1955, unui diplomat francez pe care-1 număram printre prietenii mei : *Voi aveți germanii voștri și noi îi avem pe ai noștri. Nu e oare asta cea mai bună soluție ?* [23]

Este adevărat că, între timp, dispariția lui Stalin[1] transformase în întregime climatul internațional.

Bibliografie și note

1. *Keesing's,* 11101 **A.**
2. Link, op. cit., p. 687.
3. *Keesing's,* 10985 A.
4. *Ibid.,* 11640 **A.**
5. „Le Monde" din 22 aprilie 1954.
6. *Keesing's,* 7862 A.
7. *Ibid.,* 11206 B.
8. Jacques FAUVET, *La IVe Rcpublique,* Paris, Fayard, 1959, p. 145.

9. Konrad ADENAUER, *Memoires,* 1945—1953, Paris, Hachette, **1965,** p. 341.

10. *Ibid.,* p. 343.

11. *Keesing's,* 10369 A.

12. „Le Monde" din 25 iulie 1960.

13. Jules MOCH, *Histoire du Rearmament allemand depuis 1950,* Paris, Robert Lafont, 1965, p. 46—47.

14. *Keesing's,* 10155 A.

15. Jacques DUMAINE, *Quai d'Orsay,* Paris, Julliard, 1955, **p. 525.**

16. Alexander WERTH, *France 1940—1955,* Londra, Robert Hale, 1956, p. 438.

17. MOCH, *op. cit.,* p. 48.

18. *Ibid.,* p. 78.

19. *Keesing's,* 10985 A.

20. Alfred GROSSER, *La IVe Republique et sa politique er- terieure,* Paris, Armand Colin, 1961, p. 209.

21. Paul WEYMAR, *Conra.l Adenauer,* Paris, Pion, 1956, p. 222.

22. MOCH, *op. cit.,* p. 133.

23. WEYMAR, op. *cit.,* p. 296.

24. Gilbert BADIA, *Histoire de l'Allemagne contemporaine,* Faris, Editions sociales, 1962, tom II, p. 296.

25. Note personale.

(1) Vezi voi. 2, p. 47, nota 4 *(n. tr.).*

(2) Vezi voi. 2, p. 192, nota *(n. tr.).*

(3) Vezi voi. 2, p. 195, nota 1 *(n. tr.).*

(4) Konstantin Konstantinovici Rokossovski (1986—1988) — mareșal sovietic (1944) — a devenit în 1949 ministru al apărării naționale și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al R. P. Polone *(n. tr.).*

(5) Enrico Fermi (1901—1954) — fizician atomist italian, laureat al Premiului Nobel pentru fizică (1938) *(n. tr.).*

(6) Cronologia intrării în posesia bombei atomice și a bombei cu hidrogen, de către U.R.S.S., Marea Britanie, Franța și China, în voi. 2, p. 31—32 *(n. tr.).*

(7) Dwight Eisenhower a fost numit comandant suprem al forțelor N.A.T.O. în decembrie 1951 și a rămas în funcție până în iunie 1952, când s-a retras; la puține săptămâni avea să primească învestitura Convenției

Naționale Republicane, la Chicago, și se va angaja în cursa prezidențială care îl va aduce, la 20 ianuarie 1953, la Casa Albă, ca al 34-lea președinte al S.U.A. *(n. tr.).*

(8) Jean Monnet (n. 1888—1979) — economist și om politic francez ; apărător al ideii unei Europe unite, el se află la originea declarației din 9 mai 1950, care pune bazele Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (C.E.C.O.) *(n. tr.).*

(9) Averell William Harriman (n. 1891 — m. ?) — om politic și de stat, diplomat american ; în anii 1948—1950 a fost reprezentant special al S.U.A. în Europa pentru punerea în aplicare a Planului Marshall ; în 1950—1951 — asistent special al președintelui S.U.A. ; în 1951 — reprezentantul S.U.A. în Comisia de planificare a apărării N.A.T.O. *(n. tr.).*

(10) Alcide de Gasperi (1881—1954) — om politic italian, prim- ministru între 10 decembrie 1945 și 17 august 1953 *(n.tr.).*

(11) La 20 martie 1948, Franța, Marea Britanie și S.U.A. au adoptat o poziție comună în problema Teritoriului Liber al Triestului, în sensul alipirii lui la Italia. Iugoslavia înaintează celor 3 țări un protest energic *(n. tr.).*

(12) Georges Bidault (1899—1983) — om politic și de stat francez, prim-ministru al Franței între 24 iunie și 28 noiembrie 1946 și între 28 octombrie 1949 și 24 iunie 1950 *(n. tr.).*

(13) Francisco Franco Bahamonde (1892—1975) a exercitat funcțiile de șef al statului între 9 octombrie 1936 și 30 octombrie 1975, iar pe acelea de prim-ministru între 30 ianuarie 1938 și 8 iunie 1973 *(n. tr.).*

(14) La 9 august 1954, la Bled, a fost semnat Tratatul de alianță, cooperare politică și asistență mutuală între Iugoslavia, Grecia și Turcia (..Pactul Balcanic"). Părțile se angajau să nu folosească forța în relațiile lor internaționale ; să-și acorde sprijin reciproc în cazul în care una din ele ar fi fost victima unui atac ; să se consulte în cazul deteriorării situației internaționale. Tratatul a fost încheiat pe 20 de ani *(n. tr.).*

(15) A.N.Z.U.S. (inițialele reprezintă primele litere ale denumirii în limba engleză a statelor membre — Australia, Noua Zee- landă, S.U.A.) —• organizație politico-militară regională creată prin Tratatul de securitate inițiat de S.U.A., semnat la 1 septembrie 1951, la San Francisco, și intrat în vigoare la 29 iunie 1952. A.N.Z.U.S. constituie unul din blocurile militare înființate în ca-

drul sistemului Pactului de securitate al Pacificului, care are ca scop acordarea de ajutor militar reciproc în cazul apariției unor situații încordate în bazinul Pacificului și

ridicarea potențialului militar al țărilor membre *(n. tr.).*

(16) „Reader's Digest" — revistă lunară, fondată de către DeWitt Wallace și Lila Acheson Wallace în 1922. In 1975, potrivit oficialităților americane, era periodicul cel mai citit din lume, avînd 25 ediții internaționale, în 13 limbi, întrunind — conform estimărilor — la cele 30 milioane exemplare tiraj total (18 milioane exemplare distribuite în afara teritoriului Statelor Unite) un număr de cca 100 milioane cititori *(n. tr.).*

(17) Conferința de la lalta (4—12 februarie 1945) a reunit șefii de stat și de guvern ai U.R.S.S., S.U.A. și Angliei (I. V. Stalin, F. D. Roosevelt și W. Churchill), precum și miniștrii de externe ai celor trei țări. A abordat un cerc larg de probleme ale situației internaționale, a trecut în revistă desfășurarea operațiunilor militare, a condus la un acord privind eforturile militare comune în vederea zdrobirii Germaniei hitleriste și Japoniei militariste, a discutat o serie de probleme ale organizării lumii postbelice *(n. tr.).*

(18) Sigeru Toshida a ocupat funcția de prim-ministru al Japoniei între 15 octombrie 1948 și 7 decembrie 1954 *(n.tr.).*

(19) Tratatul semnat la 4 aprilie 1949 a stat la baza Organizației Atlanticului de Nord (N.A.T.O., O.T.A.N.), organizație poli- tico-militară având ca membri fondatori Anglia, Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Islanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia și S.U.A. Ulterior au aderat Turcia și Grecia (25 februarie 1952), R. F. Germania (6 mai 1955) și Spania. In iunie 1966, Franța a ieșit din organismele militare integrate ale N.A.T.O. *(n. tr.).*

(20) Robert Schuman (1884—1966) a fost titular la Quai d'Or- say în anii 1948—1952 *(n. tr.).*

(21) La 22 noiembrie 1949 la Petersberg se încheie acordurile între „înalta Comisie" și guvernul R. F. Germania, prin care se stabilea întreruperea demontării uzinelor R.F.G. pentru plata reparațiilor, includerea R.F.G. în sistemul de alianțe vest-euro- pene, dreptul R.F.G. de a avea flotă comercială, de a stabili relații comerciale și consulare cu alte țări, controlul internațional asupra Ruhrului, angajamentul R.F.G. de a păstra teritoriul său demilitarizat. Acordurile marchează sfârșitul politicii de reparații în R.F.G. *(n. tr.).*

(22) Louis A. Johnson a fost secretar la Departamentul de război în anii 1949—1950, în timpul Administrației Truman *(n. tr.).*

(23) Lucius DuBignon Clay (n. 1897 — m. ?) — general și diplomat american ; după al II-lea război mondial a comandat forțele americane în Europa ; în anii 1947—1949 a fost comandant

șef al zonei americane din Germania ; a avut un rol important în organizarea „podului aerian" de la Berlin *(n.tr.).*

(24) Vincent Auriol (1884—1966) a exercitat magistratura de președinte al Franței între 16 ianuarie 1947 și 16 ianuarie 1954 *(n. tr.).*

(25) Ernest Bevin (1881—1951) — om politic și de stat, diplomat britanic ; a ocupat funcția de ministru de externe în anii 1945—1951 *(n. tr.).*

(26) Vezi nota (25), cap. 1, din prezentul volum *(n. tr.).*

(27) Maurice Thorez (1900—1964) — om politic francez, secretar general al Partidului Comunist Francez (1930—1964) *(n. tr.).*

(28) Paul van Zeeland (1893—1973) — om politic belgian; prim-ministru (25 martie 1935—23 noiembrie 1937) ; ministru de externe (1949—1954), apărător al ideii uniunii europene *(n. tr.)*

(29) Joseph Bech a fost prim-ministru al Luxemburgului între 16 iulie 1926 și 10 iunie (19 octombrie) 1937 și între 28 decembrie 1953 și 26 martie 1958 *(n. tr.).*

(30) Jules Moch (n. 1893—m. ?) — om politic și de stat francez ; ministrul apărării naționale în anii 1950—1951 *(n. tr.).*

(31) Rene Pleven (n. 1900—m. ?) — om politic francez ; prim- ministru al Franței între 11/12 iulie 1950—28 februarie 1951 și între 11 august 1951 și 7 ianuarie 1952 *(n. tr.).*

(32) La 5 mai 1949 are loc semnarea statutului Consiliului Europei, organizație politică vizând integrarea occidentală, creată de Anglia, Belgia, Danemarca, Franța, Irlanda, Italia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Suedia. La 8 august 1949 s-au alăturat Grecia, Islanda și Turcia. Prima reuniune a comitetului miniștrilor — alcătuit din miniștrii de externe ai statelor membre — a avut loc la 8 august 1949, iar Adunarea consultativă s-a întrunit pentru prima dată la 10 august 1949 *(n. tr.).*

(33) Konrad Adenauer (1876—1967) — om politic german ; a **deținut funcția de** concelar între 15/20 septembrie 1949 și 15 octombrie 1963 *(n. tr.).*

(34) Quai d'Orsay — sediul Ministerului Afacerilor Străine franceze (în limbaj familiar, acest minister este numit și „Le Quai" *(n. tr.).*

(35) Planul Schuman, numit astfel după autorul său (Robert Schuman), cuprinde bazele C.E.C.O. (Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului), creată de 6 state vest-europene în 1952, ca primă organizație a integrării în Europa de vest *(n. tr.).*

(36) Benelux — grupare constituită prin uniunea economică a Belgiei, Olandei și Luxemburgului (1958) *(n.*

tr.).

(37)Cea de a IV-a Republică acoperă anii 1946—1958, numă- rînd ca preşedinţi pe Vincent Auriol (16 ianuarie 1947—16 ianuarie 1954) şi Rene Coty (16 ianuarie 1954—8 ianuarie 1959), iar cu prim-miniştri pe : Paul Ramadier (22 ianuarie—19 noiembrie 1947) ; Robert Schuman (24 noiembrie 1947—19 iulie 1948) ; Andră

Marie (26 iulie—28 august 1948) ; Henri Queuille (11 septembrie 1948—6 octombrie 1949) ; Georges Bidault (28 octombrie 1949— 24 iunie 1950) ; Henri Queuille (2—4 iulie 1950) ; Ilene Pleven (11/ 12 iulie 1950—28 februarie 1951) ; Henri Queuille (10 martie—10 iulie 1951) ; Rene Pleven (11 august 1951—7 ianuarie 1952) ; Edgar Faure (20 ianuarie — 29 februarie 1952 ; Antoine Pinay (8 martie 23 decembrie 1952) ; Rene Mayer (8 ianuarie—21 mai 1953) ; Joseph Laniel (26/28 iunie 1953—12 iunie 1954) ; Pierre Mendes- France (19 iunie 1954 — 5 februarie 1955) ; Edgar Faure (23 februarie 1955 — 23 ianuarie 1956) ; Guy Mollet (2 februarie 1956 — 21 mai 1957) ; Maurice Bourges-Maunoury (12 iunie — 30 septembrie 1957) : Felix Gaillard (5 noiembrie 1957 — 15 aprilie 1958) Pierre Pflimlin (13—28 mai 1958) ; Charles de Gaulle (1 iunie 1958 — 8 ianuarie 1959) *(n.tr.).*

(38)La 3 noiembrie 1918 izbucneşte în Germania revoluţia burghezo-democrată care răstoarnă monarhia şi proclamă, la 9 noiembrie 1918, republica (consfinţită prin Constituţia adoptată la 31 iulie 1919 la Weimar) *(n.tr.).*

(39) Conferinţa miniştrilor de externe ai Albaniei, Bulgariei. Cehoslovaciei, R. D. Germane, Poloniei, României, Ungariei şi U.R.S.S. (Praga, 20—22 octombrie 1950) a formulat o serie de propuneri în problema germană, printre care convenirea unei declaraţii a celor Patru Mari puteri împotriva reînarmârii Germaniei, eliminarea oricărui potenţial de război al economiei germane, încheierea neîntârziată a unui tratat de pace cu Germania, formarea unui guvern provizoriu pe întreaga Germanie *(n.tr.).*

(40) Intre 23 inai şi 20 iunie 1949 la Paris s-a desfăşurat a şasea, şi ultima, sesiune a Consiliului miniştrilor de externe ai Marii Britanii, Franţei, S.U.A. şi U.R.S.S., fără a se realiza un acord asupra restabilirii unităţii economice şi politice a Germaniei. S-a căzut de acord asupra Tratatului de pace cu Austria şi asupra administraţiei cvadripartite la Berlin *(n.tr.).*

(41)Intre 5 martie şi 21 iunie 1951, la Paris, are loc întâlnirea adjuncţilor miniştrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii şi Franţei, în vederea pregătirii agendei de lucru a unei eventuale reuniuni a miniştrilor de

externe ai țărilor respective. După 74 de ședințe, întâlnirea s-a suspendat datorită dezacordurilor manifestate, U.R.S.S. punând pe primul plan abordarea problemei germane, în contextul proiectatei includeri de către cele trei puteri occidentale a R.F.G. în sistemul militar vest-euro- pean, iar S.U.A., Marea Britanie și Franța considerând prioritare pe agenda de lucru alte probleme, ca, de exemplu, încheierea tratatelor cu Austria *(n.tr.).*

(42) Iakov Aleksandrovici Malik (1906—1980) — diplomat sovietic ; în anii 1946—1953 — adjunct al ministrului afacerilor externe al U.R.S.S. : în același timp, între 1948 și 1952 — reprezentant permanent al U.R.S.S. la O.N.U. și reprezentant al U.R.S.S. în Consiliul de Securitate al O.N.U. *(n.tr.).*

(43) Consiliul ministrilor de externe, ai apărării și de finanțe din țările membre ale N.A.T.O. s-a reunit la Lisabona între 20 și 25 februarie 1952. In baza unui acord convenit în prealabil (17— 19 februarie 1952, la Londra), între S.U.A., Marea Britanie și Franța, se aprobă un plan privind crearea unei „forțe europene de apărare" (Comunitatea Defensivă Europeană), care să includă „o contribuție vest-gcrmană", permițându-se, astfel, înarmarea R.F.G. S-a decis, de asemenea, primirea în N.A.T.O. a Greciei și Turciei, ridicarea forțelor armate ale pactului la 50 de divizii și a numărului de avioane la 4 000 până la sfârșitul anului, precum și reorganizarea structurilor N.A.T.O. prin constituirea unui Consiliu permanent și crearea funcției de secretar general, care să coordoneze, între sesiunile ministeriale, programele militare ale pactului *(n.tr.).*

(44) In notele adresate, la 10 martie 1952, S.U.A., Marii Britanii și Franței, U.R.S.S. propunea organizarea, cât mai curând posibil, a unor negocieri privind încheierea unui tratat de pace cu Germania, pe baza recunoașterii graniței Oder-Neisse, a permisiunii acordate Germaniei de a-și constitui forțe de apărare și garantării drepturilor civile fundamentale. Se cerea neaparte- nența R.F.G. la N.A.T.O. și se prevedea, de asemenea, ca, după negocierile dintre cele patru mari puteri, să se organizeze o conferință internațională în problema tratatului de pace. în răspunsul lor, S.U.A., Marea Britanie și Franța s-au declarat dispuse să negocieze un tratat de pace cu Germania pe baza următoarelor prevederi : organizarea de alegeri în Germania sub supravegherea O.N.U. ; interdicția constituirii de forțe armate în Germania în afara unui

control internațional ; posibilitatea acordată unei Germanii unificate de a participa la alianțele militare vest-europene ; stabilirea unei reglementări „finale" în privința granițelor *(n.tr.).*

(45) James F. Byrnes — secretar de stat al S.U.A. în anii 1945—1947 *(n.tr.).*

(46) Viaceslav Mihailovici Molotov (1890—1986) a îndeplinit funcția de comisar (ministru) al U.R.S.S. pentru probleme externe în anii 1939—1949 și 1953—1956 (din 1946 — ministru) *(n.tr.).*

(47) La 16 aprilie 1922, R.S.F.S. Rusă și Germania au încheiat Tratatul de la Rapallo (Italia), în timpul Conferinței de la Genova. Tratatul a fost semnat de către G. V. Cicerin și W. Rat- henau. Tratatul prevedea restabilirea neîntârizată a relațiilor diplomatice între cele două țări și reglementarea tuturor problemelor de interes reciproc. Sovieticii au considerat tratatul „un succes remarcabil al politicii externe leniniste în lupta pentru stabilirea unor relații pașnice între primul stat socialist din lume și Germania capitalistă pe baza principiului leninist al coexistenței pașnice, cooperării reciproc avantajoase, egalității depline în drepturi și neamestecului în treburile interne ale celorlalți" *(n.tr.).*

(48) Konrad Adenaeur și-a încheiat mandatul de cancelar la 15 octombrie 1963 *(n.tr.).*

(49) Pactul Ribbentrop-Molotov — vezi vol. I, p. 153—155, nota *(n.tr.).*

(50) Pactul de asistență mutuală franco-sovietic a fost semnat la 2 mai 1935 la Paris și a intrat în vigoare la 27 martie 1936 *(n.tr.).*

(51) Mareșalul Uniunii Sovietice Gheorghi Konstantinovici Jukov (1896—1974) a îndeplinit în anii 1953—1955 funcția de prim- adjunct al ministrului apărării al U.R.S.S., iar între 1955—1957 funcția de ministru al apărării al U.R.S.S. *(n.tr.).*

3.

SCIHMBAREA CĂPITANILOR

Și astfel, un singur om (Petru cel Mare) a schimbat cel mai mare imperiu al lumii. Este îngrozitor faptul că acestui reformator de oameni i-a lipsit principala virtute : umanismul.

VOLTAIRE
(Istoria lui Carol al XII-lea)

în 1952, războiul rece avea să devină în esență un duel Truman—Stalin. Dintr-odată, la interval de câteva săptămâni, fiecare dintre cele două lagăre va schimba căpitanul.

încă de la sfârșitul anului 1951, 2 la sută din electoratul britanic, abandonându-i pe laburiștii uzați de șase ani de guvernare (1) neîntreruptă, a readus la putere pe Winston Churchill (2). Dar leul, bătrân acum — are 77 de ani și nu mai aude deloc — a pierdut mult din proverbiala sa energie. Cu o lună înainte de victorie, el i-a împărtășit medicului său temerea că nu ar mai avea aceeași siguranță în judecată. Și, în timpul celor patru ani

pe care avea să-i petreacă la Downing Street 10 (3), de unde cu câțiva ani în urmă i se părea că domnește asupra lumii, el nu va înceta să revină asupra hotărârilor sale. Sub presiunea americană, va trebui să accepte principiul retragerii soldaților englezi din Egipt, deși denunțase cu înflăcărare abandonarea Indiei și graba laburiștilor de a lichida imperiul. Va refuza participarea țării sale la armata europeană, a cărei idee o lansase el însuși, la Stras- sbourg, pe când era șef al opoziției. Devenise sensibil, intr-un târziu, la riscul de război și va preconiza prudență și spirit de conciliere față de sovietici, ale căror uneltiri le denunțase în atâtea rânduri, mergând până la a spune, intr-un discurs pronunțat la Llandudno, la 9 octombrie 1948 : *puterile occidentale vor avea mult mai multe șanse să ajungă la o reglementare durabilă, fără vărsare de sânge, dacă ele își vor formula cererile lor legitime atâta timp cât ele dispun .de puterea atomică și înainte (4) ca și comuniștii să o aibă la rândul lor* h

Visul său ar fi fost să restabilească directoratul anglo- american, pe care îl creasе în timpul războiului împreună cu Roosevelt. Dar împrejurările se schimbaseră. Greu îndatorată față de Statele Unite, Marea Britanie descoperea prețul pe care trebuise să-1 plătească pentru lupta sa prea mult timp solitară și pentru victoria sa epuizantă. Grandoarea imperială nu mai era decât o amintire : ea trebuia să aleagă fie între a conduce Europa, ceea ce presupunea ca Marea Britanie să devină un membru cu drepturi depline al unei federații integrate, fie a se plasa în situația de aliat privilegiat al Washingtonului, în speranța de a avea o pondere în deciziile sale sau cel puțin de a le influența aplicarea. Descendentul ducilor de Marlborough va alege cea de-a doua posibilitate. Anglia nu măsurase încă amploarea revoluției europene și se credea chemată încă — așa cum Macmillan o spunea cândva în timpul

războiului — să joace în raport cu Statele Unite rolul civilizator pe care l-a avut Grecia în Imperiul roman.

72

Schimbarea căpitanilor

Este totdeauna periculos să reconstitui istoria pornind ds la ipoteze. Dar nu se poate spune cu adevărat în ce chip politica externă a Marii Britanii și a lumii occidentale, în general, ar fi fost alta, dacă Churchill nu ar fi revenit la conducere în 1951. Putem oare spune același lucru despre înlocuirea președintelui democrat Truman, în fruntea Statelor Unite, de către generalul republican Dwight Eisenhower ? Un violent val electoral îl va purta până la Casa Albă (5), în noiembrie 1952, pe comandan- tul-șef al armatelor aliate din timpul războiului, rechemat din retragere, în anul precedent, pentru a deveni co-mandantul șef al coaliției atlantice. în ciuda totuși a sloganului : *it's time a change* — este momentul unei schimbări — votul națiunii americane nu exprima atât dorința de a modifica mersul războiului rece, cât mai ales de a-1 încredința, în aceste momente de criză, celui mai ilustru dintre fiii ei.

Acest șef militar era un mare om, dar un mare om și atât, extraordinar de asemănător ca alură și gusturi com- patrioților săi, care, știută fiind oroarea sa față de politică, vedeau în ascensiunea lui triumful dezinteresării și al patriotismului. „Ike“ •— el își păstrase acest prenume din anii tinereții — va fi reales triumfal în 1956, la sfârșitul primului său mandat, și popularitatea sa va fi intactă atunci când, un amendament constituțional, adoptat după moartea lui Roosevelt, îl va obliga, patru ani mai târziu, să se retragă. Totuși, în ciuda deplinei sale demnități, a rectitudinii sale morale, a aptitudinii sale de a concilia punctele de vedere, a organiza echipele, Dwight E. Eisenhower, cel căruia meseria armelor

nu reușise să-i altereze un pacifism moștenit de la mama sa, discipolă a „Martorilor lui Iehova“ (6), nu va apărea în istoria raporturilor Est—Vest ca un rival de talia predecesorului său sau de aceea a succesorului său, John Kennedy. De asemenea, va renunța cel mai adesea la conducerea operațiunilor diplomatice, lăsându-le pe seama secretarului său de stat (7), a cărui moarte, în 1959, avea să-l lase aproape descumpănit.

In tradiția americană, președintele este propriul său ministru de externe. John Foster Dulles a fost până în momentul de față singura excepția de la regulă. Era un personaj mult mai puțin rudimentar decât te-ar fi lăsat să crezi aspectul său de părinte sever ce și-1 compusese, gura sa oblică pe care furia o făcea uneori să tremure și ochii săi neîncrezători în spatele ochelarilor cu ramă de aur. Autoritar, abia folosind nenumăratele talente grupate în jurul lui, era puțin iubit, dar însuma foarte mari calități : cutezanță fantastică, care îi permitea să reziste fără să clipească atacurilor și amenințărilor celor mai violente, abilitate tactică, memorie și capacitate de muncă excepționale, care îi permiteau în fiecare moment să găsească argumentul pe care să-1 opună adversarului, precum și să identifice cursa ascunsă în ofertele cele mai seducătoare în aparență.

Născut în serai — bunicul său și unchiul său fuseseră secretari de stat — el participase încă de la vârsta de 19 ani, în 1907, la o conferință internațională, aceea de la Haga. Dar va trebui să aștepte să împlinească 64 de ani pentru a lua conducerea diplomației americane, după ce a jucat un rol important în cadrul politicii zise *bipartizane,* în calitate de consilier al Departamentului de Stat și negociator al Tratatului de pace cu Japonia (8). Intre timp, condusese un mare birou

de avocatură din New York. Cel ce trecea însă drept cel mai bine plătit dintre juriștii americani era în același timp președintele consiliului federal al bisericilor : în Statele Unite nu există incompatibilitate între simțul afacerilor și moralismul cel mai puritan.

Acest conservator, foarte categoric în judecățile sale, fusese mult timp pacifist și izolaționist. Dar la fel ca mulți alții s-a schimbat și anticomunismul îi inspira o conștiință foarte înaltă a responsabilităților Americii. In decursul campaniei electorale care avea să ducă la alegerea lui Eisenhower ca președinte, el va critica cu asprime politica, după părerea sa prea pasivă, de îndiguire, și preconiza „refularea" (roll-back) comunismului, fără să in-

siste prea mult asupra metodelor de folosit. într-adevăr, una din primele sale griji, după intrarea în funcțiune, avea să fie aceea de a traversa mările pentru a-i asigura pe conducătorii europeni, alarmați de acest limbaj bărbătesc, și să le explice că pe fond nu era mare lucru de schimbat.

La 26 octombrie, la Detroit, la sfatul prietenului său, C. D. Jackson, unul din directorii revistei „Life“, Ike s-a angajat să ducă războiul din Coreea *la un sfârșit rapid și onorabil. Această sarcină* —- a continuat el — *impune o călătorie personală în Coreea. Voi face această călătorie.* - Aceste cuvinte vor transforma în triumf succesul scontat al candidatului republican. Obosit de război, poporul american îi va acorda încredere pentru a asigura ieșirea în- tr-un fel sau altul din război. Dar, așa după cum a scris ziaristul Samuel Lubell : *alegerea nu trebuia interpretată ca un vot pentru pace cu orice preț. Era mai curând un vot al nerăbdării față de o situație năucitoare, care nu era nici pace, nici război* [3].

Negocierile de armistițiu, angajate în iunie 1951, au înregistrat, într-adevăr, o cotitură bruscă. Comuniștii voiau ca linia de încetare a

focului să coincidă cu paralela 38. Aliații înțelegeau ca ea să urmeze linia frontului din ziua armistițiului, astfel încât să se exercite, până în ultimul minut, o presiune asupra adversarului. La 28 august, invocând un incident de frontieră în zona demilitarizată, cei din Nord vor suspenda *sine die* convorbirile. Ele vor fi reluate în octombrie, de această dată în cătunul Pan- munjon și se vor încheia printr-o înțelegere prin care se va conveni asupra unui armistițiu cu durata de o lună. Nefiind înregistrat nici un progres la expirarea acestui răgaz, ostilitățile vor fi reluate. între timp, trupele chineze și nord-coreene realizaseră fortificații în adâncime, în vreme ce încleștări din ce în ce mai violente opuneau pe cerul coreean aviațiile celor două lagăre.

Problema liniei de demarcație fiind în cele din urmă reglementată, negocierea se va lovi de o chestiune esențială, aceea a prizonierilor. Beijingul și Phenianul cereau

pur și simplu repatrierea lor. Americanii înțelegeau să lase celor 132 000 de soldați comuniști, căzuți în mâinile trupelor Organizației Națiunilor Unite, dreptul de a decide dacă se vor reîntoarce sau nu în patriile lor. Ei păstraseră, intr-adevăr, o amintire dureroasă privind seninătatea ce o manifestaseră atunci când expediaseră în U.R.S.S., în 1945, prizonierii ruși pe care ii eliberaseră din mâinile germanilor. Mulți dintre ei aveau să fie trimiși în lagărele de muncă forțată sau chiar executați în numele principiului că un patriot sovietic nu se lasă capturat. *Noi nu vom cumpăra un armistițiu* — avea să declare Truman, la 7 mai 1952 — *predând ființe umane spre a fi măcelărite sau aruncate în sclavie* [4].

Cererilor formulate de adversarii lor, sino-coreenii le puteau opune un argument juridic

major : Convenția de la Geneva, care prevedea repatrierea fără întârziere a tuturor prizonierilor de război o dată cu încheierea ostilităților. Ei vor accepta, totuși, să schimbe liste de prizonieri și, apoi, să lase să fie întrebați asupra intențiilor lor.

Bine organizați în lagărele de internare, comuniștii dispuneau de asemenea mijloace de presiune asupra camarazilor lor dornici „să aleagă libertatea[1]', încât își imaginau că această consultare se va transforma pentru ei într-un triumf. La 18 februarie 1952, o revoltă — care va face 75 de morți printre deținuți — va izbucni la Kobe, atunci când soldații americani vor încerca să nimicească celulele clandestine. Propaganda de la Beijing va exploata imediat aceste „metode barbare". Curând ea avea însă să lanseze o operațiune de o cu totul altă amploare, acuzându-i pe americani că recurg la războiul bacteriologic.

Scopul profund al acestei campanii n-a fost niciodată elucidat. Ea s-a oprit brusc după moartea lui Stalin și conducătorii comuniști nu au mai făcut de atunci cea mai mică aluzie la așa ceva. S-ar putea să fi fost la început o încercare de a explica o epidemie de tifos, care se declanșase în Coreea de Nord și în Manciuria. Foarte

repede, în orișice caz, chestiunea va lua dimensiunile unei imense halucinații colective, cu grijă organizată și exploatată de către spirite cinice, mobilizând, în serviciul tezei lor incredibile, mărturii smulse prin violență aviatorilor americani doborâți și mărturii ale unor observatori străini naivi sau complezenți. Washingtonul va propune ca o anchetă în acest sens să fie încredințată Crucii Roșii Internaționale. Aceasta a acceptat, dar se va vedea curând acuzată de către Beijing că s-a pus la ordinele guvernului american și că astfel s-a descalificat. China va câștiga în orișice caz din aceasta, scăpând de un număr de insecte și de

șobolani, care întrețineau asupra ei, din negura timpurilor, pericolul celor mai teribile epidemii. Cine știe dacă acest rezultat ar fi putut fi atins, în condițiile în care populația convocată la vânătoarea de muște n-ar fi crezut că luptă în același timp împotriva unui inamic lipsit de orice scrupule ?

Campania antiamericană va lua rapid un asemenea curs, încât comandamentul O.N.U. — plictisit să-i lase pe reprezentanții săi să fie insultați pe timpul ședințelor de la Panmunjon — va hotărî, în octombrie, să suspende convorbirile de armistițiu, declanșând în același timp violente operațiuni de bombardament asupra Coreei de Nord. în ceea ce îi privește, comuniștii aveau să lanseze contra pozițiilor aliate asalturi furibunde, respinse totdeauna în cele din urmă, după lupte soldate pentru ei cu pierderi sângeroase. Devenea evident că războiul nu mai putea fi limitat mult timp doar la Coreea.

Cu puțin timp înaintea alegerilor prezidențiale, Truman îl însărcinase pe ambasadorul său la New Delhi să facă guvernul indian să înțeleagă tocmai acest lucru și să-i sugereze să se interpună. Acesta va supune Națiunilor Unite un nou plan pentru repatrierea prizonierilor, dar Vîșinski îl va respinge în termeni de o extremă violență.

După alegerea sa triumfală, Eisenhower își va pune în aplicare angajamentul pe care îl luase de a se duce în Coreea înainte de instalarea sa la Casa Albă. Din vizita

sa pe front și din întâlnirile cu Syngman Rhee și cu șefii militari, urmate de întâlnirile zilnice, la bordul crucișătorului *Helena,* cu John Foster Dulles și principalii săi colaboratori, el va trage o concluzie pe care o va expune, la 7 decembrie 1952, în insula Wake, celor care aveau să-i devină miniștri : *Nu putem tolera desfășurarea pe termen*

nedefinit a războiului din Coreea: Statele Unite trebuie să se pregătească să rupă „patid“ [5].

Dar cum ? O ofensivă generală cu mijloace „clasice“ ? Ea nu va duce la o rezolvare. MacArthur (9) — pe care noul președinte îl va întâlni la New York, la 17 decembrie 1952, la reședința lui Dulles — i se va adresa pe un ton melodramatic : *„Aveți în mâinile dumneavoastră* — va spune el — *puterea de a marca în modul cel mai profund civilizația, așa cum nu s-a mai făcut niciodată de la crucificarea lui Christos... nu aveți mult timp la dispoziție... Noi i-am dat pe tavă inamicului atuurile care vor face să crească puterea sa... întrucât am respins vechea noastră tradiție, care vrea ca victoria să fie singura rațiune pentru intrarea în război, noi l-am încurajat pretutindeni. Mai este încă timp să redresăm situația și dumneavoastră sunteți singurul care o puteți face... Nu ezitați să luați situația în mâini... Credeți-mă, numele dumneavoastră va fi un nume binecuvântat.* Ike avea lacrimi în ochi. Nu va răspunde nimic. Dulles va fi cel care va rupe tăcerea, spunând președintelui ales : *Știți, generalul MacArthur ar putea să se înșele in această chestiune la fel cum s-a înșelat atunci când l-a sprijinit pe Bob Taft (10)* (candidat la învestitura Partidului Republican pentru președinție) *împotriva dumneavoastră* [(1].

Dulles avea, într-adevăr, obsesia ,.erorii de calcul[11] și asupra acestui aspect avea să se dovedească inepuizabil cu ocazia discuțiilor purtate la bordul crucișătorului *Helena,* reamintind cu complezență cea comisă de către Acheson, când afirmase că perimetrul strategic al Statelor Unite nu cuprindea Coreea. Eisenhower se va opri în cele din urmă la formula pe care o propunea : comuniștii

să fie făcuți să înțeleagă că, dacă într-un răstimp rezonabil, nu se va realiza un acord la Panmunjon, rezervele pe care Statele Unite și le impuseseră până atunci vor înceta să mai fie valabile ; altfel

spus, că ar putea la fel de bine să atace obiective în Manciuria, ca și să folosească arme .atomice pe câmpul de luptă.[7]

Pentru început, la 2 februarie 1953, Eisenhower va informa Congresul că dăduse *instrucțiuni ca Flota a Vil-a să nu mai fie utilizată pentru a proteja China comunistă.* [8] Altfel spus, ea va continua să protejeze Formosa (11), dar va înceta să se opună acțiunilor eventuale ale naționaliștilor chinezi împotriva continentului. Această ,,de- neutralizare" a Formosei va provoca o teamă deosebită britanicilor și indienilor și va avea cel puțin meritul de a obliga Beijingul să deplaseze o parte a trupelor sale și să le dispună de-a lungul coastelor. Dar aceasta nu va avea pe moment efecte asupra negocierii și comuniștii vor lăsa fără răspuns apelul pe care li-1 va adresa gene- rali.il Clark (12), la 22 februarie, de a schimba prizonierii bolnavi și răniți.

Exista totuși un mijloc evident de a reamorsa discuția și Moscova, în cele din urmă, trebuia să considere util să profite de ocazie. Dar atunci când acceptarea de către comandamentul chino-coreean va parveni la O.N.U., la 28 mai, se produsese un eveniment de importanță incalculabilă, suficient pentru a modifica toate perspectivele războiului : Stalin murise. La două luni după Truman, inamicul său nr. 1, părăsise la rândul său scena.

Dacă schimbarea avusese loc la Washington fără alte incidente decât cele care decurg din meschinăria obișnuită care se manifestă între partide politice rivale, ea avea să aibă parte la Moscova de cele mai mari grozăvii de tragedie antică.

Trecerea în Vest a Svetlanei Stalin și cărțile pe care le-a publicat au înlăturat partea cea mai importantă a misterului care înconjura moartea tatălui ei, survenită oficial la 5 martie 1953, la orele 21,50. Murise la timp.

In faimosul său Raport secret din 1956, Hrușciov l-a acuzat formal pe Stalin că a voit *să termine cu toți membrii Biroului Politic,* lăsând să se înțeleagă că Molotov și Mikoian, acuzați de crime imaginare în timpul uneia din intervențiile sale în fața Comitetului Central, ar fi putut să cadă — *dacă Stalin ar fi rămas la conducere câteva luni în plus*[9] — sub gloanțele unui pluton de execuție.

O veritabilă frenezie a epurării (13) decimase cadrele partidului, atât în U.R.S.S., cât și în democrațiile numite „populare", printr-un pleonasm care sublinia aroganța antifrazei. Veterani experimentați ai mișcării comuniste internaționale, eroi ai războiului civil din Spania și ai Rezistenței se vedeau trimiși în închisoare sau la spânzurătoare ca agenți hitleriști, titoiști, americani sau troțkiști.

începând cu 1952, un nou reproș, acela al „sionismului", venea să se adauge motivelor clasice ale rechizitoriilor. El a fost reținut mai întâi împotriva lui Rudolf Slansky (14), până în septembrie 1951 secretarul general al Partidului Comunist Cehoslovac și viceprim-ministru. Arestat împreună cu un grup de militanți, în majoritate evrei ca și el, printre care miniștrii afacerilor străine și finanțelor, redactorul șef al ziarului partidului, omul care declarase în 1949 că *atitudinea față de Uniunea Sovietică este piatra de încercare pentru fiecare comunist*[10]*,* va fi spânzurat, la 3 decembrie 1952, la capătul unui proces care a făcut apel la cele mai rele sentimente rasiste.

Slansky nu a fost reabilitat decât în 1963, mult după majoritatea victimelor stalinismului. N-a fost dată niciodată vreo explicație asupra motivelor adevărate ale condamnării sale. Cea mai credibilă care ne vine în minte este aceea că generalisimul, care împărtășea în mod notoriu prejudecățile antisemite ale multora dintre compatrioții săi, devenise neîncrezător datorită primirii triumfale făcute de numeroși evrei din Moscova lui Golda

Meir, primul ministru plenipotențiar al statului Israel **80**

(15), și ca vedea în toți coreligionarii acesteia, odată eliminați toți ceilalți opozanți virtuali, conspiratori puternici. De aici până la a se convinge progresiv de realitatea unei asemenea conspirații nu mai era decât un pas, pe care creierul său bolnav de suspiciune avea să-1 facă repede.

La 13 ianuarie 1953, temându-se poate ca nu cumva să fie el însuși lichidat de către aceștia, dictatorul a hotărât arestarea unui grup de nouă medici (16), dintre care șase evrei. Ei erau acuza(i că l-au asasinat pe Jdanov (17) — marele patron al ideologiei, mort cu câteva luni înainte — și pe un alt conducător de partid, Scerbakov, în colaborare cu un organism evreiesc de asistență. *American Joint Committee,* calificat cu această ocazie drept *organizație sionistă de spionai.* Comunicatul Agenției TASS afirma că *această bandă de bestii feroce cu față umană,* stabilind diagnostice false și folosind tratamente contraindicate, încercase să facă să dispară o jumătate de duzină din marii șefi ai armatei. Presa sovietică va folosi pretextul acestei afaceri, urmată de arestarea altor „complotiști", în special în cercurile economice, pentru a declanșa contra sionismului o violentă campanie. Aceasta avea să devină și mai exacerbată o dată cu explozia unei bombe, la 9 februarie 1953, în clădirile legației U.R.S.S. de la Tel Aviv. In ciuda scuzelor (18) și a ofertelor de reparații făcute de către guvernul Ben Gurion (19), Kremlinul va decide să rupă relațiile diplomatice cu Israelul. Nimeni nu poate să spună la ce ar fi d”s această nebunie dacă Stalin nu și-ar fi dat sufletul la timp.

Ce avea să se întâmple ? Foarte rapid va deveni evident că multiplicând manifestările de fidelitate față de *inspiratul continuator al operei lui Lenin,* a cărui pierdere era *ireparabilă... pentru partid, pentru muncitorii Uniunii Sovietice și pentru*

lumea întreagă, al cărui nume *va trăi pentru vecie în inima poporului sovietic și a întregii omeniri progresiste* [12], moștenitorii săi erau ho- tărâți să schimbe macazul.

O fotografie extraordinară îi arată purtând împreună pe umeri rămășițele neînsuflețite ale omului care îl in-

vinsese pe Hitler și sfidase America, care-i terorizase pe ruși și care făcuse din țara lor una din cele mai mari puteri ale tuturor timpurilor, care determinase mai multă dragoste și mai multă ură, poate, decât oricare alți conducători de popoare, cărora istoria le păstrează amintirea. Erau acolo cu toții, cu privirea pierdută, înghețată ; fiul dispărutului, generalul de aviație Vasili Stalin — care va fi un timp arestat și care va sucomba datorită abuzului de alcool —, precum și cei trei, între care, după părerea generală, avea să aibă loc lupta pentru putere : Malenkov (20), cu ochii săi mici și vicleni, înecați în grăsimea obrajilor săi imberbi, Molotov, meschin și curățel ca de obicei în spatele lornionului său desuet, Beria (21), marele patron al poliției secrete, mai neliniștit ca oricând, cu imensa sa pălărie neagră și cu pardesiul său prea mare, care-1 făcea să se asemene cu un mișel de melodramă. Nimeni nu-1 va remarca pe omul care fusese însărcinat cu organizarea funeraliilor, Nikita Sergheevici Hrușciov (22), al cărui nume complicat nu era cunoscut, în afara U.R.S.S., decât de „kremlinologi". Un comunicat publicat în ajun venise totuși să-1 elibereze de obligațiile sale de prim-secretar al Comitetului de partid Moscova, pentru a-i permite *să se concentreze asupra muncii Comitetului Central.*

Există astăzi toate motivele să credem că, în orele care au urmat morții lui Stalin, între locotenenții săi a avut loc o discuție aprinsă

privind împărțirea puterilor sale. S-a ajuns repede la un acord privind necesitatea de a restabili sub alt nume Biroul Politic, suprimat în 1952, și de a separa, precum altă dată, funcțiile guvernamentale de cele de conducere pe linie de partid. Malenkov, personalitate, fără îndoială, prea puternică, după părerea egalilor săi, era obligat să abandoneze — nu se va afla acest lucru decât opt zile mai târziu — responsabilitățile sale de secretar al Comitetului Central, pentru a prelua postul de prim-ministru (23), unde era strâns încadrat de către Molotov, ministrul de externe, și de către Beria, ministrul de interne. Cât privește partidul, **82**

cei trei complici, așteptând momentul când vor deveni rivali, au crezut oportun să pună în fruntea sa un om ale cărui date prin caracterul lor prea limitat păreau să-i interzică pretenția la puterea supremă. Nikita Hrușciov avea să povestească el insuși după aceea următoarea istorie :

„Erau odată, într-o închisoare, trei deținuți : un social-democrat, un anarhist și un modest tinerel evreu, pe nume Pinia, care nu fusese la școală prea mult timp. Vor hotărî să aleagă un șef cu scopul de a proceda la împărțirea alimentelor și a tutunului. Anarhistul, un zdrahon, era ostil alegerii, dar, pentru a arăta că respecta ordinea și dreptul, a propus să fie ales micul Pinia. Așa s-a și făcut. Totul a mers bine până când, într-o zi, se vor hotărî să evadeze și vor săpa un tunel.

Știind că primul care va trece prin tunel avea să se expună gloanțelor santinelelor, se vor adresa anarhistului, cel mai puternic și cel mai solid dintre toți. Dar acestuia îi era teamă. Atunci, micuțul evreu Pinia se va ridica și va spune : «Prieteni, m-ați ales în modul cel mai democratic cu putință drept șef al vostru. Voi ieși deci primul.» «Vreți să știți morala acestei povești ?» va continua Hrușciov. «Cât de modest poate fi un om la început, el atinge întotdeauna culmile cărora le

este destinat». Și pentru ca nimeni să nu se înșele, el va adăuga : «Micuțul Pinia sunt eu» J3.“ Marele anarhist ar fi fost mareșalul Jukov (24), pe care el avea să-1 destituie după ce se sprijinise timp de ani pe acesta.

La fel ca și Stalin, „micul Pinia" va ști să acapareze metodic rotițele puterii. își va pregăti triumful strângând contra succesorilor efemeri ai lui Iosif Vissarionovici argumentele și partizanii care îi vor permite să-i facă să muște pământul. Dar, mai puțin neîncrezător decât acesta, se va lăsa înlăturat într-o frumoasă dimineață, printr-un vot majoritar al Comitetului Central, și va trebui să se încline la fel ca un obișnuit politician burghez răsturnat de către parlamentul său...

Așteptând ca destinul să-1 desemneze pe cel care, la capătul unei lupte aspre, se va așeza pentru 7 ani (25), în fotoliul lui Stalin, ierarhii erau de acord asupra esențialului : trebuia să se dea asigurări poporului sovietic și lumii exterioare ; trebuia să se oprească drumul spre război pe care umanitatea părea să se fi angajat fără putință de scăpare ; trebuia să se răpească lagărului imperialist orice tentație de a profita de criza de succesiune și de a pune în executare promisiunile de eliberare a Europei răsăritene, pe care conducătorii republicani americani le răspândiseră cu dărnicie de-a lungul întregii campanii electorale.

Ce-i drept, „Unchiul Joe“ nu fusese niciodată cuceritorul nesățios a cărui siluetă avea puțin câte puțin să se impună după aceea. Gata la orice, pentru a se debarasa de rivalii săi, reali sau presupuși, în politica externă, el făcuse dovada unei prudențe de șarpe atât în fața lui Hitler, cât și în fața lui Truman. Intr-atât încât Hrușciov avea să-1 acuze, într-o bună zi, în fața lui Fidel Castro

(26), de „abdicare[1114]. Nu fusese el acela care, precum „Domnul H“ la Berlin sau în Cuba, să fi riscat soarta lumii pe o mână la pocher. Jucător de șah, șiret, atent, răbdător, era foarte hotărât să profite de toate ocaziile care i se ofereau ; s-a întâmplat ca, în Finlanda sau în Coreea, să se înșele amarnic asupra voinței de rezistență a adversarului. Dar, din momentul în care considera că partida merge prost, nu ezita niciodată să bată în retragere. L-am văzut sfătuindu-i succesiv să adopte o atitudine moderată pe comuniștii francezi, italieni, chinezi, greci sau iugoslavi, în momente în care „experți" occidentali, înșelați, trebuie s-o spunem, de aparențe solide, îl creditau cu intențiile cele mai agresive.

Se pregătea oare Stalin în momentul morții pentru o nouă retragere ? Sau se resemnase, la urma urmelor, cu războiul împotriva lumii capitaliste ? Ocazia de a o ști ar fi fost furnizată foarte rapid întrucât Eisenhower și Dulles erau hotărâți să fluture — pentru a face să în-

ceteze războiul din Coreea — amenințarea cu un bombardament atomic asupra Manciuriei.

Elementele cunoscute astăzi pentru a determina care puteau fi intențiile dictatorului nu sunt concludente. Fapt este că țările Europei de Răsărit fuseseră puse pe picior de război, că durata serviciului militar fusese prelungită, că trupele fuseseră puternic integrate în dispozitivul militar sovietic cu concursul, la toate eșaloanele, a ofițerilor ruși, că întreaga lor economie fusese mobilizată pentru apărare. Dar nu este mai puțin adevărat că, în octombrie 1952, „Conferința pentru pace în Asia și în Pacific", ținută la Beijing, se încheiase — spre deosebire de cea care o precedase — fără cea mai mică referire la necesitatea luptei armate. Și dacă Stalin, în ultimul său articol, publicat în septembrie același an, asupra *problemelor economice ale*

socialismului in U.R.S.S. afirmase că *contradicțiile* între țările capitaliste erau *teoretic* mai pujin puternice decât cele care opuneau țările socialiste și țările capitaliste, el adăuga că aceasta nu funcționa în mod necesar astfel în practică. El profetiza că *Marea Britanie capitalistă, apoi Franța capitalistă vor ți în cele din urmă obligate să intre in conflict cu Statele Unite pentru a fi independente și a-și asigura dividende' enorme.* După cum *ar fi să crezi intr-o legendă gândind că Germania și Japonia nu vor face nimic pentru a deveni independente față de Statele Unite,* situația fiind aceeași în ceea ce le privește. Rezulta, *contrar opiniei unor tovarăși,* că războaiele rămâneau inevitabile între țările capitaliste[15]. Georgianul avea să revină asupra acestei teme cu ocazia ultimei convorbiri pe care a avut-o cu un străin : indianul Saiffudine Kitchlu, căruia îi va remite, la 17 februarie 1953, premiul „Stalin" pentru pace.

Multor observatori din acea perioadă aceste afirmații le vor părea stranii; unii dintre ei se vor întreba mai ales dacă acestea nu erau marcate de o gândire tulbure. Dar ele puieau de asemenea anunța un reviriment strategic : substituirea tezei celor două lagăre, care fusese aceea a lui Lenin („Care pe care") și a lui Jdanov, cu o

tentativă de . a utiliza „contradicțiile imperialismului", făcând apel la naționalismul capitaliștilor celor l'uni sau cel puțin al celor mai puțin periculoși : al acelora din Europa, împotriva celor mai răi : cei din Statele Unite.

Oricum, acest limbaj nu pregătea opinia publică sovietică pentru ideea unui conflict mondial iminent. In preajma Crăciunului, „New York Times" publicase de altfel un interviu cu generalisimul, în care acesta, după ce afirmase că războiul nu era inevitabil, se declara gata să

coopereze la o eventuală acțiune diplomatică *în virtutea faptului că U.R.S.S. ținea să se pună capăt războiului din Coreea* și să-1 întâlnească pe președintele Eisenhower. Oricât de sceptic va fi în legătură cu șansele unei asemenea întâlniri, Ike avea să răspundă la 25 februarie unui ziarist că *va întâlni pe indiferent cine și indiferent unde, dacă gândea că aceasta ar putea să servească câtuși de puțin binelui și dacă aceasta ar fi conform cu ceea ce poporul american așteaptă din* $_t$*partea șefului executivului său.*[16] Moartea lui Stalin, zece zile mai târziu, îl va incita să *facă propuneri conducătorilor sovietici,* pentru *a declanșa cel puțin nașterea unei încrederi reciproce fondată pe un efort de cooperare.*[17]

Bibliografie și note

1. „New York Times", din 10 octombrie 1948.
2. LINK, *op. cit.,* p. 701.
3. „Saturday Evening Post" din 10 ianuarie 1953.
4. TRUMAN *op. cit.,* tom. II, voi. 2, p. 249.
5. EISENHOWER, *Mes annees ă la Maison-Blanche,* Paris, Robert Laffont, 1963, tom. I, p. 126 — „pat" : situație la jocul de șah, în care un jucător, nemaiputând să deplaseze regele fără a intra în șah, este obligat să înceteze jocul, partida declarân- du-se remiză.
6. Interviu acordat de MacArthur lui Bob CONSIDINE, publicat postum, „Paris-Match" din 18 aprilie 1964.
7. In legătură cu acest subiect a se vedea articolul lui James SHEPLEY din „Life" din 16 ianuarie 1956, aprobat oficial de Dulles ; vezi și EISENHOWER, *op. cit.,* p. 219.
8. EISENHOWER, *op. cit.,* p. 155.

9. „Le Monde" din 19 iunie 1956.
10. Francois FE.ITO, *Histoire des democraties populaires,* Paris, Editions du Seuil, 1952, p. 267.
11. *Keesing's,* 12 728 A.
12. Comunicatul Comitetului Central al P.C.U.S., „Le Monde" din 7 martie 1953.
13. „Le Monde" din 29 octombrie 1957.
14. Interviu acordat de Fidel Castro lui Jean DANIEL,

„L’Express" din 6 decembrie 1963.

15. „Le Monde" din 4 octombrie 1952.

16. EISENHOWER, *op. cit.,* p. 178.

17. *Ibid.,* p. 179.

(1) De la 26 iulie 1945 până la 27 octombrie 1951 *(n.tr.).*

(2) Winston Churchill avea să îndeplinească pentru a doua oară funcția de prim-ministru al Marii Britanii între 27 octombrie 1951 și 5 aprilie 1955 *(n.tr.).*

(3) *Downing Street* — stradă din Londra, între Saint James Park și Westminster, unde se află Ministerul britanic al Afacerilor Externe (Foreign Office) și reședința primului ministru. Prin metonimie, termenul desemnează diplomația și guvernul Regatului Unit *(n.tr.).*

(4) 1949 — prima bombă sovietică ; 1953 — prima bombă cu hidrogen sovietică ; 1964 — prima bombă atomică chineză ; 1967 — prima bombă cu hidrogen chineză *(n. tr.).*

(5) In 1952, Dwight David Eisenhower a fost desemnat drept candidat la președinție din partea Partidului Republican. A fost ales în 1952 drept cel de-al 34-lea președinte al Statelor Unite, îndeplinind două mandate (1952—1956 ; 1956—1961) *(n.tr.).*

(6) Martorii lui lehova — sectă fondată la Pittsburgh (Pennsylvania) în 1872 de către Charles Taze Russel (1852—1916), care va dirija mișcarea până la moarte. în 1931, succesorul său, Joseph Franklin Rutherford, va adopta numele de „Martorii lui lehova" (Jehovah’s Witnesses), înlocuind pe acela de Zion's Wach Tower Society, adoptat în 1881. La moartea sa, în 1932, îi va succeda Nathan Homer Knorr. Martorii lui lehova se sprijină în principal pe *Apocalipsa,* anunțând împărăția Domnului. Pentru ei, lisus Christos este un trimis al Domnului, pentru stabilirea theocrației, viața veșnică nefiind rezervată decât unora, încă din 1880, ei’vor anunța o perioadă de transformări începând cu 1914. Antiguvernamentali, partizani ai obiecției de conștiință, ei refuză să salute drapelul, să execute serviciul militar (ceea ce a dus la persecutarea lor în cel de-al treilea Reich) și parti-

cipă doar arareori la alegerile publice. Se botează prin scufundare, insistă asupra unui cod de înaltă morală, dezaprobă divorțul în afara cazului de adulter și se opun transfuziilor sanguine. Doctrina este promovată de

predicatori, distribuitori de broşuri, cărţi şi reviste („Watch Tower" în 4 500 000 exemplare în 68 de limbi ; „Awake" în 4 000 000 exemplare în 26 de limbi). Un centru special de educaţie a fost deschis la South Lansing (New York). Mişcarea numără aproape 330 000 membri în Statele Unite. Numărul total de credincioşi din lume este apreciat la 1 000 000, repartizaţi în aproape toate ţările lumii. Centrul mişcării este în Brooklyn (New York) *(n.tr.).*

(7) John Foster Dulles a exercitat funcţia de secretar de stat al Statelor Unite ale Americii în anii 1953—1959 *(n.tr.).*

(8) In 1950—1951 a fost desemnat reprezentant special al preşedintelui S.U.A., cu rangul de ambasador, şi a condus negocierile privind încheierea tratatului de pace cu Japonia. Conferinţa în problema tratatului de pace cu Japonia (desfăşurată între 4 şi 8 septembrie 1951, la San Francisco) s-a încheiat prin semnarea, la 8 septembrie 1951, de către 49 de ţări, a Tratatului separat de pace cu Japonia. Tratatul nu a fost semnat de trei dintre ţările participante : U.R.S.S., Cehoslovacia şi Polonia *(n.tr.).*

(9) Vezi voi. 2, p. 199, nota *(n.tr.).*

(10) Robert Alphonso Taft (1889—1953) — om politic şi de stat american ; figură proeminentă a Partidului Republican ; a pierdut de patru ori învestitura Partidului Republican pentru candidatura la preşedinţia S.U.A., în favoarea unor figuri de orientare mai liberală — Wendell Willkie (1940), Thomas E. Dewey (1944, 1948) şi Dwight Eisenhower (1952) *(n.tr.).*

(11) *Taivan (Formosa)* — insulă situată la 150 km sud-est de China continentală; având o suprafaţă de 35 966 km^2 şi o populaţie de 14 990 000 locuitori (în anul 1971). în 1949, regimul naţionalist proclamă Republica China, cu capitala Taipei *(n.tr.).*

(12) Mark Wayne Clark (n. 1896—m. ?) — general american ; după terminarea celui de-al doilea război mondial a ocupat diverse posturi politice şi militare : înalt comisar al S.U.A. pentru Austria (1950) şi comandant al Forţelor O.N.U. în Coreea (1952—1953) ; s-a retras din armată în 1953 ; între 1954 şi 1956 a fost preşedinte al Colegiului Militar din Carolina de Sud — The Citadel *(n.tr.).*

(13)Vezi Roy Medvedev, O *Staline i stalinizm,* Znamiia, Moskva, 1989 (şi în limba română : *Despre Stalin şi stalinism,* Humanitas, Bucureşti, 1991) ; Roy Medvedev, *All Stalin's Men,* Basil Blackwell, London, 1983 (în curs de apariţie în limba română) ; Roy Medvedev, *Oni okrujali Stalina,* Izdatelistvo poli- ticeskoi literaturi, Moskva, 1990 (în curs de apariţie în limba română *(n.tr.).*

(14) Rudolf Slansky (Salzman) (1901—1952) — om politic ceh ; membru al Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia (1928) ; deputat (1935—1937) ; a emigrat în U.R.S.S. în 1938 ; a servit în timpul celui de-al doilea război mondial în grupele de partizani sovietici ; la întoarcerea în țară, devine secretar general al Partidului Comunist din Cehoslovacia (1945) ; reprezentant la Kominform (1947) și viceprim-ministru; acuzat în mod fals de complot, a fost condamnat și executat asemenea altor conducători de partid și de stat din țările din Est, victime ale represiunii staliniste *(n.tr.).*

(15) Golda Meir (Meiersohn) (1898—1978) — om politic și de stat israelian ; a fost ambasador al Israelului în Uniunea Sovietică în anii 1948—1949 fn.tr.).

(16) Printr-un comunicat din 4 aprilie 1953 al Ministerului de Interne al U.R.S.S., medicii acuzați de complot împotriva lui Stalin și a altor conducători de partid și de stat, în ianuarie 1953, au fost declarați nevinovați *(n.tr.).*

(17) Andrei Aleksandrovici Jdanov (1896—1948) — om de partid și de stat sovietic; din 1934 — secretar al Comitetului Central al P.C. (b) al Uniunii Sovietice și, în același timp, secretar al Comitetului regional Leningrad și al Comitetului orășenesc Leningrad ale P.C. (b) al Uniunii Sovietice ; a fost unul dintre principalii apărători ai ortodoxiei staliniste, nu numai în domeniile economic, social și politic, dar și în domeniile literaturii, filosofiei și artei. A avut o contribuție importantă la crearea Kominformului. Pozițiile sale au fost contestate oficial în timpul procesului de destalinizare *(n.tr.).*

(18) La 10 februarie 1953 președintele Israelului și ministrul de externe au condamnat acest act terorist și au cerut scuze guvernului sovietic. Relațiile diplomatice au fost reluate la 20 iulie 1953 *(n.tr.).*

(19) David Ben Gurion (1886—1973) — om politic israelian ; a îndeplinit funcția de prim-ministru al Israelului între 15 mai 1948/10 martie 1949 și 7 decembrie 1953 și 2 noiembrie 1955/1 ianuarie 1956 și 16 iunie 1963 *(n.tr.).*

(20) Gheorghi Maksimilianovici Malenkov (1902—1988) — om de partid și de stat sovietic ; la moartea lui Stalin era membru al Biroului Politic al C.C. al P.C. (b) U.S. și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. fn.tr.).

(21) Lavrenti Pavlovici Beria (1899—1953) — om de partid și de stat sovietic ; la moartea lui Stalin era membru al Biroului Politic al C.C. al P.C. (b) U.S., ministru de interne și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. ; arestat (la 26 iunie 1953 în ședința Prezidiului C.C. al P.C. (b) U.S., judecat, condamnat la moarte și executat (procesul, sentința și execuția vor fi anunțate oficial în decembrie 1953) fn. *tr.).*

(22) Nikita Sergheevici Hrușciov (1894—1971) — conducător de partid și de stat sovietic ; membru al Prezidiului C.C. al

P.C.U.S. (din 1952) ; secretar al C.C. al P.C. (b) U.S. și prim- secretar al Comitetului regional de partid Moscova al P.C. (b) U.S. (1949—1953) *(n.tr.).*

(23) Gheorghi Maksimovici Malenkov a îndeplinit funcția de președinte al Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. între 6 martie 1953 — 8 februarie 1955 *(n.tr.).*

(24) Deși a scăpat represiunilor din anii 1936—1937 și 1938— 1939 îndreptate inclusiv împotriva conducătorilor Armatei roșii, Jukov a fost marginalizat de către Stalin după cel de-al doilea război mondial ; a revenit în poziții de prim-plan după moartea acestuia (1953—1955 — prim-adjunct al ministrului apărării al U.R.S.S. ; 1955—1957 — ministrul apărării al U.R.S.S.) ; Hrușciov, care vedea în el un concurent periculos (Jukov afirma : „Asta se temea pur și simplu de concurență. A fost un moment cînd s-a clătinat, iar eu i-am asigurat sprijinul armatei. Atunci mi-a mulțumit sincer, dar concluzia la care a ajuns a fost cu totul alta : dar dacă-mi va trece prin minte să-i iau locul ? Pe atunci, generalul Eisenhower devenise președinte al S.U.A., iar Hrușciov, probabil, credea că visez și eu să devin șef de stat. Fals ! N-am dorit niciodată puterea de stat. Sunt militar și armata e meseria mea.“) l-a înlăturat (la' 15 martie 1958, Jukov a fost pus în retragere, fapt fără precedent în Uniunea Sovietică la nivelul acestui grad militar). Brejnev & Co au continuat politica de izolare și de șicanare a lui Jukov *(n.tr.).*

(25) în perioada 13 septembrie 1953—14 octombrie 1964, Nikita Sergheevici Hrușciov — prim-secretar al C.C. al P.C.U.S., iar între 27 martie 1958—15 octombrie 1964 — președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. *(n.tr.).*

(26) în anii 1959—1976, Fidel Ruz Castro a fost prim-minis- tru al guvernului revoluționar din Cuba *(n.tr.).*

4.

DEZGHEȚUL

După toate aceste state pe care Alexandru le-a supus
Nu este oare timpul, Doamne, ca el să-și caute prieteni ?

RACINE
(Alexandru)

Cu câteva zile înainte de moartea lui Stalin, Anthony Eden (1) îl convocase pe Andrei Gromîko, pe atunci ambasador al U.R.S.S. (2). Ii ceruse să facă tot ceea ce depinde de el pentru a obține eliberarea ministrului de la Seul și a altor britanici, deținuți de către nord-coreeni, încă din iunie 1950, fără nici cea mai mică justificare. Diplomatul sovietic îi va răspunde că, după știința sa, guvernul sovietic nu are nimic de a face cu aceasta. El va accepta totuși să transmită Moscovei aide-memoire-ul pe care Downing Street îl pregătise în acest sens.

La 18 martie, adică la exact 11 zile după funeraliile generalisimului, ambasadorul Angliei se vedea, la rândul

său, convocat la Kremlin ; spre marea lui surpriză, i se comunica o listă a compatrioților săi, internați în Coreea, fiind asigurat că U.R.S.S. va face tot ce-i va fi posibil pentru a obține eliberarea lor. Nu era decât o mică rândunică, dar ea anunța totuși primăvara, sau cel puțin „dezghețul", termen pe care un roman al lui Ilya Ehrenburg (3) avea curând să-l consacre. Peste două zile, Ciuikov (4), comandantul sovietic în Germania, propunea occidentalilor o conferință tehnică destinată să evite revenirea la incidente aeriene, precum acelea în cursul cărora, cu o săptămână înainte, două avioane aliate fuseseră doborâte de MIG-uri rusești.

Dezghețul, în Europa de Vest, nu înseamnă mai nimic : câteva țevi sparte, o rază de soare, un pic de noroi pe drumurile mai joase. In Est, unde este așteptat de săptămâni, este un eveniment, o fantastică dezlănțuire, înghițind totul în milioane de metri cubi de zăpadă care se topește. Carcasa de gheață care, de luni întregi ținea prizonieri natura și oamenii, se rupe în fine : este o eliberare.

La 28 martie 1953, cu un mic avans față de momentul prevăzut, o știre deosebită avea să anunțe poporului sovietic această eliberare. Noul guvern sovietic va acorda o amnistie (5), majorității deținuților condamnați la mai puțin de 5 ani închisoare. In aceeași zi, comandamentul chino-coreean va accepta schimbul de prizonieri, bolnavi și răniți, propus la 22 februarie de către generalul Clark. Kim Ir Sen și Pîn De-huei exprimau speranța că o *reglementare rezonabilă a acestei chestiuni* va permite *o reglementare amiabilă a întregii chestiuni a prizonierilor de război, ajungând astfel la armistițiul la care aspiră toate popoarele din lume.*[1] Drept consecință, ei se vor oferi să reia fără întârziere negocierile de la Panmunjon. Patruzeci și opt de ore mai târziu,

Zhou Enlai (Ciu Enlai), reîntors de la Moscova, unde a participat la funeraliile lui Stalin, sugera ca prizonierii care refuzau să se repatrieze să fie încredințați unei țări neutre. La 2 aprilie, Molotov, redevenit ministru de externe în locul

lui Vîșinski, numit reprezentant permanent la O.N.U. (6), va sprijini această importantă concesie. In același timp, Kremlinul — revenind asupra unui veto care dăinuia de luni — își va da acordul pentru desemnarea, sugerată de Franța, a economistului suedez Dag Hammarskjold (7) ca secretar general al Națiunilor Unite, care îl va înlocui pe norvegianul Trygve Lie, al cărui rol în intervenția din Coreea i-a atras din partea Moscovei asemenea insulte publice încât va sfârși prin a demisiona.

La 4 aprilie 1953, pretinșii *asasini în bluze albe* vor fi puși în libertate și „Pravda“ va recunoaște că mărturiile lor au fost smulse prin mijloace inadmisibile. Ignatiev, ministru de interne în momentul declanșării acestei afaceri, a fost făcut răspunzător. Va fi înlăturat din toate funcțiile sale, în timp ce fostul său adjunct, Riu- min (8), apreciat drept *un aventurier demn de dispreț,* va fi arestat.

Fiecare săptămână (sau aproape) va aduce de acum înainte o veste bună : scăderea prețurilor produselor de primă necesitate, reducerea împrumutului forțat, epurarea poliției, eliminarea în republicile nerusb a elementelor care îi persecutaseră pe „naționaliștii burghezi“, reluarea relațiilor cu Israelul, abandonarea revendicărilor teritoriale față de Turcia, trimiterea unui ambasador la Belgrad, eliberarea ziaristului american Oatis, condamnat în 1951, la Praga, la zece ani de închisoare etc...

Schimbarea de ton va fi rapidă, la radio, la O.N.U., unde îl vom vedea pe Vîșinski neezitând să aplaude un apel la dezarmare al americanului Cabot Lodge (9), la cocteilurile ambasadelor, pe care diplomații sovietici vor reîncepe să le

frecventeze după ani de țâfnă și până la Berlin, unde diferitele incidente minore vor fi reglementate rapid.

La 11 aprilie, la Panmunjon va începe schimbul prizonierilor răniți și bolnavi. Situația i se părea suficient de coaptă lui Eisenhower pentru ca, la data de 1G aprilie, vorbind în fața societății americane a directorilor de ziare, să proclame că o *dată cu moartea lui Stalin a luat*

sfârșit o eră. Conducătorii sovietici, va afirma el în mod sentențios, *au acum prețioasa ocazie de a-și da seama, împreună cu restul lumii, de gradul pericolului atins și de a ajuta la întoarcerea cursului istoriei.* Luând act de *declarațiile și gesturile* care demonstrează că *intr-o oarecare măsură ei pot recunoaște situația critică în care ne aflăm,* le va cere să se înhame împreună cu el la reducerea poverii înarmărilor și să dea, prin acte precise, dovada sincerei lor dorințe de pace. [2]

Churchill nu voia să rămână dator. Era convins, așa cum avea să o spună Lordului Moran, *că sunt lucruri pe care- numai el este în măsură să le facă și câ se află in culmea posibilităților sale.*

Lovit — câteva săptămâni mai târziu — de un atac de tromboză, el va refuza să părăsească postul de prim- ministru, atâta timp cât nu va fi în măsură să *încerce să reglementeze chestiunea rusă.* [3] La 20 aprilie, în Camera Comunelor, își va dezvălui esența gândirii. După el, *evenimentele intervenite de la moartea lui Stalin ar putea foarte bine să ducă la convorbiri la eșaloanele cele mai înalte, oficioase și private la nevoie, între principalele puteri interesate.*[4] Pe scurt, el ardea de nerăbdare să-1 întâlnească pe Malenkov și își imagina, precum Roosevelt își imaginase cândva cu Stalin, că ar putea hotărî împreună cu acesta soarta omenirii.

„Pravda“ — care a reprodus aceste avansuri — nu le va răspunde decât pe data de 25. Tonul

comentariului său era infinit mai puțin polemic decât pe timpul lui Stalin. Va afirma totuși *continuitatea .. unei politici externe a cărei temeinicie a fost demonstrată de întreaga desfășurare a evenimentelor internaționale.* Ea va arunca asupra Statelor Unite cea mai mare parte a răspunderii pentru tensiunea existentă. Dacă cineva deci așteaptă din partea Moscovei o convertire publică, n-are decât, o face pe socoteala lui. Războiul rece va continua, cum se va vedea curând. Se va pune problema de a-1 face mai puțin periculos și de a pune capăt, pentru început, războiului din Coreea.

Negocierile de armistițiu se vor relua la 27 aprilie 1953. La 7 mai, chino-coreenii, renunțând la transferul într-o țară neutră a prizonierilor care refuzau să se întoarcă acasă, vor propune ca aceștia să fie dați în grija trupelor puse la dispoziție de membrii comisiei de repatriere, a cărei creare fusese preconizată câteva luni mai devreme de către India, dar fusese imediat refuzată de către Molotov. Cum printre membrii săi s-ar fi numărat țări comuniste, aliații vor răspunde, 12 zile mai târziu, cerând ca aceste trupe să fie în exclusivitate indiene. Toate acestea se întâmplau chiar în momentul în care Dulles se va duce la New Delhi, pentru a-1 preveni pe Nehru, în conformitate cu hotărârea luată de Ike, la reîntoarcerea sa din Coreea, că Statele Unite sunt decise să bombardeze Manciuria sau să utilizeze armele atomice tactice pe câmpul de luptă, în cazul că nu se încheia un acord în cel mai scurt timp. Să fi fost decizia un efect al acestei amenințări ? La 4 iunie, nord-coreenii și chinezii vor accepta ca prizonierii, ce declarau în fața comisiei de repatriere că refuză să revină acasă, să fie eliberați și demobilizați.

La 8 iunie 1953, în fine, a fost încheiat acordul

asupra acestei probleme care bloca negocierile de luni întregi. Semnarea armistițiului nu mai părea decât o chestiune de ore. Dar va avea loc un incident, care va provoca curând cele mai grave neliniști. Syngman Rhee, teribilul președinte al Coreii de Sud, care nu vedea fără temeri perspectiva unui armistițiu consfințind pentru timp îndelungat, după toate probabilitățile, divizarea patriei sale, va da în secret comandanților lagărelor de prizonieri ordinul de a lăsa să scape 25 000 de nord-coreeni anticomuniști. Operațiunea — despre care este greu să credem că serviciile de informații americane nu avuseseră cunoștință — a fost minuțios pregătită cu ajutorul poliției din Sud, care îi va ajuta pe fugari, de îndată ce vor fi echipați cu haine civile, să găsească masă și casă. în numeroase cazuri, populația îi va sărbători în mod public.

Ike ii va expedia pe loc o telegramă lui Rhee, pentru a protesta contra unei inițiative care — după propriile

sale cuvinte — plasa comandamentul Națiunilor Unite *intr-o situație imposibilă* și îi cerea să găsească imediat un mijloc de remediere a acesteia. [3] La Washington domnea cea mai mare confuzie, unii temându-se că cei din Nord să nu denunțe jocul dublu al americanilor și să nu rupă încă o dată negocierile. Foster Dulles nu era de părerea lor. Impunând publicarea unui comunicat de dezavuare a unei inițiative *adoptate în ciuda autorității comandamentului O.N.U. acceptată de Republica Coreea* și afirmând că negociatorii americani vor continua să acționeze, ca și înainte, *cu toată bună-credința^* el va face, în fața lui Ike și a colaboratorilor săi, un pronostic optimist. *In cazul in care comuniștii doresc un armistițiu intr-atât cât cred eu* — le va spune el în esență — *vor trece peste impetuozitatea lui Rhee și vor fi foarte*

mulțumiți să semneze un acord, cu condiția ca acesta să conțină asigurări acceptabile. [7]

Fiecare, intr-un fel, avea dreptate. Comuniștii vor rupe convorbirile la 20 iunie ; dar le vor relua la 10 iulie, lansând în același timp o puternică ofensivă. De ce au întreprins această operațiune, care îi va costa 25 000 de morți ? Poate pentru a încerca să obțină o mai bună linie de armistițiu, dar poate, mai de crezut, pentru a face dovada ineficacității trupelor din Sud contra cărora aceasta fusese declanșată.

La 24 iulie 1953 Ike însă se mai îndoia că, dacă va fi semnat un acord, acesta ar putea să aibă o reală semnificație, într-atât Syngman Rhee și comuniștii manifestau rea-voință și va proceda la aducerea în mod discret de întăriri. Dar cineva, la Kremlin, a hotărât că trebuie să se pună capăt eforturilor costisitoare. La 27 iulie 1953, în cursul unei ceremonii, căreia canicula îi sublinia prin contrast caracterul glacial, generalii Nam-Ir și Harrison semnează (10) — fără a-și strânge mâna și fără a schimba vreun cuvânt — cele 18 exemplare ale convenției de armistițiu.

Războiul durase 25 de luni și făcuse aproape două milioane de morți, din care patru cincimi civili, înainte de

a reveni, practic, la *statu quo ante.* Pentru prima oară în istoria lor, americanii — care pierduseră acolo 54 000 de oameni — ieșeau dintr-un război fără a-1 fi câștigat. Erau foarte hotărâți să nu mai repete o asemenea experiență, ceea ce nu-i va împiedica totuși, 12 ani mai târziu, să se găsească din nou prinși în cursă în /Xsia.

încetarea luptelor în Coreea nu suprima — între cele două lagăre ale războiului rece — decât un motiv de tensiune printre multe altele. Dintre aceste motive, principalul rămânea divizarea Germaniei. Faptul avea să se remarce curând.

Emigrat timp de 15 ani în U.R.S.S., naturalizat

sovietic, instalat la putere de Armata roșie, secretar general al Partidului Socialist Unit din zona răsăriteană și veritabil dictator al tinerei Republici Democrate Germane, Walter Ulbricht (11) n-a reușit să câștige niciodată inima compatrioților săi. Doctrinar rigid, fără finețe și elo- cință, prost servit de accentul său saxon și de un fizic ingrat, care îl făcea să semene, cu barbișonul său, cu tristul profesor Unrath din *îngerul albastru* (12), Walter Ulbricht se comporta în toate împrejurările ca un fidel executant al ordinelor lui Stalin. Moartea patronului său îl va lua cu atât mai mult pe nepregătite, cu cât noii conducători de la Kremlin ezitau vizibil în privința liniei de Urmat față de Germania, așa cum o dovedește dublul pas de cadril intervenit la o lună interval în spectacolul lor de la Berlin.

Conștienți de lipsa de popularitate a regimului instalat sub protecția Armatei roșii, aceștia vor considera necesar ca R.D.G. să beneficieze urgent de măsuri de calmare asemănătoare celor pe care, după U.R.S.S., democrațiile populare erau, în majoritatea lor, pe cale să le cunoască. Organismelor guvernamentale est-germane li se va cere să recunoască „unele greșeli“, fiindu-le permis să arunce parțial blamul asupra comisiei de control ruse, curând dizolvată și înlocuită printr-un înalt comisar. La 11 iunie, partidul și guvernul vor anunța o serie de ho-

târâri al căror ansamblu constituia „noul curs“ *(Neue Kurs)* și a căror orientare contrasta mult față de aceea pe oare o urmase regimul în ultimul an și despre a cărei paternitate sovietică nu poate fi nici o îndoială. El comporta, într-adevăr, o amnistie, o îndulcire a controalelor la linia de demarcație și încetarea colectivizării forțate a pământurilor și a campaniei antireligioase.

Pentru Ulbricht acestea reprezentau maximul

concesiilor acceptabile și, în mintea sa, ele erau menite, într-o anumită măsură, să impună mărirea normelor utilizate pentru calculul salariilor în industrie, hotărâtă la 28 mai. Muncitorii vor vedea în acestea mai curând o dovadă a slăbiciunii regimului și a ingratitudinii sale față de ei. Ei se vor simți încurajați să refuze ajustarea normelor care, într-un limbaj clar, echivala cu o diminuare de 10 la sută a salariilor lor pentru același volum de muncă.

La 16 iunie 1953 constructorii acelei Stalinallee, din care Ulbricht voia să facă Champs-Elysees Germaniei comuniste, vor înceta lucrul și curând, adăugându-li-se mii de muncitori, vor parcurge străzile cerând plecarea „Ivanilor“ — soldații ruși — și alegeri libere. Biroul Politic al partidului, reunit în aceeași seară, va denunța „provocatorii'[1], care încearcă să semene discordie în rândurile proletariatului, dar, în același timp, va renunța la mărirea autoritară a normelor.

Această dare înapoi va interveni prea târziu pentru a mai liniști un oraș care credea că venise în sfârșit momentul să dea frâu liber mâniei, ațâțată de mult timp de posturile de radio americane. A doua zi, ignorând liniile de demarcație ale sectoarelor, sute de mii de berlinezi se vor constitui într-un imens cortegiu care cerea lichidarea unui regim detestat. Poliția populară va fi rapid depășită de situație. Cu un sânge rece care contrastează cu brutalitate represiunii (13) care se va abate în anul 1956 asupra Ungariei, comandamentul sovietic va desfășura tancuri și soldați și va reuși să restabilească ordinea fără ca să tragă măcar o dată asupra mulțimii, care îi bombarda cu pietre și bucăți de fier vechi. S-a instituit starea de asediu, a fost adusă de urgență ca întăriri o nouă divizie

rusă, iar linia de demarcație dintre cele două părți ale Berlinului va fi închisă *mânu militari.* Se vor

semnala tulburări în mai multe orașe mari.

Occidentalii vor saluta cum se cuvine această demonstrare a impopularității regimului impus de Kremlin pe care o realizaseră muncitorii din Berlin. Adenauer — reputat *ațâțător la război* — va sesiza corect pericolul situației. La 17 iunie 1953 el va solicita *bărbaților și femeilor care astăzi, la Berlin, cer să fie eliberați de opresiune și de mizerie... să nu se lase antrenați de provocatori la acte care ar putea pune în pericol viața, libertatea. O adevărată schimbare în viața germanilor din zona sovietică* — va continua el — *nu poate să apară decât ca urmare a restabilirii unității germane în libertate.* [8] Supușii lui Ulbricht erau astfel preveniți : nu trebuiau să conteze pe nici un fel de intervenție externă în ciuda tuturor campaniilor propagandei comuniste, potrivit căreia revolta fusese organizată de către puterile occidentale.

In câteva zile, comandamentul rus va fi din nou stăpân pe situație. Au avut loc arestări și câteva execuții, dar în total numărul victimelor nu va depăși cifra de 30. La 11 iulie 1953, starea de aisediu va fi definitiv ridicată, vor fi organizate distribuiri de alimente. Cât despre mărirea normelor, nici nu va mai fi vorba.

<

Puterea sovietică nu va pierde timpul pentru a trage concluziile de pe urma acestui semnal de alarmă, care va dovedi, în primul rând, în ciuda celor pretinse de către organele de securitate, că partidului comunist îi scăpa în mare măsură controlul asupra clasei muncitoare, deși era considerat a fi avangarda acesteia. *Dacă masele nu mai înțeleg partidul, vina revine partidului și nu maselor,*[9] va afirma, la 21 iunie 1953, Comitetul Central al partidului lui Ulbricht. Situația nu era deloc mai bună în Cehoslovacia, unde, la începutul lunii, avuseseră loc revolte. Dar cum să te faci *înțeles ?*

Erau de conceput doar două politici : revenirea la stilul dur sau concesii de o amploare suficientă pentru ca

nimeni să nu poată pune sub semnul întrebării sinceritatea spiritului care le inspiră.

Numele lui Beria, marele patron al poliției pe vremea lui Stalin, devenit la moartea acestuia ministru de interne, simboliza prima dintre aceste orientări. F aptul că înlăturarea sa va interveni în următoarele zece zile de după revolta de la Berlin, ne face să credem că există o legătură între cele două evenimente. Dacă, într-adevăr, arestarea sa pentru *uneltiri criminale... în slujba capitalului străin* nu va fi anunțată decât la 10 iulie, iar executarea sa la 25 decembrie 1953, un document dovedește că, la 27 iunie, el era, dacă nu mort, cel puțin eliminat din punct de vedere politic. „Pravda" din 28 iunie, relatând participarea conducătorilor de partid și de stat la un spectacol al *Decembriștilor,* omitea într-adevăr din listă, fără să dea cea mai mică explicație, numele lui Beria și al adjunctului său Baghirov.

Ce se întâmplase ? încercaseră ei oare, așa cum s-a spus, să pună mâna pe putere prin forță ? Se angajase oare o discuție care a luat dintr-o dată o întorsătură dramatică ? Să fi fost partizanii „liberalizării" convinși că aceasta ar fi imposibilă atâta timp cât Beria ar fi rămas în fruntea serviciilor de securitate ? Hotărâseră ei să-1 sacrifice pe principalul complice al lui Stalin pe altarul răzbunării populare, pentru a demonstra clar ruperea cu trecutul ? Până in primăvara anului 1956, dată la care Hrușciov va ataca direct memoria dictatorului, Beria va servi în orice ocazie de țap ispășitor.

O altă versiune a evenimentelor nu ar putea fi totuși respinsă in întregime. Dacă ar fi să-i dăm crezare vechiului comunist italian Julio Seniga, în zilele de 12—14 iulie 1953, la Kremlin s-ar fi desfășurat o reuniune secretă a Kominformului. Italia era reprezentată la aceasta de către Pietro Secchia, ale cărui note le reproduce. Malenkov, Molotov și Hrușciov au prezentat în cadrul

acesteia un raport privind crimele lui Stalin, raport care-1 prefigura pe cel care „Domnul H.“ avea să-1 supună, în 1956, celui de al XX-lea Congres al P.C.U.S. Vor ajunge apoi la cazul lui Beria, care *ar fi încercat să suprime, prin acte de*

intrigant perfid, nucleul conducător leninist al Partidului, in scopul de a-și spori prestigiul personal și de a-și realiza proiectele criminale antisocialiste. Sugestiile sale in privința problemei germane s-ar fi *rezumat la abandonarea construcției socialismului și la transformarea Republicii Democrate Germane intr-un stat burghez.* Afirmau că descoperiseră *în ultimele zile* proiectele criminale ale ministrului de interne, *care voia să stabilească, prin in-r termediul agenților săi, un contact personal cu Tito și Rankovic în Iugoslavia.*[w]

Peste mai puțin de doi ani, U.R.S.S. va feinnoda (14) cu Belgradul „contacte[14] pe lângă care cele ce le-ar fi stabilit Beria păreau de-a dreptul nevinovate. Ne putem totuși întreba dacă fostul șef al poliției n-a preconizat,, a două zi după revolta de la Berlin, o revizuire completă a politicii externe sovietice, pentru a ajunge la uri real armistițiu cu lumea occidentală. Reprezentarea personală de cafe — grație agenților poliției Secrete — dispunea' în exterior i-ar fi permis, poate, să-1 încheie el însuși și, deci, în beneficiul propriilor sale ambiții.

Indiferent care au fost rațiunile imediate ale înlăturării lui Beria, fapt este că ea va fi urmată curând de o epurare masivă a aparatului polițienesc și de concesii importante acordate opiniei publice în domeniul economic ' anunțarea de către Malenkov a unei creșteri sensibilo : â investițiilor în industriile ușoară și alimentară ; raportul lui Hrușciov, din septembrie, în fața Comitetului Cer/^al, preconizând — pentru a remedia situația dezastruoasă a agriculturii, pentru prima oară recunoscută public — reducerea cotelor obligatorii ale colhozurilor și

creșterea prețurilor de achiziție plătite de către stat; mri mirea in fruntea guvernului ungar — Răkosi (15) păstrând conducerea partidului — a „liberalului[44] Imre Nagy (16), care va anunța, la 4 iulie, tot felul de concesii în favoarea țăranilor ; măsuri de ușurare a situației în România ; amnistie în Bulgaria etc.

Toate aceste gesturi de destindere, care aveau curând să încununeze armistițiul din Coreea, vor avea drept efect rapid acela de a convinge o parte a opiniei publice occi- 101

dentale, obosită să mai tremure, că venise momentul să caute o înțelegere cu Răsăritul, care să permită, poate, evitarea reînarmării Germaniei. Acest sentiment era deosebit de viu în Marea Britanie, unde partidul conservator, pentru a-și consolida slaba majoritate care îl readusese la putere in anul precedent, provocase, în luna iunie, alegeri generale în vederea cărora Churchill relansase, la 11 mai, *propunerea de conferință la nivel înalt,* la care ținea atât de mult.

în Franța, opoziția stângii față de remilitarizarea inamicului de ieri se întărea cu aceea a gaulliștilor și a numeroși militari față de o armată europeană în cadrul căreia armata franceză ar fi dispărut. Semnat la 27 mai 1952, tratatul (17) — care crea Comunitatea Defensivă Europeană — n-avea să fie depus pe biroul Adunării Naționale decât în ianuarie 1953. Guvernul Rene Mayer (18) fusese răsturnat la 21 mai în același an, curând după ce șeful său își făcuse cunoscută intenția de a angaja dezbateri privind ratificarea. Patru candidați la succesiune aveau să fie învinși, înainte ca taciturnul Joseph Laniel (19) să fie învestit la 27 iunie, după ce a dat citire unei declarații ministeriale de o uimitoare discreție asupra capitolului C.D.E. (Comunitatea Defensivă Europeană) ; faptul că gaulliștii participau la Cabinetul său demonstra că acesta era hotărât să păstreze, pentru un timp — potrivit

unei expresii care a făcut furori — „mortul în dulap[1]'. Ministrul afacerilor străine, George Bidault, n-avea nici un fel de simpatie pentru politica sovietică. Dar el știa că ratificarea tratatului era imposibilă atât timp cât n^ar fi fost făcută dovada intransigenței Kremlinului și proceda, în consecință, el însuși, la propaganda pentru o negociere cu U.R.S.S. '

Până și cancelarul Adenauer avea să-și unească vocea acestui concert. în septembrie, în Republica Federală Germania trebuia să aibă loc alegeri generale și oompa- trioții lui nu i^ar fi iertat dacă n-ar fi făcut totul — a doua zi după revolta din Berlinul răsăritean — pentru a încerca să ajungă la reunificarea națională. Nu-1 acuzau

oare unii că se resemnează prea repede cu o divizare care era singura în măsură să permită — dată fiind predominarea tradițională, în Est, a curentului socialist și a protestantismului — consolidarea unui guvern creștin-demo- crat, condus de un catolic conservator ?

La 22 iunie 1953 el avea să scrie deci miniștrilor occidentali ai afacerilor străine, reuniți la Washington, o scrisoare făcută repede publică, în care preconiza o conferință în patru, cel mai târziu în toamnă, pentru a studia problema germană și a pune la punct, plecând de la C.D.E., un sistem *înglobând nevoile de securitate ale tuturor popoarelor europene, inclusiv poporul rus.* *11*

Dulles ar fi vrut să se înceapă prin ratificarea tratatului privind armata europeană. Va trebui totuși să cedeze presiunii unanime a aliaților și să se asocieze trimiterii pe adresa Kremlinului, la 15 iulie 1953, a unei note propunând o reuniune a miniștrilor afacerilor străine ai celor patru, cu o durată limitată, spre sfârșitul lunii septembrie. Ea menționa drept *subiecte de discuție :* înainte de orice negociere privind un tratat de pace, organizarea de *alegeri libere,* implicând *accesul tuturor germanilor la libertățile fundamentale* și

condițiile în care va fi format un guvern german *dispunând de o deplină libertate de acțiune.* Semnatarii acesteia declarau că apreciază, de asemenea, că *un acord definitiv trebuia obținut în cursul acestei prime conferințe și asupra tratatului cu Austria.*[12]

Aceasta însemna să ceri U.R.S.S. să accepte ceea ce refuzase anul precedent, altfel spus, să abandoneze Germania răsăriteană. Nu era cazul, într-adevăr, să-ți faci iluzii, după revolta din Berlinul răsăritean, în legătură cu felul in care vor vota locuitorii „RDG“, dacă, din întâmplare, aceștia s-ar fi putut exprima liber. Totul anunța deci o respingere a ordinii de zi propuse. La 5 august (20), Moscova își exprima într-adevăr preferința pentru o conferință în cinci, cu participarea Chinei populare, la care să fie discutate măsurile menite să reducă tensiunea internațională, restabilirea unității germane și încheierea unui tratat de pace. Cât privește problem?, austriacă, so- 103

luționarea sa va fi evident ușurată — continua nota — de o reglementare satisfăcătoare a problemei germane.[13]

Trei zile mai târziu, Malenkov confirma în fața Sovietului Suprem că țara sa nu avea intenția să capituleze în fața exigențelor *cercurilor agresive* occidentale. Niciodată, va exclama el, poziția internațională a U.R.S.S. n-a fost *așa de puternică* și el dezvăluia lumii că *Statele Unite nu mai dețineau monopolul bombei cu hidrogen* (21). Fără a face aluzie la proiectul sovietic din 1952 pentru o Germanie neutră și reînarmată, el lansa un apel Franței ■— legată de Kremlin prin tratatul de alianță din 1944 — ca să se întoarcă la o politică externă independentă. J/' Era, în mod evident, vorba de încercarea de a influenta opinia publică franceză și de a o mobiliza contra C.D.E. '

La 2 septembrie, aliații vor propune o conferință îri patru, pentru data de 15 octombrie,

la Lugano, fără a pune de această dată nici cea mai mică condiție. La 29 septembrie, totuși, Moscova le va reproșa tăcerea în privința alegerilor germane, *chestiune care trebuie să fie hotărâtă de poporul german însuși fără nici un amestec din partea puterilor străine,* cerând din nou o conferință în cinci, cu toate că problemele germane fuseseră discutate numai de către cei patru [15].

Vi s-a spus — vor exclama americanii — *că nu-i nimic de așteptat de la indivizii ăștia.* Un nou schimb de note nu va face decât să confirme pozițiile celor două tabere. Washingtonul refuza să urmeze Parisul, destul de dispus să accepte o conferință în cinci. Aceasta ar fi însemnat, într-adevăr, să recunoască *de facto regimul* de la Beijing cu care, două luni mai devreme, Statele Unite se aflau încă practic în război. Dar, la 26 noiembrie 1953, schim- bându-și total poziția, Kremlinul — la capătul unei ample note consacrate în esență denunțării armatei europene drept un proiect de natură *să rupă Europa în două* — va declara că acceptă propunerea occidentală a unei întâlniri în patru, fără a pune nici o altă condiție, dar exprimând intenția sa de a ridica cu această ocazie problema 104

convocării *în cel mai scurt timp... a unei conferințe în cinci*[16]*.*

Pentru **ce** această răsturnare ? Poate că în scopul de a influența dezbaterea de politică externă începută la 17 noiembrie in Adunarea Națională franceză și in cursul căreia adversarii C.D.E., atât ai dreptei cât și ai stângii, dăduseră adevărate asalturi de elocință. La 27 noiembrie, în orice caz, discuția va lua sfârșit în cea mai deplină stare de confuzie. Considerațiile de politică internă vor juca un rol determinant in respingerea unei ordini de zi „C.D.E.-istă“ și în adoptarea unui text limitându-se să ceară *să fie asigurată politica de construcție a Europei Unite* [l7], ceea ce nu spunea mare lucru.

S-ar putea totuși crede că elementul determinant al hotărârii sovietice era mai curând apropierea reuniunii care avea să se țină în Bermude, între 4 și 7 decembrie 1953, în cadrul intim și confortabil al unui club al miliardarilor, între Eisenhower, Churchill și Laniel (22).

Se vorbea de ea de mult timp. încă de la revenirea sa la putere, Ike avusese ideea să procedeze la un schimb de păreri aprofundat asupra situației internaționale cu primul ministru britanic. Rolul deținut de către Franța, atât în discuțiile privind armata europeană, cât și în Indochina, impuneau în mod evident participarea șefului ei la discu’.ii, cărora moartea lui Stalin și schimbările care i-au urmat erau suficiente pentru a-i sublinia necesitatea.

Se convenise, la început, ca acestea să se desfășoare în iunie. Căderea cabinetului Rene Mayer, pe urmă atacul suferit de către Churchill, impuseseră amânarea pentru sfârșitul anului. Abia sosit în arhipelag, va fi rândul lui Laniel să se îmbolnăvească, într-o asemenea măsură încât, de la un capăt la altul al întâlnirii, punctul de vedere al Franței va fi expus și apărat de către Georges Bidault. Sarcina nu i-a fost ușoară. Partizan el însuși a C.D.E., dar ministru al afacerilor străine al unui guvern slab, care intrase în conflict cu un parlament și mai slab, el trebuia să susțină contra celor două puteri aliate teze

de care nu era convins decât pe jumătate. Va profita de altfel de o discuție între patru ochi pentru a i-o spune lui Ike. în schimb, în plen, el va enumera numeroase condiții prealabile ratificării tratatului de către Franța, în special reglementarea problemei Saarului, ca și un angajament de menținere în Europa pe timp de 20 de ani a unor efective americane și britanice de o importanță egală celor care se găseau acolo,

atunci. Președintele american va sfârși prin a-și manifesta nerăbdarea : *Pe cine consideră în prezent Franța drept un inamic virtual, Germania sau Rusia ?* [lý]. La ședința următoare, Churchill — definitiv convertit la C.D.E. bineînțeles cu condiția ca Anglia să nu participe deloc la aceasta — va face și mai multe presiuni. El îl va avertiza pe Bidault că dacă tratatul avea să fie în cele din urmă abandonat, el se va ralia unei reînarmări unilaterale a Germaniei occidentale. Pierre Mendes France avea să constate, peste mai puțin de un an de zile, că nu erau vorbe goale.

Oricât de aprinse vor fi discuțiile privind C.D.E.,. ele nu-i vor împiedica pe cei trei să se pună cu ușurință de acord asupra răspunsului de dat ultimei note ruse. Dulles nu aștepta nimic de la o nouă întâlnire în patru și Churchill va repeta în zadar, fără a se bucura, de altfel, de cea mai mică încurajare din partea lui Eden — cu speranța de a se face trimis la Moscova ca purtător de cuvânt al Occidentului — că U.R.S.S. se schimbase profund. Secretarul de stat va fi impasibil însă, la fel ca și președintele său, care, potrivit primului ministru decepționat, acționa ca și cum nu era, în mâinile acestui *bastard,* ale acestui *teribil handicapat,* decât un *manechin de ventriloc* [1!)]. Dar americanii înțeleseseră că Franța nu va ratifica în mod sigur tratatul privind armata europeană înaintea unei ultime tentative de a negocia cu sovieticii și ei doreau, în consecință, ca aceasta să aibă loc cât mai rapid posibil, pentru a risipi orice iluzii.

Conferința celor patru miniștri (23), prima de după 1949, se va deschide la 25 ianuarie 1954, în Berlinul

---

răsăritean, în vasta clădire în care se instalase, în ultimele luni ale nazismului, sinistrul „tribunal al poporu- lui“ constituit pentru a-i judeca pe protagoniștii complotului de la 20 iulie 1944. Devenit după aceea sediul Comisiei interaliate de control, el nu mai cunoscuse nici o activitate din

acea zi memorabilă de martie 1948, în care Sokolovski trântise după el, pentru a nu o mai redeschide, ușa sălii de ședințe.

Avea să conducă reuniunea la o renaștere a cvadri- pantitismului ? Era ceea ce cereau rușii, oare vorbeau în toate felurile despre „reîntoarcerea la Potsdam“. In ceea ce-i privește, occidentalii nu se gândeau câtuși de puțin la acest lucru. Pentru a combate efectele propagandei sovietice care avea să acționeze din plin în timpul conferinței, Statele Unite declanșează o dublă operațiune preventivă, menită să convingă popoarele lumii, pe de o parte, că U.R.S.S. — și Anglia lui Churchill — nu aveau monopolul acțiunii în favoarea destinderii și a păcii și, pe de altă parte, că ele nu vor asista fără a reacționa la o respingere eventuală a C.D.E. de către parlamentul francez. Planul *atomul în slujba păcii* răspundea primului obiectiv ; amenințarea unei *revizuiri dureroase* a strategiei americane răspundea celui de al doilea.

In *Memoriile* sale, Eisenhower revendică pentru sine inițiativa planului *atomul in slujba păcii.* Ea avea să prindă contur foarte rapid. Președintele fusese foarte impresionat de explozia primei bombe cu hidrogen sovietice și întrevedea abisul în care cursa înarmărilor amenința să conducă într-o zi omenirea. Căuta deci un mod nou de a aborda problema armelor de distrugere în masă, ieșind din impasul creat de refuzul rușilor de a accepta cel mai mic sistem de control.

Intr-o bună zi i-a venit ideea — va scrie el [20] — că Stabele Unite ar putea preleva o cantitate din stocul lor de izotopi și ar putea-o atribui unui fond comun destinat unor scopuri pașnice, fond la care ar trebui să contribuie, de asemenea, și Uniunea Sovietică. Ideea îl va conduce la un discurs pe care îl va pronunța la 8 decem-

brie 1953, în fața Adunării Generale a O.N.U., prin care va propune crearea unei agenții

internaționale pentru energie atomică, destinată în special să pună la punct repartizarea materialelor fisionabile în vederea dezvoltării resurselor energetice ale națiunilor cele mai defavorizate. Proiectul — în legătură cu care Ike îi întreținuse pe interlocutorii săi din Bermude — fusese schimbat până în ultima secundă, atât pentru a ține cont de obiecțiile amiralului Strauss, președintele Comisiei pentru Energie Atomică, ca și ale tuturor celor care, la fel ca și el, erau ostili oricărei cooperări nucleare cu U.R.S.S., ca și pentru a produce cea mai puternică impresie posibilă asupra unui public ușor de convins că Malenkov întindea cu adevărat pipa păcii și că se greșea profund că nu-i împărtășea entuziasmul.

Specialiștii „războiului psihologic[11], cu C.D. Jackson în frunte, care colaboraseră la redactarea discursului, nu-și pierduseră timpul degeaba : efectul propunerii -asupra' opiniei publice va fi considerabil. Sovieticii vor **părea** puși în încurcătură. Prea neîncrezători față de **„imperialism**[11] pentru a spune da, temându-se de repercusiunile pe care un „nu“ le-ar fi avut pentru „ofensiva lor de pace[11], ei vor căuta să câștige timp punând întrebări. Proiectul va sfârși (24) prin a conduce, în 1955, la crearea unei Agenții Internaționale pentru Energia Atomică, cu sediul la Viena, din care Uniunea Sovietică va face parte. Acest organism va aduce servicii apreciabile **în** domeniul cooperării tehnice și al controlului caracterului pașnic al reactoarelor țărilor fără arme nucleare. **Dar** contribuția sa la înțelegerea internațională va rămâne modestă și ea nu va afecta cu nimic ritmul cursei înar* mărilor.

întinzând în același timp, precum vulturul emblemei lor naționale, atât ramura de măslin, cât și fulgerul, Statele Unite înțelegeau ca nimeni să nu le interpreteze bunăvoința drept un indiciu al unei tendințe de a renunța la exigențele politicii lor de securitate. înainte de

Berlin, ele voiau să-i facă pe toți cei interesați să înțeleagă că erau hotărâte să exercite cea mai puternică presiune pentru a obține ratificarea de către Franța, în cel mai scurt răstimp, a tratatului privind armata europeană. Tocmai în acest scop, la sfârșitul lui decembrie 1953, Dulles îi va preveni pe membrii Consiliului Atlantic că el n-ar putea garanta că, în caz de neratificare, Congresul va menține o importantă prezență militară și economică americană pe continent. Va repeta acest lucru puțin mai târziu, in fața presei, convocată la Palatul Chail- Idt (25), care, pentru că l-a zgândărit un pic, va fi martoră a unei adevărate explozii de mânie. Amenințarea nedisimulată a unei *revizuiri dureroase,* conducând la adoptarea unei *strategii periferice,* abandonând Europa destinului ei, era de natură să impresioneze puternic niște guverne, care s-ar fi simțit pierdute fără prezența soldaților anierìcani în confruntarea cu dubla presiune a comuniștilor, în interior, și a U.R.S.S., în exterior. Dar, în același timp, ea avea să-i incite pe unii să primească provocarea, iar pe Moscova să prezinte, ca o idee de schimb, un acord general al tuturor europenilor, de la Atlantic la Ural, fără acești americani, care nu erau pentru propaganda sa decât niște străini, niște *intruși* și obstacolul esențial — împreună cu revanșardul Adenauer — în calea unei păci durabile.

Cancelarul prevăzuse lovitura. Primindu-1 pe Eden la Bonn, la 12 decembrie, el avea să-i anunțe această nouă orientare, în ochii săi *mai inteligentă,* a diplomației Kremlinului[21]. într-adevăr, la 10 februarie 1954, Molotov scotea din mapele sale, la Berlin, un proiect de tratat de securitate colectivă în Europa, inspirat din pactul interame- rican încheiat în 1947, la Rio de Janeiro (26), între toate statele emisferei occidentale cu excepția Canadei. Statele Unite erau invitate, la fel ca și China populară — recunoscând responsabilitățile lor speciale, ca membri ai Con-

siliului de Securitate — să delege... *observatori* pe lângă organismele instituite de acest tratat.

Reacția aliaților va fi imediată față de ceea ce Eden califica drept *doctrina Monroe* (27) europeană. E o *glumă proastă,* va spune Foster Dulles[22]. Cât îl privește pe Georges Bidault, căruia situația parlamentară a cabinetului Laniel îi impunea un limbaj mai circumspect, el va declara că planul Molotov *nu este deloc de neconceput...* dar cu dubla condiție *ca el să constituie încununarea tratatului de pace german și ca el să nu împiedice alte aranjamente cu caracter defensiv* [22]. Or, atacurile vii ale ministrului sovietic contra Pactului Atlantic, comparat de către acesta cu defunctul pact anti-komintern (28) al lui Hitler și al lui Mussolini, și căruia îi prevedea aceeași soartă, nu lăsau nici o îndoială în privința faptului că el viza, în principal, prin propunerea sa, să facă inutile atât N.A.T.O., cât și C.D.E. Eden, ministrul afacerilor străine al omului care relansase campania pentru o reluare a contactului cu Kremlinul, va fi primul care îl va sfătui, într-un memorandum adresat guvernului său, să *refuze discutarea publică a planului Molotov și să pună capăt cât mai repede posibil capitolului german al Conferinței* [23].

Schimburile anterioare de vederi arătaseră, într-ade- văr, totala incompatibilitate a tezelor occidentale și sovietice în problema germană. Aliații depuseseră un „plan Eden“, conducând la reunificare prin desemnarea în cele două zone — cu ajutorul alegerilor libere — a unei constituante pangermane. Guvernul căruia aceasta avea să-i dea naștere ar fi avut deplină libertate să hotărască orientarea politicii sale externe, optând fie pentru unul dintre blocuri, fie pentru neutralitate. Molotov opunea fără încetare temerea sa de a vedea acest guvern aderând la

tabăra occidentală.

U.R.S.S., ar fi avut totuși mijlocul — făcând din acesta condiția *sine qua non* a evacuării trupelor sale — să oblige o Germanie reunificată să se declare neutră. Ea va uza de acest procedeu în anul următor, cu succes, față de Austria. Dar ar fi trebuit să plătească un asemenea acord cu abandonarea Germaniei răsăritene. Or,

toate propunerile sale arătau că ea nu era deloc gata pentru așa ceva. Când, la 11 februarie, Molotov va propune (29) în mod expres neutralizarea Germaniei, cu retragerea într-un termen de șase luni a forțelor de ocupație, el va preciza — ceea ce va răpi întreaga valoare reală a sugestiei sale — că ele ar putea reveni în zonele lor respective în cazul în care securitatea acestora ar fi amenințată. Iar el nu avea în vedere o altă metodă de reunificare decât un acord între cele două guverne germane, din care el era clar că excludea orice idee de dispariție a unuia dintre ele.

Credea Kremlinul că, orice s-ar spune, Republica Federală nu va fi reînarmată ? Sau găsea avantaje într-o reînarmare care i-ar fi permis, invocând menținerea divizării Germaniei, să conserve în R.D.G., în același timp, un avanpost militar și o bază de pornire ideologică ? Fapt este că, în nici un moment, la Berlin, ca și mai târziu, Molotov nu va schița gestul, atât de temut de aliați și atât de dorit de cercurile de stânga care ar fi blocat procesul. Este de-a dreptul surprinzătoare constatarea că numai după ce a intervenit ratificarea de către parlamentul francez a acordurilor de la Paris — acorduri care, după eșecul C.D.E., vor reînarma Germania în cadrul N.A.T.O. — U.R.S.S. se va hotărî să facă Austriei concesia care, anunțată mai înainte, ar fi întârziat, după toate aparențele, încă mult timp această ratificare.

Negocierile privind Austria, ocazionate de

întâlnirea de la Berlin, nu vor fi mai puțin zadarnice, într-adevăr, decât cele care avuseseră drept obiect Germania. Totuși, o serie de măsuri, adoptate în săptămânile următoare morții lui Stalin, permiteau să te întrebi dacă U.R.S.S. nu avea în vedere să consimtă, fără multă osteneală, pe acest teren, la un gest care, după armistițiul din Coreea, ar fi transformat atmosfera internațională. Succesiv, ea a extins amnistia la prizonierii austrieci pe care îi mai reținea încă, a suprimat controalele la linia de demarcație, cenzura, a anulat cheltuielile de ocupație, a transformat *înaltul său comisar* în ambasador. Dar speranțele

ministrului afacerilor străine al guvernului de la Viena, Leopold Figl (30), admis pentru prima oară la Berlin pentru a negocia cu cei Patru, se vor nărui rapid. Molotov va pune drept condiție a semnării unui tratat de stat nu numai neutralitatea Austriei, ci și menținerea pe teritoriul acesteia a unor garnizoane aliate până la încheierea unui tratat de pace german. Dacă se dă crezare lui Hruș- ciov, care avea să facă mai târziu confidențe lui Bruno Kreisky (31), pe atunci secretar de stat austriac la afacerile externe, Molotov însuși a fost acela care ar fi impus această a doua condiție, împotriva propriei sale păreri, susținută și de Mikoian, dornic ca și el să dovedească Vestului bunăvoința sovietică.

Prima condiție apărea guvernului de la Viena cu atât mai acceptabilă cu cât, după patruzeci de ani de încercări, el se hotărâse de mult timp să facă din Austria o nouă Elveție, înțelegând perfect că, în contextul războiului rece, nu era nici o altă șansă de a menține unitatea țării dacă ea adera la unul sau altul dintre blocuri. Lui Kreisky nu-i va trebui prea mult efort să-1 facă pe Dulles să admită acest lucru. In schimb, austriecii știind prea bine că o reglementare de pace cu Germania

nu va interveni mult timp de aici înainte, vor face tobul pentru a respinge cu ultimul strop de energie cea de-a doua cerere a lui Molotov. Cum acesta nu voia să renunțe, negocierea s-a încheiat repede. La 18 februarie 1954, cei patru miniștri ai afacerilor străine se vor despărți deci, constatând că nu se putuseră înțelege nici asupra Germaniei, nici asupra Austriei, nici asupra securității europene.

Comunicatul conținea totuși un element de acord : cei patru conveniseră să propună ca o conferință — la care să fie reprezentate, în afara țărilor respective, China populară, cele două Corei și alte țări care au luat parte la război — să se reunească la 26 aprilie la Geneva *în vederea realizării unei reglementări pașnice a problemei Coreii.* Ei sugerau ca să i se ceară Conferinței să examineze, cu concursul altor state interesate, *problema resta-*

bilirii păcii în Indochina[2'1]*.* Era un mare succes pentru Georges Bidault, care nu avea o altă idee în cap, ducân- du-se la Berlin, decât să obțină convocarea unei conferințe asupra Indochinei. El nu se îndoia de întorsătura pe care avea să o ia negocierea din cadrul acestei conferințe, fără îndoială una dintre cele mai dramatice conferințe de după război...

Bibliografie și note

1. Robert LECKIE, *La Guerre de Coree,* Paris, Robert Laf- font,1963, p. 438.
’ • 2. EISENHOWER, op. *cit.,* p. 180 și urm.
3. Lord MORAN, *Winston Churchill, the Struggle for Survival.* in „Sunday Times" din 15 mai 1966.
4. *Keesincfs,* 12 885 A.
5,' EISENHOWER, *op. cit.,* p. 234.
6. LECKIE, op. *cit.,* p. 451.
7. EISENHOWER, op. *cit.,* p. 225.

8. Bernard WINTER, *Berlin, enjeu et symbole,* Paris, Cal- mann-Levy, 1959, p. 110—111.

9. Georges CASTELLAN, *D.D.R., Allemagne de VEst,* Paris, Editions du Seuil, 1955, p. 196.

10. Giulio SENIGA, *Togliatti e Stalin,* Milano, Sugar, 1961 **p.** 39—43.

11. WEYMAR, op. *cit.,* p. 310.

12. „Le Monde" din 17 iulie 1953.

♦ 13. *Ibid.,* 6 august 1953.

14. „France Nouvelle" din nr. 400, august 1953.

15. „Le Monde" din 1 octombrie 1953.

16. *Ibid.,* 29—30 noiembrie 1953.

17. Raymond ARON, Daniel LERNER ș.a., *La querelle de la C.E.D.,* Paris, A. Colin, 1956, p. 37—39.

18. EISENHOWER, op. *cit.,* p 291.

19. Lord MORAN, op. *cit.,* „Sunday Times" din 22 mai 1966.

20. EISENHOWER, op. *cit.,* p. 299.

21. EDEN, op. *cit.,* p. 63.

22. „Le Monde" din 12 februarie 1954.

23. EDEN, op. *cit.,* p. 83.

24. *Keesing's* 13 433 A.

(1) Anthony Robert Eden (1897—1977) a îndeplinit între 1951—1955 funcția de viceprim-ministru ți ministru de externe al Marii Britanii *(n.tr.).*

(2) Andrei Andreevici Gromîko a îndeplinit funcția de ambasador al U.R.S.S. în Marea Britanie în perioada iunie 1952 — aprilie 1953 *(n.tr.).*

(3) *Dezghețul* lui Ilya Grigorevici Ehrenburg (1891—1967) a apărut în 1954/1956 *(n.tr.).*

(4) Vasili Ivanovici Ciuikov (1900—1982) — mareșal al Uniunii Sovietice (1955) ; a îndeplinit, din 1949, misiunea de comandant al Grupului de armate sovietice din Germania *(n.tr.).*

(5) Amnistia a fost dată la 27 martie 1953. Constituiau obiectul ei delictele administiative și economice minore ; condamnările la mai puțin de cmci ani, inclusiv prizonierii în vârstă sau bolnavi ; adolescenții sau tinerii sub optsprezece ani și mamele de familie *(n.tr.).*

(6) în anii 1953—1954, Andrei lanuarevici Vîșinski (1883— 1954) a fost prim adjunct al ministrului afacerilor externe al U.R.S.S. și reprezentant permanent al U.R.S.S. la O.N.U. *(n.tr.).*

(7) Dag Hjalmar Agne Karl Hammarskjold (1905—1961) — om politic și de stat, diplomat suedez ; în anii 1953—1961 — secretar general al O.N.U. ; sovieticii l-au

acuzat permanent pentru „orientarea sa pro-occidentală“ *(n.tr.).*

(8) în iulie 1953 a avut loc procesul lui Riumin, ministru adjunct al Securităţii Statului, acuzat de a fi montat „complotul bluzelor albe“, a fost condamnat la moarte şi executat *(n.tr.).*

(9) Henry Cabot Lodge (1902—1985) — om politic şi de stat, diplomat american ; în anii 1953—1960 a fost reprezentant permanent al S.U.A. la O.N.U. şi reprezentant al S.U.A. în Consiliul de Securitate al O.N.U., cu rangul de membru al Cabinetului *(n.tr.).*

(10) Generalul Nam Ir şi generalul-locotenent W. R. Harrison au semnat la Panmunjon acordul de armistiţiu în Coreea, care punea capăt unui conflict care a durat 37 de luni (declanşat la 25 iunie 1950). Acordul stabilea : o linie de demarcaţie între cele două părţi (aproximativ pe paralela 38), cu o zonă demilitarizată de o parte şi de alta, de circa patru kilometri ; crearea unei comisii militare de armistiţiu formată din zece membr'ii (cinci de fiecare parte, dintre care cel puţin trei generali) ; crearea unei comisii de supraveghere neutră pentru a urmări înfăptuirea armistiţiului ; schimbul tuturor prizonierilor ce doreau să se repatrieze, într-un interval de două luni de la încheierea armistiţiului.

(11) Walter Ulbricht (1893—1973) — conducător de partid şi de stat german, cofondator, împreună cu Wilhelm Picck, al Par-

tidului Comunist German ; deputat în Reichstag (1928) ; s-a auto- exilat în Franţa în 1933, o dată cu venirea lui Hitler la putere ; prim-secretar al C.C. al P.S.U.G. (1960—1970), preşedinte al Consiliului de Stat al R.D.G. (12 septembrie 1960 — 1 august 1973) (n.tr.).

(12) Referire la personajul interpretat de Emil Jannings în celebrul film „îngerul albastru" (Der Blaue Engel) — având-o în cap de afiş pe Marlene Dietrich —, inspirat după romanul lui Heinrich Mann *Professor Unrat.* Herr Professor, om autoritar şi rece, se îndrăgosteşte de Lola, cântăreaţă de şantan. Işi pierde slujba, se însoară cu Lola, o însoţeşte în turnee, vinde fotografii reprezentând-o pe soţia sa goală, se face clovn, încearcă să o strângă de gât pe necredincioasa Lola şi îşi dă seama de decăderea sa când îşi revede orăşelul natal şi sala de clasă în care predase *(n.tr.).*

(13) Insurecţia de la Budapesta a izbucnit la 23 octombrie 1956. Sovieticii au procedat la două intervenţii pentru înăbuşirea acesteia : prima — 26 octombrie 1956 ; a doua — 4 noiembrie 1956 *(n.tr.).*

(14) In perioada 27 mai—2 iunie 1955, N. S. Hruşciov, N. A. Bulganin şi A. I. Mikoian efectuează o

vizită oficială la Belgrad, care marchează, în fapt, reconcilierea sovieto-iugoslavă *(n. tr.).*

(15) Mătyas Râkosi a îndeplinit funcția de prim-ministru între 14 august 1952 — 4 iulie 1953 *(n.tr.).*

(16) Imre Nagy (1896—1958) a exercitat funcția de prim-ministru al Ungariei între 4 iulie 1953—18 aprilie 1955 și 24 octombrie — 4 noiembrie 1956 *(n.tr.).*

(17) La 27 mai 1952 a fost semnat la Paris Tratatul privind crearea Comunității Defensive Europene (C.D.E.), cu participarea Franței, Belgiei, R.F.G., Italiei, Olandei și Luxemburgului, ca organizație de apărare comună. Se prevedea ca forțele sale să fie puse la dispoziția N.A.T.O., semnându-se, în acest sens, acorduri care stipulau obligația C.D.E. de a susține Pactul Atlantic și privind extinderea „garanțiilor de securitate" ale N.A.T.O. asupra organizației militare vest-europene. A fost încheiat, de asemenea, un tratat de asistență mutuală între C.D.E. și Marea Britanie, valabil pe timp de 50 de ani. Tratatul privind C.D.E. — a cărui intrare în vigoare era condiționată de ratificarea sa de către parlamentele țărilor semnatare — va fi abandonat, întrucât nu va fi ratificat de către Adunarea Națională a Franței *(n.tr.).*

(18) Guvernul Rene Mayer a ființat între 8 ianuarie—21 mai 1953 (n.tr.).

(19) Guvernul Joseph Laniel și-a exercitat mandatul în perioada 26/28 iunie 1953 — 12 iunie 1954 *(n.tr.).*

(20) Răspunsul guvernului sovietic la nota guvernelor S.U.A., Angliei și Franței din 15 iulie 1953 a fost dat la 4 august 1953 *(n.tr.).*

(21) La 12 august 1953, în U.R.S.S. are loc explozia primei bombe cu hidrogen *(n.tr.).*

.(22) La Conferință au participat și miniștrii de externe ai celor trei țări. Au fost discutate problemele privind Tratatul N.A.T.O., C.D.E., relațiile cu țările socialiste din Europa răsăriteană, reducerea tensiunii existente în raporturile internaționale, problema Germaniei și a Austriei, situația din Extremul Orient. S-a căzut de acord asupra textului hotei de răspuns la nota sovietică din 26 noiembrie 1953. Nota — comunicată Moscovei la 7 decembrie 1953 — afirma credința celor trei guverne că rezolvarea problemelor germană și austriacă va contribui la soluționarea altor probleme internaționale majore, inclusiv cea a securității europene *(n.tr.).*

(23) Conferința miniștrilor de externe ai U.R.S.S. (V. M. Molotov), S.U.A. (J. F. Dulles), Angliei (A. Eden) și Franței (G. Bi- dault) s-a desfășurat la Berlin între 25 ianuarie—18 februarie 1954. Pe ordinea de zi au fost incluse problemele : măsuri pentru reducerea tensiunii existente în relațiile internaționale și convocarea unei conferințe a celor cinci

mari puteri (inclusiv.]R. P. Chineză) ; problema germană și problemele asigurării securității în Europa ; tratatul cu Austria. Nu s-au înregistrat progrese în rezolvarea problemelor privind Germania și Austria. La 29 ianuarie 1954, A. Eden a propus un plan pentru unificarea Germaniei în cinci etape. La 1 februarie 1954, U.R.S.S. a prezentat un proiect de tratat de pace cu Germania. La 4 februarie 1954, V. M. Molotov a propus crearea unui guvern provizoriu pe întreaga Germanie, format de parlamentele R.F.G. și R.D.G. La 10 februarie 1954, U.R.S.S. a prezentat o propunere privind neutralizarea Germaniei și un proiect de pact pentru securitatea colectivă în Europa. La 30 ianuarie 1954, U.R.S.S. a propus un proiect de declarație prin care cele cinci mari puteri — U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie, Franța, R. P. Chineză — urmau să-și asume obligația de a nu folosi armele atomice și cu hidrogen sau alte mijloace de distrugere în masă. Comunicatul final informa că cele patru state au căzut de acord cu privire la convocarea, la 26 aprilie 1954, la Geneva, a unei conferințe la care să participe toate statele care au luat parte la războiul din Coreea (n. tr.).

(24) Agenția Internațională pentru Energia Atomică (A.I.E.A.) a fost creată, în 1957, la Viena, prin intrarea în vigoare a statutului său adoptat la Conferința de la New York (26 octombrie 1956) *(n.tr.).*

(25) *Palatul Chaillot* — în cartierul cu același nume din arondismentul XVI din Paris, aflat pe o înălțime de pe malul drept al Senei. A fost construit în 1937 de către Carlu, L. H. Boileau și Azena pe structurile vechiului Trocadero ; găzduiește up teatru, Muzeul Omului, cel al Marinei, Muzeul Monumentelor Franceze, Cinemateca și Muzeul Cinematografiei (n.tr.).

(26) Tratatul interamerican de asistență mutuală a fost semnat la Rio de Janeiro la 30 august 1947. Prevedea obligația statelor semnatare de a nu recurge la forță sau la amenințarea cu forța în relațiile internaționale ; de a rezolva pe cale pașnică diferendele între ele, în cazul în care unul dintre semnatari ar fi fost victima unui atac, acesta urma să fie considerat un atac împotriva tuturor statelor membre. Tratatul era încheiat pe termen nelimitat *(n.tr.).*

(27) Doctrina Monroe — doctrină de politică externă proclamată de către președintele S.U.A., James Monroe, în mesajul adresat Congresului la 2 decembrie 1823, exprimând opoziția sa față de politica internațională a țărilor europene în treburile Americii Latine, S.U.A. arătându-se dezinteresată în chestiunile europene. La lansarea ei, Doctrina Monroe a avut un rol pozitiv, opunându-se diplomației monarho-feudale a Sfintei Alianțe

fn.tr.).

(28) Pactul anti-Komintern — tratat de alianță militară, semnat la 25 noiembrie 1936 la Berlin, între Germania hitleristă și Japonia militaristă, la care au aderat: Italia mussoliniană (1937), Ungaria și Spania (1939) și, ulterior, Bulgaria, Finlanda, România, Danemarca ș.a. *(n.tr.).*

(29) Propunerile au fost făcute la 10 februarie 1954 fn. *tr.).*

(30) Leopold Figl (1902—1965) — om politic și de stat austriac ; în anii 1953—1959 — ministru de externe al Austriei fn.tr.).

(31) Bruno Kreisky (1911 — m. post 1987) — om politic și de stat, diplomat austriac, între 1953—1959 — secretar de stat pe probleme externe; a participat la negocierea și semnarea Tratatului de stat cu Austria (1955) ; în anii 1959—1966 — ministru de externe al Austriei fn.tr.).

5.

MAI BINE UN DEGET, DECÂT TOATĂ MÂNA

Ce s-a câştigat distrugând legiuni prin fier şi foc, dacă nu să vină altele mai numeroase şi mai puternice.

TACIT
(Istorii, V, XXV)

La 19 octombrie 1950, un om micuţ de statură, oacheş şi îndesat, cu urechi clăpăuge, cu păr ţepos dat cu greu **pe** spate, urca la tribuna Adunării Naţionale franceze. Pierre Mendes-France (1) fusese, în 1936, mezinul guvernului de Front Popular. Aviator al Franţei libere, ajuns ministru al economiei naţionale la Alger, a demisionat repede după Eliberare, în imposibilitatea de a-1 putea face pe generalul de Gaulle să admită planul de austeritate indispensabil pentru a evita inflaţia. Din acel moment, avea să-şi desfăşoare activitatea, simultan, pe două planuri, şi anume pe acela de deputat radical-socialist 118

de Eure și pe acela de tehnician-financiar, reprezentant al Franței la Fondul Monetar Internațional (2), într-atât de pasionat de specialitatea sa că era capabil să se distreze, la capătul unei zile încărcate, citindu-1 pe John Maynard Keynes (3), așa cum alții citesc romane polițiste.

Dar nu despre economie vroia să vorbească în acea zi — la patru luni de la declanșarea războiului din Coreea — deputatul și, în același timp, primarul de Louviers. El avea să lanseze, cu vocea sa incisivă și calmă, un avertisment fără menajamente unui guvern care lua cam prea ușor răspunderea sa în agravarea situației din Extremul Orient. *Nu vom păstra Indochina* — va exclama el — *numai cu trupele, numai cu resursele de care dispunem în prezent acolo, chiar dacă s-ar opera reformele administrative, militare sau financiare, cele mai de dorit de altfel... Soluția militară ar impune un nou efort masiv : suficient de masiv, suficient de rapid, pentru a devansa dezvoltarea și așa considerabilă a forțelor care ne sunt opuse. Cealaltă soluție constă în căutarea unui acord politic, evident un acord cu acei care luptă împotriva noastră...* [1]

Oratorul nu se sfia să preconizeze această a doua soluție, căreia îi recunoștea caracterul *dificil* și poate *dureros.* El nu avea să primească aplauze decât pe băncile stângii și ale extremei stângi, în timp ce cei de centru și de dreapta au manifestat o sfântă indignare. Peste mai puțin de patru ani, totuși, aceeași adunare avea să-1 investească prim-ministru cu o foarte largă majoritate, pe baza unui program al cărui prim punct îl angaja să facă rapid pace în Indochina. Cât sânge și câte bogății irosite între aceste două date ! Câte greșeli comise ! Câte iluzii pierdute !

In realitate, soarta războiului era deja hotărâtă în momentul în care Mendes-France lansa la Palais Bourbon avertismentul său profetic. încă din momentul în care corpul expediționar nu-1

putuse împiedica pe inamic să stabilească de-a lungul frontierei Tonkinului joncțiunea sa cu China roșie, era evident că aceasta avea să furni-

zeze Vietminhului un sprijin pe care Franța, la 8 000 km distanță, era incapabilă să-l anuleze de una singură. Unica sa șansă de a face acest lucru era ca Statele Unite considerând Indochina drept unul din fronturile războiului rece, să-i dea un ajutor masiv și să neutralizeze, printr-o amenințare fără echivoc, orice veleitate de intervenție chineză.

Războiul din Coreea, atrăgând atenția opiniei publice de dincolo de Atlantic asupra pericolului expansiunii armate a comunismului în Asia, îl împinsese pe Truman pe această cale. La 48 de ore după declanșarea războiului, el hotărâse accelerarea livrărilor de material și trimiterea în Indochina a unei misiuni militare. Volumul ajutorului american avea să crească neîntrerupt pentru a atinge în 1954 o cifră de 785 de milioane de dolari, acoperind cea mai mare parte a cheltuielilor corpului ex- pediționar francez. Statele Unite înțelegeau în schimb să aibă un cuvânt de spus. Pentru a lipsi Vietminhul de concursul pe care-1 găsea în cercurile cele mai largi ale populației, ele considerau indispensabil să se dovedească acestora că ar fi putut obține independența fără comunism. Ele nu vor înceta deci să facă presiuni asupra guvernului francez pentru ca această independență, recunoscută Vietnamului, Cambodgiei și Laosului, prin acordurile de la Pau din iunie 1950, să devină realitate.

Evident, însă Franța nu luase armele în mână în Indochina pentru a lupta împotriva comunismului internațional, intr-un moment in care comuniștii participau încă la putere la Paris. O făcea pentru a menține sau mai curând pentru a

restabili autoritatea sa asupra uneia dintre cele mai frumoase și cele mai bogate părți ale imperiului său. Cine ar fi putut cere națiunii să consacre partea cea mai mare a efortului său militar pacificării unei țări pe care ar fi trebuit să o abandoneze de îndată ce victoria ar fi fost obținută ? Ceea ce îi lipsea pe atunci Franței și lumii era un șef de guvern suficient de curajos pentru a pune în termeni clari dilema pe care generalul Navarre a rezumat-o admirabil în cartea sa *Agonia Indo-*

chinei. Sau voiam *să ne menținem,* ceea ce presupunea *importante sacrificii* — în special apelul la contingent — a căror contrapartidă trebuia să fie neamestecul Statelor Unite și limitarea în beneficiul Uniunii franceze (4) a suveranității celor trei state asociate. Sau Franța, necău- tând nici un beneficiu propriu, *nu avea să se mai bată decât ca o participantă la o ligă anticomunistă, sub conducere americană, dar atunci ntt mai există nici o rațiune pentru ca noi să asigurăm principalul efort militar și putem să cerem înlocuirea noastră de către aceia ale* căror *interese în Sud-Estul asiatic erau mai mari decât ale noastre* [2]*.*

în afara acestor două politici nu era de conceput decât negocierea cu adversarul. Neputând să se resemneze, atunci când ea avea forța necesară, cea de-a IV-a Republică era condamnată să trăiască momentul în care, după cum s-a exprimat sugestiv Georges Bidault la Geneva, in 1954, ea nu ar mai fi avut în mână decât *un doi de treflă și un trei de caro.*[3] Toate celelalte cărți vor fi fost jucate între timp, una câte una și prea târziu.

Trebuia înainte de toate să se încerce obținerea unei victorii pe teren. Comandamentul își imagina că dacă ar reuși să aducă în câmp deschis „corpul de luptă“ al Viet- minhului — trei divizii — l-ar fi zdrobit cu ușurință, pro- vocându-i,

așa cum făcuse MacArthur coreenilor din Nord, după Inchon, un dezastru din care nu s-ar mai fi putut reface. Acesta va fi, intre altele, scopul ofensivei lui de Lattre contra ținutului Thai, ofensivă care va conduce, în toamna anului 1951, la cucerirea localității Hoa-Binh. Victoria părea atunci să surâdă armatelor franceze. Când va suna totuși ora retragerii — după moartea neașteptată a acestui mare soldat — va trebui să se accepte că inamicul profitase de înaintarea alor noștri pentru a spori implantarea în spatele frontului, luând astfel prin spate *linia de Lattre:* 900 de fortulețe, construite pentru a proteja, împreună cu Hanoiul și Haiphongul, delta Fluviului Roșu, grânarul de orez al Tonkinului, obiectivul esențial al vietnamezilor.

Câteva luni mai târziu, avea să se constate că departe de a fi „spart“, cum se spunea atunci, corpul de luptă al Vietminhului ajunsese de la trei la șase divizii. Curând el va trebui să fie înfruntat, și nu în câmpie, ci în junglă, unde armata franceză, îngreunată în plus de materialul motorizat american, era incapabilă să înhațe un adversar care se afla la el acasă, circulând pe jos sau cu bicicleta și posedând atât de bine arta camuflajului încât la cea mai mică alarmă aeriană se topea literalmente în peisaj.

Cât privește pe acești luptători, de o totală abnegație, animați de voința de independență și de certitudinea victoriei, americanii repetau că singurii care aveau o șansă să-i înfrângă erau ceilalți vietnamezi, animați la rândul lor de patima pentru independență, dar convinși că aceasta ar fi fost mai bine asigurată sub drapelul libertății decât sub cel al despotismului stalinist. Abia la 3 iulie 1953, guvernul Laniel se va angaja să desăvârșească independența și suveranitatea statelor asociate, și numai la 28 octombrie el va

reuși, de altfel după un avertisment adresat lui Bao Dai (5), să impună adoptarea de către Adunarea Națională a unei ordini de zi aprobând această promisiune și recomandând dezvoltarea unor armate autohtone [4].

încă din această perioadă, conducătorii francezi pierduseră orice speranță de a învinge. Primindu-1 pe Navarre la 8 mai 1953, cu puțin timp înaintea căderii cabinetului său, Rene Mayer i-a spus-o fără ocolișuri. Ceea ce trebuia căutat, conchisese acesta, era o *ieșire onorabilă,* [5] care, în ceea ce-1 privește, o gândea, de altfel, prost.

Dacă un armistițiu ar interveni în Coreea — spusese, încă de la 25 februarie 1952, Jean Letourneau, ministrul statelor asociate — *guvernul ar ți partizanul convocării unei conferințe internaționale în vederea unei reglementări politice a conflictului.* [c] Precizând că el nu va face primul pas, nu înlătura totuși posibilitatea unei discuții cu Vietminhul ; dar imobilismul guvernului francez 122

INDOCHINA

CHINA
Râul Negru
Fluviul Roşu
Cao Bang
Lao Kay
Lai Chau
Lang Son
TONKIN
Dien Bien Phu
Hoa Binh
HANOI
Haiphong
Nam Dinh
Thanh Hoa
LUANG PRABANG
Podişul Chiupurilor
L A O S
V I E T N A M
ANNAME
VIENTIANE
Thakhek
Dong-Hoi
18°
17°
Savannakhet
Hue
Tourane (Da Nang)
THAILANDA
Pakse
An Khe
Pleiku
Mekong
13°
CAMBODGIA
Dalat
PHNOM PENH
SAIGON
Podişul Trestiilor
COCHINCHINA
0
200 km

avea să condamne la eșec cele câteva contacte care fuseseră stabilite.

Va trebui să se aștepte venirea la putere a cabinetului Laniel, în iunie 1953, pentru ca lucrurile să înceapă să se schimbe. înaintea acestuia, Mendes-France, în ciuda votului ostil al comuniștilor, ratase doar de puțin învestitura ; era un avertisment. Un puternic curent de opinie, în Franța, se pronunța în favoarea păcii, căreia moartea lui Stalin și reluarea negocierilor de la Panmunjon păreau să-i sporească șansele.

Noul prim-ministru anunța în declarația făcută cu ocazia învestiturii că guvernul său *se va consacra fără odihnă* căutării posibilității de a pune capăt războiului, *fie în cursul negocierilor care vor urma semnării unui armistițiu în Coreea,* fie în cadrul oricărei *alte negocieri, dusă de acord cu guvernele statelor asociate.* El admitea că sarcina asumată de Franța în Indochina era *prea grea pentru ea singură* și anunța că această chestiune va fi pusă la întâlnirea la nivel înalt din Bermude a țărilor occidentale. [7] Astfel, *ieșirea onorabilă* de care Rene Mayer îi vorbise lui Navarre era căutată în două direcții : negocierea și transferul cel puțin parțial al responsabilităților războiului în același timp către americani și indochinezi, eventualitatea transferului neputând evident decât să faciliteze negocierea.

Când se va deschide conferința din Bermude, la 4 decembrie, avea să se producă un eveniment care părea să ateste că și de cealaltă parte se căuta, de asemenea, o cale de ieșire. Răspunzând unei întrebări care îi fusese pusă de către Sven Lofgren, corespondentul la Paris al lui „Expressen[14] din Stockholm, Ho-Și-Min declarase : *Dacă, trăgând învățăminte din anii de război, guvernul francez dorește să încheie un armistițiu și să rezolve problema Vietnamului prin negocieri, poporul și guvernul Republicii Democrate Vietnam sunt gata să examineze propunerile franceze [8].*

Dacă este să dăm crezare celor afirmate de

către Eisenhower în *Memoriile* sale, expunerea pe care Georges **124**

Bidault a făcut-o în Bermude n-a adus *intr-adevăr ni'ţnic nou,* în afara faptului că aprecia că situaţia militară .nu fusese *de mult timp atât de bună.* [9] Era din partea sa, fără îndoială, o încercare de a convinge Statele ţJnite,. care tocmai sporiseră considerabil ajutorul lor pentru Franţa, ca nu cumva să se oprească la mijlocul drumului. De alt- fel, acestea erau în întregime dispuse să continue,, atât pentru că se temeau de consecinţele pe care o eventuală cădere a Indochinei le-ar fi avut pentru restul Sud-Bstu- lui. asiatic, cât şi pentru a facilita ratificarea de către Franţa a tratatului privind armata europeană. Din convingere personală, Bidault era ostil negocierii, dar, el reprezenta un guvern a cărui majoritate — condusă, de Paul Reynaud, la ora aceea viceprim-ministru — spriji- **nea** din toate puterile această idee. Opunându-j- se , lui Mendes-France, care preconiza un contact direct cu adversarul, el a crezut posibil că poate determina convoca**rea** unei conferinţe internaţionale, în cadrul căreia' ar fi putut profita de deruta provocată în „lagărul socialist*[4] de moartea lui Stalin pentru a duce tratative în cele mai **bune** condiţiuni.

Inaugurarea unei astfel de negocieri presupunea acordul prealabil al Washingtonului şi al Moscovei. Nu era deloc uşor, americanii nedorind nici să audă de o întâlnire cu comuniştii chinezi, iar ruşii considerându-le, dimpotrivă, indispensabilă prezenţa. Conferinţa de la Berlin asupra Germaniei din ianuarie 1954 i-a oferit lui Bidault ocazia că se ocupe de găsirea unei soluţii.

Convins fiind — după semnarea armistiţiului la Pan- murtjon — că ruşii, care aveau de luptat cu grave dificultăţi interne, vor încerca să elimine orice ocazie de conflict extern, Bidault aştepta un semn de la Molotov. Acesta a venit încă de la a

doua ședință a conferinței, în momentul când ministrul sovietic a lăsat să se înțeleagă vag că, în loc să încredințeze celor Cinci grija de a discuta cauzele tensiunii internaționale în general, așa cum preconizase de cinci luni în șir, el ar putea accepta ța

ordinea de zi a lucrărilor să fie limitată la niște subiecte precise : Coreea și Indochina.

Molotov însă nu a întârziat să dezmintă că ar fi făcut astfel de afirmații. Nici n-a apucat să fie bine lansat balonul de încercare, că a și fost oprit din zbor. Eden, care nu ascundea faptul că agrea o reuniune în cinci, gândea ca și Bidault, că o astfel de limitare ar putea-o face mai ușor acceptată de către Statele Unite. Dar Dulles, dorind să calmeze extrema dreaptă, gata oricând să-l ia drept „munchenez" (6), avea să spună că nici nu putea fi vorba ca el să discute probleme care priveau pacea mondială cu niște agresori care nu și-ar fi recunoscut greșeala în mod onorabil. Mergând și mai departe, el se opunea oricărei negocieri privind Indochina, atâta vreme cât conferința politică asupra Coreii, prevăzută prin acordurile de armistițiu, nu va fi dat rezultate pozitive.

Titularul Foreign Office-ului a subliniat că este imposibil să se adopte o atitudine pasivă în fața inițiativelor sovietice. La rândul său, Bidault invoca starea de spirit a poporului francez. în imposibilitatea de a avea un dialog care’ să conducă la un acord cu Statele Unite, nu s-ar fi impus o negociere fără ele? La 11 februarie 1954, Dulles, aparent recunoscător pentru fermitatea de care dăduse dovadă în problema germană fostul președinte al Consiliului Național al Rezistenței, s-a resemnat să facă — așa cum a scris Eden — *atâtea concesii câte i-au permis starea de spirit a opiniei publice americane în privința Chinei* [w].

Delegațiile au schimbat proiecte de comunicat.

Discuția s-a împotmolit la un moment dat, când s-a pus problema distincției între puterile „invitante“, printre care Molotov dorea să impună și China — lucru pe care Dulles firește l-a respins —, și puterile „invitate". Dar pe data de 17 februarie, rusul s-a raliat — aducând câteva amendamente de detaliu — unui text englez. A doua zi, cei Patru au decis convocarea la Geneva, la 26 aprilie, a unei conferințe asupra Coreii, la care urmau să participe, abilitată să examineze și problema restabilirii păcii

în Indochina. Urmau să fie invitate China populară și celelalte „state interesate[14], a căror listă nu era de altminteri precizată.

Eden începuse deja să vorbească despre împărțire, dar Bidault nutrea alte speranțe, al căror caracter himeric nu va întârzia să se vădească. Impresionat de amabilitatea cu care rușii au tratat delegația franceză ori de câte ori fusese menționată chestiunea indochineză, credea posibil, potrivit propriilor sale cuvinte, *să cumpere China,* care, potrivit părerii sale, *avea nevoie de orice.* Altfel spus, să fie recunoscută, să i se dea credite substanțiale, dar să i se pretindă, în schimb, să abandoneze Vietminhul. *Ho-Și- Min* — ne-a spus el într-o zi — *va trebui să fie un „Marcos asiatic“. Doresc să-l văd ducându-se să predea tactica revoluționară la Moscova sau la Beijing,* făcând astfel aluzie la conducătorul partizanilor greci, sacrificat de către Stalin în 1948.

Era oare un astfel de târg absolut inacceptabil sovieticilor și chinezilor ? La Quai d’Orsay și la Departamentul de Stat s-a acordat o mare atenție unui discurs ciudat ținut la începutul lui martie 1954 de către Chen-Yun, membru al Biroului Politic chinez. După ce a ridicat în slăvi exemplul U.R.S.S., care construise socialismul „într-o singură țară“, și a denunțat tezele troțchiste, el a declarat că necesitatea menținerii păcii poate

aduce după sine *reculuri temporare, dar inevitabile, în alte țări.* A reamintit astfel că, în 1927, mulți și-au pierdut curajul în China, .atunci când Rusia, în interesul revoluției mondiale, s-a retras în sine însăși. [11] Evident, era tentant să se întrevadă în această referire, privind abandonarea la vremea respectivă a comuniștilor chinezi de către Moscova, indiciul că un astfel de abandon s-ar putea repeta.

Din nefericire pentru șeful diplomației franceze, numai Statele Unite ar fi putut plăti Beijingului cei treizeci de arginți necesari. Or, nimic nu era mai departe de intențiile lor. Ar fi trebuit în același timp, pentru a da calculului său un minim de verosimilitate, ca situația mili- 127

tară din Indochina să fie de natură să impresioneze adversarul, făcându-1 să-și piardă orice iluzie despre o victorie la un preț scăzut. Or, comandamentul francez și-a construit cu propria-i mână cursa în care avea să cadă.

Din punct de vedere strict militar, ideea de a instala o poziție întărită la Dien Bien Phu era mai puțin absurdă decât avea să pară mai târziu. Navarre, căruia Parisul îi refuzase orice creștere de efective, nu încerca în nici un fel să obțină o victorie, ci să împiedice Vietminhul să se năpustească asupra Laosului, care era practic la îndemâna sa. Pe vremea lui de Lattre, tactica „aricilor", locuri întărite cu un aerodrom care permiteau hărțuirea adversarului, dăduse rezultate bune. Și dacă Dien Bien Phu se găsea într-o găleată expusă focului agresorului, aceasta se datora faptului că în această junglă muntoasă era imposibilă amenajarea unor piste de aterizare.

Perspectiva unei negocieri apropiate schimba totuși în întregime datele problemei. Lui Giap, comandantul șef vietnamez, i se oferea ocazia de a obține o victorie spectaculoasă asupra Franței, care ar fi obligat-o să cerșească armistițiul. I-ar fi

fost suficient, după ce tăiase Dien Bien Phu de baza sa de aprovizionare, să procedeze la un asediu, angajând o mare parte a corpului său de luptă. în această acțiune decisivă, el putea conta pe sprijinul rușilor și al chinezilor, care îi vor furniza camioane și artilerie din abundență.

La 1 ianuarie 1954 Navarre, — într-un raport adresat lui Marc Jacquet, secretar de stat însărcinat cu relațiile cu statele asociate — arăta că înțelesese situația. El releva creșterea considerabilă — grație ajutorului chinez — a dotării cu armament a Vietminhului, notând : *Totul dă impresia că inamicul este hotărât să atace în forță, cu mijloace considerabile... Confruntat cu sosirea unor mijloace noi* — scria el — *nu mai pot garanta cu certitudine succesul.*[12]

Din acest raport, un guvern care se pregătea pentru negocieri ar fi trebuit să tragă concluzia că era mai pru-

dent să evacueze „ariciul". El nu va îndrăzni să o facă. Trebuie spus că mandatul de șapte ani al lui Vincent Auriol (7) se apropia de sfârșit. Dificila desemnare a succesorului său, Rene Coty (8), ales doar la al 13-lea tur de scrutin, a întețit certurile în sânul unui cabinet incapabil, pe deasupra, să ia cea mai mică decizie — chiar dacă aceasta era în planul operațiunilor militare — fără a o vedea imediat reprodusă de către presă.

Guvernanții aflați în încurcătură ar fi trebuit cel puțin să sesizeze ocazia pe care le-o oferea Nehru atunci când, La 22 februarie, adică la patru zile după sfârșitul conferinței de la Berlin, aceasta va propune o încetare imediată a focului în Indochina. Dar statului major francez nu-i ieșise din minte precedentul negocierilor din 1946, folosite de Vietminh pentru a-și întări dispozitivul. El va face cunoscut că, după părerea sa, oprirea ostilităților trebuia să încununeze și nu să preceadă negocierea. La 4 martie, Laniel va condiționa

încetarea focului de evacuarea de către Vietminh a Laosului, a Cambodgiei și a deltei tonkineze, care va fi protejată de un no *man's land,* * și de regruparea forțelor sale în centrul țării. Peste două zile, totuși, împotriva sfatului lui Bidault, el va expedia la Moscova un tânăr deputat al stângii socialiste, care fusese, de asemenea, unul dintre primii camarazi ai generalului de Gaulle, Alain Savary, cu misiunea de a lua contact cu Ho-Și-Min.

La 31 martie Savary va reveni la Paris, fără a fi putut întâlni pe cineva. La această dată, atacul asupra fortăreței. Dien Bien Phu, care plutea de atâta timp în aer, începuse de 18 zile. De la 16 martie, Vietminhul cucerise prin surprindere două poziții avansate, care asigurau acoperirea pistei de aterizare, a cărei utilizare devenise peste noapte imposibilă.

* *No man's land* (din engl. : pământ al nimănui) — o porțiune de teren între două armate aflate în conflict, asupra căruia nu s-a stabilit cui revine controlul *(n.tr.).*

De pe o zi pe alta, fortăreața se găsea într-o situație dramatică. Pentru a o descongestiona, nu mai rămânea decât o soluție : bombardarea masivă a asediatorilor. Cu materialul de care dispunea, aviația franceză era incapabilă să facă acest lucru. Ideea de a apela la Statele Unite, în asemenea circumstanțe, nu putea să nu germineze în mintea unui guvern doritor să nu angajeze negocierea de la Geneva pe fondul unei înfrângeri.

Un prim pas în această direcție avea să fie împlinit la 11 martie 1954, adică cu 48 de ore înainte de atacul de la Dien Bien Phu. Comitetul apărării naționale îl însărcinase pe generalul Ely, șeful statului major al armatelor, să se ducă la Washington, *pentru a lămuri statal major american asupra adevăratelor perspective militare în*

Indochina, pentru a obține asigurări privind o reacție imediată a aviației americane în caz de intervenție aeriană chineză, pentru a se informa asupra reacțiilor probabile față de eventualitatea sosirii de voluntari chinezi și, în fine, pentru a cere o sporire a asistenței americane pentru armata vietnameză [13].

Ely va întâlni succesiv cele mai înalte autorități ale Statelor Unite, printre care și pe Eisenhower, care îi va da în prezența sa instrucțiuni amiralului Redford, președintele comitetului șefilor de stat major, *să răspundă cu prioritate la toate cererile Franței în vederea salvării terenului pierdut, fără să pară* — va scrie Ely — *că avea în vedere o rezervă cât de mică.* Lui Dulles, generalul îi va preciza că, *din punctul de vedere al guvernului și comandamentului francez, o soluție militară a conflictului indochinez nu părea posibilă la un preț și în circumstanțe rezonabile-, și că era necesar să se cazite o soluționare politică problemei[14].*

Dat fiind faptul că Redford arătase că Parisul dorea să fie lămurit asupra formei unei eventuale asistențe americane în caz de intervenție chineză, secretarul de stat avea să devieze discuția pe un teren mai larg. In ceea ce îl privește, problema esențială era de a face China să înțeleagă clar că *mai degrabă lumec- [7]~beră va*

interveni în Indochina, decât să lase situația să se deterioreze datorită ajutorului acordat Vietminhului. El va adăuga că dacă Statele Unite erau puse în situația de a-și alinia propriile lor trupe, prestigiul lor *ar fi angajat în asemenea măsură încât ele ar trebui să obțină victoria.* '■ Ceea ce părea să excludă categoric ideea, care va fi totuși adoptată curând de guvernul francez, a unei lovituri îndrăznețe, menită pur și simplu să îl pună în cea mai bună poziție pentru a negocia un compromis. La data de 24 martie 1954, totuși, amiralul Redford, care îi ceruse lui Ely să-și amâne plecarea spre Paris. îi va supune o sugestie : 60 de

bombardiere B 29 — fortărețele zburătoare ale celui de-al doilea război mondial — cu baza în Filipme și escortate de 150 de avioane de vânătoare de pe portavioanele *Essex* și *Boxer,* aparținând Flotei a Vil-a, ar putea să efectueze un raid asupra forțelor Vietminhului concentrate în jurul fortăreței Dien Bien Fhu. Este ceea ce avea să sc numească *operațiunea Vautour.*

Ely se va întoarce la Paris, după ce a semnat un protocol privind intrarea imediată în acțiune a aviației americane în cazul intervenției MIG-urilor chineze. *Impresia sa foarte categorică* [h>], pe care i-o va împărtăși lui Laniel, era că dacă Franța cerea executarea „operațiunii Vautour", Redford, care beneficia de simpatia lui Ike, va convinge guvernul american să răspundă afirmativ. Dar, în realitate, amiralul se angajase un pic cam mult : Dulles căuta mai ales să-l intimideze pe adversar și nu concepea o intervenție fără o justificare morală și o acoperire juridică. Justificarea va fi *participarea chineză la agresiunea comunistă,* pe care o va denunța într-un discurs din 29 martie, în fața lui *Overseas Press Club,* și în legătură cu care va prezenta, la 5 aprilie, în fața Comisiei pentru afaceri externe a Camerei Reprezentanților, mărturii foarte puțin convingătoare ; acoperirea juridică era dată de o declarație colectivă a Statelor Unite și a principalilor lor aliați, indicând că acționau în numele articolului 51 al Cartei O.N.U.

In discursul său din 29 martie, el va afirma că, *în condițiile actuale, extinderea în Sud-Estul asiatic, indiferent prin ce mijloace, a sistemului politic al Rusiei comuniste, și al aliatului său chinez, ar prezenta un mare pericol pentru întreaga lume liberă. Statele Unite* — continua el — *apreciază că posibilitatea unei asemenea extinderi nu trebuie să fie acceptată cu pasivitate, ci că trebuie să i se facă față cu ajutorul unei*

acțiuni comune. Aceasta poate comporta riscuri grave. Dar aceste riscuri vor fi totuși mult mai puțin grave decât cele cărora vom avea să le facem fa'.ă în câțiva ani dacă nu vom cuteza să ne arătăm hotărâți astăzi[16].

Londra se va neliniști imediat și îl va expedia la secretarul de stat pe ambasadorul Roger Makins, cu misiunea de a recomanda împărțirea Indochinei. Dulles îi va răspunde categoric că trebuie să se profite de superioritatea militară momentană a Occidentului pentru a împiedica Republica Populară Chineză —prin amenințarea cu o acțiune directă — să ajute Vietminhul.

Dulles avea astfel în vedere o nouă formă de acțiune. Nu se mai punea problema bombardării împrejurimilor localității Dien Bien Phu, ci a unor operațiuni eventuale contra Chinei înseși ; era vechea idee a lui MacArthur, examinată de această dată din nou cu scopul de a pune capăt războiului din Coreea în primele luni ale administrației republicane, cu diferența că el nu o considera de conceput decât în cadrul unei acțiuni la care ar fi trebuit să participe principalii aliați ai Statelor Unite.

Tocmai asupra acestui caracter colectiv vor insista liderii parlamentari ai celor două mari partide americane, convocați la 3 aprilie. După ce au ascultat o expunere a amiralului Redford asupra situației militare, care cerea, după el, o intervenție directă în conflict, ei vor declara că, după părerea lor, Congresul nu o va autoriza decât cu trei condiții : ca ea să fie dusă în numele unei coaliții grupând „națiunile libere" ale Sud-Estului asiatic, Filipi- nele, Marea Britanie, Australia și Noua Zeelandă ; ca

Franța să accelereze procesul de dobândire a independenței de către statele asociate, *astfel încât asistența Statelor Unite să nu poată fi interpretată ca un sprijin acordat colonialismului*

francez; în fine, *ca ea să se angajeze să nu-și retragă trupele sale din Indochina dacă Statele Unite își vor arunca forțele acolo* [17].

Formulând condiția prealabilă a acțiunii colective — ideea pe care Dulles însuși o lansase în discursul său din 29 martie — liderii Congresului au găsit alibiul necesar pentru a-și justifica prudența instinctivă. In acest moment al crizei, într-adevăr, ei nu puteau ignora faptul că Londra era hotărâtă să nu acționeze. Atitudinea lor corespundea, de altfel, perfect dorinței lui Eisenhower. Nu *era nimic în aceste condiții prealabile sau în acest punct de vedere al Congresului* — va scrie el în *Memoriile* sale — *care să-mi provoace dezaprobarea; judecata mea coincidea perfect cu a sa* [18]. Truman nu manifestase atâtea scrupule, în 1950, pentru a interveni în Coreea. Dar tocmai amintirea războiului din Coreea, refuzul de a se vârî în angrenajul unui nou război asiatic i-au făcut pe liderii celor două partide să dea înapoi, iar pe președinte să ezite.

Laniel nu știa nimic despre această stare de spirit, atunci când, în seara zilei de sâmbătă, 4 aprilie 1954, va reuni un consiliu de război, la care au asistat printre alții Paul Reynaud, Bidault, Pleven, Juin și Ely. S-au oprit la planul Redford, la „operațiunea Vautour" împotriva asediatorilor de la Dien Bien Phu. Cu câteva clipe înainte, colonelul Brohon adusese un mesaj al lui Navarre, de la Hanoi, care insista asupra urgenței operațiunii. Brohon va asista și el la acest consiliu de război. Răspunzând unora dintre participanți, care voiau în mod evident să nu-și asume răspunderea unei decizii, el i-a făcut să înțeleagă, într-o manieră netă, specific militară, că nu exista un alt mijloc de a salva fortăreața.

Obținând acordul consiliului, Laniel îl va convoca în miez de noapte pe ambasadorul Statelor Unite, pentru

a-i transmite o cerere oficială de executare a raidului avut în vedere. Pe vremea aceea era ambasador Douglas Dillon, un timid bancher irlandez, foarte francofil, care va deveni mai târziu secretar al Trezoreriei. Era suficient de bine informat asupra celor petrecute între Dulles și parlamentari pentru a-i putea spune, de îndată, primului ministru, că, după părerea sa, *trebuia să fie consultat Congresul și că celelalte puteri interesate, de asemenea, trebuiau să-și definească atitudinea* [1!)]. Răspunsul oficial al Washingtonului sosit câteva ore mai târziu, îl va confirma.

Astfel, „operațiunea Vautour“ va lua sfârșit, fără măcar să fi început. Trebuie să te plasezi în climatul de extremă agitație provocat de asediul fortăreței Dien Bien Phu și de lipsa de informare a unei opinii publice derutate de zvonurile cele mai nebune pentru a înțelege toate pasiunile care s-au manifestat atunci.

Raidul avut în vedere nu ar fi schimbat probabil soarta armelor ; nu ar fi condus nici la un război mondial. Erau mult mai mari riscurile implicate de acțiunea colectivă preconizată de Dulles, acțiune de a cărei necesitate, cu tenacitatea sa obișnuită, el se va strădui timp de 15 zile să-i convingă pe aliați. La 4 aprilie 1954, în chiar ziua în care era formulată cererea franceză, Ike îi scria lui Churchill : *Nu există soluție negociată pentru problema indochineză care să nu fie un expedient destinat să salveze fața unei capitulări franceze sau un expedient destinat să salveze fața unei retrageri comuniste. Primul termen al alternativei este prea grav, prin amplele consecințe strategice care ar decurge din aceasta pentru noi și pentru voi, pentru a fi acceptabil... Intr-un fel sau altul, trebuie să ne străduim să provocăm al doilea termen.*

După ce a precizat că, după părerea sa, o *intervenție apreciabilă a forțelor terestre* americane sau britanice nu ar fi fost necesară, el

conchidea : *N-am reuşit să-i oprim pe Hirohito, Mussolini şi Hitler, pentru că noi n-am*

acţionat uni.i şi la timp... se poate ca naţiunile noastre să nu fi tras vreun învăţământ din această lecţie ?[20]*.*

Redactând propunerile sale, guvernul american va aduce curând la cunoştinţa Parisului şi Londrei un proiect de declaraţie comună a coaliţiei avute în vedere, afirmând că ţările membre erau gata să întreprindă o *acţiune concertată împotriva unei intervenţii permanente a Chinei în Indochina* [21]*.* Cum, la 5 aprilie, Dulles declarase că participarea comuniştior chinezi la luptele de la Dien Bien Phu *aducea teribil... cu o intervenţie directă în conflict-*[1] părea că acţiunea proiectată avea toate şansele să aibă loc intr-un viitor apropiat. Avertismentul ar fi fost, de altfel, însoţit de ameninţarea cu o acţiune navală şi aeriană contra coastelor chineze şi cu o intervenţie activă în Indochina însăşi. Reamintind curiosul discurs pronunţat la începutul lunii martie de către Chen-Yun, fraţii Alsop scriau la 6 aprilie, în „New York Herald Tribune", că, la Washington, se credea atunci că Republica Populară Chineză *se pregătea să lase Vietminhul în plata domnului, în scopul de a prezerva pacea în Asia* şi că nu se înlătura ipoteza că *ofensiva împotriva fortăreţei Dien Bien Phu corespunde unui efort disperat <al comuniştilor indo- chinezi de a câştiga războiul înainte de a se vedea trădaţi de către prietenii lor.* Cei doi celebri comentatori americani considerau că America s-ar putea foarte bine trezi peste noapte implicată într-un război.

Eden va rezuma obiecţiile engleze într-o notă pe care o adresa colegilor săi de cabinet : *Nu remarc nici un pericol suficient de puternic pentru a determina China să accepte o jignire atât de umilitoare, aşa cum ar fi abandonarea Vietminhului, fără a-i face câteva concesii în schimb pentru a salva aparenţele. Dacă nu mă înşel, avertismentul comun adresat Chinei va*

rămâne fără efect și coaliția va trebui atunci sau să procedeze la o retragere rușinoasă sau să întreprindă o acțiune belicoasă contra Chinei.[23] El adăuga că, după părerea șefilor de stat major, blocada și bombardarea Chinei n-ar fi avut eficacitate militară, dar ar fi furnizat Beijingului un pretext pentru

a invoca tratatul de asistență sino-sovietic. în concluzie, el preconiza căutarea unei reglementări negociate, de exemplu, pe baza unei împărțiri, însoțită de un avertisment foarte clar împotriva consecințelor oricărei încălcări ulterioare.

Atitudinea guvernului francez, adoptată la 6 aprilie, în ședința Cabinetului, nu era mai puțin rezervată. Ținând cont de starea de spirit a opiniei publice, se va aprecia că nu se poate lua în considerare amenințarea cu internaționalizarea războiului decât în cazul eșecului negocierilor de la Geneva.

Când Dulles va sosi la Londra, la 11 aprilie, pentru a încerca să convingă cabinetul britanic să aprobe proiectul de coaliție, el abandonase deja ideea de a-1 însoți cu un avertisment precis la adresa Chinei. El nu va reuși totuși să-1 clintească pe Eden din opoziția sa față de orice acțiune înainte de deschiderea Conferinței de la Geneva. Comunicatul final al convorbirilor se va limita să confirme acordul celor doi miniștri *de a participa, în comun cu alte țări, special interesate, la examinarea unei apărări colective, stabilite în cadrul Cartei Națiunilor Unite, în scopul de a asigura pacea, securitatea și libertatea Sud-Estului asiatic și a Pacificului occidental.* [2i] Nu mai era vorba de a asigura o acoperire juridică unei acțiuni viitoare, ci de a examina posibilitatea de a crea în Asia un pandant al Pactului Atlantic.

Dulles nu pierduse totuși speranța că va ajunge să-și pună rapid în practică proiectul. La 16 aprilie

1954, Richard Nixon (9), vicepreședinte al Statelor Unite, va declara în fața unui grup de directori de ziare : *Dacă, pentru a evita o expansiune crescândă a comuniștilor în Asia și în Indochina, noi trebuie să ne asumăm riscul de a trimite acolo soldații noștri, cred că Executivul va trebui să ia această decizie politică nepopulară și să* o *pună în aplicare...* [25]

Aceste cuvinte au fost păstrate, cum se zice în limbaj ziaristic, *off the record,* altfel zis, cu titlu confidențial. în fapt, 24 de ore mai târziu, toată lumea le știa autorul.

Dată fiind calitatea sa, el nu putuse lansa acest *balon de încercare* fără să fi fost autorizat de Președinte însuși.

Acest limbaj belicos avea să contribuie la creșterea iritării englezilor, atunci când *vor afla că, fără să-i consulte,* Dulles convocase pentru data de 20 aprilie, la Washington, la o reuniune de lucru privind *organizarea apărării comune* a sud-estului asiatic, pe ambasadorii Marii Britanii, Franței, Australiei, Noii Zeelande, Filipi- nelor, Thailandei și ai celor trei state ale Indochinei. Eden, care vroia să includă India în negociere, atât pentru a menține unitatea Commonwealthului, cât și pentru a face să se audă o voce moderatoare, va reacționa deosebit de viu. Va obține, în cele din urmă, ca obiectul reuniunii să fie schimbat. Oficial, nu va mai fi vorba decât de o reuniune de informare asupra perspectivelor negocierii care trebuia să se deschidă la data de 26 aprilie la Geneva. La 19 aprilie, Dulles calmase spiritele — la ieșirea de la o întrevedere cu Eisenhower — declarând *improbabilă* trimiterea de soldați americani în Indochina, adăugând că Nixon nu făcuse decât să exprime o *opinie personală, așa cum avea pe deplin dreptul*[26]*.*

Totuși, nu se jucase ultima carte. La 23 aprilie,

Bi- dault îi va comunica lui Dulles — sosit la Paris să-și întâlnească colegii occidentali în ajunul deschiderii conferinței de la Geneva — un mesaj pe care Laniel tocmai îl primise de la Navarre : situația de la Dien Bien Phu era disperată ; generalul nu vedea altă soluție decât bombardarea asediatorilor avută în vedere de către Redford — „operațiunea Vautour“ — sau o cerere de încetare a focului. Secretarul de stat îi va răspunde colegului său francez că o intervenție a avioanelor B 29 i se părea *în afara oricărei discuții,* dar că trebuia să-i raporteze Președintelui.

Dacă-i dăm crezare lui Bidault, Dulles l-ar fi luat deoparte și i-ar fi spus : *Și dacă v-am da două bombe atomice ?* Subînțelegându-se : cu condiția să vă folosiți de ele. La care, fostul președinte al Consiliului Național al Rezistenței ar fi răspuns : *Dacă aruncăm aceste bombe*

asupra regiunii Dien Bien Phu, apărătorii vor suferi tot atât cât atacatorii. Dacă atacăm liniile de comunicație la originea lor, in China, există riscul unui război general. In cele două cazuri, garnizoana de la Dien Bien Phu, departe de a primi ajutoare, se va găsi intr-o situație agravată -[7]*.*

S-a exprimat oare ministrul francez atât de categoric ? In mesajul pe care îl va adresa lui Ike pentru a-i raporta convorbirea, Dulles se referă la Bidault ca despre *un om gata să se prăbușească,* care *vorbește imprecis și dezlânat*[2S]*.* Eisenhower va confirma în aceeași zi că orice intervenție este imposibilă. A doua zi, secretarul de stat îl va întâlni pe Eden. După părerea sa, era prea târziu pentru a salva Dien Bien Phu, dar importanța fortăreței a fost mult supraapreciată. Redford, prezent, va considera că un efort militar aliat se impune fără întârziere pentru a-i susține pe francezi. Dulles va face presiuni asupra lui pentru a accepta politica de forță ; este singurul mijloc, ii va spune el, de a

obține acordul Congresului. Englezul va deveni deosebit de îngrijorat. La 25 aprilie, el va obține aprobarea, de către Consiliul de Miniștri — a cărui ședință duminica sublinia gravitatea excepțională — a unui document declarând expres : *Nu suntem dispuși să facem, înaintea conferinței de la Geneva, indiferent ce promisiune privind acțiunea militară a Marii Britanii în Indochina* [2]*-'.*

Abia încheiată ședința guvernului, Eden îl va primi pe ambasadorul Franței, Rene Massigli. Acesta îl va informa că Washingtonul propune actualmente ca Statele Unite, Marea Britanie, Franța, Filipinele și statele asociate Indochinei să publice fără întârziere o declarație proclamând voința lor de a opri, recurgând eventual la *mijloacele militare,* expansiunea comunismului în sud- estul asiatic. Dacă această declarație era publicată, președintele Statelor Unite ar fi cerut autorizarea Congresului pentru intervenția bombardierelor americane, pe data de 28 aprilie, la Dien Bien Phu. O nouă reuniune a cabinetului britanic va fi necesară pentru a respinge această

propunere. în aceeași seară, Eden, aflat în drum spre Geneva, va face escală la Orly și îl va informa pe Bidault. La 27 aprilie, Massigli se va adresa direct lui Churchill din partea lui Laniel. Primul ministru îl va refuza amabil și se va duce să dea citire el însuși, în fața Camerei Comunelor, hotărârii negative adoptate de guvernul său. La 25 aprilie, orice idee de intervenție va fi acum în-mormântată.

Va fi cu atât mai ușor pentru Washington să arunce responsabilitatea asupra Angliei și pentru Londra să se laude că a salvat pacea. în realitate, decizia de a nu interveni s-a luat la Casa Albă. Trebuia să se țină cont de ezitarea Congresului, care o reflecta pe cea a opiniei publice, ostilă oricărei reeditări a războiului din Coreea. Ike însuși scrie în *Memoriile* sale că Statele Unite n-ar

fi putut permite forțelor lor armate să participe unilateral la operațiunile din Indochina *și la un lanț de războaie în Asia* fără a se expune la o *secătuire a tuturor resurselor lor și la o slăbire a pozițiilor lor defensive.*[;il1] De aceea, el nu avusese în vedere decât o acțiune împotriva *capului dragonului,* altfel spus un bombardament atomic împotriva Chinei. Dar, la fel ca în 1950, simpla amenințare cu folosirea armelor *de distrugere în masă,* care putea să pară potrivită unor militari și unor oameni politici americani, conștienți de enorma superioritate a arsenalului lor, făcea să apară în fața opiniei publice mondiale spectrul unui cataclism dincolo de orice limite, dată fiind miza luptei în curs. Ea nu putea decât ruina poziția morală a Americii si pretențiile sale la *leader- ship-ul* Occidentului.

întrucât au încercat să blufeze și, in cele din urmă, au pierdut, Statele Unite nu erau în situația de a se opune căutării de către Franța a unui compromis onorabil. Dar întreaga agitație întreținută în jurul proiectului de intervenție făcuse, în același timp, adversarului demonstrația foarte evidentă a voinței Vestului de a niu-și asuma riscuri majore pentru a păstra Indochina. Cum să nu se simtă încurajate puterile comuniste în mo-

mentul în care se deschidea conferința de la Geneva ?

La prima vedere, Aliații nu puteau deci să abordeze negocierea in mai proaste condiții. Un element a acționat totuși în favoarea lor : teama sovieticilor și a chinezilor ca, în caz de eșec, responsabilitățile esențiale ale războiului să nu treacă de la Franța spre Statele Unite, ceea ce n-ar fi făcut decât să împiedice eforturile Kremlinului de a-și normaliza relațiile cu Occidentul și de a elimina riscurile unui conflict major.

Din primele zile ale conferinței de la Geneva,

dorința rușilor de a ajunge la un acord s-a manifestat în mod evident. Problemele de procedură vor fi reglementate ca prin minune, Molotov abținându-se să ridice — așa cum exista temerea — spinoasa chestiune a statului Chinei populare. Va avea două întrevederi cu Bidault, care vor permite să se pună la punct participarea la conferința asupra Indochinei, singura care conta, pentru că toată lumea știa că aceea asupra Coreii se va rezuma la o pălăvrăgeală academică.

Printr-un tragic concurs de împrejurări, negocierea privind Indochina se va deschide la 8 mai 1954, adică la exact 48 de ore după căderea fortăreței de la Dien Bien Phu. Vor fi reprezentați la aceasta, în afara celor Patru Mari și a guvernelor celor trei state asociate, China populară și Vietminhul. Deși a apărat în cadrul conferinței dreptul „guvernelor*[1] satelite ale Vietminhului — Pat- het Lao și Khmer Isaarak — constituite în Laos și în Cambodgia, de a participa la discuții, Molotov va abandona foarte repede această exigență. Mai dificil de convins să se facă reprezentat a fost Bao Dai, căruia Franța tocmai îi recunoscuse, în fine, o independență totală. La 12 mai, ministrul său de externe avea să expună un plan de reglementare al cărui prim articol comporta recunoașterea guvernului său drept singurul reprezentativ pentru Vietnam. Era o pretenție pe care nici o altă delegație — în afara aceleia a Statelor Unite — nu va îndrăzni să o susțină. Discuția avea să se concentreze asu-

pra celor două planuri depuse, unul la 8 mai, de către Bidault, celălalt la 9 mai, de către ministrul afacerilor străine al Vietminhului, Pham-Van-Dong (10), a cărui față numai piele și oase și înflăcărată, purta semnele suferințelor și ale ardorii.

Primul dintre aceste planuri prevedea, în mod expres, regrupareti armatelor existente în zone care urmau să fie hotărâte, dezarmarea formațiunilor neregulate, evacuarea de către

Vietminh a Laosului și a Cambod- giei, încetarea imediată a ostilităților. Cel de-al doilea plan prevedea recunoașterea independenței celor trei state ale Indochinei, retragerea, într-un interval de timp care urma să fie fixat, a tuturor trupelor străine (și deci și a trupelor franceze), organizarea de ^alegeri în cele trei state sub supravegherea unor comisii formate de *guvernele atât ale unei părți, cât și ale celeilalte părți în fiecare dintre state o* încetare a focului. El recomanda ca cele trei state să studieze problema adeziunii lor la Uniunea franceză și să recunoască interesele economice și culturale franceze.

Intre aceste două texte, nu vor lipsi punctele de convergență, pe care Eden — ales împreună cu Molotov „copreședinte" al conferinței, se va strădui, cu neostenită energie, să le pună în evidență. El va beneficia — pentru a ajunge la acest rezultat — de ajutorul colegului său sovietic care, nu doar o dată, a părut să aibă dificultăți în a-i convinge pe chinezi și Vietminhul să-1 urmeze pe calea concilierii. Se va ajunge chiar ca rusul să-1 repeadă în plină ședință pe Pham-Van-Dong pentru că s-a opus inaugurării convorbirilor între reprezentanții celor două comandamente asupra condițiilor militare ale armistițiului, tocmai atunci când se înțelesese asupra acestui punct cu Eden.

La 14 mai, pârtieipanții la conferință — în care Statele Unite erau reprezentate prin subsecretarul de stat, generalul Bedell Smith (11), ex-ambasador la Moscova, Dulles nevrând să aibă aerul că garantează, prin prezență, negocierile — vor hotărî să țină ședințe restrânse

cu ușile închise. Era semnul că începea să se discute în mod serios. în afara reuniunilor de lucru, delegațiile nu vor înceta, de altfel, să se întâlnească la toate nivelurile, cu ocazia unor dejunuri sau dineuri discrete în localități care, jur-

împrejurul lacului, îi adăposteau pe miniștri. Foarte repede se va vedea că cele două dificultăți principale care trebuiau depășite erau legate de condițiile de regrupare a armatelor prezente și de soarta Laosului și a Cambodgiei.

Asupra primului punct, vor fi imaginate două formule : *pielea de leopard* și împărțirea. Navarre va defini astfel prima formulă, care se bucura de sprijinul său și de acela al guvernului francez : *în interiorul nordului Vietnamului, al centrului Vietnamului și al sudului Vietnamului, f.ecare dintre adversari va trebui să-și adune forțele sale intr-un număr de sectoare... stabilite în funcție de situația militară din ziua armistițiului* [J2]. Destul de dificilă de pus în practică, această formulă ar fi avut drept rezultat menținerea unității Vietnamului ; urmarea sa logică era apelul la votul universal. Poporul din Vietnam ar fi decis liber, sub control internaț'onal, asupra sistemului de guvernământ pe care l-ar fi preferat. Pe vremea aceea, nu exista nici un fel de îndoială că între Vietminh, fără de care nu s-ar fi putut obține independența, și regimul lui Bao Dai, a cărui armată nu era, în realitate, decât auxiliarul trupelor franceze, poporul nu ar fi ezitat o clipă. Pentru acest motiv, Eden preconiza o împărțire care sacrifica o parte pentru a nu pierde totul, stabilind, pe undeva, prin mijlocul Vietnamului, o linie de demarcație durabilă între comunism și Occident. Bedell Smith avea să se ralieze rapid acestei formule. Chiar înainte de deschiderea conferinței, de altfel, Consiliul Securității Naționale al Statelor Unite admisese, dacă dăm crezare lui Philippe Devillers, că trebuia să se sacrifice o parte a Vietnamului ; dar el mai credea că este posibil încă să păstreze cele două delte, tonchineză și cochinchineză "[3]. La 29 aprilie, în cursul unei conferințe de presă, Eisenhower îsi exprimase spe-

ranța că s-ar putea ajunge în Indochina la un *modus vivendi* cu comuniștii, *analog celuia din Europa*

Destul de curios totuși, ideea împărțirii nu a fost lansată oficial pentru prima dată de către occidentali, deși ziarele de la Londra, Paris și New York publicaseră suficiente articole asupra acestei teme, pentru ca ele să fie interpretate de către cealaltă parte drept un balon de încercare. La 25 mai, precizându-și concepția asupra zonelor de regrupare. Pham-Van-Dong va declara că acestea trebuie să fie ,,dintr-o singură bucată[11] și va vorbi de posibilitatea schimburilor de teritorii. Bidault, atât de tentat *să taie para dar s~ păstreze coada ei*[33], se considera legat prin promisiunea făcută conducătorilor Vietnamului de a nu tolera crearea pe teritoriul național a două state *cu vocație internațională.* Astfel, abia la 8 iunie 1954, se va stabili un prim contact direct pentru a încerca să se elucideze importanța exactă a propunerii lui Pham-Van-Dong. Peste 48 de ore, un membru al guvernului Vietminh, Ta-Quang-Buu, l-a întâlnit în secret pe generalul Delteil și pe colonelul de Brebison și le-a explicat, cu degetul pe hartă, că prietenii săi înțelegeau să controleze cel puțin Tonkinul.

Dar nu era vorba doar despre Vietnam. Comuniștii ar fi vrut să împartă, de asemenea, Laosul și Cambodgia. Or, americanii nu erau singurii care nici nu vroiau să audă despre așa ceva. *Nu era posibil* — scrie Eden în *Memoriile* sale — *ca războiul civil din Vietnam, pe de o parte, și invadarea directă* n *Laosului și a Cambodgiei de către Vietminh, 'pe de altă parte, să fie tratate pe aceeași bază* ':fi.

Aceste considerații morale nu erau, fără îndoială, singurele avute în vedere. După cum menținerea în sudul Vietnamului a unui stat tampon părea indispensabilă protejării Singaporeului, principala bază britanică în Asia de Sud-Est, a cauciucului și a cositorului din Malaysia, tot așa trebuia ca cele două regate să fie ținute la adăpost de dominația comunistă, dacă se

voia să se păstreze Bir-

mania, Thailanda și, în spatele acestora, India, parte esențială a Commonwealthului și singura țară mare a Asiei — împreună cu Japonia — în măsură să ofere o alternativă bolșevismului.

Temându-se că Geneva s-ar putea transforma într-un nou Panmunjon, unde delegațiile din Est — profitând de deteriorarea progresivă a situației militare franceze — s-ar strădui să ronțăie puțin câte puțin pozițiile occidentale, Eden se va hotărî să bată cu pumnul în masă. La 10 iunie, el va declara în ședință plenară că *dacă pozițiile divergente rămâneau așa cum erau, ar* fi *de datoria conferinței să admită propriul său eșec în fața lumii.*[37] La 15 iunie, Bedell Smith — solicitat de către Eisenhower să facă tot ceea ce era în puterile sale pentru a se pune capăt conferinței — își va convinge colegii occidentali să suspende de îndată negocierea asupra Coreii, invocând drept pretext refuzul încăpățânat al comuniștilor de a discuta despre alegeri generale sub controlul O.N.U.

Chiar a doua zi, Zhou Enlai (Ciu En-lai) va arăta că a sesizat importanța avertismentului, raliindu-se principiului evacuării *tuturor trupelor străine,* inclusiv acelea ale Vietminhului, din Laos și Cambodgia. Dar între timp a intervenit un eveniment care avea să schimbe întregul curs al negocierii geneveze. La 12 iunie, guvernul Laniel fusese pus în minoritate în privința politicii sale indo- chineze. Și totuși, nu la Palais Bourbon, ci la Geneva fusese dat atacul. Reîntors dintr-o călătorie de câteva zile la Moscova, la 10 iunie, Molotov își arătase clar voința de a nu negocia cu „micuțul domn“ pacea ale cărei condiții erau totuși în curs de a se degaja progresiv. După ce a denunțat pe cei care, luând parte la conferința de la Geneva, și-au fixat drept obiectiv *să dovedească că este imposibil să se ajungă la un acord,* ministrul sovietic con- chisese într-adevăr : *L-am*

auzit astăzi pe șeful delegației franceze spunând că această conferință a ajuns la oarecare rezultate pe drumul păcii. Sensul pe care se cuvine să-l atribuim acestei declarații va depinde de ceea ce delegația franceză va face în continuare pentru a i se conforma. [38] 144

Mai bine un deget, decât toată mâna

De ce această atitudine atât de brutal exprimată ? Pentru că, așa cum scrie Jean Lacouture, *Bidault nu mai era în ochii sovieticilor și chinezilor decât un partener care voise să le provoace frică și care nu reușise* [3<J].

Negociind în cele mai rele condiții posibile, ministrul francez fusese nevoit — așa cum o spunea el însuși — *să-și reconsidere jocul.* Aceasta presupunea ca el să nu fie pus cu spatele la zid, ca el să aibă o altă ieșire în cazul unui eșec al conferinței de la Geneva, decât o prăbușire a rezistenței franceze. în acest scop, în cursul lunii mai. guvernul de la Paris trimisese întăriri în Indochina și făcuse apel la rezerviști, fără a îndrăzni totuși — dată fiind starea de spirit a opiniei publice — să adopte singura măsură care ar fi avut o importanță reală : recursul la contingent. Reluase cu Washingtonul discuția întreruptă la sfârșitul lunii aprilie asupra modalităților unei eventuale intervenții americane. întrucât presa a făcut referiri la aceste convorbiri, Eden îi va cere, la 15 mai, explicații lui Bedell Smith, care se va strădui să minimalizeze importanța chestiunii. Se va dovedi foarte repede că Statele Unite erau din ce în ce mai ezitante. Un sondaj de opinie, realizat la mijlocul lunii iunie, indica faptul că 64 la sută din americani erau ostili oricărei idei *de a se amesteca în luptele din Indochina.* Einsenhower — după cum scria asistentul său, Sherman Adams — *își menținea refuzul său de a interveni de unul singur.* El va adăuga că *erau puțini cei care trebuiau convinși.* [40] Dulles însuși declara, la 11 iunie, că opera *de pacificare a Indo- chinei nu putea fi dusă la bun*

sfârșit printr-o intervenție militară unilaterală [41]-

Bidault, care mizase totul, dacă nu pe intervenția Statelor Unite, cel puțin pe amenințarea cu această intervenție, se vedea o dată în plus cu mâinile goale. în Franța, ca și în Anglia, marea majoritate a opiniei publice îi era ostilă. Pentru comuniști era un adversar declarat, pe care aveau toate motivele să-1 suspecteze că nu caută decât un armistițiu, destinat să-i permită să pună la punct un dispozitiv pentru implicarea Statelor Unite. Comporta-

mentul său, vizibila sa repulsie de a trata cu ei — el va aștepta ca guvernul Laniel să fie răsturnat pentru c. se hotărî să strângă mâna lui Pham-Van-Dong —, concepția sa privind diplomația care îl făcea să nu cedeze decât pas cu pas, să nu-și exprime niciodată gândurile, gustul său pentru formulele metaforice, intraductibile cel mai adesea în rusă sau în chineză, toate acestea nu puteau decât să sporească, în ceea ce îl privește, neîncrederea conducătorilor din Est.

Omul care îi va succeda în fruntea delegației franceze avea să abordeze cu un temperament cu totul diferit o negociere, mai avansată, de altfel, decât se aștepta. Cum nu încetase să ceară de patru ani pacea în Indochina și cum fusese investit prim-ministru, la 18 iunie 1954, cu o enormă majoritate (419 voturi pentru, 17 voturi contra), în care îi regăsim și pe comuniști, pe baza unui program al cărui prim punct îl obliga să ajungă la încetarea focului într-un termen de patru săptămâni, Pierre Mendes- France era mai bine plasat decât oricine altcineva pentru a da de cap prejudecăților adversarului. Desigur, situația militară era extrem de dificilă. Exista temerea că Viet- minhul ar putea ataca pe direcția Hanoi-Haiphong, dacă nu chiar Hanoiul însuși, iar generalul Ely, trimis la fața locului, va evoca posibilitatea unei răzvrătiri a trupelor autohtone

aflate la ordinele comandamentului francez. Sosirea unor eventuale întăriri din metropolă ar fi luat pe puțin două sau trei luni. Existau toate motivele să se manifeste temerea că adversarul — care nu putea ignora această situație — va face să treneze lucrurile. Dar pariul lui ,,P.M.F.“ — cum avea curând să fie numit — îl va obliga să se grăbească, dacă nu voia să-i vadă — după propriul eșec — pe partizanii politicii de forță reluând puterea și pe americani intervenind deschis. In același timp, acesta va face dificilă o nouă ofensivă a Vietmin- hului și va permite trupelor franceze să-și tragă sufletul și să se regrupeze.

Mendes-France, a cărui grijă principală era aceea de a salva corpul expediționar francez, nu va considera to- 146

tuși inutil să-1 întărească. El este singurul care a luat în considerare în mod public apelul la contingent. Și pentru că, la urma urmelor, trebuia să trateze cu adversarul, nu va pierde timpul și se va duce să-1 întâlnească la Berna pe Zhou Enlai (Ciu En-lai), așa cum îl sfătuise Eden, cu care stabilise de-a lungul acestei luni grele un veritabil front comun.

Ministrul chinez își va rezuma astfel concepția, pe care deja o împărtășise cu câteva zile mai devreme lui Jean Chauvel, ambasador la Berna și, în această calitate, numărul doi al delegației franceze : *In Vietnam sunt actualmente două guverne; după armistițiu, alegeri libere vor trebui să redeschidă acestei țări calea spre unitate... In Laos și în Cambodgia guvernele regale pot, dimpotrivă, fi recunoscute, dacă aceasta este dorința popoarelor lor, cu condiția ca ele să realizeze unitatea națională, recunoscând existența mișcărilor de rezistență națională din țările lor.* [42] Nu va ascunde că se temea mai ales de crearea de baze americane în aceste țări. Șeful guvernului francez îi va da pe loc asigurări în această privință.

Canavaua unui acord era astfel stabilită.

Rămâneau doar puțin mai mult de trei săptămâni pentru a determina traseul liniei de împărțire, acordarea eventuală de zone de regrupare pentru Pathet Lao și Khmer Issarak, și pentru a preciza data alegerilor din Vietnam și modalitățile de repliere, la început, de retragere, mai apoi, a trupelor fiecărei tabere.

Dar asta nu era totul. Trebuiau convinse Statele Uite, dacă nu să se asocieze la acord, cel puțin să nu i se opună, după cum, de asemenea, era necesar să se neutralizeze cu ajutorul lor opoziția inevitabilă a Saigonului față de o soluție care consacra tăierea țării în două. în fine, armistițiul trebuia însoțit de garanții internaționale care să facă din el altceva decât o capitulare. Ca și pe timpul lui Bidault, se vor desfășura deci două negocieri paralele : una cu comuniștii, cu diferența că de astă dată se va discuta deschis cu China și cu Vietminhul, chit că

va trebui să se adreseze nu doar o dată Moscovei pentru a exercita presiunile necesare ; cealaltă cu Statele Unite, cu diferența de astă dată că nu li se va mai cere să intervină în convorbirile în curs prin amenințarea cu o acțiune militară, ci de a contribui la trasarea liniilor principale ale acordului.

Prima negociere va progresa foarte lent, la început, apoi din ce în ce mai repede pe măsură ce se apropia termenul fixat de către Mendes-France. La 28 iunie 1954, delegaților francezi, care sugerau ca linia de demarcație să treacă pe la paralela 18, Vietminhul le va răspunde cerând ca ea să urmeze paralela 13. Abia la 20 iulie, în cursul unei întâlniri cu Mendes, Eden, Ciu și Pham-Van-Dong, Molotov se va pronunța în favoarea unui arbitraj privind paralela 17, pe care nici o parte, nici cealaltă parte nu se va simți în măsură să-1 respingă. Aceeași reuniune va confirma acordul

asupra răstimpului în care urmau să intervină alegerile. Bidault admisese practic 18 luni. „P.M.F.[11] ar fi vrut să nu se precizeze nimic. Doi ani ? va întreba Molotov. De acord ! Cât privește perioada pentru evacuarea trupelor franceze, pe care Vietminhul dorea să o vadă realizată în trei luni, ea va fi fixată, în cele din urmă, la zece luni.

Statele Unite nu aveau motiv să se opună acestor hotărâri, despre care însuși Eisenhower avea să scrie că erau *cele mai bune pe care Franța putea sconta in circumstanțele date.*[13] Deosebit de neliniștiți de perspectivele deschise de venirea la putere a lui Mendes-France, considerat în general dincolo de Atlantic drept un teribil „neutralist*, Einsenhower și Dulles au considerat că este momentul oportun pentru a-i întâlni pe Churchill și pe Eden, așa cum se tot discuta de câteva săptămâni. Convorbirile, care începuseră la 25 iunie la Washington, vor conduce la elaborarea unei comunicări comune făcute guvernului francez, asigurându-1 că cele două țări vor respecta eventualele acorduri de armistițiu dacă Vietminhul evacua Laosul, Cambodgia și teritoriul vietnamez situat la sud de Dong-Hoi, aflat la jumătatea drumului între paralelele 17

și 18, dacă persoanele doritoare să părăsească regiunile abandonate comuniștilor vor putea să o facă și dacă va fi prevăzut un control efectiv al acordurilor.

Acordurile, care vor fi încheiate în noaptea de 20 spre 21 iulie 1954, erau conforme acestor recomandări. Dar Statele Unite refuzau să se asocieze unui document semnat de China populară, temându-se să nu pară astfel că o recunosc *de facto. A* fost necesară o lungă întrevedere între „P.M.F." și Dulles, la 14 iulie, la Paris, și puterea de convingere a primului ministru pentru a-1 determina pe secretarul de stat să-1 trimită înapoi pe Bedell Smith, care părăsise Geneva la 20 iunie, și să reia conducerea

delegației țării sale.

Statele Unite sugerau Franței să trateze cu adversarul, la fel ca și cu Beijingul și Moscova, după care ele ar fi publicat o declarație unilaterală precizându-și poziția. Dar Mendes ținea în mod special ca acordurile să angajeze in același fel pe toți semnatarii. în aceste condiții, se va ajunge la o reglementare complexă, cuprinzând în același timp acorduri de armistițiu bilaterale, semnate de către comandamentul forțelor de uniune franceză și de cel al Vietminhului, privind Vietnamul, Laosul și Cambodgia, două declarații unilaterale ale guvernului francez și tot atâtea de către guvernul laoțian și de către guvernul khmer și, în sfârșit, o „declarație finală[11], a cărei originalitate consta în aceea de a nu fi fost semnată de nimeni, pentru a evita ca americanii să se dezonoreze prin contactul cu China.

Acest ultim text prevedea ca „alegeri generale libere pe bază de vot secret" să aibă loc în iulie 1956, sub supravegherea reprezentanților statelor membre ale comisiei de control a armistițiului (India, Canada și Polonia) [v]*. In. cursul ultimei ședințe a conferinței, Bedell Smith va lua act de acorduri, adăugând că guvernul său *se va abține de la amenințare sau de la folosirea amenințării* pentru a le modifica și că el va lua în considerare *orice reluare a agresiunii prin violarea acordurilor... cu cea mai mare*

gravitate (with grave concern), ca fiind de natură să amenințe serios pacea și securitatea internațională. El va adăuga că *în cazul națiunilor actualmente divizate contra propriei lor voințe, noi vom continua să încercăm să realizăm unitatea lor pe calea alegerilor libere, sub controlul Națiunilor Unite, pentru ca ele să se desfășoare în deplină corectitudine* [11].

Acestui acord îi lipsea, totuși, un consimțământ esențial, acela al guvernului de la Saigon, a cărui conducere fusese luată cu o lună în urmă de către un mandarin catolic, Ngo Dinh-Diem, protejat recunoscut al Statelor Unite, unde trăise mult timp. Reprezentantul său la Conferință, Tran-Van-Do, va protesta solemn *împotriva încheierii pripite a unui acord de armistițiu doar de către înaltele comandamente francez și veitminh,* atunci când — va spune el — *înaltul comandament francez nu comandă trupele vietnameze decât printr-o delegare de puteri a șefului statului vietnamez... împotriva fixării de același înalt comandament a datei viitoarelor alegeri, atunci când este vorba de o dispoziție cu caracter politic* și își va rezerva, în consecință, libertatea de acțiune, limi- tându-se la promisiunea de *a nu utiliza forța pentru a se opune modalităților de încetare a focului* [41].

Astfel se încheie, în condițiile cele mai puțin proaste din câte se pot imagina, cel de-al doilea din „războaiele calde“ care se leagă direct de războiul rece. Că Molotov a căutat acordul cu tot atâta perseverență ca și Mendes- France, o dovedesc suficient concesiile pe care le va face, în ultimul moment, încăpățânatul delegat al Cambodgiei, care refuza să-și priveze țara de dreptul de a cere un ajutor militar din străinătate. Acordul de la Geneva era indispensabil diplomației sovietice pentru a urmări in continuare operațiunea de dezgheț declarată după moartea lui Stalin. în alte vremuri, ea ar fi fost de neconceput.

Pentru Franța — al cărei parlament va aproba acordurile, la 22 iulie 1954, cu 569 voturi pentru și 9 voturi

contra — Geneva înseamnă întoarcerea, și încă rapidă, a unei pagini. Armistițiul va pune capăt unui război nepopular, în care națiunea nu s-a simțit cu adevărat angajată niciodată și care a costat, totuși, 92 000 de morți, dintre care 19 000

de morți din metropolă, precum și echivalentul a două promoții de la Saint-Cyr (12). El va pune capăt, de asemenea, aventurii coloniale inaugurate în Extremul Orient pe vremea lui Napoleon al III-lea (13). Diem va fi foarte satisfăcut să poată regla direct cu Washingtonul, începând cu 15 august, modalitățile de ajutor economic pe care i-1 vor acorda Statele Unite. Cât privește Vietnamul de nord, în care „P.M.F.“ va trimite un „delegat general[11] în persoana lui Jean Saintenay, negociatorul acordurilor din 1946, primit la început cu toată atenția, va deveni foarte repede evident că o recunoaștere diplomatică reprezenta pentru acesta condiția *sine qua non* a oricărei cooperări ceva mai extinse. Ori nici nu putea fi vorba de așa ceva întrucât risca să-și strice definitiv relațiile cu Saigonul și să-și compromită importantele investiții pe care Franța continua să le aibă în Sud.

Pentru americani armistițiul era cu totul altceva : o bătălie pierdută într-un război rece care continua. La 21 iulie, a doua zi după încheierea acordurilor, Eisenhower va anunța, în cursul unei conferințe de presă, că *orice reînnoire a agresiunii comuniste- va fi considerată de către noi ca o problemă deosebit de neliniștitoare* [45] și că negocierile pentru crearea unei organizații defensive a sud-estului asiatic vor continua.

In mod efectiv, la 8 septembrie 1954, Statele Unite, Marea Britanie, Franța, Australia, Noua Zeelandă, Thailanda, Filipinele și Pakistanul vor semna la Manila un pact care crea o organizație a Tratatului Asiei de Sud-Est (S.E.A.T.O.), inspirată de N.A.T.O., dar cu infinit mai puține constrângeri decât aceasta din urmă. Noul pact nu va angaja pe nici unul dintre membrii săi, în caz de agresiune împotriva teritoriului unuia dintre ei sau a unuia dintre cele trei state ale fostei Indochine, decât *să acțio-*

neze pentru a para un pericol comun conform

propriilor metode constituționale[z,,i]. Acest text, viu denunțat în acea perioadă de către propaganda comunistă, părea atât de inofensiv lui Mendes-France, încât acesta nici măcar nu va considera necesar, pentru a-1 ratifica, să ceară acordul parlamentului.

îl luau țările din Est mai în serios ? Cu trei zile înaintea semnării pactului, artileria comunistă chineză începuse bombardarea micilor insule Quemoy și Matsu, ocupate de trupele lui Chiang Kai-shek. Era semnalul ce avertiza în legătură cu o nouă criză, care avea să dea lui John Foster Dulles o ocazie în plus să practice diplomația „la marginea prăpastiei".

Bibliografie și note

1. *Journal official de la Republique franșaise,* dezbateri, anul 1950, p. 700.
2. Henri NAVARRE, *Agonie de l'lndochine,* Paris, Pion, 1956, p. 68.
3. EDEN, op. *cit.,* p. 125.
4. Joseph LANIEL, *Le Drame indochinois,* Paris, Pion, 1957, p. 11.
5. NAVARRE, op. *cit.,* p. 3.
6. Jean LACOUTURE și Philippe DEVILLERS, *La Fin d'une guerre,* Paris, Editions du Seuil, 1960, p. 35.
7. LANIEL, op. *cit.,* p. 35.
8. *Ibid.,* p. 9.
9. EISENHOWER, op. *cit.,* p. 293.
10. EDEN, op. *cit.,* p. 99.
11. „Le Monde" din 9 martie 1954.
12. Jules ROY, *La Bataille de Dien-Bien-Phu,* Paris, Julliard, 1963, p. 440 și urm.
13. Paul ELY, *Memoires: L'lndochine dans la tourmente,* Paris, Pion, 1964, p. 59.
14. Ibid., p. 65.
15. LANIEL, op. *cit.,* p. 83.
16. „Le Monde" din 31 martie 1954.
17. EISENHOWER, op. cit., p. 400.
18. *Ibid., p.* 403.

19. LANIEL, *op. cit.,* p. 86.
20. EISENHOWER, *op. cit.,* p. 402.

21. EDEN, *op. cit.,* p. 104.
22. „Le Monde'[1] din 7 aprilie 1954.
23. EDEN, *op. cit.,* p. 105.
24. *Ibid.,* p. 110.
25. EISENHOWER, *op. cit.,* p. 409.
26. „Le Monde" din 21 aprilie 1954.
27. George BIDAULT, *D'une resistance ă l'autre,* Paris, Les. Presses du Siecle, 1965, p. 918 ; o relatare analoagă se găsește la Roscoe DRUMMOND și Gaston, COBLENTZ, *Duel at the Brink,* New York, Doubleday, 1960, p. 121—122.
28. EISENHOWER, *op. cit.,* p. 406.
29. EDEN, *op. cit.,* p. 119.
30. EISENHOWER, *op. cit.,* p. 411.
31. *Documentation franchise : Articles et documents,* nr. 064,. din 8 iunie 1954.
32. NAVARRE, *op. cit.,* p. 304.
33. LACOUTURE-DEVILLERS, *op. cit.,* p. 131.
34. „Le Monde" din 2—3 mai 1954.
35. LACOUTURE-DEVILLERS, *op cit.,* p. 190.
36. EDEN, *op. cit.,* p. 135.
37. *Ibid.,* p. 145.
38. LACOUTURE-DEVILLERS, *op. cit.,* p. 204.
39. *Ibid.,* p. 205.
40. Sherman ADAMS, *Les Secrets de Vadministration Eisenhower,* Paris, Stock, 1962, p. 79.
41. „Le Monde" din 13—14 iunie 1954.
42. Pierre ROUANET, *Mendes-France au pouvoir,* Paris, Robert Laffont, 1965, p. 111.
43. EISENHOWER, *op. cit.,* p. 433.
44. *Documentation frantaise, Notes et etudes documentaires,.* nr. 1901, din 30 iulie 1954.
45. *Keesing's,* 13 689 A.
46. *Ibid.,* 13 761 A.

(1) Pierre Mendes-France (1907—1982) — om politic și de stat francez ; deputat — 1932—1940 ; 1946—1958 ; prim-ministru și ministru de externe al Franței (iunie 1954 — februarie 1955)- *(n.tr.).*

(2) Fondul Monetar Internațional (F.M.I.) — instituție specializată a O.N.U., cu sediul la Washington. A luat ființă la 27 de-

cembrie 1945, prin ratificarea de către 29 de guverne a Acordului de înființare a F.M.I. și a B.I.R.D., elaborat de Conferința monetară și financiară a Națiunilor Unite de la

Bretton Woods (iulie 1944). F.M.I. are ca scop : promovarea colaborării monetare internaționale și facilitarea expansiunii echilibrate a comerțului internațional prin crearea unor mecanisme care să permită ajustarea cursurilor de schimb ; organizarea de consultări internaționale pentru perfecționarea practicilor valutare ; eliminarea restricțiilor valutare etc. România a aderat la F.M.I. în decembrie 1972 *(n.tr.).*

(3) John Maynard Keynes (1883—1946) — celebru economist și finanțist britanic *(n.tr.).*

(4) *Union francai.se* — nume dat prin Constituția din 1946 ansamblului format, pe de o parte, din Republica franceză (Franța metropolitană, departamentele, teritoriile de peste mări, precum și Algeria) și, pe de altă parte, din teritoriile și statele asociate. Constatând eșecul Uniunii franceze, Constituția din 1958 o înlocuiește cu o altă structură, *la Communaute (n.tr.).*

(5) Bao Dai (Nguyen Vinh-Thuy) — împărat al Vietnamului între 1926—1945 (la 25 august 1945 abdică). In perioada iunie 1949 — aprilie 1975, pe teritoriul Vietnamului, la sud de paralela 17, a existat un stat separat, cu capitala la Saigon. Bao Dai (fostul împărat) a exercitat funcția de șef al statului între 14 iunie 1949 — 26 octombrie 1955 *(n. tr.).*

(6) Aluzie la Conferința de la Miinchen (29—30 septembrie 1938), cu participarea Franței (Daladier), Marii Britanii (Chamberlain), Italiei (Mussolini) și Germaniei (Hitler). Acordurile de la Miinchen marchează un recul al democrațiilor occidentale, cedarea regiunii Sudeților nefăcând decât să încurajeze Germania în politica sa de expansiune *(n.tr.).*

(7) Vincent Auriol a fost președinte al Franței între 16 ianuarie 1947 și 16 ianuarie 1954 *(n.tr.).*

(8) Rene Coty i-a succedat lui Vincent Auriol, exercitând funcția de președinte al Franței între 16 ianuarie 1954 și 8 ianuarie 1959 *(n.tr.).*

(9) Richard Milhous Nixon (n. 1913) a exercitat funcția de vicepreședinte al S.U.A. în anii 1952—1960, președinte fiind Dwight Eisenhower *(n.tr.).*

(10) Pham-Van-Dong (n. 1906 — m. ?) — om politic și de stat, diplomat vietnamez ; a condus delegația guvernamentală la ■Conferința de la Fontainebleau, unde s-au desfășurat convorbiri privind recunoașterea de către Franța a independenței și suveranității Vietnamului ; în timpul războiului din anii 1946—1954 a fost reprezentant extraordinar al C.C. al P.C. Indochinez și apoi al C.C. al Partidului Muncii din Vietnam și al Guvernului R. D. Vietnam în Vietnamul de Sud ; a condus delegația guvernamen-

tală a R. D. Vietnam la Conferința de la Geneva privind Indochina. In anii 1949—1955 — viceprim-ministru și apoi prim-ministru (1955—1981) *(n.tr.).*

(11) Walter Bedell Smith (1859—1961) — conducător militar și diplomat american ; în anii 1946—1949 — ambasador al S.U.A. în U.R.S.S. în anii 1953—1954 — subsecretar de stat al S.U.A. *(n.tr.).*

(12) Saint-Cyr — în timpul lui Napoleon I școala, ființând din 1686, a fost transformată în Școala Specială Militară, celebră în lume, pentru calitatea instrucției militare și figurile ilustre care au absolvit-o *(n.tr.).*

(13) Napoleon al III-lea — împărat al Franței în anii 1852—1870 *(n.tr.).*

6.

SPIRITUL GENEVEI

Ce victorie mai mare așteptați, dacât să auziți că dușmanul vostru nu vă poate înfrânge ?

MONTAIGNE
(Eseuri, III, VIII)

La Geneva (1), Zhou Enlai (Ciu En-lai) nu a crutat nici un efort pentru a apărea, în toate împrejurările, ca un om al concilierii. Atunci când, la mijlocul lunii iunie, a lipsit de la Conferință, s-a datorat faptului că s-a dus să-1 convingă pe Ho Și Min să consimtă la împărțirea Vietnamului și pentru a semna, la New Delhi (2) și la Rangoon (3), cu cei doi heralzi ai neutralismului asiatic, Nehru (4) și U Nu (5), comunicate proslăvind cele cinci principii — *Pancha Shila* (6) în hindi — ale coexistenței pașnice: neagresiunea, neintervenția, respectul reciproc etc.... Primit pretutindeni în mod triumfal, cu grele coliere de flori în jurul gâtului, cu un surâs fericit pe fața sa impenetrabilă, el căuta în mod vizibil să dea despre țara sa și despre politica sa imaginea cea mai liniștitoare posibilă.

Totul era de partea sa : farmecul, o abilitate construită din multă rezervă și din prudență și, poate mai mult decât atât, predispoziția unor interlocutori, care nu voiau decât să se lase convinși. El nu ascunsese niciodată, totuși, că — dacă guvernul său dorea să stabilească cele mai bune relații cu vecinii săi, indiferent de regimul lor — nu înțelegea să se resemneze cu menținerea în Formosa a unui cuib de forțe ostile. Chiang Kai-shek (7) exprimase, într-adevăr, în decembrie 1953, intenția sa de a face din 1954 *anul hotărâtor,* acela în cursul căruia va fi realizată *recucerirea continentului*[1] și de atunci între avioanele și navele celor două Chine avuseseră loc diverse înfruntări.

La 3 septembrie 1954, la ora 1,45, artileria lui Mao va declanșa un violent bombardament asupra insulelor Quemoy și a arhipelagului Matsu, aflate în mâinile naționaliștilor, doar la câțiva kilometri in largul marilor porturi Amoy și Fcu-Tcheou. O încercare ele debarcare părea iminentă.

Inițiativa Beijingului plasa Statele Unite în fața unei decizii delicate. Era într-adevăr evident că Chiang nu putea să păstreze insulele de coastă fără un sprijin american direct. Dar merita oare interesul lor strategic ca Washingtonul să-și asume, pentru a le păstra, riscul unui război generalizat ? Respingând sfatul amiralului Redford, care voia să-i ajute pe naționaliști să bombardeze China continentală, Eisenhower se va alătura, la 12 septembrie 1954, părerii lui Dulles ; acesta se pronunța pentru ideea de a cere Consiliului de Securitate să ordone o încetare a focului și menținerea statu-quo-ului în strâmtoarea Formosa. Prin vocea lui Zhou Enlai (Ciu En-lai), China va refuza să participe la dezbateri, făcând cunoscut — nu fără o oarecare dreptate — că era vorba în acest caz de un amestec inadmisibil în treburile sale interne.

în orice caz. Consiliului i-ar fi fost deosebit de

dificil să ia o decizie, oricare ar fi fost ea, întrucât U.R.S.S., aliat credincios în acea perioadă al Beijingului, dispunea în cadrul acestuia de un drept de veto. în plus, la 8 februa-

rie 1955, Molotov va relua punct cu punct, în fața Sovietului Suprem, tezele lui Mao, cerând O.N.U. să condamne actele agresive ale Statelor Unite în această regiune.

Statele Unite trebuiau deci să ia ele însele o hotărâre. In noiembrie, senatorul Knowland (8), purtătorul de cuvântai lui *China lobby,* cu alte cuvinte al grupului de presiune finanțat de Formosa, preconizase o blocadă a coastelor chineze, ca represalii față de condamnarea la muncă forțată, de către un tribunal din Beijing, a 13 re- sortisanți americani acuzați de spionaj. Departe de a-1 asculta pe acest ațâțător, în decembrie, Ike îl trimisese pe Dulles să semneze, cu ministrul de externe al lui Chiang, un tratat de asistență mutuală (9), însoțit de un schimb de scrisori, precizând că folosirea forței pentru apărarea altor sectoare decât Formosa și insulele Pescadore (Penghu) — deci insulele Quemoy (Chin-men) și Matsu — *ar constitui o problemă de înțelegere reciprocă*[2]. Ceea ce însemna, într-un limbaj clar, că Taipeh (10) nu ar lua nici o inițiativă militară fără acordul prealabil al Washingtonului.

La 18 ianuarie, un comando comunist debarca în insula Ykiang-chan, aparținând grupului de insule Tachen, aflat la 350 km la nord de Formosa. în aceeași zi, Eisenhower va face cunoscut că acest arhipelag *nu constituia o poziție vitală pentru apărarea Formosei și a insulelor Pescadore* [3] (Penghu). In orele următoare, se va conveni, în ciuda obiecțiilor amiralului Carney, șeful operațiunilor navale, să fie evacuați cei 30 000 de civili și militari, care se găseau în insulele Tachen. în schimb, naționaliștilor li se va promite în mod public că vor fi ajutați să păstreze Quemoy și

Matsu, iar președintele va adresa Congresului un mesaj prin care ii cerea să-1 autorizeze să folosească forțele armate ale Statelor Unite, dacă o considera necesar, pentru a apăra Formosa și Pescadore (Penghu) Împotriva unui atac armat.

In *Memoriile* sale, Eisenhower afirmă că în această împrejurare a fost în principal condus de dorința de a evita repetarea erorilor de calcul, cum au fost cele care 158

STRÂMTOAREA FORMOSA

au condus, de exemplu, la declanșarea războiului din Coreea. De această dată, comuniștii chinezi erau preveniți, fără nici o îndoială, că americanii se angajaseră să apere împotriva lor insulele de coastă.

Mesajul avea totuși un alt scop. La 27 ianuarie 1955, Ike va face cunoscut cu claritate că înțelegea să facă personal uz de puterile pe care le solicita. Era un mijloc de a-i liniști pe toți aceia care, în Statele Unite, și mai ales în străinătate, se temeau ca unul din militarii „taberei războiului" să nu arunce America și lumea într-o conflagrație generală.

Congresul va adopta aproape în unanimitate, în ciuda eforturilor senatorului democrat Lehman, sprijinit de tânărul său coleg John Kennedy (11), proiectul de rezoluție privind scoaterea insulei Quemoy și a insulelor Matsu din zona în care folosirea forței ar fi fost autorizată. Dar reacția țărilor membre ale N.A.T.O. va fi mult mai puțin entuziastă. La 8 martie, Eden va sugera evacuarea insulelor amenințate, în schimbul promisiunii Beijingului că nu va ataca Formosa și insulele Pescadore. Puncte de vedere analoge se exprimau atât în presă, cât și în cercurile guvernamentale în Franța, Belgia, Canada, Australia, pentru a nu mai vorbi de țările neutre.

Argumentele folosite împotriva politicii americane erau de o valoare inegală. Unele dintre ele puneau in evidență neînsemnatul interes strategic al insulelor și enormele riscuri pe care le implica acțiunea pentru păstrarea lor. însemna să uiți că același raționament era valabil și pentru tabăra adversă. Dulles nu înceta să repete că, dacă puteau fi convinși că Statele Unite erau gata, pentru apărarea acestor poziții, să meargă până la războiul atomic, comuniștii nu vor mai căuta să pună mâna pe acestea. America dispunea pe atunci nu doar de o mare superioritate în domeniul armelor nucleare, ci și de cvasimonopolul

mijloacelor pentru realizarea de bombardamente la mare distanța. întrucât era convins că o dare înapoi ar fi avut consecințe dezastruoase asupra aliaților 160

Statelor Unite în Asia — el vorbea de un *șoc formidabil* — secretarul de stat nu pierdea nici o ocazie pentru a face cunoscut conducătorilor de la Beijing că hotărârea guvernului său era neclintită. A ceda, chiar într-un punct minor, n-ar fi condus — după părerea sa — decât la încurajarea adversarului să exercite presiuni într-un alt punct. *Să știi să mergi până în pragul războiului fără a intra în război, iată* o *artă indispensabilă* — spunea ci. *Dacă încercați să evitați războiul, dacă vă este frică să mergeți până în pragul războiului, sunteți pierdut*

Pe acest plan al strategiei elementare, faptele aveau să-i dea dreptate. Mult mai valabile în schimb erau argumentele politice, juridice, morale, invocate de adversarii „doctrinei Formosei[14]. In numele cărui fapt își arogau Statele Unite — scria pe atunci Walter Lippmann (12) —• *dreptul unilateral de a interveni într-o altă țară pentru rațiuni strategice ?* [5] Oare prin victoria comuniștilor chinezi asupra regimului naționalist, susținut totuși din plin de America, nu fusese făcută dovada că Chiang nu avea nici un drept să pretindă că-și reprezintă poporul ? La ce ducea refuzul oricărei înțelegeri de tipul celei pe care o sugerase Eden ? Nu exprimase oare însuși Eisenhower speranța, *a* doua zi după primul bombardament a! insulelor Quemoy, în fața generalilor săi, care preconizau atacuri atomice asupra Chinei, că *va veni timpul* în care recunoașterea regimului de la Beijing (13) s-ar putea să fie o *operațiune strategică de dorit pentru cele mai înalte interese- ale Statelor Unite* [6].

Tensiunea se va agrava la jumătatea lunii martie, o dată cu sosirea la Washington a unui raport al Statului Major al Pacificului, potrivit

căruia, în cazul în oare comuniștii lansau în zilele următoare o acțiune de desant maritim împotriva arhipelagurilor, aceasta ar fi avut serioase șanse de succes. La 10 martie 1955, Dulles declar- rase, în cursul unei întâlniri la Casa Albă, că exista cel puțin o ocazie din două ca, înainte de căderea insulelor, Statele Unite să se afle în război. La 23 martie, Carney și-a asumat inițiativa de a invita la un dineu mai multi

ziariști din Washington, în fața cărora a făcut afirmațiile cele mai pesimiste și cele mai belicoase. La 25 martie, „New York Times[44] anunța, sub manșete groase, că era de așteptat un atac chinez împotriva insulelor de coastă în luna aprilie și că, în această eventualitate, șefii militari preconizau un bombardament masiv asupra Chinei, *destinat să distrugă potențialul ei militar* și să pună capăt, în felul acesta, tendințelor sale expansioniste.

Nu a trebuit nimic mai mult pentru a provoca cam peste tot o vie emoție. La recriminările aliaților, și în special ale Canadei, al cărei ministru de externe, Lester Pearson (14), tocmai făcuse cunoscut public că concetățenii săi nu se vor bate pentru apărarea insulei Quemoy, se vor adăuga acelea a numeroși „columniști“ americani reputați și a diverși senatori democrați, printre care, în primul rând, viitorul președinte Lyndon Johnson (15). Un sondaj de opinie va evidenția că 90 la sută dintre americani nu știau cine stăpânea insulele de coastă, ceea ce făcea dificil să pretinzi că națiunea era într-adevăr implicată în această chestiune.

Și totuși, destinderea fusese amorsată în momentul în care tensiunea părea să fi atins cota cea mai înaltă. Fie fuseseră îngroziți de zgomotul cizmelor care se auzea din America, fie rușii îi îndemnaseră la prudență, conform învățăturii leniniste, fie apropierea deschiderii la Bandung, la 17 aprilie, a primei conferințe mondiale afro-

asiatice (16), spre care erau îndreptați ochii întregii lumi, chinezii aveau să considere preferabil să-și arate bunele intenții în loc să declanșeze atacul prevăzut și vor începe, aproape imperceptibil, să reducă volumul propagandei lor pentru eliberarea Formosei. La 23 aprilie, la Bandung, Zhou Enlai (Ciu En-lai), după ce a examinat situația împreună cu conducătorii celor opt delegații principale, va declara public că poporul chinez *nu voia un război cu Statele Unite* și că guvernul său *era gata să negocieze cu acestea în problema destinderii în Extremul Orient și, în special, în regiunea Formosei.*[7] **162**

Spiritul Genevei

Această schimbare de ton va fi cu atât mai bine primită la Washington cu cât, sub presiunea aliaților și a stângii democratice, Ike se pregătea el însuși să cedeze teren. Tocmai îl trimisese pe Redford în Formosa, pentru a-1 determina pe Chiang să consimtă la o redistribuire a forțelor care, potrivit propriilor sale cuvinte, va ajunge să nu mai facă din Quemoy și din insulele Matsu *simbolul precar al prestigiului Chinei naționaliste,* pentru a le transforma în *avanposturi exploatabile și puternic apărate.* Vorbind sincer, se punea problema de a-i convinge pe naționaliști să accepte o soluție *care să nu angajeze Statele Unite să intre în război pentru apărarea insulelor de coastă și care să nu constituie o abandonare implicită a generalisimului.*[8] Era cvadratura cercului. Chiang, bineînțeles, nu acceptase.

Astfel, la 26 aprilie, Dulles — felicitându-se *pentru efectul salutar* pe care Conferința de la Bandung părea să-l aibă asupra Chinei — se va declara gata să discute cu aceasta termenii unei *încetări a focului.* Nu se punea totuși problema, va preciza acesta, *să se îndepărteze de drumul fidelității și al onoarei* în raport cu Chiang. [9]

întâlnindu-1 pe Molotov la Viena, la 15 mai 1955, cu ocazia semnării Tratatului de stat cu Austria (17), secretarul de stat i-a spus că ar trebui

să se ajungă la o situație în care — la fel ca în cazul Germaniei, Coreii și Vietnamului — s-ar conveni ca reunificarea să nu fie urmărită pe calea forței. Sovieticul va sugera o conferință în cinci, la care americanul va replica cerând participarea reprezentanților Kuomintangului. Molotov va respinge această sugestie. Discuția se va opri aici. Dar, la 22 mai, comuniștii suspendau operațiunile în strâmtoarea Formosa și, la sfârșitul lunii, în urma vizitei la Beijing a ministrului indian, Krishna Menon (18), guvernul lui Mao anunța eliberarea a patru cetățeni americani. *Ofensiva de pace,* care avea să conducă la întâlnirea la nivel înalt de la Geneva, era în curs și era important ca nimic, din partea Asiei, să n-o pună în pericol.

După semnarea acordurilor de la Geneva asupra In- dochinei, Molotov îi împărtășise lui Mendăs-France — la 21 iulie 1954 — dorința sa de realizare a unei apropieri franco-sovietice în privința Germaniei. Primul ministru nu îi ascunsese că, în lipsa unui *gest esențial* al U.R.S.S. în domeniul dezarmării sau în privința Austriei, nu ar fi posibil să se evite reînarmarea inamicului de ieri[10]. Mendăs-France era într-adevăr hotărât, așa cum anunțase la 17 iunie 1954, în declarația făcută cu ocazia învestiturii, să reglementeze cât mai curând posibil, în afara problemei Indochinei, marile probleme pe care guvernele precedente le lăsaseră în suspensie, înainte de toate aceea a comunității defensive europene, *unul din cele mai grave cazuri de conștiință* — spusese el — *care au tulburat vreodată țara*[li]. El știa cu certitudine, cum o va spune ministrului rus, că *dacă Franța rămânea imobilă, ea putea să se afle curând în fața unei decizii susținând restabilirea suveranității germane, mai întâi, crearea unei armate germane, mai apoi, asupra căreia n-ar mai fi avut nici un control*[10].

Molotov s-a făcut că nu aude Aidoma și Malenkov, care avea să descurajeze, în aceeași perioadă, un demers confidențial al lui Churchill, care ar fi vrut să-1 întâlnească la Viena, pentru a-1 convinge să semneze Tratatul de stat cu Austria. U.R.S.S. se va limita să ceară ca o conferință să examineze propunerile pe care le făcuse în ianuarie, la Berlin, în domeniul securității europene și pe care le completase, la 31 martie, sugerând ca Statele Unite să facă parte din sistemul european pe care U.R.S.S. voia să-1 vadă edificat, declarându-se ea însăși gata să intre în N.A.T.O. Dată fiind data la care fusese formulată, această inițiativă avusese efectul unei păcăleli de 1 aprilie, căreia, bineînțeles, nu putea să i se dea nici o urmare concretă. Dar Kremlinul nu avea să se descurajeze doar pentru atâta lucru. El va relansa, la 4 august, proiectul său de conferință europeană, cerând de astă dată ca cei patru miniștri ai afacerilor străine să se

întâlnească în august sau în septembrie pentru a o pregăti.

Credea oare guvernul sovietic că această agitație de suprafață va fi suficientă, în cele din urmă, pentru ca să fie evitată reînarmarea Germaniei sau, în lipsa acesteia, să convingă Franța să părăsească alianța atlantică ? Guvernul sovietic nu ignora, în mod evident, că una din rațiunile sprijinului dat de gaulliști încercării lui Men- des-France era că aceștia contau pe el pentru a înmormânta C.D.E. Dar, dacă acesta era raționamentul lui, eroarea sa era că nu înțelegea faptul că dreapta și cea mai mare parte a republicanilor-sociali nu obiectau atât față de apelul la soldații germani, cât, mai ales, față de punerea pe picioare a unei forțe europene, în sânul căreia armata franceză ar fi dispărut, cât și faptul că, odată C.D.E. dispărută, ei s-ar ralia, fără prea multă dificultate, unei soluții de schimb. Rămâne

de știut dacă pentru Kremlin perspectiva unei uniuni limitate a Europei occidentale, extinsă la domeniul militar, nu era mai periculoasă decât o reînarmare unilaterală a Republicii fe- •derale, care i-ar fi furnizat, cel puțin, pretextul de a menține pe termen nedefinit divizarea fostului Reich.

Neputând să-1 clintească pe Molotov, Mendăs-France (19) se va consacra fără întârziere sarcinii dificile care consta în a-i face pe colegii săi să ajungă la o înțelegere în privința unui compromis susceptibil să constituie în parlament majoritatea, pe care nu putea conta tratatul în versiunea sa originală, completată prin câteva *protocoale adiționale,* negociate nu fără dificultate de către Georges Bidault (20).

In câteva săptămâni, va fi pus la punct un nou protocol. Acceptat de către totalitatea miniștrilor „cedeiști", el va părea prea „supranațional" în ochii unor gaulliști care vor demisiona. Dar când „P.M.F." se va duce la Bruxelles (21), la 15 august, pentru a supune acest nou text miniștrilor de externe ai țărilor semnatare, el se va găsi în fața unor oameni care apreciau că el ajungea — după părerea exprimată de către Robert Schu- 165

mann (22) în „Figaro" din aceeași zi — *să golească tratatul de substanța sa.* In zadar, va sublinia el, că șapte comisii parlamentare se pronunțaseră împotriva C.D.E. și că nu exista nici cea mai mică șansă de a obține ratificarea ca atare. Adenauer (23) și Spaak (24), pe baza informațiilor furnizate de către prietenii lor din Mișcarea Republicană Populară (M.R.P.), socialiști și chiar radicali, erau convinși de contrariul ; ei abia își puteau ascunde îndoiala față de buna-credință a șefului guvernului francez.

Ambasadorul american David Bruce (25), care ducea pe culoarele conferinței o campanie fără jenă, va azvârli Săgeata Părților (26), remițând șefilor de delegații mesaje din partea lui Dulles, mesaje cerând în mod expres să se evite orice

schimbare în tratat care ar fi putut fie *să prilejuiască o amânare inacceptabilă,* fie *să aducă prejudicii serioase caracteristicilor sale supranaționale,* fie *să opereze o discriminare față de unul dintre membrii săi.* Secretarul de stat adăuga că, dacă nu se va realiza un acord la Bruxelles, Washingtonul va consulta Marea Britanie și țările care ratificaseră C.D.E. asupra mijloacelor de *a* realiza de urgență reînarmarea Germaniei [£J].

Dacă această amenințare va avea drept efect să-i îndârjească pe partenerii Franței în refuzul lor de a accepta acel compromis care ar fi salvat totul, ea nu putea decât să reducă și mai mult infima marjă de manevră de care dispunea Mendes. Eșecul conferinței era deci inevitabil și, o dată cu aceasta, acela al C.D.E., care va fi respinsă la 30 august de către Adunarea Națională, cu 319 voturi contra 264.

Moscova își va exprima satisfacția în mod zgomotos, dar nu pentru mult timp. Chiar în ziua votului, Eisenhower declarase că America *nu renunțase niciodată la ceva bun pentru ea și pentru lume* [13]. Vor fi necesare toate insistențele Londrei și asigurările de fidelitate față de Europa și față de N.A.T.O. risipite cu dărnicie de către „P.M.F." lui Adenauer și, mai apoi, lui Churchill, după

ruptura de la Bruxelles, pentru a convinge Statele Unite să nu trateze fără Franța.

La începutul lunii septembrie, în timp ce aliații făceau cunoscut sovieticilor că nu vor participa la o conferință privind securitatea europeană decât dacă U.R.S.S. accepta tratatul austriac și principiul alegerilor libere în Germania, Eden (27) va întreprinde un turneu al capitalelor celor Șase și se va înțelege cu Mendes-France ca pentru reînarmarea Germaniei să se folosească cadrul tratatului de la Bruxelles.

La sfârșitul lunii, o conferință (28) — care reunea la Londra principalii interesați, inclusiv Statele Unite și Canada — va adopta o serie de texte prevăzând restabilirea suveranității Republicii federale, aderarea sa la N.A.T.O., căruia avea să-i furnizeze 12 divizii și 1 000 de avioane, afectate în totalitate comandamentului interaliat integrat, și extinderea tratatului de la Bruxelles la Germania și Italia, modificat adecvat pentru a corespunde acestei situații. Două angajamente solemne facilitaseră în mod considerabil negocierea : acela al Marii Britanii, luat la cererea insistentă a lui Mendes, și prezentat de către Eden ca *un formidabil pas înainte*-[14] din partea unei țări care a voit întotdeauna să-și păstreze totala sa libertate de acțiune, anume acela de a-și menține în permanență pe continent forțe echivalente celor pe care le avea la data respectivă ; și acela al Bonnului, de a nu fabrica pe teritoriul său arme A.B.C. (atomice, bacteriologice și chimice).

Mai rămânea de depășit un obstacol, acela al Saar- ului (29), Franța făcând din reglementarea acestei probleme condiția *sine qua non* a consimțământului ei pentru remilitarizarea Republicii federale. La 22 octombrie 1954, după o noapte de discuții dificile la Ambasada britanică din Paris, Mendes-France și' Adenauer cădeau definitiv de acord asupra unui statut de *europenizare* a teritoriului, care urma să fie supus unui referendum. Nimeni nu putea bănui pe vremea aceea că, atunci când va avea loc, exact un an mai târziu, el va conduce la

respingerea statutului cu 67 la sută din voturi și că Parisul va sfârși prin a se ralia ideii alipirii Saar-ului la Germania.

Nimic nu mai împiedica, în orice caz, semnarea textelor negociate la Londra și completate pe diverse puncte, pentru a intra în istorie sub numele

de Acordurile de la Paris. Câteva zile mai târziu, Mendes era primit ca învingător la Washington, iar Dulles, pentru a marca dispariția bănuielilor cele mai negre pe care le avusese față de el și admirația sa față de amploarea rezultatelor pe care le obținuse, îl saluta, într-un toast cu titlul de *Superman.*

Kremlinul — care nu se așteptase probabil la o asemenea evoluție a lucrurilor — va declanșa o vie campanie pentru a convinge Parlamentul francez să împiedice această reluare, într-o altă formă, a reînarmării Germaniei. La 23 octombrie 1954, în momentul în care aliații semnau acordurile de la Paris (30), Kremlinul relansase propunerea de Conferință în patru. La 13 noiembrie 1954, el va invita 23 de state să participe la o conferință privind securitatea europeană (31), care urma să se desfășoare la 29 ale lunii, la Moscova, adică înainte de a se angaja dezbaterea problemei ratificării acordurilor în fața parlamentelor britanic și francez. Statele Unite erau invitate să trimită observatori.

Doar 8 țări, ce’.e din lagărul socialist, vor răspunde invitației (32). Conferința își va închide lucrările la 2 decembrie 1954, după ce a dat publicității un comunicat anunțând că, în cazul în care acordurile de la Paris vor intra în vigoare, U.R.S.S. și aliații săi vor lua măsurile reclamate de securitatea lor. La 10 decembrie 1954, Molotov va declara că ratificarea ar face inutile convorbiri în problema germană sau în problema austriacă. în fine, prin note din 16 și 20 decembrie 1954, Kremlinul va preveni Franța (33) și Marea Britanie (34) că ratificarea va antrena în mod automat anularea pactelor bilaterale de asistență încheiate în timpul războiului.

Deși comuniștii francezi, care susținuseră la începuturile sale experiența Mendes-France, se vor

lansa în- tr-o ofensivă necruţătoare contra acordurilor de la Paris,, primul-ministru francez va rămâne insensibil atât la ameninţări, cât şi la reproşuri. Luând cuvântul la 22 noiembrie 1954 în faţa Adunării Generale a Naţiunilor Unite, el va respinge categoric orice idee de negociere asupra securităţii europene înainte de ratificare. în schimb, el va propune o Conferinţă Est-Vest, pentru luna mai 1955, după această ratificare, şi va sugera ca aceasta să examineze posibilitatea unui schimb de garanţii între Uniunea Europei Occidentale (U.E.O.), căreia acordurile îi dăduseră naştere, şi un organism analog care s-ar fi putut să fie creat în Est. Autor al unui plan de control al armamentelor — destinat să limiteze reînar- marea Germaniei — încorporat, în ciuda scepticismului, dacă nu a ostilităţii majorităţii semnatarilor, în acordurile de la Paris, ,,P.M.F.“ spera să-1 poată extinde la an-? samblul armamentelor europene, atât în Est, cât şi în Vest. Ideea avea să fie reluată foarte adesea după aceea, dar, până în prezent, fără succes.

în Franţa subzistau totuşi numeroase ezitări în privinţa acordurilor de la Paris. Alianţei naţionaliştilor, socialiştilor de stânga şi comuniştilor, care făcuse să eşueze C.D.E., i se substituia o alta, aceea a aceloraşi comunişti şi socialişti de stânga şi a aripii celei mai convinse a integraţioniştilor europeni, care reproşa noilor acorduri că sunt de natură să conducă la renaşterea militarismului german, pe care C.D.E. avusese dorinţa să-1 prevină. La 23 decembrie 1954, această coaliţie va respinge, cu 280 de voturi contra 259, articolul 1 al proiectului de lege autorizând ratificarea. Faptul va provoca o vie emoţie în capitalele aliate. Adenauer, în special, va interveni foarte stăruitor pe lângă M.R.P. în cele d.'n urmă, la 29- decembrie 1954, Mendes-France va obţine ratificarea acordurilor de către Adunarea Naţională cu 287 de vo- turi pentru faţă de 256 de voturi contra. Bidault, împreună cu alţi 51 de deputaţi republicani populari, vo- 169

tase contra, în timp ce principalii lideri „europeni[14] (Schuman, Rene Mayer, Pleven, Pinay, Paul Reynaud) se abținuseră.

Mai trebuia ca proiectul să fie adoptat de către Consiliul Republicii (35). Pentru a dezarma o opoziție din ce în ce mai virulentă, în care se reuneau nostalgicii Europei, adversarii reînarmării germane și aceia ai decolonizării progresive, căreia înțelegea să-i consacre pe viitor, la 5 ianuarie 1955, „P.M.F.“ îi va scrie lui Churchill. îi va cere să accepte propunerea de Conferință în patru, pe care o formulase în fața O.N.U. Răspunsul „bătrânului Winnie“ îi va parveni o săptămână mai târziu. Așternut pe un carton bristol, sigilat precum documentele din Evul Mediu, acesta conținea cuvinte foarte amabile la adresa șefului guvernului francez. Totuși, îl avertiza că, dacă Parisul nu va proceda la o ratificare rapidă, el, Churchill, se va simți obligat să susțină așa-zisa politică a *scaunului gol.* Altfel spus, de a nu mai consulta Franța în legătură cu marile decizii ale politicii occidentale. *Sovietele* — scria el, printre altele — *nu se lasă seduse de slăbiciune. A amesteca procedura de ratificare cu ceea ce ar putea foarte bine să-i succeadă puțin după aceea ar aduce atingere atât fermității, cât și concilierii. Cu cât mai curând vom putea obține ratificarea noastră unanimă, cu atât mai curând va putea avea loc o Conferință în patru la nivelul cel mai înalt*[15]. Nu recursese întotdeauna la asemenea formulări. Dar cursul evenimentelor avea să-i dea dreptate.

Această scrisoare avea să fie unul dintre ultimele acte ale primului-ministru, care — învins de boală — va trebui să cedeze, la 5 aprilie 1955, fotoliul său lui Anthony Eden (36), fără a-și fi realizat marele său vis de a merge la Moscova, pentru a îngropa securea războiului, în numele Occidentului, cu moștenitorii, la timp potoliți, ai unei revoluții pe care încercase cândva să o înăbușe în fașă. Intre timp, Pierre Mendes-France avea să fie răsturnat de către Adunarea Națională

(37), la 6 februarie 1955, în cursul unei ședințe care avea toate

aparențele unei execuții. Era o adevărată fericire că fusese găsit pentru a înfrunta nodurile gordiene în fața cărora regimul dăduse înapoi până atunci. Odată tăiate aceste noduri, nu mai era nevoie de el. Devenea chiar periculos, în măsura în care se pregătea — după ce acordase autonomie Tunisiei — să înfrunte problema colonială, a cărei urgență era în mare măsură subliniată de izbucnirea revoluției algeriene, în noiembrie 1954. Ani de-a rândul va trebui să joace rolul de țap ispășitor și să mediteze la inconsecvența și ingratitudinea mulțimilor.

Edgar Faure, care îi va succeda, își va lua ca ministru de externe pe Antoine Pinay (38), care se abținuse cu ocazia dezbaterii din Adunarea Națională asupra ratificării acordurilor de la Paris. Această atitudine nu îl va împiedica ca, odată instalat la Quai d'Orsay, să uzeze de influența sa pentru a-i convinge pe senatori să le ratifice la rândul lor. Dezbaterea se va deschide la 23 martie 1955, în indiferența sau în resemnarea generale. Nu se strânseseră nici măcar o sută de protestatari în fața Palatului Luxembourg (39) când, la 27 martie, cu 184 de voturi pentru, 110 contra, Consiliul Republicii va da acordurilor asentimentul său, ceea ce avea să permită intrarea lor în vigoare. In aceeași zi, în Parc des Princes, 50 000 de persoane asistau la meciul care opunea Franța și Țara Galilor în finala Cupei mondiale la rugbi. Compararea acestor două cifre dă o măsură destul de exactă a atitudinii opiniei publice.

Era astfel deschisă calea relansării integrării europene. La 3 iunie, la Messina (40), miniștrii de externe ai celor șase hotărau *să urmărească realizarea unei Europe unite prin dezvoltarea instituțiilor comune, fuziunea progresivă a economiilor naționale, crearea unei piețe comune și armonizarea progresivă a politicilor lor sociale*

[1G]. In consecință, la 25 martie 1957, după foarte lungi negocieri, vor fi semnate la Roma cele două tratate (41) instituind, între Franța, Republica federală, Italia, Belgia, Olanda, Luxemburg, o *Comunitate Economică Europeană* (C.E.E.) și o *Comunitate Europeană a Energiei Atomice*

(Euratom), elemente esențiale ale consolidării economiei occidentale și ale „ancorării" Germaniei în Occident.

U.R.S.S. nu va întârzia să tragă învățăminte din ratificarea acordurilor de la Paris. Așa cum lăsase să se prevadă, ea va denunța, la 7 mai 1955, tratatele sale cu Anglia și cu Franța ; ea va crea, la 14 mai 1955, la Varșovia (42), o organizație, prezentată drept replică a Pactului Atlantic, dar care, în realitate, nu adăuga mare lucru caracterului deja foarte „integrat" al sistemului de alianțe create de pe timpul lui Stalin sub riguroasă supraveghere a comandamentului sovietic.

într-o anume problemă, totuși, Kremlinul avea să se îndepărteze de linia pe care o stabilise. La 10 decembrie 1954, după cum s-a văzut, Molotov declarase că ratificarea acordurilor de la Paris ar face inutilă orice negociere nu numai în privința problemei germane, ci și în privința problemei austriece. Or, Tratatul de stat cu Austria, în legătură cu care cei Patru discutau în zadar de zece ani, avea să fie semnat la Viena, la 15 mai 1955, la exact zece zile după începutul reînarmării germane.

Primul semn al cotiturii sovietice avea să coincidă cu înlocuirea lui Gheorghi Malenkov — care-și recunoscuse public „lipsa de experiență" [17] — prin mareșalul Bulganin (43), la 8 februarie 1955, în fruntea guvernului sovietic. îndepărtarea celui care fusese cel mai apropiat colaborator al lui Stalin se situează în mod evident în procesul luptei

răbdătoare angajate de către Hrușciov pentru a-și asigura puterea în întregime. Este sigur că unul clin argumentele folosite contra a fost prea marea sa moliciune, defetismul său față de occidentali, teama sa exagerată de un război, despre care declarase, cu un an mai devreme, că ar antrena ruina întregii civilizații. Nikita Sergheevici avea să spună, mult mai târziu, că Malenkov, la fel ca și Beria, făcuse *în primele zile de după moartea lui Stalin... propunerea provocatoare de a lichida ca stat socialist Republica Democrată Germană* [18]. Era acesta gata, în momentul dizgrației, să o reînno-

iască ? Este frapant să se constate că, la 6 februarie 1955, adică cu 48 de ore înainte, o reuniune ținută la Varșovia pentru „soluționarea pașnică a problemei germane" și la care participau, între alții, din partea sovietică, scriitorii Korneiciuk (44) și Ehrenburg (45), membri, și unul și altul, ai Sovietului Suprem, și unul dintre principalii redactori ai „Pravdei", Iurii Jukov sugera *unificarea Germaniei prin alegeri libere și controlate care să fie realizate pe baza unei legi electorale garantând toate libertățile democratice, așa cum prevedea planul propus la Berlin* (anul precedent) *de către Anthony Eden* [19].

Agitația provocată de căderea, aproape simultană, a lui Mendes-France și a lui Malenkov explică fără îndoială că opinia publică in Occident nu a acordat prea mare atenție acestui text. Ceea ce este mai puțin de înțeles este absența reacției cancelariilor diplomatice ; presiunea americană pentru reînarmarea Republicii federale ar putea fi la origmea tăcerii lor. Cu greu poți să-ți refuzi impresia că, probabil, în acel moment s-a pierdut o ocazie unică de ieșire de-a binelea din războiul rece. în orice caz, este puțin de crezut că reprezentanții ruși la Varșovia s-ar fii angajat astfel, dacă n-ar fi fost autorizați, ceea ce te face să te gândești că, în sânul instanțelor supreme ale

U.R.S.S. avuseseră loc, în acea perioadă, o dezbatere vie asupra Germaniei.

Desigur, atât înainte, cât și după retragerea lui Malenkov, Molotov păstra conducerea politicii externe sovietice. Iar acesta nu permitea o reconsiderare. Dacă — Hrușciov *dixit* — acesta se opusese din toate forțele sale încheierii unui tratat cu Austr a, tot el este acela care, într-un discurs pronunțat la câteva ore după promovarea **lui** Bulganin, va anunța concesiile care aveau să-1 facă posibil. Pentru prima dată el avea să admită, într-adevăr, **că** trupele aliate ar putea evacua Austria înaintea semnării (46) tratatului de pace german, dacă puteau fi obți**nute** *garanții adecvate* împotriva semnării unui nou *Anschluss* 2°.

întrucât, în același discurs, el afirma că ratificarea acordurilor de la Paris *ar crea un grav pericol de a fi martorii unui nou Anschluss care, in consecință, ar amenința independența Austriei,* se va conchide, în general, de partea occidentală, că prima dintre *garanțiile adecvate* menționate era însăși neratificarea acestor acorduri.[20] Foarte repede totuși, ministrul sovietic avea să propună cabinetului de la Viena convorbiri pentru explorarea șanselor unui acord. La 11 aprilie 1955, cancelarul Raab (47) sosea la Moscova (48). Trei zile mai tîrziu, se va realiza un acord complet. U.R.S.S. accepta proiectul de tratat pus la punct de către adjuncți și pe care Moscova îl respinsese în 1949. Austria se obliga să facă o politică *in afara oricărei alianțe* militare (Bundnisfrei), inspirată de aceea a Elveției și Suediei. Soarta „bunurilor germane[14] era reglementată prin prevederi detaliate. Și astfel, la 15 mai 1955, Foster Dulles, Molotov, Pinay, Macmillan (49) — devenit ministru de externe după numirea lui Eden în fruntea guvernului englez — și Leopold Fig), șeful diplomației austriece, își puneau semnătura pe documentul

care, la 17 ani după Anschluss, reda în fine libertatea patriei lui Mozart. Trei luni mai târziu, pe teritoriul național nu se mai afla nici un soldat străin. Era pentru prima oară, de la evacuarea Azerbaidjanului iranian, la începutul anului 1946, că trupele sovietice se retrăgeau dintr-un teritoriu ocupat. Tratatul — care n-a împiedicat Austria, deja membră a O.C.D.E., să-și manifeste adeziunea la principiile democrației occidentale și să intre în Consiliul Europei și în zona europeană a liberului schimb și să negocieze asocierea sa la Piața Comună — a fost respectat de atunci cu scrupulozitate de către cei patru semnatari.

întrucât Kremlinul s-a ferit să precizeze rațiunile unei schimbări, pe care n-a recunoscut-o, de altfel, niciodată, ne vedem obligați să ne limităm la ipoteze.

Oricum ar fi, era prea târziu, pentru a împiedica ratificarea acordurilor de la Paris. Dar, U.R.S.S. căuta, fără îndoială, cel puțin, să le limiteze efectele, atât militare, cât și politice. Dacă ocuparea Austriei ar fi durat, occi-

dentalii ar fi putut fi tentați să încorporeze zonele lor de ocupație în sistemul atlantic, adică în acela al U.E.O. și chiar, cine știe, să accepte anexarea lor la Republica federală. Neutralizarea nu numai că prevenea aceste pericole, dar introducea în sistemul militar aliat, între Bavaria și Veneția, un element de discontinuitate care ar fi avut drept efect alungirea sensibilă a liniilor sale de comunicație.

Decepționați în speranța lor de a vedea Franța împiedicând reînarmarea Germaniei, rușii încercau, de asemenea, poate, etalând cartea austriacă, să momească poporul german cu posibilitatea de a-și redobândi libertatea, cu condiția ca guvernul său să accepte, la fel ca acela de la Viena, neutralitatea permanentă, și chiar să convingă pe marii aliați că atmosfera internațională se destinsese intr-atât încât era într-adevăr inutil de a mai face să staționeze divizii pe

teritoriul inamicului de ieri.

La 18 aprilie 1955, adică patru zile după acordul între cancelarul Raab și guvernul sovietic, Radio Moscova declara : *Dacă Bonnul urmează exemplul austriac, Germania ca națiune ar* fi *în mod durabil câștigată pentru cauza păcii mondiale.* Molotov propunea occidentalilor o reuniune în patru, consacrată în principal problemei germane. „Tăgliche Rundschau[14], organ al comandamentului sovietic din R.D.G., scria : *Calea Austriei poate deveni și aceea a Germaniei.* In Berlinul răsăritean avea să sosească o nouă echipă de diplomați ruși, avându-1 în frunte pe Iliciov (50), care condusese din partea U.R.S.S. negocierile privind tratatul austriac. La 4 iunie, guvernul de la Pankow (51) proceda la o reducere importantă a taxelor exorbitante stabilite la 30 martie anul precedent pentru vehiculele vest-germane intrând în Berlin. La data de 7 iunie, Kremlinul va transmite dr. Adenauer invitația de a veni la Moscova cât mai curând posibil, pentru ca să studieze cu liderii sovietici mijloacele de a normaliza relațiile dintre cele două țări.

Dar pentru ca o „soluție austriacă[11] să fie posibilă în ceea ce privește Germania, ar fi trebuit ca aceasta să fie pusă în situația în care se afla Austria înaintea încheierii

tratatului de stat, adică să fie lăsată să își desemneze în mod democratic un guvern, care ar fi negociat cu alia- ții condițiile de pace. în cazul Germaniei, o asemenea formulă ar fi condus, nu există nici o îndoială, la dispariția regimului comunist din zona răsăriteană. Neacceptând abandonarea acestui gaj esențial, Kremlinul cerea occidentalilor să renunțe la al lor, și anume la prezența trupelor acestora pe teritoriul Republicii federale și la participarea, economică și militară, a acesteia la efortul comun. Tentativa era sortită

eșecului. Opinia publică germană va înțelege acest lucru foarte bine, neacordând apelurilor U.R.S.S. în favoarea unei „soluții austriace“ decât o foarte mică atenție.

Moscova avea să fie mai norocoasă în eforturile sale de a prezenta semnarea tratatului austriac ca un gest de bunăvoință de natură să însănătoșească considerabil climatul internațional, la doi ani după armistițiul coreean și la un an după armistițiul din Indochina.

Cu ocazia întâlnirii de la Viena, prilejuită de semnarea tratatului de stat, miniștrii de externe ai celor Patru recunoscuseră utilitatea unei conferințe Est-Vest la nivelul cel mai înalt. Aceasta se va deschide la 18 iulie 1955, la Geneva (52), în prezența unui mare număr de diplomați și de ziariști. Pentru a accentua impresia de destindere, partea sovietică procedase la noi acte : reconciliere cu Iugoslavia (53), deschiderea convorbirilor privind normalizarea relațiilor cu Japonia (54), exprimarea de regrete față de Statele Unite pentru un incident aerian survenit deasupra Mării Behring etc.

Occidentalii, totuși, nu își făceau prea multe iluzii în privința șanselor de reușită ale unei întâlniri, a cărei durată era limitată — date fiind obligațiile președintelui Statelor Unite — la maximum o săptămână. în ?e-l privește, Ike avea de gând să profite de aceasta pentru *a discerne dacă sovieticii aveau într-adevăr intenția de a proceda la o schimbare tactică care putea semnifica, cel puțin pentru câțiva ani, o veritabilă destindere* [21]. Cât îl 176

---

privește pe Eden, dacă e să dăm credit *Memoriilor* sale, el asocia acestei întâlniri la cel mai înalt nivel — care trebuia să fie, după părerea sa, prima dintr-o serie — un dublu scop : *să se obțină reunificarea Germaniei și să li se dea rușilor toate garanțiile posibile că aceasta nu va reprezenta o amenințare*

pentru ei[22]. în acest spirit, el va supune colegilor săi un proiect vizând încheierea unui pact european de securitate, incluzând crearea unei zone demilitarizate reduse de ambele părți ale cortinei de fier și o limitare controlată a armamentelor Germaniei și a vecinilor săi. Edgar Faure, care dorea să creadă în depășirea progresivă a blocurilor prin dezvoltarea Națiunilor Unite, va propune în numele Franței — și contra părerii colegilor săi occidentali — o reducere generală cu l'Vo a bugetelor destinate înarmării. Propunând și el un. pact de securitate, la care ar fi acceptat participarea Statelor Unite, Bulganin nu își ascundea dorința de a obține plecarea trupelor străine din Europa și recunoașterea celor două state germane. Asta însemna să le ceri încă o dată occidentalilor să-și modifice complet politica lor.

Rușii își vor da osteneala, în afara cadrului ședințelor, să-și prezinte poziția colegilor. Pentru aceasta, a fost scoasă de la naftalină o mare personalitate, mareșalul Jukov. învingătorul de la Berlin — pe care Stalin, temător că popularitatea acestuia îl va pune în umbră, îl îndepărtase într-o garnizoană obscură — tocmai fusese numit ministru al apărării naționale. La sfârșitul războiului, el stabilise cu Ike bune relații personale și îi adresase în primăvară mai multe mesaje. Mulți observatori gândeau în consecință că noii conducători de la Kremlin contau pe el pentru a redeschide dialogul cu Washingtonul. Eisenhower îl va invita într-adevăr la un dineu într-un cadru foarte restrâns; avea să se aleagă, după cum va scrie în *Memoriile sale,* doar cu o *lecție de pisălogeală.* Vechiul său prieten îi va părea *deprimat, temător, fără nici o libertate de expresie* [23]. Bulganin, oficial șeful delegației, părea mai liber în mișcă-

rile sale. El este acela care-i va mărturisi lui Eden,

în cursul unui dineu : *ne este absolut imposibil să ne întoarcem la Moscova după ce vom fi acceptat reunificarea Germaniei. Poporul sovietic ar spune că Stalin n-ar fi acceptat niciodată așa ceva*

Toată lumea se întreba în acea perioadă cine era „patronul" acestui personaj cu barbișon, a cărui privire ciudat de fixă contrazicea alura sa de vilegiaturist pașnic sau al lui Nikita Hrușciov, clocotitorul prim-secretar al partidului, care nu-și va ascunde dezamăgirea — cu ocazia fotografiei finale ‘— de a fi fost exclus din grupul celor Patru Mari. Un curios incident avea să facă să explodeze adevărul.

La 21 iulie 1955, în plină ședință, Eisenhower va arunca pe masă „bomba* pe care i-o pregătiseră specialiștii săi in „război psihologic* : Nelson Rockefeller (55), viitorul guvernator al statului New York, și Harold Stassen (56). Reamintind că în planurile pe care le supuse- seră de mai mulți ani comitetelor de dezarmare ale O.N.U., atât Estul, cât și Vestul recunoscuseră necesitatea unui control al măsurilor care puteau fi adoptate, fără a ajunge însă să se înțeleagă asupra modalităților acestui control, el va sugera ca U.R.S.S. și Statele Unite să afecteze un număr stabilit de avioane supravegherii instalațiilor militare respective. Simplitatea acestui plan al *cerurilor deschise* a înflăcărat imaginațiile și se punea problema dacă U.R.S.S. nu avea să-1 accepte.

După ce l-a ascultat pe Ike, Bulganin nu va ezita, intr-adevăr să declare că propunerea acestuia părea să prezinte o *valoare reală* și că guvernul său o va studia *în profunzime și cu bunăvoință*

Câteva clipe mai târziu va fi obligat s-o lase mai moale. O dată cu întreruperea ședinței plenare, în momentul în care delegații se îndreptau spre bar, Hrușciov se va apropia de Eisenhower. *Nu sunt de acord cu președintele nostru,* îi va spune el surâzând. Dar *tonul vocii sale era al unui om care glumește,* avea să scrie fostul șef al Casei Alte ; *în clipa aceea am înțeles cine era pa-* **178**

tronul delegației sovietice [25]. Toate eforturile desfășurate ulterior pentru a-1 convinge pe primul secretar de avantajele proiectului american vor fi zadarnice. Dacă era să-i dai crezare, acesta nu avea alt scop decât de a legaliza și de a intensifica spionajul contra U.R.S.S.

Eșecul întâlnirii la cel mai înalt nivel era din acel moment de necontestat. Dar opinia publică mondială își pusese prea multe speranțe într-o asemenea întâlnire pentru a o putea dezamăgi printr-o ruptură a cărei responsabilitate va fi aruncată repede de către propaganda sovietică asupra occidentalilor. După violente discuții, cei Patru vor reuși să se pună de acord asupra directivelor comune încredințate miniștrilor lor de externe, cărora le cereau să reia discuțiile în toamnă. Documentul conținea mai ales fraze frumoase privind necesitatea limitării armamentelor și în legătură cu dezvoltarea contactelor între Est și Vest. Dar Statele Unite își condiționaseră semnătura pe acest document de introducerea unei fraze privind reunificarea Germaniei pe calea alegerilor libere. Rușii vor judeca că merita sacrificiul și, în cele din urmă, vor accepta următoarea redactare : *Șefii de guvern, conștienți de responsabilitatea lor comună în ceea ce privește reglementarea problemei germane și reunificarea Germaniei, au convenit că reglementarea problemei germane și reunificarea Germaniei pe calea alegerilor libere se vor realiza conform intereselor naționale ale poporului german și în in teresul securității Europei*[26].

Odată pus pe hârtie, acest text constituia un triplu succes pentru occidentali, care aveau adesea să se prevaleze mai târziu de el : rușii acceptau să vorbească de reunificare atunci când ei declaraseră în mai multe rânduri că ratificarea acortiurilor de la Paris făceau orice discuție în acest sens inutilă ; ei recunoșteau ,.responsabilitatea comună* a celor Patru în această problemă, cu toate că nu încetaseră să susțină că reunificarea era exclusiv problema germanilor, reprezentați de cele două guverne ale lor ; în fine, aceștia admiteau că această reunificare trebuia să

rezulte din „alegeri libere*.

Nimeni nu-și putea face iluzii asupra importanței acestei formule. Oprindu-se la întoarcere în Berlinul de răsărit, în tovărășia lui Bulganin, Hrușciov își va exprima cu cea mai mare seninătate convingerea că *clasa muncitoare din R.D.G. nu va permite niciodată să se renunțe la toate realizările politice și sociale, să se renunțe la toate reformele sale democratice*[27]. Bulganin va adăuga, la 6 august 1955, în fața Sovietului Suprem : *Va trebui să se țină neapărat seama de situația din Germania, unde, în cursul ultimilor zece ani, au apărut două state germane* [28].

In aceste condiții, va reieși rapid că principalii beneficiari ai conferinței erau sovieticii, care elogiau pe întrecute „spiritul Genevei", în scopul manifest de a convinge populațiile țărilor .satelite lor că trebuiau să abandoneze orice speranță de independență. Dacă, într-adevăr, la începutul conferinței, Ike plasase un mic cuplet privind „națiunile aservite", el nu insistase atunci când, așa cum se putea aștepta, Bulganin reacționase fulminant contra acestei ingerințe în treburile interne ale interesaților și refuzase în mod categoric înscrierea acestei chestiuni pe ordinea de zi. Fotografia celor Patru Mari, așezați unul lângă celălalt, stând la taclale și surâzând ca vechi prieteni, va fi răspândită din plin dincolo de cortina de fier, ca dovadă că occidentalii renunțaseră definitiv să pună în cauză *statu-quo-ul,* altfel spus, scindarea Europei.

Luna august va aduce și alte câteva semne de destindere : deschiderea convorbirilor sino-americane (57), la nivelul de ambasadori, la Geneva, privind repatrierea civililor doritori să revină în patria de origine, ca și asupra „altor câtorva probleme de ordin practic" ; restituirea de către Rusia a bazei navale de la Porkkala (58)

Finlandei ; reducerea cu 600 000 de oameni a efectivelor Armatei roșii (59), a căror utilitate, la ora bombei cu hidrogen, scăzuse puternic ; schimb de delegații agricole între U.R.S.S. și Statele Unite. Guvernul sovietic își luase locul său la conferința internațională privind utilizarea 180

energiei atomice în scopuri pașnice, convocată la inițiativa Washingtonului. Războiul undelor aproape încetase.

Dar Eisenhower, iritat de modul în care rușii exploatau „spiritul Genevei[11], va declara, la 24 august 1955, la Philadelphia, că nu putea să existe o adevărată pace pe baza unui *statu-quo* în care ființe umane erau persecutate pe scară largă. Vicepreședintele Nixon (60), apoi Foster Dulles vor condamna cu putere în zilele următoare divizarea Germaniei.

Tocmai într-un asemenea moment, la 9 septembrie 1955, Adenauer va sosi la Moscova (61). Oricâtă neîncredere avea față de U.R.S.S., el nu îndrăznise să refuze invitația. Nu trebuia să le ofere adversarilor săi motive pentru a-1 acuza că neglijează o șansă de a ameliora soarta locuitorilor din R.D.G. și de a obține reîntoarcerea miilor de prizonieri de război pe care sovieticii, în ciuda tăgăduielilor lor, se presupunea că îi rețineau.

El va fi primit cu amabilitate și instalat într-o vilă care aparținuse lui Gorki. Dar gazdele sale se vor arăta grăbite, iar atunci când vor evoca suferințele pe care Germania le adusese țării lor, se vor exprima cu o brutală sinceritate. Hrușciov a ținut să-i spună că, aderând la N.A.T.O., *Republica federală închisese calea unei soluționări a problemei germane în viitorul apropiat™* și că, în ceea ce îl privește, va face tot posibilul să împiedice reunificarea, dacă aceasta avea să conducă la intrarea întregii Germanii în Pactul Atlantic, ceea ce ar fi fost total împotriva intereselor poporului rus. Cum, după părerea sa, era prea târziu pentru a se pune în discuție aderarea R.F.G. la pact, el

propunea — *pentru a ține cont de realități — să se stabilească relații diplomatice și să se procedeze la un schimb de ambasadori între Bonn și Moscova™.* Cancelarul va accepta, în schimbul promisiunii de eliberare a unui număr de prizonieri de război (62). In mod ciudat, Hrușciov insistase în cursul discuțiilor asupra problemei chineze. *China* — a spus el — *are deja 600 de milioane de locuitori, care trăiesc dintr-un pumn de orez. In fiecare an, numărul acestora crește cu*

12 milioane. Unde se va ajunge ?, adăugase el strângăn- du-și mâinile... Vă rog, ajutați-ne să ieșim din încurcătura cu China [30]. Avea să revină de două ori asupra acestui subiect în cursul întrevederilor.

Stabilirea de relații diplomatice între U.R.S.S. și R.F.G. constituia din partea acesteia din urmă un prim pas spre acceptarea divizării Germaniei, pentru că regimul din Est avea deja un ambasador la Moscova. Dar, până la începutul anului 1967, Bonnul avea să se cramponeze (63) de *doctrina Hallstein,* denumită astfel după numele secretarului de stat la Afacerile Străine, devenit mai târziu președinte al comisiei Pieței Comune, potrivit căreia recunoașterea R.D.G. de către o țară antrena în mod automat ruperea relațiilor sale diplomatice cu Republica federală. Două state, Iugoslavia și Cuba, au experimentat soliditatea acestui principiu. Bonnul a închis imediat ambasadele acestora și le-a expulzat reprezen- tanții.

în perioada călătoriei cancelarului la Moscova, „spiritul Genevei[14] începuse să-și arate fragilitatea.

Aceeași lună septembrie va fi martora câtorva încăierări determinate de votul delegației sovietice la O.N.U. pentru independența Algeriei, vot antrenând amânarea vizitei proiectate la Moscova de către Edgar Faure și Pinay, și de o dezbatere furtunoasă, în aceeași incintă, privind

reprezentarea Chinei. Dacă se va adăuga că o criză cardiacă l-a scos pe Ike din luptă timp de mai multe săptămâni, lăsându-i lui Dulles grija de a dirija singur, fără influența sa moderatoare, politica externă americană, se va înțelege că nimeni n-a îndrăznit să aștepte rezultate cu adevărat pozitive din partea conferinței celor patru miniștri de externe (64), deschisă la Geneva la 27 octombrie 1955 și convocată pentru a pune în practică directivele întâlnirii la cel mai înalt nivel din luna iulie.

Conferința va lâncezi timp de trei săptămâni pentru a nu ajunge la nimic. Nu numai că Molotov va declara, la 8 noiembrie 1955, că reunificarea Germaniei nu ar

putea constitui decât rezultatul unei „apropieri treptate* a celor două state germane, dar el va respinge majoritatea propunerilor prezentate de către occidentali în scopul dezvoltării relațiilor între cele două blocuri. *Liberul schimb al ideilor* — va afirma el, la 14 noiembrie 1955 — nu este decât o *liberă propagandă pentru război ;* U.R.S.S., care *i s-a opus în trecut, i se va opune și in viitor* [redacted]Molotov și-a pierdut între timp scaunul, dar poziția Kremlinului nu s-a modificat cu o iotă în această chestiune.

Cei Patru se vor despărți la 16 noiembrie 1955, în- tr-o atmosferă de amărăciune, care sublinia și mai mult gerul aspru genevez. Destinderea nu era în întregime moartă, întrucât roadele sale dăinuiau : armistițiile din Coreea și Indochina, tratatul austriac, schimbul de ambasadori între Bonn și Moscova. Era însă deosebit de clar că recolta era aproape culeasă. Știrea publicată, la 27 septembrie, referitoare la iun acord privind livra- rea de arme cehoslovace către Egipt vestise, de altfel, deschiderea în Orientul Mijlociu a unui nou front al războiului) rece.

Bibliografie și note

1. „Le Monde" din 27—28 decembrie 1953.
2. *Keesing's,* 14.007 C.
3. EISENHOWER, *op. cit.,* p. 534.
4. „Life" din 16 ianuarie 1956.
5. FLEMING, *op. cit.,* p. 710.
6. Sherman ADAMS, *op. cit.,* p. 82.
7. *Annee politique,* 1955, p. 386
8. EINSENHOWER, *op. cit.,* p. 550.
9. *Keesing's,* 14.181 A.
10. ROUANET, *op. cit.,* p. 236—237.
11. Pierre MENDES-FRANCE, *Sept mois et dix-sept jours,* Paris Julliard, 1955, p. 22.
12. ROUANET, op. *cit.,* p. 265—266.
13. EISENHOWER, op. cit., p. 464.
14. „Le Monde" din 1 octombrie 1954.

15. *Annee politique,* 1955, p. 682.
16. *Ibid.,* p. 718.
17. *Keesing's,* 14.033 A.
18. *Khrouchtchev et la culture.* Text integral al discursului din 8 martie 1963, Paris, Éditions Preuves, f.d., p. 47.
19. „Le Monde", din 10 și 11 februarie 1955.
20. *Keesing's,* 14.059 A.
21. EISENHOWER, op. *cit.,* p. 579.
22. EDEN, *op. cit.,* p. 325.
23. EISENHOWER, *op. cit.,* p. 599.
24. EDEN, *op. cit.,* p. 338.
25. EISENHOWER, *op. cit.,* p. 595.
26. *Annee politique,* 1955, p. 728.
27. „Neues Deutschland" din 28 august 1955.
28. Alfred GROSSER, *La Situation de l'Allemagne en 1955,* Bruxelles, Institut des relations internationales, 1955, p. 105—106.
29. Konrad ADENAUER, *Erinnerungen, 1953—1955,* in „Neues Ziircher Zeitung" din 23 octombrie 1966.
30. *Ibid-.* „Neues Ziircher Zeitung" din 27 octombrie 1966.
31. *Keesing's,* 14.537 **A,**

(1) Conferința de la Geneva s-a desfășurat în perioada 26 aprilie — 21 iulie 1954. Au participat miniștri de externe sau reprezentanți ai 19 țări (U.R.S.S., S.U.A., Anglia, Franța, R. P. Chineză, R.P.D. Coreeană, Coreea de Sud, Australia, Belgia, Canada, Columbia, Etiopia, Grecia,

Luxemburg, Olanda, Noua Ze- elandă, Tailanda, Filipine și Turcia). Pe ordinea de zi s-au aflat „restabilirea prin mijloace pașnice a unei Corei independente și unite" și problema reinstaurării păcii in Indochina *(n.tr.).*

(2) Vizita premierului Zhou Enlai în India s-a desfășurat în perioada 25—28 iunie 1954. Declarația comună adoptată cu acest prilej afirmă hotărârea celor două state de a pune la baza relațiilor lor cele cinci principii ale coexistenței pașnice *(n.tr.).*

(3) Declarația chino-birmaneză, publicată în urma vizitei premierului Zhou Enlai în Birmania, a pus accentul pe hotărârea celor două state de a așeza la baza relațiilor dintre ele principiile coexistenței pașnice *(n.tr.).*

(4) Vezi voi. 2, p. 197, nota 3 *(n.tr.).*

(5) U Nu (1907) — ?), om politic birmanez, prim-ministru al Uniunii Birmane (24 iulie/1 august 1947 — 5 iunie 1956 ; 28 februarie 1957 — 26 septembrie/28 octombrie 1958 ; 4 aprilie 1960 — 2 martie 1962) *(n.tr.).*

(6) Prin acordul chino-indian, semnat la Beijing, la 29 aprilie 1954, părțile s-au angajat să pună la baza relațiilor dintre ele cele cinci principii: respectul reciproc al integrității teritoriale și al suveranității ; neagresiunea ; neintervenția în afacerile interne ; egalitatea și avantajul reciproc ; coexistența pașnică *(n.tr.).*

(7) Vezi prezentul volum, cap. 1, nota 14 *(n.tr.).*

(8) William Fife Knowland (1908— ?), publicist și om politic american, senator republican de California, lider al majorității parlamentare (1953—1955), apoi al minorității (1955—1958). Redactor șef al ziarului „Oakland Tribune" *(n.tr.).*

(9) Tratatul de securitate mutuală între S.U.A. și Taivan a fost semnat la 2 decembrie 1954 la Washington. La 8 decembrie 1954, Zhou Enlai denunță acest tratat, pe care îl consideră „nul și neavenit". La 16 decembrie 1954, Ministerul de Externe al U.R.S.S. a publicat o declarație prin care sprijină punctul de vedere al guvernului R. P. Chineze în legătură cu tratatul de securitate reciprocă dintre S.U.A. și regimul ciankaișist *(n.tr.).*

(10) Autoritățile taivaneze *(n.tr.).*

(11) John Fitzgerald Kennedy a fost senator în anii 1953— 1960 *(n.tr.).*

(12) Walter Lippmann (1899—1974), ziarist și scriitor american. In 1917 — asistent al ministrului de Război ; secretar al organi- . zației E.M. House ce a pregătit documentația pentru Conferința de Pace de la Paris (1918—1919) *(n.tr.).*

(13) S.U.A. și Republica Populară Chineză au stabilit relații diplomatice începând cu 1 ianuarie 1979 (vezi detalii voi. 2, p. 181, nota 2) *(n.tr.).*

(14) Vezi prezentul volum, cap. 1, nota (19) *(n.tr.).*

(15) Lyndon Baines Johnson (1908—1973). Om politic american. A fost senator între anii 1949—1961, vicepreședinte al S.U.A. (1961—1963) și președinte al S.U.A. (1963—1969) *(n.tr.).*

(16) Prima reuniune a țărilor afro-asiatice a avut loc la Bandung între 17 și 24 aprilie 1954. Au participat Afganistan, Arabia Saudită, Birmania, Cambodgia, Ceylon, R. P. Chineză, Ghana, Egipt, Etiopia, Filipine, India, Indonezia, Iordania, Irak, Japonia, Laos, Liban, Liberia, Libia, Nepal, Pakistan, Siria, Sudan, Tai- landa, Turcia, R. D. Vietnam, Vietnamul de Sud și Yemen. Au fost examinate probleme privind cooperarea economică, politică și culturală dintre state, dreptul popoarelor la autodeterminare și drepturile omului, dobândirea independenței de către popoarele din colonii, întărirea păcii și dezvoltarea cooperării internaționale. Declarația referitoare la măsurile în favoarea păcii și cooperării mondiale conține zece principii fundamentale ale cooperării între state : suveranitatea și integritatea teritorială a tuturor națiunilor ; respectarea drepturilor omului; neintervenția în treburile interne ale altor state; dreptul la legitimă apărare, individuală sau colectivă; refuzul de a recurge la alianțe militare

menite să servească interesele unor mari puteri ți condamnarea oricărei presiuni din partea marilor puteri ; abținerea de la folosirea forței ; reglementarea pașnică a diferendelor ; încurajarea cooperării internaționale ; respectarea justiției și a obligațiilor internaționale *(n.tr.).*

(17) Tratatul de stat cu Austria a fost semnat la 15 mai 1954, în Palatul Belvedere din Viena, de către miniștrii de externe și ambasadorii S.U.A., U.R.S.S., Marii Britanii și Franței. Prin tratat se restabilea independența și suveranitatea Austriei. Era interzisă unirea politică sau economică între Austria și Germania. Se revenea la frontierele de la 1 ianuarie 1938. Austria se obliga să respecte drepturile omului, să acorde minorităților slovenă și croată drepturi egale cu ale celorlalți cetățeni, să nu permită existența unor organizații fasciste pe teritoriul ei. Tratatul prevedea retragerea forțelor străine de ocupație din Austria la 90 de zile de la intrarea lui în vigoare, dar nu mai târziu de 31 decembrie 1955. Tratatul mai conținea diverse articole privind reglementarea problemei reparațiilor, a bunurilor germane din Austria, a proprietăților Națiunilor Unite etc. etc. Tratatul a fost ratificat de Austria la 8 iunie, U.R.S.S. la 11 iunie, S.U.A. la 17 iunie, Marea Britanie la 6 iulie și Franța la 12 iulie. Tra- tatul a intrat în vigoare la 27 iulie 1954. Guvernele celor patru mari puteri au dat o declarație prin care se

angajează „că vor respecta statutul neutralității permanente a Austriei“ *(n.tr.).*

(18) Wengalil Krișnan Menon (1896—1974), om politic și diplomat indian. In anii 1953—1962, a condus delegațiile Indiei la sesiunile Adunării generale a O.N.U. *In.tr.).*

(19) Vezi prezentul volum, cap. 5, nota (1) *(n.tr.).*

(20) Georges Augustin Bidault (1899—1983). Om politic și de stat francez. In anii 1953—1954 a fost ministru de externe al Franței *(n.tr.).*

(21) Intre 19 și 21 august 1954, miniștrii de externe ai țăriloi participante la Comunitatea Defensivă Europeană au dezbătut la Bruxelles propunerea franceză de amendare a tratatului C.D.E. în sensul reducerii caracterului supranational al acesteia, înainte de a fi supus votului Adunării Naționale Franceze. Propunerea a fost respinsă de celelalte țări membre *(n.tr.).*

(22) Vezi prezentul volum, cap. 2, nota (20) *(n.tr.).*

(23) Vezi prezentul volum, cap. 2, nota (33) *(n.tr.).*

(24) Paul-Henri Spaak (1899—1972), om politic și de stat belgian, diplomat, a îndeplinit funcția de ministru de externe și al comerțului exterior al Belgiei în anii 1936—1949 (între 1940 și 1944 în guvernul belgian de la Londra) ; 1954—1957 ; 1961—1966 *4n.tr.).*

(25) David K. E. Bruce (1898—?), diplomat american. înainte de cel de-al doilea război mondial a funcționat în serviciul

strein al Departamentului de Stat (1926—1928) și a fost reprezentantul Crucii Roșii Americane în Marea Britanie (1940) ; în 1941—1945, a funcționat în cadrul O.S.S. participând la război cu graciul de colonel de aviație (1943—1945). A fost ambasadorul Statelor Unite în Franța (1949—1952), în R.F.G. (1957—1959) și în Marea Britanie (1961—1969) ; reprezentantul Statelor Unite la convorbirile de pace privind Vietnamul desfășurate la Paris (1970— 1971) *(n.tr.).*

<26) *Săgeata Părților* — vorbe spuse în treacăt la sfârșitul unii conversații sau pe punctul de plecare, lăsând interlocutorii fără posibilitate de replică ; analogie cu obiceiul părților de a-și lama săgețile și a fugi imediat *(n.tr.).*

(27) Anthony Eden, ministru de externe al Angliei, a vizitat Belgia, R.F.G., Italia și Franța pentru a discuta situația creată ■după respingerea tratatului Comunității Defensive Europene de către Franța și mijloacele prin care s-ar putea obține includerea R.F G. în sistemul de apărare occidental *(n.tr.).*

(28) După respingerea de către Adunarea

Națională a Franței a tratatului privind crearea Comunității Defensive Europene, în perioada 28 septembrie — 2 octombrie 1954, la Londra, are loc conferința miniștrilor de externe din Belgia, Canada, Franța, Halí?.. Luxemburg, Marea Britanie, Olanda, R.F.G. și S.U.A.. Actul final al conferinței cuprinde șase documente : 1) Declarația Franței, Angliei și S.U.A. prin care se angajează că vor pune capăt cât mai curând posibil regimului de ocupație în R.F.G. ; 2) o declarație privind intrarea R.F.G. și Italiei în organizația tratatului de la Bruxelles ; 3) declarațiile Angliei, Canadei și S.U.A. privind sprijinul acordat de către ele unității europene ; 4) declarația privind accesul R.F.G. în N.A.T.O. ; 5) declarația R.F.G. că se va conduce în politica externă după principiile Cartei O.N.U. ; 6) acorduri detaliate asupra punctelor menționate vor fi supuse Consiliului Nord-Atlantic. Conferința de la Londra stă la baza creării Uniunii Europei Occidentale (5 mai 1955) care urmează Uniunii Occidentale, creată prin Tratatul de la Bruxelles (17 martie 1948) *(n.tr.).*

(29) Statutul acestui teritoriu cu o suprafață de 2 567 km^2, bogat în zăcăminte, în special în cărbune, s-a schimbat de mai multe ori în ultimele patru secole, ca urmare a disputelor franco-germane. Clemenceau cere anexarea sa în 1918, dar se lovește de opoziția lui Wilson, Saar-ul urmând să fie administrat de Societatea Națiunilor pe termen de 15 ani. La expirarea acestui termen, în 1935, un plebiscit hotărăște anexarea sa la Reich. Ocupată în 1945, regiunea devine independentă din punct de vedere politic de Germania (guvern propriu), dar dependentă economic de Franța (uniunea vamală din 1948). In ciuda soluțiilor de compromis (acordurile din 1953 ; acordurile Mendâs- France-Adenauer din 1954), chestiunea Saar-ului va constitui unul dintre motivele dificultăților din raporturile franco-ger-

mane. Prin referendum, în 1955, locuitorii acestuia cer alipirea la Germania (acordurile Mollet-Adenauer din 1956). Integrarea politică a Saar-ului are loc în 1957, iar integrarea economică e definitivată în 1959. Saar-ul constituie din I960 un land al Germaniei (n.tr.).

(30)Ca urmare a Conferinței miniștrilor de externe de la Paris (19—23 octombrie 1954) s-au semnat Acordurile de la Paris privind transpunerea în viață a hotărârilor Conferinței de la Londra din 28 septembrie—3 octombrie : 1) acorduri între R.F.G., pe de o parte, Anglia, Franța și S.U.A., pe de altă parte, privind încheierea regimului de ocupație în R.F.G., restaurarea suveranității sale și relațiile între părți în noile condiții ; 2) acorduri între cele nouă puteri privind intrarea Italiei și R.F.G. în Organizația

tratatului de la Bruxelles, ce devine Uniunea Europei Occidentale ; 3) acorduri între cele 14 state membre ale N.A.T.O. privind intrarea R.F.G. în acest bloc; 4) o serie de acorduri franco-vest-germane cu privire la Saar *(n.tr.).*

(31) La 13 noiembrie 1954, guvernul sovietic a adresat tuturor țărilor europene cu care întreținea relații diplomatice, precum și S.U.A., propunerea de a participa la o conferință asupra organizării securității colective în Europa, ale cărei lucrări să înceapă la 29 noiembrie 1954 la Paris sau la Moscova. A fost, de asemenea, invitată și R. P. Chineză. Nota denunța acordurile de la Paris și Londra privind reînarmarea R.F.G. Au răspuns favorabil guvernele României (15 noiembrie), Poloniei și Cehoslovaciei (16 noiembrie), Bulgariei (17 noiembrie), Ungariei și Albaniei (18 noiembrie), R.D.G. și Finlandei (19 noiembrie), R. P. Chineze (20 noiembrie). Guvernele suedez, elvețian, iugoslav și austriac au dat varii răspunsuri (propunerea de amânare a conferinței ; condiționarea participării de un consimțământ general), care excludeau însă participarea lor efectivă la această conferință. Guvernele Marii Britanii, Franței și S.U.A. au răspuns la 29 noiembrie, condiționând ținerea unei conferințe a celor patru mari puteri sau a unei conferințe europene mai largi de îndeplinirea de către guvernul sovietic a trei condiții prealabile : 1) semnarea tratatului cu Austria; 2) clarificarea poziției sovietice privind alegerile libere în întreaga Germanie ; 3) discuții prin canalele diplomatice privind orice problemă de interes reciproc, în special privind securitatea europeană, care ar putea fi, eventual, discutate la o conferință a celor patru puteri, o conferință a miniștrilor de externe ai celor patru puteri în cazul existenței unei perspective reale de a găsi soluții ; organizarea, dacă va fi necesar, a unei conferințe a țărilor europene și a altor state interesate. La 29 noiembrie 1954, au răspuns, de asemenea, guvernele Danemarcei, Norvegiei, Belgiei, Italiei, Is- landei, Turciei și Luxemburgului, care și-au motivat refuzul cu aceleași argumente *(n.tr.).*

(32) Ca urmare a invitației guvernului sovietic, adresată la 13 noiembrie, reprezentanții Albaniei, Bulgariei, Cehoslovaciei, Poloniei, R. D. Germane, României și Ungariei, precum și uri observator al R. P. Chineze vor participa la Moscova, în perioada 29 noiembrie —2 decembrie 1954, la 6 reuniune privind problemele securității europene. Participanții au semnat o declarație în care, în final, arată că, în cazul ratificării acordurilor de la Paris, statele participante la conferință „sunt hotărâte să ia măsuri comune în domeniul organizării forțelor armate și a

comandamentelor lor, cât și alte măsuri necesare pentru întărirea capacității lor de apărare" *(n.tr.).*

(33) Guvernul sovietic trimite o notă guvernului francez în care declară că acordurile de la Paris din 23 octombrie 1954 contravin obligațiilor fundamentale asumate de Franța prin Tratatul de alianță și asistență mutuală cu U.R.S.S. din 10 decembrie 1944, iar ratificarea lor de către Franța va duce la anularea tratatului franco-sovietic *(n.tr.).*

(34) O notă similară a fost adresată de guvernul sovietic guvernului Marii Britanii, prin care se atrăgea atenția acestuia că ratificarea acordurilor de la Paris din 23 octombrie 1954 ar fi iT.i< la anularea tratatului de alianță și asistență mutuală anglo- sovietic din 26 mai 1942 *(n.tr.).*

(35) Adunarea instituită prin Constituția din octombrie 1946 (a IV-a Republică), înlocuind Senatul celei de-a III-a Republici. In raport cu Adunarea Națională, Consiliul Republicii, ai cărei membri erau aleși prin sufragiu universal, indirect, reinnoibili la fiecare trei ani, nu avea decât un rol secundar, în principal consultativ, cu toate că o reformă constituțională din decembrie 1954 i-a sporit puterile. Constituția- din 1958 (a V-a Republică) a restabilit Senatul *(n.tr.).*

(36) Sir Anthony Eden îl va înlocui pe Sir Winston Churchill în fruntea guvernului britanic, pe care îl va conduce în perioada 6 aprilie 1955—9 ianuarie 1957 *(n.tr.).*

(37) Lui Pierre Mendăs-France îi va succeda, ca prim-minis- tru, Edgar Faure (23 februarie 1955 — 23 ianuarie 1956) *(n.tr.).*

(38) Antoine Pinay, om politic francez, ministru de externe în cabinetul Edgar Faure, în perioada februarie 1955—ianuarie 1956 *(n.tr.).*

(39) Palais Luxembourg, palat din Paris situat pe malul stâng al Senei. Din 1958, a redevenit sediul Senatului *(n.tr.).*

(40) Conferința de la Messina a miniștrilor de externe ai țărilor membre ale Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (Belgia, Franța, Italia, Luxemburg, Olanda, R.F.G.) hotărăște crearea unei piețe comune, a unui fond comun de investiții, utilizarea în comun a energiei atomice, construirea unor căi de comunicații mai bune între cele șase state. în hotărârile de la Messina își are originea tratatul de la Roma (25 martie 1957) privind crearea Pieței Comune *(n.tr.).*

(41) Cele două tratate au fost semnate de către

Franța, R.F.G., Italia, Olanda, Belgia, Luxemburg. Au intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958. Prin semnarea, la 1 iunie 1972, la Bruxelles, a tratatului de aderare la C.E.E. și prin ratificarea acestuia, au mai devenit membri, de la 1 ianuarie 1973, Marea Britanie, Irlanda și Danemarca, iar Grecia de la 1 ianuarie 1981. Tratatul definea astfel scopul C.E.E. : crearea unei uniuni economice și monetare la finele unei perioade de tranziție de 12 ani, începând de la 1 ianuarie 1958, data intrării în vigoare a tratatului de la Roma, în care urma să se realizeze desființarea taxelor vamale și a restricțiilor cantitative în comerțul dintre partenerii C.E.E. ; fixarea unor tarife comune și a unei politici comerciale comune față de terți, libera circulație a forței de muncă, serviciilor și capitalurilor, stabilirea unei politici comune în domeniul agriculturii, energeticii, transporturilor etc. și crearea .unei uniuni vamale prin liberalizarea treptată a schimburilor comerciale reciproce și aplicarea unui tarif vamal comun față de terți, la 1 iulie 1968 *(n.tr.).*

(42) In perioada 11—14 mai 1955, la Varșovia, a avut loc Conferința primilor-miniștri, miniștrilor de externe și miniștrilor apărării din Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, R. D. Germană, Polonia, România, Uniunea Sovietică și Ungaria. Țările participante au încheiat un tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală pe 20 de ani. Tratatul statua o structură politică și militară supranațională : Comitetul Politic Consultativ (art 6) și Comandamentul Unit al Forțelor Armate (art. 5). Tratatul a fost ratificat de Polonia (19 mai), R.D.G. (20 mai), Cehoslovacia (24 mai), U.R.S.S. și Ungaria (25 mai), Bulgaria și Albania (28 mai), România (30 mai). Tratatul a intrat în vigoare la 5 iunie 1955. R.D.G. a aderat la Tratatul de la Varșovia la 28 ianuarie 1956 *(n.tr.).*

(43) Nikolai Aleksandrovici Bulganin, om politic și de stat sovietic, a îndeplinit funcția de președinte al Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. în perioada 8 februarie 1955 — 27 martie 1958 *(n.tr.).*

(44) Aleksandr Evdochimovici Korneiciuk (1905—1972), scriitor sovietic de origine ucraineană *(n.tr.).*

(45) Ilya Grigorievici Ehrenburg (1891—1967), prozator și ziarist sovietic *(n.tr.).*

(46) *Anschluss* (în germ. = unire, alipire). La 15 martie 1938, Germania alipește Austria. La 10 aprilie 1938, austriecii se vor pronunța în proporție de 99,73 la sută pentru alipirea Austriei la cel de-al treilea Reich (n.tr.).

(47) Julius Raab a îndeplinit funcția de cancelar al Austriei în perioada 2 aprilie 1953 — 11 aprilie 1961 *(n.tr.).*

(48) Vizita oficială a delegației guvernamentale austriece, condusă de Julius Raab, la Moscova, a avut loc în perioada 12—15

aprilie 1955. Comunicatul comun prevedea că Austria nu va participa la alianțe militare și va urma o politică de independență. U.R.S.S. se obliga să-și retragă trupele o dată cu intrarea în vigoare a tratatului de stat cu Austria, dar nu mai târziu de 31 decembrie 1955. Guvernul sovietic primea echivalentul sumei de 150 milioane dolari, în livrări de mărfuri, în contul întreprinderilor germane din zona de ocupație sovietică, care urmau să fie transferate Austriei *(n.tr.).*

(49) Harold Macmillan (1894— ?), om politic și de stat britanic, diplomat, a îndeplinit funcția de ministru de externe al Marii Britanii o perioadă de timp relativ scurtă în 1955, devenind ulterior ministru de finanțe (1955—1957) *(n.tr.).*

(50) Ivan Ivanovici Uiciov (1905—1983), diplomat sovietic a fost, de fapt, în anii 1952—1953, șeful misiunii diplomatice a U.R.S.S. în R.D.G. ; în anii 1953—1955 a fost înalt comisar, iar în anii 1955—1956, ambasador în Austria *(n.tr.).*

(51) *Pankow* — cartier situat în partea de nord a Berlinului de Est, pe malul râului Panke, afluent al râului Spree. Sediul guvernului R.D.G. *(n.tr.).*

(52) Conferința la nivel înalt a șefilor de stat din U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie și Franța, desfășurată la Geneva între 18— 23 iulie 1955, a reunit pe Nikolai Bulganin, Dwight Eisenhower, Sir Anthony Eden și Edgar Faure. Pe ordinea de zi au fost incluse : problema germană : securitatea europeană ; dezarmarea ; dezvoltarea contactelor Est-Vest. în final șefii de guvern au dat directive miniștrilor de externe să se întâlnească la Geneva în octombrie, același an, pentru continuarea discuțiilor, în spiritul concluziilor formulate de șefii de guvern în cadrul Conferinței. Directivele către miniștrii de externe prevăd : 1) securitatea europeană și unificarea Germaniei sunt legate între ele ; 2) analiza propunerilor vizând scuritatea în Europa (un pact de securitate care să acopere întregul continent sau doar o parte a lui, care să conțină obligația pentru statele participante de a nu recurge la forță și de a refuza orice ajutor vreunui agresor; crearea unei zone între Est și Vest în care armele să fie amplasate numai prin acord mutual) ; 3) reunificarea Germaniei prin alegeri libere să se facă în conformitate cu interesele germane și ale securității europene ; 4) în problemele dezarmării, cele patru mari puteri au subliniat necesitatea creării unui sistem de control și reducerea tuturor armamentelor și forțelor armate și au hotărât să conlucreze pentru elaborarea unui sistem de dezarmare acceptabil în cadrul O.N.U. : 5) în problema contactelor Est-Vest s-a recomandat miniștrilor de externe să examineze măsurile care să ducă la o înlăturare treptată a barierelor ce împiedică contactul liber și comerțul între popoare, pe

baze reciproc avantajoase *(n.tr.).*

(53) Vezi prezentul volum, cap. 4, nota (14) (n.tr.).

(54) La 25 februarie 1955, guvernul sovietic a propus guvernului japonez începerea de convorbiri în vederea normalizării relațiilor dintre cele două țări. La 4 februarie 1955, cabinetul japonez a acceptat propunerea sovietică. Tratativele au avut loc între 13 și 19 octombrie 1956 la Moscova și s-a realizat un acord consemnat în declarația comună a U.R.S.S. și Japoniei, semnată la 19 octombrie 1956. Aceasta prevedea : încetarea stării de război între cele două țări, din ziua intrării în vigoare a Declarației comune ; restabilirea relațiilor diplomatice și consulare între cele două părți ; U.R.S.S. și Japonia confirmau că în relațiile lor se vor conduce după principiile Cartei O.N.U. ; U.R.S.S. renunță la reparațiile de război față de Japonia ; U.R.S.S. și Japonia se angajau să continue negocierile pentru încheierea unui tratat de pace și, o dată cu intrarea în vigoare a unui asemenea tratat, Uniunea Sovietică era de acord să restituie Japoniei insulele Habomai și Sikotan *(n.tr.).*

(55) Nelson Aldrich Rockefeller (1908—1979), om politic american. In anii 1954—1955 a îndeplinit funcția de asistent special al președintelui S.U.A. ; a devenit guvernator al New York-ului în 1959 *(n.tr.).*

(56) Harold E. Stassen (1907— ?), jurist și om politic american. In anii 1955—1958 a ocupat funcția de asistent special (cu rang de ministru) al președintelui pentru problemele dezarmării *(n.tr.).*

(57) Convorbirile se vor desfășura la Geneva în perioada 1 august—14 septembrie 1955. La 10 septembrie 1954, s-a semnat un acord ce prevedea întoarcerea în țara lor a cetățenilor chinezi sau americani aflați în S.U.A. și, respectiv, în R. P. Chineză. Partea americană a respins, la 14 septembrie 1955, propunerea delegației chineze de *a se* ridica barierele tarifare americane și a unei întâlniri chino-americane la nivel înalt, considerând-o pe aceasta din urmă prematură *(n.tr.).*

(58) Baza de la Porkkala-Udd a fost restituită de către U.R.S.S. la 10 septembrie 1955 *(n.tr.).*

(59) Anunțul a fost făcut de către U.R.S.S. la 13 august 1955 *(n.tr.).*

(60) Vezi prezentul volum, cap. 5, nota (9) *(n.tr.).*

(61) Vizita lui Konrad Adenauer în U.R.S.S. s-a desfășurat în perioada 9—13 septembrie 1955. In urma convorbirilor cu conducătorii de partid și de stat sovietici s-a hotărât stabilirea de relații diplomatice între U.R.S.S. și R.F.G. la nivel de ambasadă (13 septembrie 1955). La 14 septembrie 1955, la o conferință de presă, cancelarul R.F.G. a anunțat că a adresat primuiui-minis- tru al

U.R.S.S. o scrisoare în care arăta: a) stabilirea relațiilor diplomatice nu înseamnă o modificare a punctului de vedere german că soluționarea problemei frontierelor germane trebuie să se facă la o conferință de pace ; b) guvernul federal este sin-

gurul guvern legal al Germaniei. Ca răspuns, guvernul U.R.S.S. a publicat, la 15 septembrie 1955, o declarație în care arată că socotește frontierele germane drept definitive, R.F.G. și R.D.G. fiind două state distincte, independente și suverane *(n.tr.).*

(62) Guvernul sovietic s-a angajat să trateze cu R.D.G. și cu R.F.G. problema eliberării a 9 626 de germani, condamnați în U.R.S.S. la închisoare pe diferite termene *(n.tr.).*

(63) România a stabilit relații diplomatice cu R.F.G. la nivel de ambasadă la 31 ianuarie 1967. Acordul în acest sens a fost convenit cu ocazia vizitei ministrului de externe român, Corneliu Mănescu, în R.F.G. (30 ianuarie — 3 februarie 1967) *(n.tr.).*

(64) Conferința miniștrilor de externe ai Marii Britanii, Franței, S.U.A. și U.R.S.S. (H. Macmillan, A. Pinay, J. F. Dulles și V. M. Molotov) a avut loc la Geneva în perioada 27 octombrie — 16 noiembrie 1955. Au fost discutate problemele convenite la conferința la nivel înalt din iulie 1955 : a) securitatea europeană și unificarea Germaniei; b) dezarmarea ; c) contactele Est-Vest. U.R.S.S. a propus încheierea unui tratat general de securitate colectivă pe 5 ani, cu participarea țărilor europene și a S.U.A., dizolvarea N.A.T.O. și a U.E.O. și a Tratatului de la Varșovia ; crearea unui Consiliu pe întreaga Germanie din reprezentanți ai R.D.G. și ai R.F.G. Puterile occidentale au propus un pact de garanții speciale și reunificarea Germaniei pe baza alegerilor libere. In problema dezarmării, propunerea sovietică prevedea reducerea forțelor armate și a armamentului convențional, interzicerea armelor atomice și cu hidrogen ; o declarație a statelor posesoare de arme nucleare că nu le vor folosi împotriva altor state. In același domeniu al dezarmării statele occidentale au prezentat un proiect care preconiza renunțarea la folosirea armei atomice ; instituirea unui sistem de inspecție și de control internațional ; limitarea și reducerea armamentelor. La al treilea punct, guvernul sovietic a propus dezvoltarea comerțului internațional, a relațiilor științifice, a cooperării economice, dezvoltarea turismului ș.a. Puterile occidentale au propus liberul schimb al informațiilor, schimbul de cărți și publicații, filme, expoziții, studenți. Conferința s-a încheiat fără nici un rezultat, punctele de vedere ale celor două părți neputând fi conciliate *(n.tr.).*

7.

BARAJ PE NISIP

Dintre toate popoarele, arabii sunt cei mai puțin dispuși să accepte subordonarea.

IBN—HALDUN (1)
(Prolegomene, Cartea I — cca 1375)

Coloană vertebrală pentru două mări și trei continente, pepinieră a profeților și |a războinicilor, Orientul nu a încetat, din antichitate, să-i tenteze pe cuceritori. Fascinației 'tradiționale a spațiilor sale fără limite și a bogățiilor sale fabuloase, epoca contemporană i-a adăugat și pofte nemăsurate mult mai lumești. Străpungând istmul Suez, în 1869, Lesseps (2) a făcut din el o etapă în drumul spre Indii. Făcând să țâșnească pentru prima dată petrol din pământ persan, în 1908, Knox d'Arcy l-a promovat la rangul puțin de invidiat de miză capitală a luptei marilor puteri.

Primul război mondial pusese capăt dominației turce (3) în Orientul Apropiat, în principal în beneficiul Marii Britanii. Bătălia care se va desfășura aici în tim- **194**

pul celui de-al doilea război mondial nu va fi mai puțin importantă pentru supraviețuirea Regatului Unit și victoria Aliaților decât Bătălia Angliei. După pierderea In- diilor, guvernul Attlee a crezut în posibilitatea creării unui imperiu de rezervă, supranumit — după numele ministrului său de externe (4) — „Bevinistan". Pentru Londra era singurul mijloc de a-și asigura plata în lire sterline a aprovizionărilor sale cu petrol și, în consecință, de a-și menține o monedă greu încercată in lupta contra nazismului.

Pentru a da prezenței lor un caracter durabil, englezii au exploatat la maximum, încă de pe timpul lui Lawrence (5), cartea naționalismului arab, făcând din câțiva șefi de trib, cu adevărat remarcabili, fondatori de dinastii și deschizând larg porțile colegiilor și cluburilor lor unor grupuri conducătoare ,pe care cultura și interesele economice nu puteau să nu le solidarizeze puternic pe viitor cu soarta englezilor.

Mergând mai departe, în 1941, Eden declarase că guvernul britanic *ar privi cu simpatie orice mișcare izvorâtă din lumea arabă în favoarea unei unități economice, culturale și politice* Astfel încurajat, Nahas Pașa (6), pe care englezii îl impuseseră drept prirn-mi- nistru, în 1942, regelui Faruk (7), luase inițiativa creării unei *ligi a națiunilor arabe* (8). Ea se va constitui, în mantie 1945, cu concursul unor oameni ca Abd Allah (9) din Transiordania și Nuri as-Said (10), dictatorul Irakului, care nu ezitaseră să mizeze încă o dată pe vechiul lor proiect al unei „Mari Sirii", care ar fi făcut din Bagdad, și nu din Cairo, centrul politie al lumii arabe.

Printre toate acele motive care împingeau guvernele arabe din acea perioadă să-și lege destinul de acela al Marii Britanii, dorința de a se opune sionismului nu era dintre cele mai mici. Dacă, intr-adevăr, în 1917, Chaim Weizmann (11) smulsese Foreign Office-ului faimoasa „declarație Balfour" (12), care promitea poporului evreu un

„cămin național" în Palestina, Churehi.l (13), pe

atunci secretar de stat pentru Colonii, declarase cu claritate, în 1922, că Marea Britanie nu avea intenția să facă din Palestina — încredințată „mandatului" său de către Societatea Națiunilor — un stat evreu. Și nereușind să-i facă pe reprezentanții evrei și pe reprezentanții arabi să se înțeleagă în privința unei împărțiri, Londra fixase emigrației sioniste, în 1939, un plafon definitiv. Trupele engleze — alături de care voluntari evrei luptau contra lui Hitler — vor interzice deci intrarea pe pământul promis, *prea promis* după expresia lui David Catarivas acelor nefericiți care voiau să scape de Europa și de camerele sale de gazare. Vase cu candidați la imigrare, respinse, vor naufragia, sute de pasageri se vor îneca. Tulburarea opiniei publice n-a putut să zdruncine în vreun fel hotărârea Londrei. Armata clandestină evreiască, Haganah (14), va organiza lovituri îndrăznețe pentru a facilita sosirile clandestine, neezitând — atunci când apărea ocazia—să atace forțele britanice, cărora organizațiile teroriste extremiste, precum Irgun, le vor administra lovituri deosebit de spectaculoase. Brutalele măsuri de represiune vor antrena represalii nu mai puțin brutale.

Truman va căuta formule de conciliere, va propune ridicarea cotei de imigrare, crearea unui stat federal. Nimeni nu va dori asemenea lucruri. Guvernul Attlee va convoca o conferință a Mesei Rotunde (15). Arabii vor refuza să ia parte la aceasta alături de evrei. La capătul răbdării, Attlee (16) va sesiza Națiunile Unite, la 2 aprilie 1947 ; Adunarea Generală — după o serie întreagă de anchete — se va pronunța, la 30 noiembrie 1947, pentru împărțirea Palestinei în două state, unul evreiesc, altul arab, „locurile sfinte", adică Ierusalimul și Bethleemul, fiind internaționalizate.

Hotărârea (17), adoptată cu 33 voturi pentru, 13 voturi contra, 10 abțineri, confirma recomandările unui comitet special, compus din Statele Unite, U.R.S.S., Canada și Guatemala. întâlnirea sovieticilor și americanilor, pe aceleași poziții, care se va manifesta cu această ocazie, era cu atât mai remar- 196

cabilâ cu cât pretutindeni în lume, la acea dată, Washingtonul și Moscova se confruntau într-o luptă implacabilă.

Dacă importanța elementului evreiesc în electoratul democrat american explică în largă măsură atitudinea Statelor Unite, rațiunile atitudinii U.R.S.S. trebuie căutate, de la sine înțeles, în altă parte. într-adevăr, imediat după revoluția din octombrie, aceasta considerase imperialismul britanic drept principalul său rival pe flancul său de Sud și de acesta avea să se lovească în cele trei mari bătălii ale războiului rece, cărora Iranul, Turcia și Grecia le vor fii teatrul, de desfășurare după capitularea Reichului. [3]

Profitând de alianța contra nazismului, U.R.S.S. instalase misiuni diplomatice la Cairo și la Beirut, în fruntea cărora plasase personalități de prim rang : Nikolai Novikov și Daniel Solod (18). Numeroși mahomedani din U.R.S.S. primiseră permisiunea să se ducă în pelerinaj la Mecca (19)- Patriarhul ortodox al Moscovei fusese primit cu mare pompă la Ierusalim și în majoritatea capitalelor orientale. Ca urmare a unor negocieri răbdătoare, Kremlinul obținuse restituirea unei mari părți a bunurilor : mănăstiri, școli, spitale, care aparținuseră, înainte de 1917, Bisericii ruse din Levant.

Ar fi fost surprinzător ca U.R.S.S. să nu încerce să exploateze această redobândire de influență pentru a determina plecarea englezilor și, în subsidiar, a francezilor (20). în 1946 și[1] 1947, ea va susține cererile introduse în acest sens în Consiliul de Securitate, prima de către Siria și Liban, a doua de către Egipt (21). Partidele comuniste locale vor

beneficia la rândul lor de simpatiile pe care le atrăgea o asemenea atitudine și mai multe orașe vor fi teatrul unor manifestări violente, care vor provoca neliniștea respectivelor guverne. Datorită acestui fapt, relațiile între Moscova și capitalele arabe vor deveni rapid tensionate, iar presa sovietică avea să meargă până la a denunța Liga arabă drept *un instru-*

ment al imperialiștilor britanici pentru a reduce popoarele Orientului la condiția de sclavi'[1].

Tocmai această preocupare de a se opune planurilor britanice în regiune determinase, evident, Moscova să sprijine la Națiunile Unite planul de împărțire a Palestinei, fără a ține cont de resentimentele pe care respectiva hotărâre nu putea să nu le provoace in statele arabe.

Acestea vor face neîntârziat cunoscut că nu vor aplica rezoluția O.N.U. Cât privește Marea Britanie, după ce repetase că ea nu va subscrie împărțirii decât dacă aceasta va fi acceptată de către toți cei interesați, ea va anunța, la 11 decembrie 1947, că, sub rezerva acordului organizației internaționale, își va depune mandatul la 15 mai următor. Adăuga însă cu aceeași ocazie că de acum și până atunci înțelegea să-1 exercite integral.

Este dificil să-ți refuzi impresia că, procedând astfel, Londra spera că, o dată cu plecarea britanicilor, armatele arabe vor impune coloniilor sioniste o soluție care va asigura menținerea durabilă a influenței sale. Imediat după anunțarea hotărârii de renunțare la mandatul palestinian, Anglia va încheia într-adevăr cu Irakul un nou tratat de alianță — pe care naționaliștii de la Bagdad îl vor împiedica, de altfel, să intre în vigoare — și va ceda armament Siriei. Când trupele britanice vor începe să evacueze unele fortărețe 'din Palestina, ele nu vor face nimic pentru a împiedica comandouri ale *armatei de eliberare* arabă să se instaleze acolo imediat. Pe toată durata

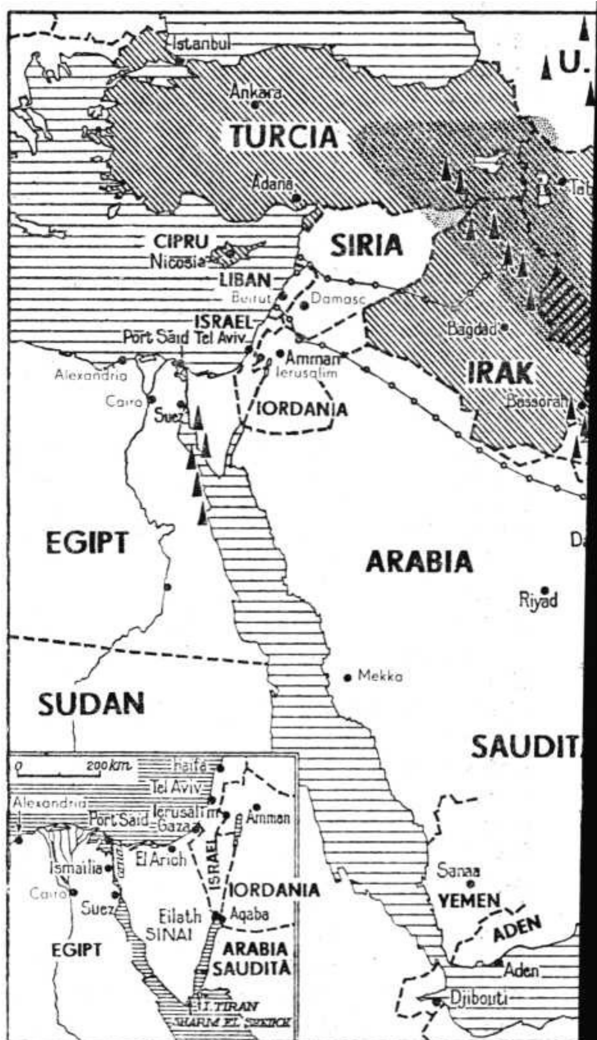
războiului din Palestina (22), Legiunea arabă va rămâne sub comanda statului-major englez, condus de către faimosul Glubb „Pașa“ (23). Teama de a-i vedea pe arabi și petrolul lor trecând în tabăra sovietică explică, poate, această atitudine ; în orice caz, ea era împărtășită, ne spune Truman, de către Forrestal (24), pe atunci secretarul american al Apărării, și de către *specialiștii Departamentului de Stat, care erau aporape fără excepție ostili ideii unui stat evreu.* [5]

Președintele însuși, prins între sfaturile lor și presiunea evreilor americani, căuta să iasă din impas, recomandând, când unora, când altora, moderație.

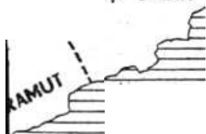
Sarcina era extrem de dificilă. La anunțarea viitoarei expirări a mandatului, violența s-a intensificat în Palestina. Numai în ziua de Crăciun a anului 1947 s-au înregistrat mai mult de 100 de morți. La 19 martie, membrii permanenți ai Consiliului de Securitate, cu excepția Marii Britanii, care refuzase consultările propuse de către Statele Unite, vor constata că, odată britanicii plecați, sunt de așteptat *lupte de mare amploare între cele două comunități.* [G] Dar, chiar în aceeași zi, delegatul american va sugera ca administrarea Palestinei să fie transferată provizoriu Consiliului de tutelă al O.N.U., organism însărcinat să administreze — pregătind accederea lor la independență — fostele posesiuni coloniale germane, italiene și japoneze. A fost suficient pentru ca Gromâko (25) să se dezlănțuie, acuzând Statele Unite *că sacrifică partajul,* făcând *să treacă interesele lor petroliere și strategice înaintea Națiunilor Unite* și că nu se gândesc decât să transforme Palestina în *bază americană sau anglo-americană.* [G]

Pentru ce acest reviriment american, despre care Truman avea să fie primul care să recunoască

că, în ciuda *câtorva avantaje tactice,* este *în contradicție cu poziția sa și cu politica pe care o definise ?* Fostul președinte va arunca responsabilitatea asupra Departamentului de Stat și asupra unor diplomați care apreciau *că evreii vor vedea în aceasta abandonarea planului de partaj.*[7] Ceea ce, de fapt, așa s-a și întâmplat. Agenția evreiască va exprima *regretul și uimirea sa*[8] față de atitudinea americană ; la 14 mai, cu câteva ore înainte de expirarea mandatului, șeful executiv al agenției, un vechi militant, cu o coamă de păr imensă și cu un curaj de neînfrânt, David Ben Gurion (26) va proclama la Tel Aviv independența statului Israel. Unsprezece minute mai târziu, Statele Unite îl vor recunoaște *de facto.*

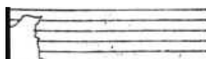

Istanbul
Ankara
TURCIA
Adana
CIPRU
Nicosia
SIRIA
LIBAN
Beirut
Damasc
ISRAEL
Port Said
Tel Aviv
Amman
Ierusalim
Alexandria
Cairo
Suez
IORDANIA
Bagdad
IRAK
Bassorah
EGIPT
ARABIA
Riyad
Mekka
SUDAN
SAUDIT
Sanaa
YEMEN
ADEN
Aden
Djibouti
0 200 km
Haifa
Tel Aviv
Alexandria
Port Said
Ierusalim
Gazaa
Amman
El Arich
Ismailia
ISRAEL
IORDANIA
Cairo
Suez
Eilath
Aqaba
SINAI
EGIPT
ARABIA
SAUDITĂ
I. TIRAN

RIENTUL

Jpetrol
-o—«-conducte de țiței ale I.P.C. și „tap-line“ ale ARAMCO
concesiuni ale Anglo-Iranian populație kurdă țări membre ale Pactului de la Bagdad

Istoria războiului rece

U.R.S.S. nu va urma acest exemplu decât la 17 mai, dar ea va da gestului său o mai mare greutate, pentru că va recunoaște noul stat nu numaii *de facto,* ci și *de jure.* Decizia sa era cu atât mai

semnificativă cu cât, cu două zile înainte, armatele egiiptească, irakiană, trans- iordaniană, siriană și libaneză intraseră în Palestina *pentru a pune capăt masacrelor și a impune respectul legilor de moralitate universală și a principiilor recunoscute de către Națiunile Unite.* [8]

Flota engleză va bloca coastele. întrucât Statele Unite — pentru a nu fi acuzate că susțin una sau alta dintre tabere — instituiseră un embargou general asupra livrărilor de arme, se putea crede că rezistența evreiască va fi rapid înfrântă. Dar Haganah dispunea de trei atuuri : curajul trupelor sale, remarcabil antrenate ; solidaritatea evreilor din întreaga lume, care permitea ca o importantă cantitate de arme să treacă prin ochiurile blocadei ; sprijinul discret al U.R.S.S., prin intermediul Cehoslovaciei, care va organiza împreună cu Israelul un pod aerian, mai mult sau mai puțin clandestin, expediind tunuri ușoare și arme automate. Glubb — acuzat de către unii din partea arabă că nu a făcut eforturi serioase pentru a-i învinge pe sioniști — a fost înfrânt și armata egipteană a suferit o grea încercare în fața Ierusalimului.

Grație eforturilor conjugate ale U.R.S.S., Statelor Unite, ale mediatorului desemnat încă de la 20 mai de către O.N.U., contele Folke Bernadotte (27), președintele Crucii Roșii suedeze, care va fi asasinat mai târziu de către extremiștii evrei, și ale succesorului său, americanul de Culoare Ra'jph Bunch (28), vor fi hotărâte încetări ale operațiunilor militare, întrerupte de numeroase lupte, urmate, în prima jumătate a anului 1949, de o serie de armistiții între Israel și diferitele state arabe, cu excepția Irakului, care, de altfel, nu avea frontieră comună cu statul sionist. Traseul liniei de demarcație îl urma pe acela al liniei focului, foarte deosebit de ceea

ce fusese prevăzut prin planul de partaj. Ierusalimul a fost tăiat în două și aproape 500 000

de palestinieni arabi, care își părăsiseră pământurile în fața înaintării armatelor evreiești, vor fi împiedicați să revină. Treizeci și cinci de, ani mai târziu, cei mai mulți dintre ei se găseau încă închiși, împreună cu nenumăratele lor progenituri, în lagărele situate în Iordania, în Siria, în Gaza (29) și în Liban, trăind din mici subsidii date de către O.N.U., in speranța dobândirii unui pământ pe care îl vor considera totdeauna promis.

înfrângerea pe care le-o provocase Israelul avea să aibă în statele arabe un profund răsunet, făcând să se instaleze nu doar voința de revanșă, ci și convingerea că, pentru a o încununa de succes, trebuiau să se debaraseze de regimurile politice corupte și slabe, instalate prin voința străinătății și care erau incapabile să galvanizeze energiile naționale. La revenirea din Palestina, unde fusese încercuit împreună cu trupele sale de către israelleni, un tânăr comandant, pe nume Gamal Abdel Nasser (30), va constitui Comitetul ofițerilor liberi (31), care avea să răstoarne monarhia egipteană (32) trei ani mai tîrziu. Orientul Apropiat va intra astfel într-o perioadă de criză aproape neîntreruptă, în care U.R.S.S. va fi cu atât mai mult tentată să intervină, cu cât, după o scurtă lună de miere, raporturile sale cu Israelul nu vor mai fi atât de strânse. în afară de faptul că statul sionist făcea dovada unei atracții de temut pentru evreii din Rusia și din democrațiile populare, acesta se va apropia din ce în ce mai mult de Statele Unite, cu siguranța că, în orice împrejurare, va găsi în acestea o simpatie efectivă și concursul financiar, fără de care ar fi fost condamnat la fel ca șij regatele francilor de altă dată să se afunde puțin câte puțin în nisipul arab. Foarte adesea, la urma urmelor, occidentalii vor fi aceia care vor furniza U.R.S.S. motivul, sau cel puțin pretextul, pentru a interveni.

Astfel, la 25 mai 1950, nereușind să obțină transformarea în veritabile tratate de pace a armistițiilor

israeliano-arabe încheiate în anul precedent, Washingtonul și Parisul vor publica, împreună cu Londra, de astă dată de acord cu acestea, o declarație potrivit prevederilor căreia cele trei guverne *recunosc că statele arabe și statul Israel au toate nevoia să mențină un oarecare nivel al forțelor armate pentru a-și asigura securitatea externă și autoapărarea lor legitimă,* afirmă intenția lor de a acționa *în cadrul Națiunilor Unite și în afara acestui cadru,* pentru a preveni orice violare de către unul din aceste state a frontierelor sau a liniilor de armistițiu, convin să aprecieze *în lumina acestor principii orice cerere de arme sau de material de război* și afirmă că livrările vor fi subordonate asigurării că țara solicitantă nu are intenția de a comite o agresiune contra unui alt stat. [9]

Neasociind U.R.S.S. acestei declarații, țară cu care, trebuie să o spunem, relațiile lor nu fuseseră niciodată atât de proaste, și luând în considerare posibilitatea unei acțiuni în afara cadrului Națiunilor Unite, în care aceasta se bucura de o putere paralizantă, cei Trei își imaginau poate că îi vor bara accesul în Orientul Apropiat. în realitate, aproape că o invitau să intervină în această regiune. Nefiind parte la angajamentul lor, Moscova nu putea să se considere legată de acesta. Statele din regiune vor fi tentate să se adreseze Kremlinului pentru a obține armele pe care furnizorii lor tradiționali din Occident li le. refuzau. Așa se va deschide, cinci ani mai târziu, cursa înarmărilor, care va fi cauza indirectă a crizei Suezului

între timp, o altă criză avea totuși să pună în evidență extrema prudență a sovieticilor.

în iunie 1950, Șahul Iranului (33) instalase la

putere un om autoritar, pe generalul Aii Razm Ara (34), ccn- **204**

vins, ca și el, de necesitatea unor reforme radicale pentru a smulge imperiul din mizerie și corupție. Statele Unite — unde acesta tocmai încheiase o lungă călătorie — ii promiseseră concursul lor, știind foarte bine că, dacă ele nu acționau, întreaga Asie va aluneca în curând in brațele comunismului, așa cum tocmai se întâmplase cu China.

Una din primele hotărâri ale noului prim-ministru a fost aceea de a redeschide negocierile cu Anglo Iranian Oil Company (A.I.O.C.). în 40 de ani, aceasta făcuse din Persia principalul producător de petrol din Golful Persic, și construise la Abadan cea mai mare rafinărie din lume, care etala pe malurile unei mări de smarald pădurea scânteietoare a instalațiilor sale de cracare. în 1949, ea vărsase în seifurile Trezoreriei iraniene circa 500 de milioane de franci la valoarea din 1982.

Chiar în acel an, ea acceptase să dubleze mărimea redevențelor sale. Dar Venezuela și apoi Arabia Saudită obținuseră din partea companiilor americane împărțirea pe din două a profiturilor. Amorul propriu iranian vă vedea în această diferență de tratament un adevărat afront. Parlamentul de lâ Teheran, Majlisul, va respinge acordul și va fi declanșată o campanie energică în favoarea naționalizării pur și simplu a industriei hidrocarburilor. MasOle nevoiașe — care reprezintă cea mai mare parte a populației Iranului — își imaginau că aceasta va determina transformarea de azi pe mâine a propriei lor condiții. Ici și colo se von produce manifestații din ce în ce mai violente, organizate de către musulmanii șiiți fanatici, precum Mollahul Kachani, de către comuniștii din Tudeh și, mai ales, de către frontul național, condus de către un personaj extrem de pitoresc, un miliardar înrudit cu dinastia

Kajarilor (35), detronată de către Reza Pahlavi, părintele ultimului Șah Mohammed Reza (36). Comedian și demagog de înaltă clasă, dar patriot intransigent și dezinteresat, doctorul (în drept) Mosaddiq (37) se va face curând celebru prin pijamaua sa în dungi,

patul său de fier și permanentele sale sincope, adevărate sau simulate.

In 1944, el contribuie în mare măsură la eșecul pretențiilor lui Stalin în privința Azerbaidjanului iranian și a zăcămintelor de la sudul Mării Caspice și nu-și propunea de atunci decât să înfrângă, de asemenea, și Anglia. în mod evident, aceasta fusese avută în vedere în rezoluția a' cărei votare de către Majlis el o obținuse imediat după respingerea de către acesta a tratatului care acorda o concesiune U.R.S.S. : *In cazul în care drepturile națiunii în privința r-esurselor naturale ale solului sau ale subsolului sau de alt fel au fost afectate* — declara expres acest text — *în special în ceea ce privește petrolul din Sud, guvernul va trebui să angajeze negocieri pentru a restabili drepturile naționale...*[10]

Mosaddiq dispunea doar de câțiva deputați în Parlament. în plus, dacă este să-i dăm crezare lui Vincent Monteil, aceștia nu fuseseră aleși decât cu permisiunea *machiavelismului britanic... pentru a tolera o supapă de siguranță.*[11] Dar presiunea opiniei publice, dezamăgită de modicitatea ajutorului american, era atât de mare, încât el fusese numit președinte al comisiei însărcinate să se pronunțe în legătură cu reluarea negocierilor cu A.I.O.C. Va refuza de două ori să ratifice acordul din 1949, în timp ce o dezbatere aprinsă se angaja între Mosaddiq, care cerea prin toate mijloacele naționalizarea, și Razm Ara, convins că țara nu era capabilă să exploateze de una singură resursele sale petroliere și care denunța, în consecință, proiectele adversarului său drept *cea mai mare*

dintre trădări[12]. La 3 martie 1951, primul-minis- tru cerea să se lase experților sarcina de a studia problema *fără patimă... ținând seama doar de realități.*[12] Patru zile mai târziu, acesta era asasinat la ieșirea din moscheea Șahului. La 15 martie, Majlisul hotăra ca, *în vederea asigurării fericirii și prosperității poporului iranian și pentru salvgardarea păcii în lume,* să naționalizeze, *pe întregul teritoriu, fără nici o excepție, industria petrolieră.*[13] Pentru a obține votul, Mosaddiq povestise

că o arătare albă îi apăruse în vis și îi spusese : *Ridică-te și rupe lanțurile poporului iranian* [1/*].

La 28 aprilie 1951, a fost numit prim-ministru și la 2 mai 1951 Șahul a promulgat legea naționalizării. Londra va invoca acordul petrolier din 1933 pentru a propune un arbitraj, dar Mosaddiq va respinge arbitrul, întrucât tehnicienii britanici au refuzat să se pună la dispoziția noii companii naționale, N.I.O.C., rafinăria de la Abadan a trebuit să-și închidă porțile. în iulie, Curtea Internațională de Justiție (38) a adoptat, la cererea Angliei, măsuri de conservare, pe care Teheranul a refuzat să le aplice.

Eșecul unei tentative de conciliere din partea lui Truman va determina Marea Britanie să retragă Iranului, la 10 septembrie, toate facilitățile comerciale pe care i le acordase până atunci și să impună cargourilor aflate în drum spre Abadan să se întoarcă din drum. La 25 septembrie, Mosaddiq a ordonat expulzarea, în termen de opt zile, a personalului britanic al rafinăriei, ale cărei instalații au fost ocupate imediat de trupele iraniene. Temându-se pentru soarta investițiilor sale, Londra trimite un crucișător și trupe în apropiere, dar nu îndrăznește să dea ordin de debarcare. *Dorința de a interveni pentru redobândirea acestei proprietăți furate trebuie că a fost puternică,* avea să scrie Anthony Eden în *Memoriile* sale. *Dar presiunea Statelor Unite împotriva unei asemenea acțiuni a fost viguroasă* [15].

Este tentant să se invoce ca principală rațiune a unei asemenea presiuni concurența petrolieră, deosebit de înverșunată în această parte a lumii. Dar dacă, așa cum este foarte probabil, ea a jucat un rol, aceasta nu făcea decât să încurajeze în tendința lor firească Casa Albă și Departamentul de Stat. Acestea se temeau, într-adevăr, ca U.R.S.S. să nu invoce tratatul sovieto-persan (39) din 1921, care îi dădea dreptul să ocupe nordul țării, în caz de intervenție a unei terțe puteri și ca un eventual eșec al naționaliștilor „moderați să nu-i aducă la putere pe comuniști. Statele Unite au acționat, de altfel, într-o manieră similară, într-un mare număr de locuri unde nu exista petrol.

Neștiind ce să mai facă, guvernul laburist, aflat pe punctul de a înfrunta alegerile generale, va sesiza Consiliul de Securitate cu cererea de a solicita Iranului să accepte măsurile de conservare adoptate în iulie de Curtea Internațională de Justiție. Dezbaterea — în cursul căreia Mosaddiq însuși va prezenta, nu fără abilitate, în ciuda tuturor extravaganțelor proprii, teza țării sale — se va încheia brusc. La propunerea Franței, Consiliul va decide s-o amâne până când Curtea se va pronunța în legătură cu propria sa competență.

Laburiștii fiind înfrânți la mică diferență, Anglia și-a schimbat guvernul în timpul sesiunii Consiliului de Securitate. Eden, care-și va reocupa postul său de secretar la Foreign Office, se va interesa cu atât mai mult de Iran, cu cât învățase persana pe când era la Oxford și cu cât una din primele sale misiuni pe vremea când era subsecretar de stat tot la Foreign Office, în 1933, constase în rezolvarea crizei deschise prin denunțarea de către Teheran a convenției cu A.I.O.C. Conservator, locotenent al lui Churchill, care i-a spus într-o zi lui Roosevelt că nu devenise prim-ministru pentru a patrona lichidarea imperiului britanic, Eden era foarte hotărât să facă

totul pentru a păstra această piatră prețioasă de la Abadan în posesia Coroanei britanice, nu numai pentru că era convins că pierderea acesteia punea în pericol aprovizionarea cu petrol a Angliei, ci și, de asemenea, pentru că se temea ca nu cumva aceasta să antreneze în timp scurt prăbușirea întregii prezențe britanice în Orient.

Temere de înțeles. La 20 iulie același an, 1951, regele Abd Allah al Iordaniei (40), un om devotat britanicilor, a fost asasinat la Ierusalim. La 8 octombrie, exact la o săptămână înaintea alegerilor engleze, Nahas Pașa, pri- mul-ministru al Egiptului, a denunțat în mod unilateral tratatul încheiat în 1936 cu Regatul Unit, care permitea acestuia să-și mențină trupe în zona Canalului de Suez. La Cairo s-au desfășurat violente manifestații antibrita- nice. Pentru a arăta legătura între cele două probleme, la reîntoarcerea sa de la New York, Mosaddiq a făcut o 208

escală pe malurile Nilului, unde mulțimea i-a rezervat o primire delirantă.

Londra nedând nici o urmare demersului lui Nahas- Pașa, franctirorii * vor ataca pe englezi, care vor replica, la 25 ianuarie, luând cu asalt jandarmeria din Ismailia, ucigând 50 dintre apărătorii săi. Indignarea populară va antrena, a doua zi, incendierea de către răzvrătiți a 400 de imobile din Cairo. Faruk va folosi acest pretext pentru a se debarasa de primul-ministru, pe care îl suspecta că dorea să-1 detroneze. Dar în acest mod își va grăbi propria sa pieire. La 21 iulie, un grup de „ofițeri liberi“ răstoarnă monarhia, devenită simbol al corupției și ineficacității și aduce în fruntea guvernului provizoriu pe unul dintre eroii războiului din Palestina, generalul Na- gib (41), un zdrahon arătos și dur, în spatele căruia se va recunoaște rapid umbra mai ambițioasă a colonelului Nasser.

Eden a țintit mai întâi să convingă Statele Unite să iasă din neutralitatea lor în conflictul petrolier

cu Teheranul. în ceea ce îl privește, era mai curând o politică a disperării, decât a căutării unei concilieri cu orice preț cu Mosaddiq, nefiind convins că în Iran nu era de ales decât între acesta și comuniști[16].

Eforturile sale vor avea parte de puține rezultate atâta timp cât Truman va rămâne la cârmă. Desigur, Statele Unite au refuzat primului-ministru iranian împrumutul de 120 de milioane de dolari, pe care acesta l-a solicitat personal a doua zi după dezbaterea din Consiliul de Securitate. Dar Statele Unite vor continua să caute o soluție de conciliere și vor favoriza o misiune a Băncii Internaționale (42), care va acorda Iranului, în noiembrie, un credit de urgență de 8 750 000 de dolari. Când negocierile angajate de către Bancă au eșuat, în martie 1952, Trezoreria americană nu va ezita să-i acorde ea însăși un împrumut de 23 milioane de dolari, garnisit

♦ *franctiror.* **Soldat voluntar care nu face parte din nici o armată regulată** *(n.tr.).*

— ceea ce explică fără îndoială faptul — cu un acord de asistență militară.

Guvernul Mosaddiq avea extremă nevoie de acești bani. Producția de petrol scăzuse vertiginos. Nimeni nu risca într-adevăr să cumpere de la noua companie națională, dat fiind faptul că A.I.O.C., prevalându-se de măsurile de conservare, decretate de către Curte, făcuse cunoscut că petrolul îi aparține în continuare și că flota britanică instituise din această cauză o adevărată blocadă.

Mosaddiq va continua să se bucure de un imens sprijin popular, așa cum a arătat-o primirea cvasi-isterică care l-a așteptat la reîntoarcerea sa de la New York. *Mai bine să fii independent și să produci o singură tonă de petrol pe an* — va spune el —

decât să produci 32 de milioane și să fii sclavul Angliei[17]. Temându-se pentru viețile lor, liderii opoziției se vor refugia în Parlament, în timp ce, la începutul anului 1952, primul-ministru va, organiza noi alegeri. A fost votat de o mulțime imensă, care vede în el nu numai campionul naționalismului, ci și campionul justiției sociale ; el a impus, într-adevăr, adoptarea unei legi a reformei agrare și, pentru prima oară în istoria țării, a acționat serios în problema corupției, întrucât comuniștii au dejucat o tentativă a Palatului de a-1 înlocui cu Qawam-ul-Saltaneh (43) — cel care îl păcălise pe Stalin în problema Azerbaidjanului — Mosaddiq va obține un alt succes, convingând Curtea Internațională de Justiție — în fața căreia va pleda personal — să-și afirme incompetența, la sfârșitul lunii iulie, în conflictul petrolier.

In luna august, Truman va accepta — la cererea lui Churchill — să efectueze de comun acord cu acesta un demers pe lângă primul-ministru iranian. Se avea în vedere să se ceară Curții de Justiție să fixeze compensația care ar fi urmat să fie plătită A.I.O.C. pentru naționalizarea instalațiilor sale și să se angajeze imediat negocieri pentru vânzarea petrolului stocat. Mosaddiq, care tocmai reușise să obțină depline puteri din partea Majli- sului, a refuzat categoric. La 16 octombrie, el a rupt re-

lațiile diplomatice cu Marea Britanie. Dar a comis eroarea de a fi vrut să-1 înfrunte pe Șah, ceea ce va face să piardă sprijinul armatei și al elementelor religioase și în special al fidelilor Mollahului Kachani, ales președinte al Camerei. Atunci când, la 28 februarie 1953, el îl va convinge pe împărat să abdice „din motive de sănătate[44], Kachani va organiza o manifestație în favoarea acestuia din urmă. Alungat din casa sa, Mosaddiq a fost obligat să fugă îmbrăcat și de data asta în pijama. în cele din urmă, se va menține un *statu-quo.* Primul-ministru și Șahul vor reveni fiecare în palatul său și

vor discuta în contradictoriu, timp de zile, prin miniștri interpuși. Dar primul-ministru nu și-a salvat postul, pentru a doua oară, decât grație ajutorului dat de către partidul Tudeh (44), căruia i-a devenit astfel, cu fiecare zi, din ce în ce mai mult prizonier.

Totuși, atunci când, la sfârșitul lunii martie, Eden îl va vizita pe Eisenhower, care se instalase la Casa Albă (45), acesta îl considera încă pe Mosaddiq *drept singura speranță a Occidentului în Iran.* El se temea de posibilitatea reală... *a unei extinderi a controlului rus asupra Iranului,* ceea ce ar fi antrenat fie pierderea livrărilor de petrol din Orientul Mijlociu, fie pericolul unui război mondial[18]. Statele Unite își vor continua eforturile lor de conciliere. Ambasadorul Loy Henderson va sugera Teheranului crearea unui *consorțiu internațional* care să cumpere petrolul de la N.I.O.C. Primul-ministru nici nu va voi să audă de așa ceva și va vorbi de o *formă de jaf,* ceea ce nu îl va împiedica să adreseze, la 28 mai, un adevărat S.O.S. lui Ike, însoțit de un discret șantaj privind răsturnarea alianțelor : *Din cauza acțiunii între-prinse de fosta companie și de guvernul englez* — scria el — *națiunea iraniană se vede acum expusă unor mari dificultăți economice și politice. Oricât de puțin s-ar prelungi această situație, ea poate avea consecințe serioase și pe plan internațional*De această dată, Eisenhower se va supăra'. El îi va răspunde că *contribuabilii americani ar fi nedrept tratați dacă guvernul Statelor Unite*

va mări valoarea, deja considerabilă, a ajutorului său economic pentru Iran, atâta timp cât acesta poate dispune de vânzarea petrolului său și a produselor sale petroliere la un preț stabilit printr-un acord rezonabil de compensație [20].

Din acest moment, deznodământul este iminent. La 19 iulie, Majlisul refuză să-1 proclame pe

Mosaddiq comandant suprem al armatei în locul Șahului. Acesta respinge propunerea de dizolvare a parlamentului anunțată de către primul-ministru, care organizează peste noapte un referendum. La 21 iulie, Tudeh patronează o vastă manifestație în cadrul căreia vor fi aclamate împreună numele lui Mosaddiq și al U.R.S.S. Intrarea acestuia în guvern părea iminentă. De asemenea, atunci când, la 8 august, Malenkov — pe atunci șef al guvernului sovietic (46) — va trece în revistă situația internațională, el va anunța începerea de negocieri cu Iranul, la inițiativa Moscovei, *pentru reglementarea unor probleme de frontieră și a diverse pretenții financiare reciproce* [21].

Dar hotărârea care avea să oprească procesul aparent angajat fusese deja luată : făcând uz de prerogativele constituționale, Șahul îl destituie pe Mosaddiq și îl înlocuiește cu generalul Zahedi (47), pe care Aliații îl răpiseră în 1941, datorită complicităților sale cu naziștii. Dar de această dată, operațiunea se va desfășura cu deplinul acord al Washingtonului. înainte de a lua decizia, suveranul a conferit îndelung cu generalul Schwartzkopf, a cărui apartenență la faimoasa Agenție Centrală de Investigații (C.I.A.) nu era un secret pentru nimeni.

Ideea lui Mohammad Reza și a consilierilor săi era de a-1 lua pe Mosaddiq prin surprindere. Dar colonelul Nazis, care fusese însărcinat să-1 informeze — și după toate aparențele să-1 și aresteze — va aștepta două zile pentru a acționa. Atunci când se va prezenta la primul-ministru, care avusese, în mod evident, suficient timp pentru a fi avertizat, Nazis va fi el însuși arestat. Teunân- du-se pentru viața sa, suveranul va lua pe loc avionul spre Roma, via Bagdad, fără speranță de întoarcere.

C.I.A. nu se va considera totuși învinsă. Printr-o coincidență cu adevărat remarcabilă, șeful

acesteia, Allen Dulles (48), fratele lui Foster, ambasadorul Statelor Unite la Teheran, Loy Henderson și prințesa Ashraf, sora Șahului, se vor regăsi în aceeași localitate din Elveția sub pretextul vacanței. Dacă este să dăm crezare ziaristului american Andrew Tully [22], Schwartzkopf va cheltui mai mult de 10 milioane de dolari pentru a monta la Teheran un cortegiu în aparență inocent, care se va transforma dintr-o dată într-o manifestare regalistă. O partea armatei se va alătura cortegiului, care se va îngroșa din clipă în clipă, și un pluton de blindate, comandat de către Zahedi însuși, va pune mâna pe postul de radio.

Partidul Tudeh va cere arme șefului guvernului. Acesta va refuza însă și pentru a deconcerta complet extrema stângă îi va elibera pe conducătorii fasciști. Douăzeci și patru de ore mai târziu, va fi arestat o dată cu șefii Tudeh, cu toate că ei nu opuseseră nici un fel de rezistență față de lovitura de stat.

Mulțimea schimbătoare va rezerva Șahului, revenit în grabă, aplauze la fel de susținute ca și acelea pe oare le adresase cu câteva zile mai devreme lui Mosaddiq. Acesta va fi condamnat la trei ani de închisoare. Va muri în martie 1967, oarecum uitat, cu toate că N.I.O.C. — compania națională al cărei creator *a* fost — continuă să existe și să prospere, ocupând în plin centrul Teheranului o somptuoasă clădire placată cu marmură, care domină tot orașul. în 1954, într-adevăr, un acord avea să fie încheiat între N.I.O.C. și un consorțiu în care americanii dețin. 40 la sută din acțiuni, englezii, de asemenea, 40 la sută, iar francezii 6 la sută, Iranul primind jumătate din profituri. în raport cu cei 15 la sută pe care îi vărsa Anglo-Iranian până în 1949 era un enorm progres.

Principalul beneficiar al acestei operațiuni aveau să fie totuși — indiferent de scopurile pe care le urmăriseră — Statele Unite, care se instalau astfel, la egalitate, cu con- curenții lor englezi, într-unul din cele mai formidabile fiefuri ale lui John Bull (49). Ele profitau în mare mă-

sură de pasivitatea U.R.S.S., care nu numai că nu schițase nici un moment cel mai mic gest amenințător, dar și intervenise, după toate aparențele, în momentul căderii lui Mosaddiq, pentru a descuraja partidul Tudeh, practic stăpân al străzii, ca nu cumva să ia puterea care îi era la îndemână. Serios „șifonată" în Azerbaidjan, în 1946, dispunând la Baku de mai mult petrol decât îi trebuia, doritoare — după moartea lui Stalin — de a obține o destindere în raporturile sale cu occidentalii și, în plus, prea puțin sigură de Mosaddiq, ea nu avea în mod evident nici o rațiune de a provoca în legătură cu Iranul o criză internaționlă, în care s-ar fi găsit direct implicată.

Asupra extremei stângi se va abate o persecuție cumplită. Ca urmare a arestării în 1954 a unui ofițer comunist, asupra căruia s-a găsit o listă a camarazilor săi membri ai partidului, aproape 600 de militari vor fi arestați și 25 împușcați. într-o broșură clandestină, citată de Edouard Sablier, comitetul central al Tudeh își asuma păcate pe care nu le-a comis de unul singur, își recunoștea *oportunismul* său și o *analiză eronată a forțelor sale,* care l-au *împiedicat să coopereze cu alte forțe anti- imperialiste.* [23]

Quieta non movere. Nu tulburați ceea ce este liniștit. Foster Dulles și Anthony Eden aveau să ignore acest proverb latin, pentru că îi vom vedea, imediat după căderea lui Mosaddiq, începând să acționeze pentru încheierea unui pact de apărare a Orientului Mijlociu, complementar N.A.T.O., și cu atât mai susceptibil să indispună U.R.S.S., cu cât numeroși din semnatarii săi eventuali se aflau în imediata sa vecinătate. Ceea ce semnifica, într-o epocă în care eram încă departe de inventarea rachetelor intercontinentale (50), baze pentru avioanele Statelor Unite, posturi de radio pentru propaganda lor, posibilități deschise pentru agenții lor de a ațâța populațiile musulmane din regiunile meridionale ale imperiului sovietic.

Trebuie să recunoaştem diplomaţiei celei de a IV-a Republici (51), atât de criticată în timpul celei de *a* V-a Republici (52), pentru pretinsul său servilism faţă de Statele Unite, că nu a încetat să le pună în gardă, atât pe acestea, cât şi pe amicii lor englezi faţă de rezultatele foarte probabile ale politicii pe care avea să le rezume formula „Pactul de la Bagdad".

Acesta ar fi trebuit să se cheme mai curînd, dacă Londra şi-ar fi atins scopurile, „Pactul de la Cairo". Conducătorii laburişti, care au simţit că se apropie momentul denunţării tratatului de alianţă anglo-egiptean din 1936, înţelegeau într-adevăr bine că nu puteau menţine la Suez o prezenţă militară, care li se părea esenţială, decât într-un cadru eliberat de orice caracter colonial.

în septembrie 1951, britanicii reuşiseră să convingă Washingtonul şi Parisul să se asocieze cu Ankara pentru a propune Egiptului crearea unui comandament al Orientului Mijlociu, la care acesta ar fi participat ca membru fondator. în cazul unui răspuns pozitiv, baza britanică de la Suez ar fi fost remisă guvernului de la Cairo, devenind o bază aliată. Trupele engleze care nu aveau să fie afectate acestui comandament, printr-un acord mutual, aveau să fie retrase din Egipt. Dar, la 8 octombrie, Nahas- Paşa răspunsese, denunţând tratatul din 1936 şi declarând că nu va semna nici un alt tratat cu Marea Britanie, înainte ca acesta să evacueze Suezul şi Sudanul.

Comandamentul Orientului Mijlociu avea să fie deci creat fără acesta, la 11 noiembrie 1951, şi stabilit la Ankara. Cei patru membri fondatori propuseseră Egiptului, Siriei, Libanului, Irakului, Israelului, Yemenului, Arabiei Saudite şi lordalniei să li se alăture, ceea ce avea să provoace curând un schimb (53) de note severe cu U.R.S.S. (54).

La începutul anului 1953, Eden va elabora un nou proiect de organizaţie defensivă, la care Egiptul, Statele Unite şi Franţa vor fi invitate să se asocieze, ceea ce comporta, în acelaşi timp, o

retragere progresivă a trupelor britanice din Egipt și menținerea în timp de pace

în zona Canalului *a unei baze militare în condiții care să ne permită atât nouă, cât și aliaților noștri utilizarea sa imediată în caz de război.*[24] Avea să-i supună planul său lui Eisenhower, care se va declara în principiu de acord, cu condiția ca Nagib, care devenise între timp șef al guvernului de la Cairo, să exprime în mod oficial că dorea participarea Statelor Unite.

Ceea ce nu s-a întâmplat, Nagib voind mai întâi să elimine, așa cum avea să-i scrie lui Ike, *obstacolele fizice și morale care se ridică din toate părțile, dintre care staționarea forțelor armate engleze pe teritoriul egiptean, care se prelungește intr-un mod funest, este cel mai vizibil și cel mai grav.* [25] Refuzând să i se asocieze, așa cum Churchill ar fi voit-o, președintele îl va trimite pe Foster Dulles să facă un turneu în Orientul Mijlociu, incluzând Israelul. A fost suficient pentru ca noii conducători egipteni, care până atunci nu își ascundeau simpatia lor pentru America, să-1 întâmpine cu răceală. Or, chiar în ziua sosirii secretarului de stat pe malurile Nilului, pri- mul-ministru va resimți nevoia să declare în Camera Comunelor că *cel mai important factor în Orientul Mijlociu era statul Israel* și că, în ceea ce îl privește, fusese întotdeauna *un loial sprijinitor al cauzei sioniste.*[20]

Dintr-o dată Mahmud Abul Fath, decanul presei egiptene și în acea perioadă purtătorul de cuvânt oficios al regimului va publica, în ziarul său „Al Misri“, o scrisoare deschisă adresată secretarului de stat, afirmând *ad lit- teram: Vă detestăm. Noi știm, și dumneavoastră, de asemenea, că Londra și Tel Avivul sunt complici... Arabii nu vor să fie nici la remorca englezilor, nici a turcilor, nici a N.A.T.O., nici a unei oarecare organizații balcanice.* [21] Coltul din colecția personală a lui Ike, pe care secretarul

de stat avea să i-1 aducă drept cadou, nu avea să fie suficient pentru a-1 binedispune pe Nagib și Dulles va părăsi Cairo convins că nu se poate aștepta mare lucru de la egipteni, mult mai preocupați să se debaraseze de englezi, decât să se apere de un îndepărtat pericol sovietic.

Va recepta un avertisment analog în celelalte capitale arabe. în consecință, când se va reîntoarce la Washington, va constata într-un discurs că nu a întâlnit decât o *vagă dorință* de a organiza un sistem de securitate colectivă. Acest sistem, va continua el cu bun simț, *nu ar putea fi impus de către puterile occidentale* și *nu vom putea face mare lucru în acest sens atâta timp cât Israelul si statele arabe nu-și vor fi reglat diferendele lor* [‘2S]. Or, aceste diferende aveau să fie, în continuare, tot atât de grave, așa cum o arată înmulțirea incidentelor de frontieră. Statele Unite vor încerca să se interpună, încredințând unui ambasador extraordinar, Eric Johnston, sarcina de a studia un proiect de amenajare a Iordanului destinat să faciliteze reașezarea refugiaților arabi. Acesta va elabora curând un plan foarte ingenios. Dar statele arabe îl vor respinge, întrucât el presupunea o colaborare cu Israelul, de care nici nu voiau să audă, atâta timp cât refugiații nu vor fi fost repatriați sau îndemni- zați.

La Ankara, totuși, Dulles a întâlnit interlocutori — președintele Republicii, Celâl Bayar (55), și primul-mi- nistru, Adnan Menderes (56) — foarte preveniți în ceea ce privește Sovietele, ale căror tentative infructuoase din 1945-1946 de a-și asigura controlul Strâmtorilor, Karsului și a Ardahanului, ei nu le uitaseră, doritori, din această cauză, să extindă Pactul atlantic spre Răsărit. în ianuarie 1954, în vizită la Washington, Bayar i-a smuls adeziunea lui Eisenhower față de un proiect de alianță cu Pakistanul, care va fi pus la punct în februarie, în cursul unei vizite a lui Menderes la

Karachi, și care va fi semnat, la 2 aprilie 1954, în ciuda tuturor avertismentelor U.R.S.S. și a protestelor Indiei, angajată într-o dispută insolubilă cu Pakistanul în problema Cașmirului.

între timp, s-au produs evenimente importante în Siria — căderea regimului francofil al colonelului Șișakli (57) a adus la putere o echipă foarte favorabilă față de Bagdad și Londra — și mai ales în Egipt. După un lung conflict cu Nagib, colonelul Nasser va deveni (58) în martie

1954 prim-ministru, asumându-și în practică toate puterile, îndepărtându-1 pe general, care va fi plasat, la sfârșitul anului, într-un rol pur onorific. Or, Nasser, patriot emotiv și intransigent, a cărui voință de a asigura independența țării sale și de a înlătura umilințele trecutului evocă psihologia gaullistă, era hotărât să obțină rapid plecarea britanicilor. Pentru aceasta, el va plăti prețul care trebuia. Statele Unite vor contribui și ele, promițând autorităților de la Cairo ca, în caz de acord, să le dea un important ajutor economic. In fine, se va ajunge la o reglementare la 19 octombrie 1954. Londra va accepta să-și retragă toate trupele într-un termen de 20 de luni, în schimb, Egiptul va garanta libertatea de navigație pe Canalul de Suez și se va angaja *să acorde Regatului Unit toate facilitățile care vor fi necesare pentru a pune baza pe picior de război și pentru a o utiliza eficient... în eventualitatea unui atac armat din partea unei puteri străine zonei Orientului Mijlociu împotriva oricărei țări care, la data prezentului acord, face parte din tratatul de apărare comună între statele Ligii Arabe, sau contra Turciei.*[29] Menționând Turcia, textul realiza vechiul vis al Londrei de a articula apărarea Egiptului pe N.A.T.O. Excluzând implicit Israelul de pe lista agresorilor împotriva cărora pactul ar fi putut acționa, acesta va interzice britanicilor să invoce drept pretext o reizbucnire a

conflictului iudeo- arab pentru a se reinstala la Suez.

înainte chiar de încheierea definitivă a acestui acord, Nuri as-Said, care abia revenit la putere instaurase o dictatură dură în Irak, scrisese regelui (59) său, la 4 august, că *pactul turco-pakistaneZ și acordul anglo-egiptean dăduseră naștere unei situații politice față de care Irakul nu ar putea să rămână indiferent.*[30] A întreprins imediat călătorii în Turcia, în Anglia, în Egipt și a declarat la Istanbul, la 19 octombrie, chiar în ziua semnării acordului privind evacuarea zonei Suezului : *Securitatea Irakului și însăși existența sa depind de aceea a Turciei și a Iranului.* [31] A multiplicat măsurile anticomuniste, mergând până la a rupe relațiile diplomatice cu Moscova, la 218

3 ianuarie 1955. La 13 ianuarie, la capătul unei vizite a lui Menderes, Irakul și Turcia își anunțau intenția de a dezvolta cooperarea lor pentru stabilitatea și securitatea Orientului Mijlociu și invitau celelalte state ale regiunii să li se alăture.

Pentru Cairo, care de zece ani se străduia să adune întreaga națiune arabă (Umma) în jurul Egiptului, această știre suna ca o sfidare. Nasser va vedea imediat în aceasta o încercare a Londrei de a repune piciorul în Orientul Mijlociu, prin intermediul credinciosului său Nuri as-Said, apostol al Semilunii roditoare (60), altfel spus al unui imperiu reunind sub coroana hașemită toate țările arabe din Asia Mică. El va cere imediat convocarea Consiliului Ligii arabe, pentru a obține condamnarea Irakului, în ochii săi vinovat de a fi rupt solidaritatea arabă. Lui Eden — aflat în trecere prin Cairo, la 19 februarie 1955 — îi va exprima nemulțumirea sa, afirmând că acordul turco-irakian *a făcut să dea serios înapoi colaborarea statelor arabe cu Occidentul,* cu toate că *interesul și simpatia* sa sunt în întregime de partea acestuia. [32]

Această reacție vie nu va împiedica încheierea

formală, la 24 februarie 1955, la Bagdad, a tratatului irako- turc (61), la care vor adera, la 4 aprilie, Regatul Unit (62), la 23 septembrie, Pakistanul, la 3 noiembrie, Iranul. Statele Unite simulează rămânerea deoparte, dar sunt în realitate prezente în principalele organisme ale Pactului de la Bagdad. Occidentul — sau mai curând America și Anglia, căci Franța, din cauza războiului din Algeria (63), care o făcea suspectă tuturor statelor arabe, nici măcar n-a fost consultată — putea crede că a repurtat o mare victorie diplomatică, ce o completa pe aceea dată de căderea lui Mosaddiq. în realitate, a extins pur și simplu războiul rece în Orientul Apropiat, față de care U.R.S.S. — de la eșecurile umilitoare în problemele cu Iranul și Turcia din 1947 — n-a încetat, așa cum s-a văzut, să manifeste cea mai mare prudență...

Contraatacul egiptean se va desfășura cu rapiditate. La 6 martie, Cairo se va înțelege cu Siria și Arabia Sau- dită în sensul de a propune celorlalte state arabe un tratat prevăzând crearea unei organizații militare și economice comune, la care, în cele din urmă, se va ralia medievalul Yemen.

La 20 martie, Salah Salem, pitorescul ministru egiptean al orientării naționale — altfel spus al propagandei —, celebru pentru țopăielile sale oratorice, va declara că guvernul său nu are ambiții teritoriale, dar că dorea să dispună de o legătură terestră cu Iordania. în consecință, el va propune să se acorde acesteia partea meridională a Israelului, mergând de la Gaza la Berseba (64) și la Akaba (65), la Marea Roșie și va declara că planul său constituie *prețul* pe care puterile occidentale vor trebui să-1 plătească dacă vor să coopereze cu Egiptul. Inutil să spunem că Ierusalimul va respinge imediat acest ,.șantaj “. Era serioasă propunerea făcută de Cairo ? Pare că încă de pe

atunci Cairo optase pentru mişcarea de nealiniere, ai cărei principali lideri, Tito (66) şi Nehru (67), tocmai conferiseră timp îndelungat la New Delhi, condamnând politica blocurilor. La reîntoarcere, mareşalul iugoslav face o escală la Alexandria, unde îl întâlneşte pe Nasser, marcat încă de emoţia pe care i-a provocat-o încheierea Pactului de la Bagdad. Va fi începutul unei prietenii care nu va înceta să se dezvolte cu timpul, Ţito — model de patriotism şi de curaj în ochii colonelului egiptean — dându-i acestuia sfaturi care vor fi Urmate nu o dată.

Va fi rândul lui Nehru să viziteze Cairo. Va semna (68) cu Nasser un comunicat potrivit căruia *alianţele militare şi angajamentele puterilor care sporesc tensiunea şi cursa înarmărilor nu contribuie cu nimic la securitatea unei ţări*[33] şi care va conduce curând la încheierea unui tratat de prietenie.

în aprilie 1955, Nasser îi va face o vizită primului ministru indian, în tovărăşia căruia va participa la Conferinţa afro-asiatică de la Bandung (69). Va avea parte

de o primire triumfală, va face cunoştinţă cu Zhou Enlai (Ciu En-lai), cu Sukarno (70), va descoperi forţa ce va începe să se numească în curând „lumea a treia“ şi rolul de prim plan pe care aceasta era dispusă să i-1 recunoască. în unanimitate, mai puţin votul Birmaniei, conferinţa va declara că *sprijină drepturile poporului arab al Palestinei.*[34] Va fi un mare succes pentru „Bikbaşi[41] (colonel în armata egipteană) cum era invocat atunci şi el se va întoarce la Cairo cu aureola învingătorilor şi convins că nu mai are nimic de aşteptat de la Occident, vinovat de a-i fi preferat nu doar Irakul, ci şi Israelul.

Raporturile egipteano-israeliene nu au fost niciodată bune, deoarece starea de război n-a fost niciodată abrogată de armistiţiul din 1949. Cairo va

împiedica vasele israeliene sau navlosite de Israel să utilizeze Canalul de Suez, iar franctirorii arabi vor opera în teritoriul evreiesc. Sub presiunea opiniei publice, guvernul de la Ierusalim se va hotărî să dea o puternică lovitură. La 28 februarie, o coloană de blindate a pătruns în teritoriul Gaza și a masacrat vreo 60 de arabi, dintre care mai mulți civili.

Brutalitatea acestei operațiuni a provocat o vie indignare în Occident și — la inițiativa comună a Statelor Unite, Marii Britanii și Franței — Consiliul de Securitate a condamnat-o în unanimitate. Dar „Bikbași[44] nu putea să creadă că Israelul a acționat fără acordul americanilor de care depindea strict pentru realizarea planurilor sale economice. Jean Lacouture relatează confidența pe care acesta a făcut-o atunci unui ambasador occidental : *Am fost până luna trecută, o știți, un prieten sincer al Occidentului; pe viitor să nu mai contați pe mine.*[33] O ultimă chestiune'avea să-1 convingă de relele intenții ale statelor capitaliste. O indiscreție apărută la Paris, într-un buletin confidențial, dezvăluia că Israelul încheiase cu Franța un contract pentru cumpărarea de armament, comportând, printre altele, livrarea de tancuri și de avioane. în același timp, având în vedere evoluția războiului din Algeria, Parisul anula o livrare de arme promisă Egiptului.

Schimbarea de atitudine a lui Nasser n-ar fi fost totuși posibilă dacă U.R.S.S. n-ar fi făcut, în ceea ce o privește, după moartea lui Stalin, o întoarcere de 180 de grade. în ultimii ani ai acelei perioade care avea ulterior să se numească a „cultului personalității“ doctrina oficială profesa prin Jdanov că cine nu era în mod necondiționat de partea Uniunii Sovietice era, în fapt, contra acesteia. „Enciclopedia Sovietică" continua încă în 1952 să prezinte Congresului indian (71), partidul lui

Nehru, drept *un executant servil al voinței imperialiștilor an- glo-americani* și pe autorii loviturii de stat egiptene ca pe *un grup de ofițeri reacționari, în frunte cu generalul Nagib, legat de Statele Unite.*[36] încă din 1954, dovezile de atenție manifestate față de Nehru, turneul lui Zhou Enlai (Ciu En-lai) în India (72), participarea activă a Chinei la pregătirea Conferinței de la Bandung, ridicarea la rang de ambasadă a legațiilor sovietice de la Cairo și Tel Aviv (73), totul arăta că această atitudine ținea de trecut. Moscova și Beijingul vor face acum totul pentru a-i convinge pe nealiniați — fără a se amesteca în treburile lor interne — că era în interesul lor să li se adreseze pentru progresul „decolonizării" și pentru a rezista „imperialismului", expresie tipic leninistă, pe care o vom regăsi din ce în ce mai frecvent în gura liderilor africani și asiatici. Cu un rar simț al inoportunității, Dulles — care nu a ezitat totuși să-1 viziteze pe Tito și să-i facă elogiul — va mai găsi cu cale să declare, până în 1956, că *in afara unor împrejurări cu totul deosebite neutralitatea este o concepție imorală și mioapă.* [37]

Cu câteva ore înaintea deschiderii Conferinței de la Bandung, U.R.S.S. publicase o declarație denunțând încercările occidentalilor de a antrena țările din Orientul Apropiat și din Orientul Mijlociu în grupări militare care fuseseră create ca o prelungire a blocului nord-atlantic. Declarația conchidea afirmând că *dacă politica de presiuni și amenințări* privind aceste țări va continua *pro- blema va trebui să fie examinată la Națiunile Unite. Guvernul sovietic, salvgardând opera de pace, va apăra li-*

bertatea, independența și principiul neamestecului în treburile interne ale Orientului Apropiat și Orientului Mijlociu. [38]

In cancelariile occidentale s-a dorit să se vadă în acest document un gest destinat, în principal, să păstreze Kremlinului simpatiile arabilor. In realitate, era vorba de mult mai mult. La cinci ani după publicarea declarației franco-anglo-amerioane privind menținerea statu-quo-ului în Orientul Apropiat, Kremlinul avertiza aliații că această regiune nu mai era un teren al intereselor lor exclusive.

Bibliografie și note

1. Michel LAISSY, *Du panarabisme â la langue arabe,* Paris, Maisonneuve, 1948, p. 101.
2. David CATARIVAS, *Israel,* Paris, Editions du Seuil, 1957, p. 94.
3. Vezi voi. 2 din prezenta lucrare, cap. 14., *Baraj la Sud,* București, Editura Militară, 1992, p. 30.
4. „Krasnaia Zvezda“ din 29 aprilie 1950.
5. TRUMAN, *op. cit.,* tom. II, vol. 1, p. 197.
6. *Keesing's,* 9 237 A.
7. TRUMAN, *op. cit.,* tom. II, vol. I, p. 198.
8. *Keesing's,* 9 273 A.
9. *Ibid.,* 10 745 A.
10. Suzanne NORMAND și Jean ACKER, *La Route du petrole au Moyen-Orient,* Paris, Horizons de France, 1956, p. 143.
11. Vincent MONTEIL, *Iran,* Paris, Editions du Seuil, 1962, p. 33.
12. Freidoune SAHEBJAN, *L'Iran des Pahlavis,* Paris, Ber- ger-Levrault, 1966, p. 230—231.
13. J. BENOIST-MECHIN, *Le roi Saud,* Paris, Albin Michel, 1960, p. 119.
14. Inge MORATH și Edouard SABLIER, *De la Perse ă Viran,* Paris, Delpire, 1958, § 56.
15. EDEN, *op. cit.,* p. 219.
16. *Ibid.,* p. 221.
17. EISENHOWER, *op. cit.,* p. 196.
18. EDEN, *op. cit.,* p. 237.
19. EISENHOWER, op. cit., p. 198.
20. *Ibid.,* p. 199.
21. *Keesing's,* 13 096 A.
22. Andrew TULLY, *C.I.A.,* Paris, Stock, 1962, p. 99.

23. Edouard SABLIER, *De l'Oural ă VAtlantique,* Paris, Fa- yard, 1963, p. 228.

24. EDEN, *op. cit.,* p. 276.
25. EISENHOWER, op. cit., p. 198.
26. *Keesing's,* 12 909 A.
27. Pierre ROSSI, *L'Irak des revoltes,* Paris, Editions du Seuil, 1962, p. 184.
28. *Keesing's,* 12 957 B.
29. Jean et Simone LACOUTURE, *L'Egypte en mouvement,* Paris, Editions du Seuil, 1962, p. 194.
30. Central Office of Information, Reference Division, Note R 3 287, Londra, 8 martie 1956.
31. *Keesing's,* 14 057 A.
32. EDEN, op. *cit.,* p. 246.
33. *Keesing's* 14 157 A.
34. *Ibid.,* 14 160 A.
35. Jean et Simone LACOUTURE, op. cit., p. 208.
36. David DALLIN, *Soviet Foreign Policy after Stalin,* Philadelphia, Lippincott, 1961, p. 293.
37. Peter LYON, *Neutralism,* Leicester University Press, 1963, p. 107.
38. „Le Monde" din 19 aprilie 1955.

(1) Ibn—Haldun (Abu Zayd Abd ar-Rahhman ibn Muhammad) (1332—1406), istoric și filosof arab. Opera principală *Kitab al-Ibar* (Carte de considerații privind istoria arabilor, persanilor și berberilor) — precedată de o Introducere *(Muqaddima)* — face din Ibn Haldun un precursor al sociologiei și filosofiei istoriei *(n.tr.).*

(2) Ferdinand Marie viconte de Lesseps (1805—1894), diplomat și administrator francez *(n.tr.).*

(3) Tratatul semnat la 10 august 1920, la Sdvres, între puterile victorioase, aliate și asociate, pe de o parte și Turcia, pe de altă parte, consacră dezmembrarea Imperiului otoman, care pierdea toate posesiunile sale europene (cu excepția Constantinopo- lului) și toate provinciile din Orientul Apropiat și Mijlociu (Arabia, Armenia, Egipt, Irak, Kurdistan, Palestina, Siria). Acest tratat a declanșat revolta lui Mustafa Kemal care, după războiul greco-turc, va obține înlocuirea sa prin Tratatul de la Lausanne din 24 iulie 1923 *(n.tr.).*

(4) Ernest Bevin. Vezi prezentul volum, cap. 2, nota (25) *(n.tr.).*

(5) Thomas Edward Lawrence (1888—1935), zis Lawrence de Arabia, orientalist, aventurier și agent politic britanic. Pasionat de arheologie, a participat la expedițiile lui D. G. Hogarth în Orientul Mijlociu. întâlnirea sa cu naționaliștii arabi l-a determinat să conceapă un proiect de imperiu arab sub influență britanică, în detrimentul turcilor. Membru al Serviciului cartografic din Cairo (1914), apoi al Biroului arab (1916), a adoptat modul

de viață al beduinilor, l-a sprijinit cu succes pe Allenby în cucerirea Palestinei (1917—1918). După expulzarea emirului Faisal al Siriei de către francezi (1920) demisionează și se angajează ca simplu soldat în R.A.F. (sub numele de Ross). Moare într-un accident. In 1926 a publicat *Cei șapte stâlpi ai înțelepciunii (n.tr.).*

(6) Mustafa an-Nahas Pașa a îndeplinit funcția de prim-mi- nistru al Egiptului în perioadele 16 martie—25 iunie 1928 ; 1 ia-: nuarie—17 iunie 1930 ; 11 mai 1936—30 decembrie 1937 ; 6 februarie 1942—8 octombrie 1944 ; 14 ianuarie 1950—26 ianuarie 1952 *(n.tr.).*

(7.) Faruk a domnit în Egipt între 1936—1952. Pînă la 29 iulie 1937 s-a aflat sub un consiliu de regență *(n.tr.).*

(8) Pactul Ligii Statelor Arabe a fost semnat la Cairo la 22 martie 1945, la capătul unei conferințe la nivel înalt, de către Siria, Transiordania, Irak, Arabia Saudită, Liban, Egipt și Yemen. Scopul „Ligii Arabe“ este „strângerea raporturilor între statele membre și coordonarea acțiunilor lor politice, în vederea unei colaborări strânse între ele, de a apăra independența și suveranitatea lor și de a se preocupa, în general, de problemele care privesc țările arabe și interesele acestora" *(n.tr.).*

(9) Abd Allah, emir și rege al Iordaniei (1921—1946 — emir ; 1946—1951 — rege) *(n.tr.).*

(10) Nuri as-Said a ocupat funcția de prim-ministru între : 23 martie 1930 — 27 octombrie 1932 ; 25 decembrie 1938 — 31 martie 1940 ; 9 octombrie 1941 — 3 iunie 1944 ; 21 noiembrie 1946 — 11 martie 1947 ; 6 ianuarie — 10 decembrie 1949 ; 15 septembrie 1950 — 10 iulie 1952 ; 2 august 1954 — 8 iunie 1957 ; 3 martie — 13 mai 1958 *(n.tr.).*

(11) Chaim Weizmann (1874—1952) avea să devină primul președinte al statului Israel (15 mai 1948 — 9 noiembrie 1952) *(n.tr.).*

(12) Declarația Balfour a fost publicată de guvernul britanic la 2 noiembrie 1917, sub forma unei scrisori adresată de Arthur James Balfour (1848—1930) — pe atunci ministru de externe (1917—1919) — lordului Rotschild, prin care se afirmă că „guvernul Majestății Sale privește în mod favorabil realizarea în Palestina a unui cămin național pentru poporul evreu [...], fiind de la sine înțeles că nu se va întreprinde nimic care ar putea aduce prejudicii drepturilor civile și religioase ale comunității neevreiești din Palestina, ca și drepturilor și statutului politic de care evreii s-ar putea bucura în orice altă țară" *(n.tr.).*

(13) Winston Leonard Spencer Churchill (1874—1965), om politic britanic, a îndeplinit funcția de secretar de stat pentru Colonii în 1906. în perioada la care se face referire era ministru de Război (1919—1922) *(n.tr.).*

(14) Haganah (în ebraică = luptă). Organizație

evreiască de autoapărare, creată în epoca mandatului britanic pentru a asigura implantarea și apărarea coloniilor evreiești în Palestina contra populației arabe. A fost tolerată, dar niciodată recunoscută, ofi-

cial, de către guvernul britanic. In perioada celei de-a treia cărți albe, limitând imigrarea evreiască în Palestina, administrația britanică a arestat și judecat pe unii militanți ai acestei organizații, începând cu 1945, în condițiile în care guvernul britanic a continuat această politică în privința imigrării evreilor, Haganah va lua parte la lupta împotriva puterii mandatare. Având în 1945 cca. 60.000 voluntari, ea va furniza Israelului, după proclamarea independenței (1948), cadrele principale ale armatei *(n.tr.).*

(15) La 12 februarie 1947, Londra anunța că negocierile **cu** reprezentanții arabi și cu organizațiile evreiești internaționale cu privire la Palestina au eșuat, ambele părți respingând planul englez de autonomie provincială *(n.tr.).*

(16) Vezi prezentul volum, Cap. 2, nota (26) *(n.tr.).*

(17) Rezoluția 181 (II) a fost adoptată la 29 noiembrie 1947. Se preconiza ca cele două state arabe să se formeze până la 1 octombrie 1948. Trupele engleze urmau să se retragă până la 1 august 1948. Marea Britanie urma să transmită progresiv administrarea Palestinei unei comisii a Națiunilor Unite Pentru Palestina, care avea însărcinarea de a pregăti accesul la independență a celor două state. Planul a fost respins de arabii palestinieni și de statele arabe *(n.tr.).*

(18) Daniel Semionovici Solod (1908 — ?), diplomat sovietic. In anii 1943—1944 — consilier al misiunii U.R.S.S. în Egipt; în 1914—195u — ministru plenipotențiar al U.R.S.S. în Liban și prin cumul și in Siria *(n.tr.).*

(19) Mecca (în arabă = Makka). Oraș situat în provincia Hediaz la sud de Medina, în Arabia Saudită. Capitală religioasă a Islamului, considerată leagănul profetului Mahomed. Este cel mai mare loc de pelerinaj al islamicilor, interzis nemahomedanilor *(n.tr.).*

(20) Franța și Marea Britanie declară oficial că toate trupele lor vor părăsi Siria și Libanul. Ultimele trupe britanice se retrag la 30 iunie 1946, iar cele franceze la 31 august 1946 *(n.tr.).*

(21) Premierul egiptean Mahmud Fahmi an-Nokrasy-Pașa (25 februarie 1945—16 februarie 1946 ; 9 decembrie 1946—28 decembrie 1948) a cerut în Consiliul de Securitate ca Anglia să-și retragă trupele din Egipt și Sudan, arătând că tratatul anglo-egip- tean din 1936, valabil pe o perioadă de 20 de ani, a fast impus Egiptului și este în contradicție cu Carta O.N.U. *(n.tr.).*

(22) Primul război arabo-israelian se declanșează la 15

mai 1948. La 22 mai 1948, Consiliul de Securitate cere părților să înceteze focul. Armistițiul intră în vigoare la 11 iunie 1948. La 7 iulie 1948, Consiliul de Securitate face apel la cele două state să prelungească armistițiul. Statele arabe refuză și ostilitățile sunt reluate la 9 iulie 1948. în februarie-iulie 1949 sunt încheiate acordurile bilaterale de armistițiu între Israel și țările arabe beligerante *(n.tr.).*

(23) John Bagot (zis și Glubb Pașa) (1897—1986), general britanic. A fost numit comandant al Legiunii Arabe (1939). Deși **a** devenit cetățean iordanian, a fost scos din funcțiile sale de regele Hussein al Iordaniei în 1956 *(n.tr.).*

(24) Vezi voi. 2, p. 8, nota 1 *(n.tr.).*

(25) **în anii 1946—1948,** Andrei Andreevici Gromâco a fost reprezentantul permanent al U.R.S.S. la O.N.U. și adjunct al ministrului afacerilor externe al U.R.S.S. *(n.tr.).*

(26)David Ben Gurion (1886—1973), om politic israelian, port parol al sionismului, unul dintre principalii conducători ai Ha- ganah. La 14 mai 1948, a proclamat independența statului Israel ; va exercita funcția de prim-ministru în perioadele 15 mai 1948/10 martie 1949 — 7 decembrie 1953 ; 2 noiembrie 1955/1 iunie 1956 — 16 iunie 1963 (n.tr.).

(27)Bernadotte af Wisborg (Conte Folke) (1895—1948), nepot al regelui Gustaf al V-lea al Suediei. Desemnat la 20 mai 1948 mediator al O.N.U. în conflictul care a opus statul Israel țărilor arabe *(n.tr.).*

(28) Ralph Johnson Bunch (1904—1971), diplomat american ; a primit în 1950 Premiul Nobel pentru pace pentru activitatea- desfășurată ca mediator al O.N.U. în conflictul din Palestina **(1948—1949)** *(n.tr.).*

(29)Gaza — oraș în Palestina de Sud, în apropiere de Marea Mediterană. Capitală a unei zone (fâșia „Gaza" are 363 km^2) ocupată de Egipt, apoi cucerită și administrată de Israel. în 1948, Gaza a trecut sub administrație egipteană. Israelul, care l-a ocupat în noiembrie 1956, a trebuit să facă loc forțelor O.N.U. în martie 1957. în 1967, a revenit din nou egiptenilor, în ciuda protestelor israelienilor. Faptul a constituit unul dintre motivele declanșării războiului din 1967, care a dus la ocuparea de către israelieni a orașului și a teritoriului înconjurător *(n.tr.).*

(30) Gamal Abdel Nasser (în arabă Jamal ’Abd-al-Nasir) (1918—1970). Om de stat egiptean. în 1942 a fondat mișcarea clandestină „Ofițerii patrioți" având scopul de a lupta împotriva hegemoniei engleze *(n.tr.).*

(31)Comitetul ofițerilor liberi se va organiza în anii 1948— 1949, Gamal Abdel Nasser fiind convins de necesitatea răsturnării regimului existent (n.tr.).

(32) Regele Faruk este înlăturat la 26 iulie 1952. în anii 1952—1953, Ahmad Fuad este rege nominal.

Monarhia a fost abolită la 18 iunie 1953, o dată cu proclamarea republicii (n.tr.).

(33) Mohammad Reza Pahlavi Aryamehr a domnit ca șahin- șah în anii 1941—1979. S-a încoronat la 26 octombrie 1967. La 16 ianuarie 1979 a părăsit Iranul, după ce, la 13 ianuarie 1979, a creat un consiliu de regență sub conducerea lui Sayed Jalal Tehrani (care își înaintează demisia la 21 ianuarie 1979). La il aprilie 1979, Iranul este proclamat Republică Islamică *(n.tr.).*

(34) Hagi Aii Razm Ara va îndeplini funcția de prim-ministru între 26 iunie 1950—7 martie 1951 *(n.tr.).*

(35) Dinastia Kajarilor (1779—1925) *(n.tr.).*

(36) Mohammed Reza Khan inaugurează dinastia Pahlavi, domnind intre 1925—1941 *(n.tr.).*

(37) Mohammed Mosaddiq (vezi volumul 2, p. 35, nota 1) *(n.tr.).*

(38) Curtea Internațională de Justiție (C.I.J.) este principalul organ judiciar al O.N.U. Funcționează pe baza Statutului său, care este parte integrantă a Cartei O.N.U. Se compune din 15 judecători aleși pe nouă ani, de către Adunarea Generală și Consiliul de Securitate. Statele membre sunt membri de drept ai C.I.J. Numai statele pot fi părți în cauzele pe care le judecă Curtea. Sunt de competența C.I.J. toate cauzele pe care i le supun părțile, precum și toate cazurile prevăzute în mod special în tratatele și convențiile în vigoare *(n.tr.).*

(39) Tratatul a fost semnat la Moscova la 26 februarie 1921 și a intrat în vigoare în ziua .semnării lui *(n.tr.).*

(40) Vezi prezentul volum, cap. 7, nota (32) *(n.tr.).*

(41) De fapt, Ahmed Nagib (Naguib) Hilali Pasa a mai condus guvernul între 2 martie — 28 iunie 1952. A revenit meteoric, în fruntea guvernului, în zilele de 22—23 iulie 1952 *(n.tr.).*

(42)) Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (B.I.R.D.) a fost înființată la 27 decembrie 1945, o dată cu Fondul Monetar Internațional (F.M.I.), când reprezentanții a 27 de state au semnat acordul pregătit la Conferința de la Bretton Woods din iulie 1944. Este cunoscută și sub denumirea de Banca Mondială. Scopul inițial al B.I.R.D. a fost acela de a sprijini reconstrucția și dezvoltarea țărilor membre, de a facilita investițiile în scopuri productive, pentru eliminarea urmărilor războiului *(n.tr.).*

(43) Vezi voi. 2, p. 36, nota 2 *(n.tr.).*

(44) *Tndah.* Partid popular iranian, fondat în 1941 ; continuator al partidului comunist iranian (creat în 1920). Activitatea sa a fost reprimată pe vremea șahului Reza Pahlavi. Interzis în 1983 *(n.tr.).*

(45) Dwight David Eisenhower (1890—1969), militar și

om de stat american. A exercitat în două mandate funcția de președinte al S.U.A. (20 ianuarie 1953—20 ianuarie 1961) *(n.tr.).*

(46) Vezi voi. 2, p. 46, nota 1, *(n.tr.).*

(47) Fazio Ilah Zahedi a condus cabinetul iranian între 20 august 1953 și 5 aprilie 1955 *(n.tr.).*

(48) Allan W. Dulles a condus Agenția Centrală de Investigații (C.I.A.) între 1953 și 1961. C.I.A. — potrivit dezvăluirilor făcute — a fost amestecată în toate crizele majore ale războiului recei: în răsturnarea guvernelor de stânga din Iran (1953) și Guatemala (1954), în Criza Suezului (1956), în criza congoleză

(1961) și, mai târziu, în războiul din Vietnam. Despre implicarea sa s-a vorbit foarte rar în mod public, cu excepția accidentului provocat de doborârea avionului U2 deasupra teritoriului Uniunii Sovietice (1960) și a debarcării eșuate din Golful Porcilor (1961). Acest ultim incident l-a făcut pe președintele John F. Kennedy să-1 înlocuiască pe Allan W. Dulles cu John A. McCone *(n.tr.).*

(49) Vezi voi. 2, p. 26, nota 1 *(n.tr.).*

(50) La 26 august 1957, U.R.S.S. a anunțat testarea cu succes a primelor rachete intercontinentale *(n.tr.).*

(51) A IV-a Republică (1916—1958) *(n.tr.).*

(52) A V-a Republică (1959—) *(n.tr.).*

(53) Notele au fost adresate la 10 noiembrie 1951 *(n.tr.).*

(54) Sovieticii reacționează dur, trimițând, la 21 noiembrie 1951, note Arabiei Saudite, Irakului, Israelului, Libanului, Yemenului, și Siriei, prin care atrag atenția țărilor respective asupra unei eventuale participări la pactul propus, considerat „agresiv" și „ostil Uniunii Sovietice" *(n.tr.).*

(55) Celâl Bayar a fost președintele Turciei în perioada 22 mai 1950 — 27 mai 1960 *(n.tr.).*

(56) Adnan Menderes a deținut funcția de prim-ministru între 22 mai 1950 și 27 mai 1969 *(n.tr.).*

(57) Adib Sisakli a condus Siria între 2 decembrie 1951 și 25 februarie 1954 (2 decembrie 1951 — 10 iulie 1953 — ca dictator militar ; 10 iulie 1953 — 25 februarie 1954 — ca președinte) *(n.tr.).*

(58) Gamal Abdel Nasser va conduce Egiptul între 17 noiembrie 1954 și 28 septembrie 1970 (din 23 iunie 1956 în calitate de președinte). în perioada 29 iunie 1956 — 24 septembrie 1962, președintele a deținut și funcția de prim-ministru : 27 februarie— 8 martie 1954 ; 17 aprilie 1954—29 iunie 1956 ; 29 iunie 1956— 24

septembrie 1962 *(n.tr.).*

(59) Faisal al II-lea a domnit în anii 1939—1958. între 4 aprilie 1939 și 2 mai 1953, a funcționat regența, sub conducerea unchiului său, emirul Abdul Illah. La 14 iulie 1958, a fost înlăturată monarhia, Irakul proclamându-se republică *(n.tr.).*

(60) Semiluna roditoare — regiune a Asiei Occidentale. în formă de arc de cerc, acoperind o fâșie strâmtă la estul Mediteranei (Israel, Liban), lărgindu-se spre nord (Siria), apoi orientându-se spre sud-est (câmpiile Tigrului și Eufratului, în Irak) pentru a ajunge în Golful Persic. Această denumire, mai ales istorică, trimite la puternicele imperii ale Babilonului, Asiriei și Feni- ciei *(n.tr.).*

(61) Pactul a fost ratificat de ambele țări la 26 februarie 1954 *(n.tr.).*

(62) Marea Britanie a aderat la 30 martie, iar Iranul la 16 octombrie 1954 *(n.tr.).*

(63) Războiul din Algeria a izbucnit la 1 noiembrie 1954 fair.).

(64) Beersheba (Be'er Sheva) — oraș în Israel, la nord de Neghev, în centrul țării. Construit în 1950 în deșert. Nod rutier (drumuri în direcția Mării Moarte, a Mării Roșii, Tel-Avivului, <3;.zei, Ierusalimului) *(n.tr.).*

(65) Akaba (Aquaba), port iordanian situat în Golful Akaba, la nordul Mării Roșii, în fața portului israelian Elath ***(n.tr.).***

(66) losip Broz Tito a îndeplinit funcția de președinte (14 ianuarie 1953 — 4 mai 1980) (reales în 1958, 1963 și 1967 ; la 16 mai 1974 ales președinte pe viață) și de prim-ministru (30 noiembrie 1943—30 iunie 1963) *(n.tr.).*

(67) Vezi prezentul volum, cap. 1, nota (16) *(n.tr.).*

(68) La 6 aprilie 1955, la Cairo a fost semnat un Tratat de prietenie între Egipt și India *(n.tr.).*

(69) Prima reuniune a țărilor afro-asiatice a avut loc la Bandung între 18 și 24 aprilie i955. Au participat 29 de țări. Au fost examinate probleme privind cooperarea economică, politică și culturală între state, dreptul popoarelor la autodeterminare, drepturile omului, dobândirea independenței de către popoarele din colonii, consolidarea păcii și dezvoltarea cooperării internaționale. Declarația referitoare la măsurile de promovare a păcii și cooperării mondiale conține zece principii fundamentale : suve-ranitatea și integritatea teritorială a tuturor națiunilor; respectarea drepturilor omului ; neintervenția în treburile interne ale altor state ; dreptul la legitimă apărare, individuală sau colectivă ; refuzul de a recurge la alianțe

militare menite să servească interesele unei mari puteri și condamnarea oricărei presiuni din partea marilor puteri ; abținerea de la folosirea forței; reglementarea pașnică a diferendelor ; încurajarea cooperării internaționale ; respectarea justiției și a obligațiilor internaționale. Rolul predominant în reuniune l-au avut Sukarno, Nehru și Nasser *(n.tr.).*

(70) Ahmed Sukarno a ocupat funcția de președinte al Indoneziei între 18 august 1945/16 decembrie 1949 și 12 martie 1967 *(n.tr.).*

(71)Pandit Jawaharlal Nehru a devenit președinte al Partidului Congresului Național Indian în 1929 *(n.tr.).*

(72) Vizita oficială a lui Zhou Enlai în India s-a desfășurat între 25 și 28 iunie 1954 *(n.tr.).*

(73)U.R.S.S. și Israelul au ridicat relațiile lor diplomatice la nivel de ambasadă la 17 iunie 1954. Declarația comună adoptată cu acest prilej afirmă hotărârea celor două state de a așeza la baza relațiilor lor cele cinci principii ale coexistenței pașnice convenite la 29 aprilie *(n.tr.).*

8.

MIRAJUL

Istmul odată tăiat devine o strâmtoare, adică un câmp de bătălie. Un singur Bosfor ne fusese suficient până in prezent pentru încurcăturile lumii; ați creat un al doilea Bosfor.

ERNEST RENAN (1) (Discurs rostit cu ocazia primirii lui Ferdinand de Lesseps la Academia Franceză, 1895)

Nasser asista la o recepție diplomatică, în mai 1955, când, deodată, Daniel Solod (2) îl luă de braț. Ambasadorul sovietic îl conduse într-un colț și-1 întrebă, fără multă vorbă, dacă Egiptul ar fi dispus să cumpere arme din U.R.S.S. *În caz de răspuns pozitiv, ar informa Moscova. I-am răspuns pe același ton* — va povesti colonelul însuși — *că eram gata să angajez convorbiri in acest sens* *. La data de 9 iunie 1955, luând act de recentele livrări de material militar francez către statul evreu și de declarațiile anexioniste fără înconjur făcute de unii extremiști israelieni, el va cere arme ambasadorului Sta**telor** Unite, Henry Byroade, și îi va spune că, în caz de

refuz, se va adresa de cealaltă parte a cortinei de fier. Nu va face însă nici o aluzie la oferta Kremlinului.

De la vizita efectuată la Paris, în august 1954, de frumosul Moshe Dayan (3), tânărul comandant șef al armatei sioniste, pe care eșarfa de pe ochi îl va face în curând celebru, Franța începuse, într-adevăr, să furnizeze tancuri, avioane, rachete sol-sol și echipament radar guvernului de la Ierusalim, care trăia cu teama războiului de revanșă anunțat zilnic de către conducătorii arabi. Că în această hotărâre, adoptată în momentul în care Maghrebul era în plină efervescență, se aflaseră și unele gânduri ascunse, este foarte posibil. Dar acestea nu au fost determinante. *Mi-am spus* — a declarat ulterior Diomede Catreux, secretar de stat al Aerului în guvernul Mendes-France — *că noi nu am putea deveni complici ai unui nou masacru și nu am putea refuza să ajutăm poporul israelian să se apere*[2]. Amintirea camerelor de gazare era încă prea vie și numeroși francezi încercau, fără îndoială, remușcări că nu au făcut mai mult pentru a-i salva pe evrei. La aceasta, se adăuga o legitimă admirație pentru opera magnifică împlinită în Pământul Făgăduinței de către cei ce au restaurat statul evreiesc. Astfel, în criza care avea să se deschidă, vom vedea că neîncrederea va zămisli neîncredere, întărindu-1 pe fiecare în conștiința drepturilor sale justificate și creând în privința adversarilor virtuale reflexe emoționale de solidaritate, pe cât de nobile, pe atât de periculoase.

Puțin doritori să întărească poziția unui adversar al Pactului de la Bagdad, americanii vor eluda solicitarea lui Nasser, cerând plata cu bani gheață, evident de ne- gândit din partea unei țări atât de sărace ca Egiptul.

La 26 iulie. Dimitri Șepilov (4), redactorul șef al ziarului „Pravda“, va sosi la Cairo pentru a asista la manifestările aniversare ale Revoluției. Nimeni nu va acorda atenție prezenței sale. Venise totuși

pentru a încheia târgul pe care, la 25 septembrie 1955, Nassef îi va anunța concetățenilor săi : după eșecul încercărilor succesive de a obține arme din partea țărilor occidentale, va

spune el, negociase un acord ou Cehoslovacia, căreia îi va furniza în schimb bumbac și orez.

Știrea privind încheierea acestei tranzacții nu-i va lua totuși prea pe nepregătite pe occidentali. încă de la 31 august, Dulles o lăsase să se întrevadă. Având parte de păreri contrarii, el va hotărî —■ în ciuda primirii extrem de reci pe care colonelul o rezervase trimisului său, George Allen — să urmeze sfaturile de moderație pe care i le dădea de la Cairo Henry Byroade, partizan convins al susținerii naționalismului arab. Molotov (5), cu care evocase problema Orientului Apropiat la Geneva, cu ocazia conferinței privind Germania (6), va respinge orice idee de a reveni asupra unui acord de natură, potrivit lui, pur comercială. La rândul său, Dulles se va strădui să obțină aprobarea de către Eisenhower, la 9 noiembrie, a textului unei declarații, afirmând intenția de a se ține deoparte de cursa înarmărilor în Orientul Mijlociu, care nu putea fi folositoare nimănui. El va rezista solicitărilor lui Eden, care ar fi vrut ca Statele Unite să se alăture oficial Pactului de la Bagdad. Va exercita presiuni asupra Franței pentru ca aceasta să nu livreze Israelului avioanele *Mystere IV,* pe care primul-ministru, Edgar Faure (7), le promisese în octombrie colegului său israelian Moshe Sharett (8). în fine, și mai ales, el va hotărî să ajute Cairo să realizeze opera cea mai ambițioasă a regimului, înaltul baraj de la Assuan, *Sadd el Aali.*

Se punea problema ca, profitând de datele geologice favorabile, să se inunde circa 60 000 km'^{2} de pământ și să se transforme contraforturile aride și grandioase ale anticei Nubii într-un lac

mai mare decât cel de la Annecy, sporind astfel cu o treime suprafața cultivabilă și cu 50 la sută puterea electrică instalată a Egiptului. Pentru această țară, ale căre’ 30 milioane de locuitori nu au alte terenuri fertile la dispoziție, în afară de Deltă, decât o mică fâșie de-a lungul Nilului, era o chestiune de viață sau de moarte. Dar costul proiectului, care fusese avut în vedere încă din 1924, era extrem de ri-

•dicat : de ordinul unui miliard de dolari, din care cel puțin o treime în valută forte.

Hotărârea de a materializa acest proiect fusese una •dintre primele pe care Nasser le adoptase după venirea sa la putere. Nedispunând, în mod evident, de credite suficiente, el se va adresa Băncii Internaționale pentru Reconstrucție și Dezvoltare (B.I.R.D.) (9), din partea căreia, după diverse peripeții, va solicita, la 26 septembrie 1955, un împrumut de 240 milioane de dolari.

Acordarea de credite de către B.I.R.D., mai cunoscută sub numele de Banca Mondială, era legată statutar de un control riguros al folosirii lor și de asigurări serioase ■privind capacitățile de rambursare ale statulu:, care cerea împrumutul. Or, cumpărările de arme impuneau guvernului de la Cairo o servitute considerabilă, date fiind ■slabele sale resurse. Construcția înaltului baraj, care antrena, pe de altă parte, inundarea unei părți a teritoriului sudanez, făcea indispensabilă solicitarea consimțământului guvernului de la Khartoum, care înțelegea, în mod firesc, să profite de situație pentru a-și impune condițiile. în fine, Banca Mondială cerea ca negocierea oricărui împrumut solicitat unui terț să fie supusă acor- •dului său prealabil.

Puțin familiarizat cu problemele marii finanțe și ale •dreptului internațional, Nasser va vedea în pretențiile Băncii Mondiale o atingere la adresa suveranității sale, chestiune în care eroul independenței naționale nu putea să nu fie

intransigent. Or, iată că, tocmai atunci, U.R.S.S. se va declara dispusă să acorde Egiptului un împrumut de 200 milioane dolari, rambursabili în termen de 30 de ani, prin livrări de bumbac și orez, și cu o dobândă de numai 2 la sută. Venind după comanda de armament făcută la Praga, această inițiativă îl va neliniști profund pe Dulles. *Nasser nu este nicidecum instrumentul sovieticilor* — va spune el liderilor celor două mari partide — *dar trebuie să împiedicăm ca el să devină*[3]. El îl va convinge în acesit scop pe Eden să se alăture Statelor Unite pentru a oferi guvernului de la Cairo —

așa cum condiționa Banca Mondială acordarea împrumu**tului cerut —** un credit nerambursabil de 70 de milioane **de dolari,** din care 45 de milioane de dolari furnizați de **către** America, destinați să acopere prima tranșă **a** lu**crărilor.**

Această propunere nu va fi primită cu entuziasm de către opinia publică arabă, cum se scontase la Washington. Presa va denunța pe larg caracterul insultător al condițiilor puse de Banca Mondială și Nasser nu se va grăbi să răspundă, așteptând evident ca Moscova, în ceea ce o privește, să-și precizeze oferta.

*Pentru a încerca să spargă cercul*așa cum avea să scrie în *Memoriile* sale, Eden propusese, la 9 noiembrie, o reajustare a frontierelor israeliano-arabe, în urma căreia Statele Unite, Marea Britanie și eventual alte pu**teri** ar fi dat garanția lor tuturor statelor din regiune. **Această** inițiativă fusese respinsă însă de ansamblul in- teresaților. A existat chiar un demers al lui Antoine Pinay (10), pe atunci ministru al afacerilor străine, care, foarte rezonabil, a încercat să asocieze U.R.S.S. la declarația tripartită din 1950 privind menținerea echilibrului în Orientul Apropiat și să facă să se proclame un embargo general privind livrările de arme având drept destinație această parte a lumii. Curând, drept răspuns la atentatele teroriste care

se multiplicaseră pe teritoriul său, Israelul va lansa raiduri severe de represalii contra statelor vecine.

Foarte jignit de eșecul planului său de reglementare a problemei palestiniene, primul ministru britanic va fi tentat să arunce responsabilitatea principală asupra U.R.S.S. El o va suspecta, de asemenea, că încurajează agitația care se amplifica în Cipru și incidentele repetate care opuneau trupele saudite garnizoanelor britanice din Golful Persic. Mai mult ca oricând, el își va pune speranțele în Pactul de la Bagdad și-1 va însărcina in consecință pe generalul Templer (11), șeful Statului Major Imperial să se ducă la Amman, la începutul lunii decembrie, pentru a-1 convinge pe regele Iordaniei (12) să

adere la acesta. Radio Cairo și elementele palestiniene ale populației, favorabile în proporție de 90 la sută tezelor nasseriste, se vor dezlănțui împotriva acestei inițiative. La 13 decembrie, guvernul iordanian va trebui să demisioneze (13) ; va fi începutul unei scrii neîntrerupte de crize ministeriale, întretăiate de violente manifestări împotriva pactului.

La 9 ianuarie, situația era atât de tensionată, încât ambasadorul Marii Britanii va telegrafia la Londra pentru a cere trimiterea a două brigăzi, în timp ce regele va evoca necesitatea de a face apel la trupele vărului (14) său de la Bagdad. Nuri as-Said (15) va răspunde că o asemenea intervenție nu are șanse de reușită, *decât dacă ea este suficient de puternică pentru a-i asigura succesul.* După părerea sa, rădăcinile răului se găseau în Egipt și americanii ar fi foarte inspirați *dacă ar exercita asupra acestuia cea mai puternică presiune posibilă pentru a-l determina să înceteze activitățile sale in Iordania.* în acest scop, el va sugera ca să se facă cunoscut lui Nasser că, dacă

va persista, aliații *nu vor mai considera protecția acordată prin declarația tripartită* (din 1950, privind respectarea *statu-quo-ului* în Orientul Apropiat) ca *aplicându-se Egiptului*[5].

Eden va trimite întăriri în Iordania și Cipru și va adresa un mesaj personal colonelului, pentru a-i cere, în zadar bineînțeles, să modereze atacurile posturilor sale do radio împotriva regimului de la Amman. Dar președintele egiptean era cu atât mai puțin dispus în acest sens cu cât primul ministru, dacă este să-1 credem, îi promisese in anul precedent că nu va încerca să extindă Pactul de ia Bagdad la Iordania.

Sir Anthony se va îmbarca atunci pentru Washington, în încercarea de a-l ralia pe Eisenhower — care se refăcea lent după criza sa cardiacă — la politica energică pe care o preconiza. Va întâlni un interlocutor foarte **re-**zervat și puțin dispus în orice caz să imite guvernul de la Londra în cearta sa cu Arabia Saudită, în care mirosea prea multe interese „colonialiste[14].

în cele din urmă, se va decide să se aprecieze intențiile Egiptului în lumina convorbirilor lui Nasser cu președintele Băncii Mondiale și să se procedeze la o examinare generală a situației cu guvernul francez, care — într-un memorandum din 17 ianuarie 1956 — își exprimase mirarea că nu fusese invitat la convorbirile de la Washington.

Acest memorandum fusese pregătit de Quai d’Orsay, într-un moment în care, date fiind alegerile din 2 ianuarie, cabinetul Edgar Faure-Pinay se găsea pe punctul de a demisiona. Dar, în privința politicii de urmat în Orientul Apropiat, nu existau dezacorduri între marile partide. La modul general, Parisul va admite că pericolul unei penetrații economice sovietice este mai mare decât acela al unei penetrații militare. Pactul de la

Bagdad nu va mai fi considerat o apărare eficientă față de acest pericol și se va considera că Occidentul va trebui să acționeze și el, de asemenea, în special, prin mijloace economice.

Guy Mollet (16), care va deveni prim-ministru la 29 ianuarie, era cu atât mai convins de justețea acestei analize — care reflecta opinia majorității diplomaților la post în Orientul Apropiat — cu cât el fusese adus la putere de alegători sătui de războiul din Algeria și cu cât se pregătea să angajeze convorbiri secrete cu Frontul de Eliberare Națională (F.L.N.) (17), ale cărui bune relații cu Cairo nu le ignora. Cum, între timp, Nasser încheiase, la 9 februarie, cu Eugene Black, președintele Băncii Mondiale, un acord de principiu privind acordarea către Egipt a unui împrumut de 200 de milioane de dolari, cu o dobândă de 3,5 la sută, rambursabil în 20 de ani, la orizontul Orientului Apropiat se va manifesta un scurt val de optimism, de care ministrul de externe britanic, Selwyn Lloyd (18), se va decide să profite, du- cându-se la fața locului. Ar fi făcut mai bine să rămână acasă...

Lua masa la Nasser, când i s-a adus acestuia mesajul anunțându-1 că Glubb Pașa (19), comandantul șef brita-

nic al Legiunii arabe, fusese destituit din postul său de către regele Hussein. Colonelul crede că decizia fusese luată la Londra și vede în aceasta o amabilitate pentru care îi va mulțumi invitatului său. în realitate, tânărul suveran făcuse această concesie furiei populare, fără a lua avizul englezilor și Selwyn Lloyd va interpreta felicitările lui Nasser drept o jignire. în aceste condiții, con- vorbirea nu putea duce la nimic și, când i se va cere secretarului la Foreign Office, la reîntoarcerea sa la Londra, să-și împărtășească impresiile privind pe dictatorul egiptean, acesta nu va avea decât un singur cuvânt : Mussolini ! [6] (20) Propunerea, făcută câteva zile mai târziu Iordaniei, de către Egipt, Siria și Arabia Saudită de

a se substitui Marii Britanii pentru a-i furniza un ajutor anual de 60 de milioane de dolari nu va drege, în mod evident, lucrurile. Lloyd va fi pe viitor, alături de Eden, un partizan convins al folosirii unor mijloace forte împotriva Egiptului. Conducătorii francezi nu vor întârzia să se ralieze punctului lor de vedere.

Noul ministru socialist al afacerilor străine, Christian Pineau (21), de asemenea, a crezut și el posibil să schimbe cursul evenimentelor. La 2 martie, în fața reprezentanților de la Paris ai presei anglo-americane, s-a declarat *în dezacord profund cu politica urmată de țările occidentale în ultimii ani. Am comis o enorma greșeală* — a continuat el — *considerând că problemele securității erau singurele probleme internaționale de care trebuie să ne ocupăm... politica de război a fost dată deoparte... Se pune acum problema să facem o politică de pace pentru a asigura triumful idealului nostru comun de justiție, de egalitate și de dreptate* [7].

Acestea fiind zise, ministrul — care făcuse cunoscut câteva ore mai devreme că se va duce la Moscova în primăvară, în compania lui Guy Moliei — va lua avionul spre Karachi, unde se întrunea consiliul Pactului de la Manila (22). Cu această ocazie, el va relua, în fața lui Dulles, argumentația din discursul său, apoi îl va întâlni pe Nehru, care — impresionat de accentul întrucâtva

„neutralist" al spuselor sale — îi va rezerva cea mai bună primire, întrucât Fineau afirmase câ Franța căuta, o soluție pașnică în Algeria, dar că nu putea accepta ca. Egiptul să susțină o acțiune revoluționară, primul ministru indian i-a sugerat ca, la întoarcere, să-1 vadă pe- Nasser, la Cairo, ceea ce acesta va accepta pe loc.

înainte de sosirea acestuia, colonelul a conferit cu; regele Saud (23) și cu președintele Republicii

siriene (24),. pe care ministrul francez îl va întâlni, de altfel, la rândul său. Cei trei au publicat un comunicat cerând Parisului să recunoască drepturile legitime ale popoarelor din Africa de Nord. Ministrului francez nu-i vor lipsi contra-argumentele, întrucât independența Marocului fusese recunoscută la 2 martie, iar a Tunisiei va fi recunoscută la 20 martie. Doi trimiși ai lui Guy Mollet se vor grăbi să-1 întâlnească în secret, chiar la Cairo, pe unul dintre conducătorii F.L.N., Mohammed Khider (25).

Pineau va putea deci să dea asigurări în privința, ideilor liberale ale guvernului său, precizând, în același timp, câ acesta este hotărât *să ofere musulmanilor o situație superioară* față de cea pe care o au și *drepturi in viața politică algeriană* și că *voința sa irevocabilă* este de a nu abandona Algeria. Dar, dacă este să dăm crezare declarațiilor pe care le-a făcut la 15 martie, la reîntoarcerea sa la Paris, *colonelul Nasser a părut să înțeleagă diferența care este între Algeria — care n-a fost niciodată altceva decât o parte a statului francez — și Maroc și Tunisia care erau oricum state suverane. Eu îl cred foarte doritor* — va adăuga ministrul — *de a căuta împreună cu noi o soluție pașnică a problemei*[B]. A doua, zi, unul dintre cele mai importante ziare de la Cairo va publica un articol foarte favorabil Franței.

Pineau avea să relateze în fața Adunării Naționale — câteva luni mai târziu — convorbirea sa cu „Bikbași". Acesta i-ar fi spus că era partizan al relațiilor pașnice cu Israelul, dar că el nu putea, din nefericire, *face caz de așa ceva, întrucât l-ar fi jenat puternic față de opi-*

nia publică din țările arabe. El ar fi manifestat, de asemenea, *un anticomunism și un antisovietism accentuate* [!)].

în relatarea acestei întâlniri, pe care o va realiza el însuși pentru B.B.C., Nasser n-a menționat bineînțeles aceste asigurări ; dar, în

rest, cele două relatări concordă : *l-am spus* (lui Pineau) *că noi eram răspunzători pentru ajutorul care trebuia să-l dăm țărilor arabe, pretutindeni..., dar... că nu erau egipteni care să lupte alături de algerieni, care se băteau singuri... că nu antrenăm algerieni pe pământul nostru*[10].

Ministrul francez se va considera îndreptățit să recomande nerecurgerea la forță în raporturile cu Cairo și să preconizeze convocarea unei conferințe internaționale privind Orientul Apropiat. Totuși, la 29 martie, toate iluziile pe care unii au putut să le nutrească în legătură cu dezinteresarea Cairoului față de revoluția algeriană s-au risipit. Consiliul Ligii Arabe va adopta, în acea zi, o declarație afirmând că statele membre *vor acorda ajutorul lor poporului algerian, dezarmat și slab, prin toate mijloacele de care dispui, pentru a face față unui război crud, dus împotriva lui fără nici o justificare*[11].

A fost suficient pentru ca Parisul să se dezlănțuie împotriva ambițiilor lui ,,Bikbași“, al cărui „cuvânt de onoare“ fusese invocat de către Pineau. Mollet va fi, de altfel, puternic încurajat de către Eden, cu care a petrecut un week-end la Chequers (26), în zilele de 11 și 12 martie. El a găsit un om excedat de atacurile lansate împotriva sa de aripa dreaptă a Partidului Conservator, care îl făcea responsabil de abandonarea Egiptului și, hotărât să răspundă sfidării celor care îi cereau să demonstreze că are o *mustață adevărată*[12]. Primul ministru, obsedat de precedentul de la Miinchen (27), repeta că trebuie să se acționeze la timp. Or, el vedea pericolele adunându-se din toate părțile. înlăturarea lui Glubb a fost urmată de o ofertă de ajutor făcută Iordaniei de către U.R.S.S. în cursul unei vizite în India (28), Hrușciov și Bulganin s-au pronunțat vehement împotriva im-

perialismului. Le va reproșa, de altfel, în mod serios acest lucru atunci când, in luna următoare, vor vizita Londra (29), neezitând să le spună că,

dacă va fi cazul, Anglia se va bate pentru a-și asigura libertatea aprovizionării sale cu petrol. Naționaliștii ciprioți greci au declanșat o veritabilă gherilă împotriva ocupantului britanic, astfel încât Londra se hotărăște să-1 aresteze și apoi să-1 deporteze în Seychelles pe șeful lor de necontestat, arhiepiscopul Makarios (30).

Mollet, în ceea ce îl privește, îi va expune primului ministru dorința sa de a găsi o soluție onorabilă în Algeria, ceea ce presupunea ca rebelii să nu poată să se mândrească că *ne-au dat pe ușă afară cu picioare în fund.* Iși va exprima preocupările privind Israelul și va arăta, așa cum îi scrisese lui Ben Gurion, șeful guvernului de la Ierusalim, că Franța nu-1 va lăsa baltă. Spre surpriza sa, Eden, până atunci destul de ostil sionismului, se va declara de acord cu el. *Pentru prima, dată de 20 de ani* — îi va spune el — *țările noastre au atitudini aproape analoge în privința Orientului Mijlociu. Dar înainte de a acționa trebuie să-i convingem pe aliații noștri americani să-și alinieze politica cu politica noastră* [1:1]. Această ultimă propozițiune este revelatoare. De-a lungul întregii crize care se va declanșa în curând, șeful guvernului britanic avea să-și imagineze că poate conta pe înțelegerea Washingtonului. Or, Ike și Dulles nu voiau .cu 'n'ici un preț o conflagrație în care ar fi apărut drept aliați ai „colonialismului[14] european.

Sesizând, cel puțin în aparență, în acest martie 1956, inconvenientele Pactului de la Bagdad, ei tocmai încercau să: convingă U.R.S.S. să se asocieze unei pacificări generale a regiunii. Obțin un prim succes reușind să determine Consiliul de Securitate să încredințeze secretarului general al Națiunilor Unite, Dag Hammarskjoeld. o misiune de conciliere. Această inițiativă va avea drept efect, într-adevăr, reintroducerea Uniunii Sovietice in dișâ'utarea problemelor acestei regiuni, pe când faimoasa declarație tripartită din 1950 tindea tocmai să o țină

deoparte. Franța, care preconiza de luni de zile o deschidere în direcția Moscovei, va aplauda din toată inima. Londra a fost întrucâtva înciudată, dar nu a putut spune nu. La 17 aprilie, U.R.S.S. a făcut cunoscut că va sprijini măsurile adoptate de O.N.U. pentru consolidarea păcii în Palestina.

A doua zi, un nou succes : grație demersurilor stăruitoare ale lui Dag Hammarskjoeld, Egiptul și Israelul vor încheia un acord de încetare a focului; un acord similar va interveni la 24 aprilie între statul israelian și Siria. In vizită la Moscova (31), Mollet și Pineau semnează, la 16 mai 1956, cu liderii sovietici un comunicat prin care aceștia reafirmă sprijinul lor pentru Națiunile Unite și dorința lor de *a asigura o reglementare pașnică a problemelor litigioase între statele arabe și Israel pe o bază acceptabilă pentru părțile interesate* [14]*.*

Totuși, atunci când, la 2 iunie, Consiliul de Securitate adoptă în unanimitate recomandările lui Dag Hammarskjoeld, delegatul sovietic se opune unui amendament britanic care relua practic, cuvânt cu cuvânt, termenii aceștia, care figurau, de asemenea, în comunicatul semnat de către Bulganin și Hrușciov, la 25 aprilie, la încheierea vizitei lor oficiale la Londra.

Cum s-ar putea explica această schimbare bruscă de atitudine ? Poate că U.R.S.S. începuse să se teamă să nu f.ie scoasă din joc. La 16 mai, într-adevăr, Egiptul recunoscuse China populară și anunțase trimiterea la Beijing a unei misiuni militare conduse de către mareșalul Amer (32), șeful armatei și numărul doi al regimului. La 27 mai, un purtător de cuvânt al lui Nasser anunțase că guvernul său ar putea obține din partea Chinei *toate armele de care avea nevoie, chiar dacă Națiunile Unite impuneau pn embargou 'asupra armelor având drept destinație Orientul Mijlociu* [15]. La acea dată se va vedea în aceasta o dovadă a jocului dublu al Moscovei, căci încă nu exista suspiciunea că Beijingul ar putea acționa independent, după bunul său plac. în lumina a

ceea ce s-a petrecut de atunci încoace, este mai proba- 242

bil că, în realitate, era vorba de una dintre primele manifestări publice ale conflictului care avea să ducă cele- două țări comuniste, câțiva ani mai târziu, în pragul rupturii, China punând în mod deliberat gaz pe foc, în momentul în care U.R.S.S. — puțin doritoare să se vadă **ea** însăși implicată într-un conflict major — căuta să facă să prevaleze soluții pașnice, implicând un minimum de conivență cu „imperialismul[11]. Dacă, într-adevăr, guvernul sovietic se simțea uneori constrâns să îmbrățișeze zgomotos și în public cauza naționalismului arab, el știa să frâneze fără tapaj impulsurile sale belicoase. Lucrurile aveau să se observe în curând.

La 8 iunie, Dimitri Șepilov, redactorul șef al ziarului „Pravda" devenea ministru de externe al U.R.S.S., înlo- cuindu-1 pe bătrânul Molotov, sacrificat pe altarul reconcilierii cu Tito și al destalinizării. El este acela care, cu un an mai devreme, negociase cu Egiptul acordul privind vânzarea de armament. Abia instalat, el va face o călătorie la Cairo, pentru a asista la manifestările organizate la 18 iunie cu ocazia plecării ultimului soldat britanic. Imediat se va identifica în aceasta dovada unei re- orientări a politicii ruse. Dar, departe de a-1 împinge po Nasser spre intransigență, el va afirma într-un d.scurs pronunțat în fața felahilor : *Uniunea Sovietică nu înțelege să încurajeze agitația ostilă a popoarelor arabe față de nici una din puterile occidentale... Vom face tot ceea ce ne va fi posibil pentru a determina o stare de destindere internațională în această parte a lumii* Dacă ar fi să-i acordăm credit colonelului însuși, acesta ar fi spus că *U.R.S.S. nu voia să se interpună între occidentali și Egipt*[17]. Ar fi vorbit numai de împrumuturi pe termen lung, fără condiții. Hrușciov avea în orice caz să declare, la 1 iulie, trimisului special al ziarului cairot „.Al

Ahrarn[11] că un război între Israel și arabi *ar declanșa un al treilea război mondial* și avea să-i cheme pe aceștia ca *odată câștigată o primă partidă prin însuși faptul recunoașterii înțelepciunii lor de către întreaga lume... să se străduiască să salveze pacea în Orientul Apropiat.*

A doua zi după vizita lui Șepilov, Nasser îl va primi pe președintele Băncii Mondiale, căruia îi va declara că [redacted]este gata să trateze în aceleași condiții pe care le formulase anterior. S-a răspândit zvonul — reluat pe larg de către corespondenții presei internaționale de la Cairo — * că ministrul soviedic propusese lui ,,Bikbași“ să finanțeze integral proiectul de la Assuan.

Este neîndoielnic că, tocmai sub impresia acestor „știri“, pr’.mindu-l pe ambasadorul Egiptului, Ahmed Hussein, Dulles avea să-i spună că *ajunsese la convingerea că Egiptul nu mai manifesta interes față de oferta an- glo-americană de finanțare de către N.A.T.O* Diplomatul a făcut tot posibilul pentru a-i arăta că se înșală și a revenit în țară pentru a-l convinge pe colonel de gravitatea situației. Anul bugetar american încheindu-se, într-adevăr, la 1 iulie, creditele de asistență neutilizate la această dată trebuiau să fie vărsate Trezoreriei, ceea ce făcea necesar un al doilea vot al Senatului în cazul în care s-ar fi vrut să le redisponibilizeze. Or, noua lege referitoare la asistență prevedea că 80 la sută din credite trebuiau să fie sub formă rambursabilă, în timp ce Banca Internațională făcea din atribuirea creditelor nerambur- sabilc americane și britanice condiția acordării propriului său împrumut ; ca aprecia că în lipsa acestora — datoria egipteană depășind posibilitățile rezonabile — Egiptul nu ar putea face față obligațiilor sale.

Aveau să se adauge noi dificultăți. Comisia

bugetară a Senatului, foarte montată împotriva lui Dulles, care smulsese în mod autoritar — după o aspră bătălie — menținerea creditelor pentru Tito, va interzice folosirea fără o autorizare specială, dată de ea însăși, a fondurilor de ajutor pentru construcția barajului de la Assuan. Secretarul de stat va încerca să determine ridicarea acestei interdicții care îi lega mâinileț în zadar ! Cercurile politice americane, ' deja puternic prdlucrate dei căftre „lobby-ul“ israelian, primiseră cu deosebită agasare flirtul Cairoului cu Moscova și recunoașterea Chinei popu- **244**

lare. în ceea ce îl privește, Eden nu înceta să-1 pună în gardă pe Eisenhower împotriva uneltirilor colonelului, iar Pmeau — care fusese în iunie la Washington — se lăuda la întoarcerea sa că *l-a lămurit pe Dulles asupra lui Nasser™.* Acesta din urmă se convinsese între timp că Statele Unite *nu au nici cea mai mică intenție de a ajuta dezvoltarea Egiptului* Se va lăsa totuși convins, de către ambasadorul său la Washington, să accepte condițiile americane, spunându-i totuși că *este gata să parieze o sută contra unu că nu ne vor da niciodată o centimă* [1!)]*.*

La 17 iulie, descinzând din avfon lti Washington, Ahmed Hussein va declara deci presei că a primit instrucțiuni să accepte oferta anglo-americană. Dar Dulles îl va face să aștepte 48 de ore înainte de a-1 primi. Nici nu l-a lăsat bine pe diplomat să intre în biroul său, că Dulles s-a lansat într-un violent rechizitoriu la adresa politicii duse de Cairo. îi va remite o notă prin care îl informa că Statelor Unite nu le mai este posibil să participe la construcția barajului, *dat fiind faptul că, in momentul de față, capacitatea Egiptului de a afecta resursele necesare succesului proiectului este mai nesigură decât atunci când a fost făcută oferta* [2]". Revenind acasă, ambasadorul va afla că Departamentul de Stat a comunicat deja textul

presei. Afrontul era deci deliberat. Propunerea de a discuta *la cererea statelor riverane o utilizare mai eficace a apelor Nilului -°* va apărea drept o pură figură de stil sau, așa cum Nasser avea să se grăbească să o spună, o tentativă de a exploata divergențele dintre Egipt și Sudan.

La Londra, cu toate că fusese doar *informat și nu consultat'*[21]*,* Eden va manifesta o deosebită satisfacție. Foreign Office va publica un comunicat analog, pe care **nu** îl va remite ambasadorului egiptean decât trei ore mai târziu. *Consternat*[21] — după spusele lui Robert **Murphy (33), la acea dată** cel mai apropiat colaborator afl. lui Dulles — președintele Băncii Mondiale vu face

cunoscut că oferta de împrumut nu mai este valabilă, întrucât Statele Unite și Marea Britanie renunțaseră să efectueze vărsămintele care îl condiționau.

Pe moment, bazat pe convingerea că Moscova nu era în măsură să finanrteze barajul, Dulhțs putea glândi că bluful său a reușit. La 22 iulie, într-adevăr, Șepilov va declara că barajul nu constituie o problemă urgentă, întrucât există nu puține alte probleme vitale pentru economia egipteană, în special cele care privesc industrializarea. în ceea ce îl privește, Nasser va pronunța, la 24 iulie, un discurs foarte violent împotriva Statelor Unite, asigurând că egiptenii nu se vor înclina *nici in fața forței, nici în fața dolarului,* dar nu va anunța nici o măsură de represalii.

în realitate, el a adoptat decizia sa în ajun, după ce a cântărit-o cu grijă, mai întâi de unul singur, cu creionul în mână, mai apoi cu membrii militari ai cabinetului său. Urma să procedeze la naționalizarea imediată a Canalului de Suez — în aplicarea unui plan pe care începuse să-1 urzească în primăvară, când dobândise convingerea că

Washingtonul nu-1 va ajuta la Assuan și când însărcinase un om de încredere, Mahmud Yunes, să studieze în secret modalitățile. îi va considera pe francezi prea ocupați în Algeria pentru a interveni și va gândi că englezii nu vor recurge la forță, căci *aliindu-se cu israe- lienii pentru o asemenea pcțiune, ei își vor compromite toate interesele în Orientul Mijlociu* [19]. în orice caz, după aprecierea sa privind dispozitivul militar britanic, Londrei i-ar fi trebuit două luni pentru a organiza o expediție, *ceea ce ar fi lăsat timpul necesar pentru a ajunge la un acord diplomatic* [19].

Va aștepta ziua de 26 iulie, data aniversării revoluției, pentru a anunța naționalizarea. Va lua cuvântul în acea zi din balconul Bursei din Alexandria, în fața mulțimii adunate în Piața Libertății, vast spațiu dreptunghiular, plantat cu inofensivi palmieri, puțin obișnuiți să audă asemenea discursuri. După ce a făcut, într-un

mod simplu, dar sugestiv, procesul „imperialismului[11], el s-a înfierbântat din ce în ce mai mult, ajungând să țipe-n gura mare, în mijlocul strigătelor cu adevărat isterice : *Canalul de Suez... a devenit stat în stat... o societate egipteană din care Anglia ne-a răpit 44 la sută din acțiuni... [Beneficiile societății pentru 1955 au atins 100 de milioane de dolari și noi, care am avut 120 000 de morți* (sic) *pe durata străpungerii canalului, noi nu încasăm decât 3 milioane de dolari... Știți voi mărimea totală a ajutorului pe care vor să ni-l acorde America și Marea Britanie in cinci ani ? 70 de milioane de dolari... Nu vom lăsa niciodată ca trecutul să se repete. \Din contră, vom sfărâma trecutul, reluându-ne drepturile asupra Canalului de Suez... Vom reuși să construim înaltul baraj și ne vom recâștiga drepturile spoliate* [17]. Va da citire legii, pe care guvernul tocmai o aprobase și prin care se proceda 1$ naționalizarea imediată a companiei Canalului.

în același moment, o „Autoritate a Canalului “

va lua In posesiune instalațiile companiei sub protecția poliției și va ordona personalului să asigure serviciul. Reîntoarcerea lui Nasser la Cairo va lua proporțiile unei adevărate apoteoze.

La Paris, ca și la Londra, știrea va exploda ca un trăznet, provocând comentariile cele mai aprinse. în climatul pătimaș de la acea dată, sinceritatea autorilor lor, general vorbind, nu ar putea fi pusă la îndoială. Dar, în cele din urmă, va trebui să se observe că gestul colonelului dădea conducătorilor britanici și francezi ocazia visată pentru a lansa un avertisment Egiptului, a cărui acceptare ar fi dat o lovitură fatală prestigiului dictatorului și al cărui refuz ar fi justificat o acțiune armată în legătură cu care, la data respectivă, nu exista nici o îndoială că va fi altceva decât o promenadă militară.

Uitând că, față de mizeria egipteană, beneficiile pe care compania le obținea de pe urma canalului erau cu adevărat exorbitante, uitând că Nasser propusese să-i despăgubească pe acționari și că oricum concesiunea urma să expire 12 ani mai târziu, Eden nu va vroi să rețină

decât *furtul* -[2], iar guvernul francez *grosolana violare a acordurilor încheiate*[2;1]. Numărul deținătorilor de acțiuni și dividendele excesive pe care compania le împărțea erau suficiente pentru a asigura un ecou favorabil acestui limbaj. La acestea, se adăugau, în Franța, enervarea crescândă întreținută de războiul din Algeria, a cărui responsabilitate principală era atribuită în mod naiv de o mare parte a opiniei publice propagandei făcute de Cairo, pe de o parte, și convingerea, în cele două țări, că se avea de a face cu un d *ctator în devenire ;* Guy Mollet nu ezita, în **ceea** ce îl privește, în ciuda punerilor **în** gardă din partea lui Pineau, să compare *Mein Kampf* (34) cu, totuși, foarte elementara *Filozofia Revoluției,* ceea

ce oferă dovada că cel puțin una dintre aceste două cărți nu le citise.

Eden a aflat vestea naționalizării Canalului pe când participa, la Buckingham Palace (35), la un dineu oferit în onoarea regelui Irakului (36). *Trebuie lovit, și lovit putem'c '1'1,* i-ar fi spus imediat Nuri as-Said. Succesorul lui Churchill își va convoca în plină noapte principalii colaboratori civili și militari, pe ambasadorul Franței și **pe** însărcinatul cu afaceri al Statelor Unite și pe directorul general al companiei Canalului de Suez, Jacques Georges-Picot, care se găsea în trecere prin Londra. **Cea** mai mare parte a celor prezenți erau convinși de necesitatea unei recurgeri la forță, iar primul minstru îl va informa pe Eisenhower, căruia îi va sugera inaugurarea fără întârziere de întâlniri între Statele Unite, Franța și Marea Britanic.

Dar opinia publică americană, în rândurile căreia existau foarte puțini deținători de acțiuni ale Canalului de Suez, era departe de a resimți față de naționalizare aceeași indignare ca și opinia publică franceză sau opinia publică britanică. Traficul vaselor sub pavilionul Statelor Un'te, prin Canal, era mult inferior traficului navelor engleze. în plus, mai erau doar patru luni până **la alegerile prezidențiale și nu** era niciodată recomanda-

bil unui președinte, candidat la reînnoirea mandantului său, să se arate belicos.

Dulles aflându-se în acel moment la Lima, unde asista la ceremonia de instalare a președintelui Prado (37), Ike îi **va** cere lui Murphy să se ducă la Londra pentru a-i întâlni, duminică, 29 iulie 1956, pe Eden, Selwyn Lloyd și Christian Pineau. în ajun, am ralul Nomy, șeful statului major al marinei franceze, venise să-i întâlnească în secret pe conducătorii britanici, pentru a le spune că Parisul era hotărât să intervină militar, chiar dacă Anglia se ținea deoparte.

Numărul doi al Departamentului de Stat va cina cu Macmillan (38), pe atunci ministru de finanțe, și cu mareșalul Alexander (39). *Dacă Marea Britanie nu răspunde sfidării egiptene* — îi vor spune interlocutorii săi — *ea va deveni o altă Olandă. Nasser trebuie alungat din Egipt*[25]*. Nu vă cerem nimic* — îi va declara Eden a doua zi — *dar sperăm că veți supraveghea Ursul*[2G]*.* Astfel avea să apară imensa neînțelegere cu care britanicii aveau să-și asume, cu o incredibilă ușurință, dezastruosul pariu de la Suez. Conștienți de riscul de a-1 vedea pe Nasser solicitând ajutorul U.R.S.S. ei își imaginau că .Statele Unite își asumau obligația să neutralizeze orice veleitate de intervenție din partea acesteia. Or, niciodată Washingtonul nu le va da o adevărată asigurare în adeastă privință ; întregul său comportament din trecut ar fi trebuit, din contră, să-i convingă că nu trebuiau să aștepte nimic care ar fi părut să garanteze, orice-ar fi, o politică „colonialistă".

Convins — după ce i-a ascultat pe Eden și mai ales pe Pineau, cu care va avea o violentă ciocnire — de seriozitatea hotărârii franco-engleze, • Murphy îl va alerta pe Eisenhower. Acesta îl va expedia pe Dulles la Londra, cu misiunea de a-i face pe aliați să înțeleagă că o operație militară asemenea aceleia pe care o aveau in vedere va aduce *atingere principiilor de care nu se vor putea prevala față de micile națiuni după ce le-au lăsat să fie* ***violate*** *de către marile puteri*[27]. Pentru a câștiga timp și

pentru a obține cel puțin amânarea expediției pe care francezii și britanicii afirmau că o vor lansa în scurt timp, el va propune reunirea, într-o cuprinzătoare conferință internațională, a tuturor celor ce foloseau Canalul, pentru a examina situația.

Secretarul de stat, care nu degeaba consacrase

dreptului internațional o mare parte a existenței sale, va insista la început, întâlnindu-i pe colegii săi britanic și francez, asupra necesității de a acționa doar pe o bază legală indiscutabilă. Mai curând de a aborda naționalizarea, care ținea de prerogativele suveranității egiptene, el va sugera ca discuția să se poarte asupra problemei libertății de circulație prin Canal, garantată prin Convenția de la Constantinopol din 1888 și violată de guvernul de la Cairo înainte chiar de naționalizarea companiei, pentru că, în ciuda voturilor Consiliului de Securitate, acesta refuza să lase să treacă vasele navlosite de către guvernul israelian. Orice altă formulă îi trezea secretarului de stat teama ca nu cumva să apară dorința de a o extinde la și asupra Canalului de Panama concesionat pentru vecie Statelor Unite și la care acestea nu se gândeau nici o clipă să renunțe. El va sfătui să nu se apeleze la •Consiliul de Securitate în care U.R.S.S. beneficia de toate posibilitățile de obstrucție. Va adăuga că, în lipsa unei baze juridice satisfăcătoare, va fi imposibil, în cazul în care măsurile militare vor deveni inevitabile, să obțină acordul indispensabil al Congresului american.

încă din perioada Conferinței de la Geneva asupra Indochinei, Eden și Dulles se înțelegeau precum câinele cu pisica. în 1954, englezul era cel care preconiza concilierea, iar americanul cel care preconiza fermitatea. De această dată, în 1956, situația era exact inversă. întâlnirile vor fi deci dificile. Fostul prim-ministru pretinde în *Memoriile* sale — care în această chestiune a Suezu- lui dau prea mult impresia unei pledoarii *pro domo* și conțin prea multe omisiuni pentru a nu fi luate decât cu rezervă — că a văzut un semn *încurajator* în faptul că Statele Unite gândeau *ținând cont de eventualitatea unei* .250

---

acțiuni militare [28]. El afirmă că Dulles a spus în cursul întâlnirii că Nasser trebuia obligat *să revină*

asupra hotărârii [29], ceea ce Murphy nu contestă. Dar este dificil să se tragă din această formulă brutală și din altele câteva concluzia că secretarul de stat încuraja proiectele belicoase al Parisului și Londrei. Fără îndoială că el se temea să nu-și împingă partenerii la capătul răbdării, dacă se situa prea deschis în opoziție cu vederile lor. Dar dacă el va declara că Statele Unite nu *excludeau folosirea forței,* aceasta avea în vedere situația în care *toate celelalte metode eșuau* și după ce ceruse să *se mobilizeze opinia publică mondială împotriva lui Nasser*[20]*,* în speranța destul de naivă că acesta va ajunge astfel să se pocăiască.

Dulles va încerca astfel să obțină un lung răgaz înainte de convocarea conferinței internaționale în privința căreia reușise să-i convingă pe interlocutorii săi să o accepte în principiu. Aceștia ar fi vrut să se țină imediat; în cele din urmă, se vor pune de acord asupra datei de 16’ august. în orice caz, abia reîntors la Washington, Dulles nu își va ascunde neliniștile atât în fața primului ministru australian, Robert Menzies (40), care tocmai sosise de la Ottawa, cât și a ambasadorului Canadei. Bob Murphy îi va face chiar o vizită acesituia pentru a-i spune : *Poate că voi, canadienii, veți putea face ceva pentru a-i invita* (pe englezi) *la prudență*[30]*.* Sfatul va fi receptat din plin. De-a lungul întregii crize, șeful diplomației canadiene, viitorul prim-ministru, Lester Pearson (41), nu va înceta să se interpună pentru a încerca să facă să prevaleze soluții de compromis și el va juca un rol de prim plan în plasarea în Egipt a faimoaselor „căști albastre" ale O.N.U.

înainte de a părăsi Londra, Dulles semnase, la 2 august 1956, cu Pineau și Lloyd o declarație tripartită, potrivit căreia hotărârea de naționalizare *amenința libertatea și securitatea Canalului* și procedeele folosite pentru punerea în aplicare a acesteia constituiau o *violare a drepturilor fundamentale ale omului.* Potrivit acestui document, scopul Conferinței de la Londra era *de a stabili,*

sub regim internațional, un mod *de gestiune destinat să asigure funcționarea permanentă a Canalului... ținând cont de interesele egiptene legitime* [3I], ceea ce punea în mod evident in cauza naționalizarea.

Francezii și britanicii vor rivaliza în curând în fermitate. Să-1 ascultăm pe Christian Fineau vorbind la 3 august în fața Adunării Naționale : *Sau colonelul Nasser se va înclina și va reveni în totalitate asupra măsurilor pe care le-a adoptat, recunoscându-și astfel eroarea, sau el nu se va înclina. In acest ultim caz, după părerea noastră, vor trebui luate toate măsurile necesare pentru a-l obliga să se supună.* [32] La 8 august, Eden va declara la B.B.C. : *Cu dictatorii ești întotdeauna obligat să plătești un preț mereu mai ridicat pe măsură ce trece timpul — căci pofta le vine mâncând... Ne expunem unui prea mare risc pentru a nu ne lua măsuri de prevedere. Le-am luat... Nu putem accepta ca* un *act de jaf să reușească* [33]*.*

încă de la acea dată, convorbirile militare progresau rapid între cele două țări. Dar, ca urmare a refuzului Libiei de a accepta ca de pe teritoriul său, pe care se găsea încă o divizie britanică, să se lanseze o operație contra Egiptului, trebuia să se pregătească o debarcare, ceea ce, ținând seama de puținătatea resurselor militare disponibile, implica, așa cum Nasser a înțeles-o foarte bine, un răgaz de mai multe săptămâni. Această opinie, exprimată categoric de către șefii de stat major britanici, va facilita ralierea lui Mollet la ideea conferinței propuse de către Dulles și despre care avea să spună, ca răspuns la criticile celor care, asemenea lui Michel Debre, vorbeau *de neputință criminală* [3'*]*,* că aceasta nu va fi *sufocarea și înnămolirea voinței franceze* [:l5]*.*

Conferința nu putea totuși să nu aibă grave

consecințe. Nu refuzase oare Nasser să participe la aceasta și nu respinsese el — ca o *intervenție deschisă în problemele interne ale Egiptului* [36] — orice idee de constituire a unei autorități internaționale a Canalului ? Cât privește Uniunea Sovietică, ea acceptase să fie reprezentată la Londra de către Șepilov și, după Eden, ea recunoștea în

schimburile de vederi diplomatice existența unor interese particulare britanice în Orientul Mijlociu. Ea avea totuși să sublinieze, într-o declarație din 9 august, legitimitatea naționalizării și să denunțe, *ca total inadmisibil* și ca reprezentând o *sfidare la adresa păcii* măsurile luate de guvernele englez și francez.[37] Ea făcuse cunoscut cu aceeași ocazie că nu se va alătura unei soluții care nu va fi acceptabilă Egiptului.

Dulles va supune conferinței un plan destinat să asigure *funcționarea permanentă a Canalului, cu ajutorul unui sistem internațional care să dea încredere tuturor celor care, în mod firesc, doresc să se folosească de ■el,* cu alte cuvinte să *dea Canalului o administrație nepolitică pentru a asigura traficul.*[3S] O rezoluție în acest sens va fi adoptată de către 18 dintre cei 22 de participant! la conferință și o delegație condusă de către primul ministru australian, Sir Robert Menzies, a fost constituită pentru a i-o duce lui Nasser și a încerca să-1 convingă să o accepte.

Convorbirile cu „Bikbași“ se vor deschide la 3 septembrie 1956. La data de 9 septembrie, el va comunica Interlocutorilor săi textul răspunsului lui, potrivit căruia rezoluția celor 18 nu avea un alt scop decât *de a relua Canalul de Suez din mâinile egiptenilor și a-l da in alte mâini și că era dificil să se imagineze vreun lucru mai provocator la adresa poporului egiptean.* [39] în opinia lui Menzies, principalul responsabil pentru acest răspuns negativ era Eisenhower însuși. Șeful guvernului australian avusese, într-adevăr, impresia că

Nasser luase în serios avertismentele sale. Nu-i spusese el oare acestuia pe data de 5 septembrie că *sinceritatea de rigoare între doi șefi de guvern cere ca să vă prezint opinia mea personală : nu sunteți în fața unui bluf, ci în fața unei situații grave, de fapt pe care țara dv. nu trebuie să o ignore.*Colonelul i-ar fi răspuns că îl înțelesese bine. Or, câteva ore mai târziu, în cursul unei conferințe de presă, Ike avea să declare : *Suntem hotărâți să epuizăm orice metodă practicabilă pentru o reglementare pașnică,*

mergând până la a spune că Statele Unite, deși favorabile propunerilor celor 18, *nu vor renunța, chiar dacă vor întâlni obstacole.*[41] Nu puteai să te aștepți ca ambasadorul american la Cairo, partizan convins al lui Nasser, să-i spună altceva acestuia. Ar fi fost un miracol, în aceste condiții, dacă Nasser ar fi cedat câtuși de puțin teren.

Eșecul misiunii Menzies va fi primit fără suferință excesivă de către liderii britanici și francezi. Refuzul dictatorului egiptean intervenea, intr-adevăr, în momentul în care pregătirile pentru debarcare erau aproape încheiate, într-atât încât data de 15 septembrie fusese reținută în principiu drept ziua Z. Pentru a furniza intervenției o acoperire juridică, s-a convenit să fie sesizat Consiliul de Securitate cu un proiect de rezoluție, reluând textul celor 18. Se considera că se va obține o netă majoritate în favoarea sa, dar că el va fi blocat printr-un veto sovietic. Constatând neputința O.N.U., Parisul și Londra ar fi publicat atunci o declarație anunțând intenția de a asigura prin propriile lor mijloace libertatea de navigație pe Canal.

Dar Ike urmărea cu o neliniște crescândă mișcările de trupe ale celor două țări : în fiecare zi soseau în Cipru francezi. E) trimisese încă de la 3 septembrie lui Eden, care va voi să vadă în aceasta

o schimbare, un mesaj punându-1 în gardă împotriva recurgerii la forță care, îi va spune el, nu s-ar bucura de sprijinul opiniei publice americane.

Primul ministru mai spera încă să-i zdruncine poziția președintelui. El îi va răspunde, la 6 septembrie : *Pot să. vă asigur că suntem conștienți de greutățile și de pericolele care însoțesc o intervenție militară. Dar dacă evaluarea dv. este exactă și dacă singura soluție este de a lăsa ca proiectele lui Nasser să se dezvolte în liniște până când această țară și întreaga Europă Occidentală vor fi jefuite de către Egipt, acționând la ordinele Rusiei, mi se pare că datoria noastră este clară. Am condus adesea Europa în lupta pentru libertate. Lunga noastră istorie ar*

avea un sfârșit nedemn dacă am accepta să murim puțin câte puțin [42].

Osteneală zadarnică. La 7 septembrie, ziua în care s-a constatat eșecul misiunii Menzies, Dulles îl va convoca^ pe ambasadorul Marii Britanii pentru a-i spune că Washingtonul nu va sprijini nici proiectul de declarație, nici recurgerea la Consiliul de Securitate. A doua zi, Selwyn Lloyd declara interlocutorilor săi americani că *niciodată, de la începutul crizei, Marea Britanie și Statele Unite n-au fost mai departe una de alta în felul lor de a gândi*[<i3].

Nerăbdători să acționeze, Mollet și Pineau soseau la Londra la 10 septembrie. Eden era la un pas de a-și da acordul definitiv pentru debarcare la 15 septembrie 1956, dar Washingtonul era cu ochii în patru și îl presa pe primul ministru să dea curs unei idei căreia îi venise lui. Dulles cu câteva zile mai devreme, vânând rațe pe malurile lacului Ontario. Secretarul de Stat expusese deja planul său ambasadorului Marii Britanii : Să formăm o asociație a celor ce folosesc Canalul, îi va spune el în substanță ; ea va asigura serviciul de pilotaj și va percepe redevențele. Ceea ce urma să-1 împiedice pe Nasser să dispună de beneficiile

naționalizării. *Gata să meargă și-n cap* — cum avea să scrie în *Memoriile* sale — pentru, a avea *posibilitatea să acționeze împreună cu Statele Unite* Eden înțelegea să profite din refuzul probabil al. lui Nasser de a trata cu asociația celor ce folosesc Canalul. într-un asemenea caz, va spune el, în Camera Comunelor, la 12 septembrie, acesta ar viola, o dată în plus. Convenția de la Constantinopol și *guvernul Majestății Sale și celelalte guverne vor fi libere să ia acele măsuri care vor apărea drept necesare pentru a-și afirma drepturile*[/15].

Cu o asemenea argumentare, el reușise în ajun să-1 convingă pe Mollet să amâne debarcarea avută în vedere- pentru 15 septembrie și să se ralieze proiectului de asociere. Primul ministru francez nu s-a lăsat ușor convins. Colaboratorii săi militari erau unanimi în a critica hotă-

rărea, luată în luna august, de a plasa corpul expediționar aflat la ordinele generalului Beaufour sub comandamentul generalului englez Keightley, avându-1 pe amiralul Bar- jot drept adjunct. Ei considerau aberantă ideea — impusă de către Eden — unei perioade de acțiune zise *aeropsihologică*[/|li] de cel puțin 10 zile, în timpul căreia se va încerca să se ajungă ca egiptenii să fie convinși să înceteze orice rezistență, apelând exclusiv la bombardarea obiectivelor militare, la lansarea de manifeste și la emisiuni radio. în același spirit, se decisese să nu se debarce la Alexandria — pentru a arăta că operația nu viza decât asigurarea libertății circulației pe Canal —• ci la Port Said.

Mollet nu se va lăsa convins decât în schimbul unei decizii de la care el aștepta minuni : rechemarea piloților Companiei care își ceruseră repatrierea imediat după naționalizare și cărora li se adresase rugămintea să rămână provizoriu pe loc. Se credea că va fi imposibil să se asigure fără ei traficul pe Canal și că vor deține un magnific pretext pentru a interveni. Și cum Nasser era con-

siderat - potrivit expresiei lui Fineau — drept un om care nu era *nici stăpânul actelor sale, nici al nervilor săi*[35] exista speranța ca el să comită cu această ocazie vreun gest stupid care l-ar discredita în fața lumii.

Dar dacă, în luna iulie, colonelul dăduse frâu liber amorului propriu rănit, de atunci — poate sub influența excelenților săi consilieri iugoslavi, indieni și sovietici — dăduse numeroase dovezi de sânge rece. S-a declarat gaița să negocieze revizuirea Convenției de la Constan ti nopol și să discute cu toți cei ce foloseau Canalul asemenea probleme precum libertatea și securitatea navigației, modernizarea Canalului, taxele de pcaj. A întrerupt atacurile franctirorilor contra Israelului, a amânat procesul agenților britanici arestați la Cairo. A lăsat să treacă vasele franceze și britanice care, de la naționalizare, depuneau redeven- țele într-un cont blocat, fără ca autoritățile egiptene să beneficieze de o centimă. Destul de curios, occidentalii

care obținuseră acolo un frumos succes se fereau să-1 exploateze.

în orice caz, plecarea piloților, la 15 septembrie, se va desfășura fără piedici. Nasser — care se aștepta, la rechemarea lor — angajase tehnicieni pentru înlocuirea lor și traficul s-a desfășurat la fel ca înainte. Dintr-o dată, asociația celor ce foloseau Canalul, despre care se gândea că va avea monopolul pilotajului, pierdea una din rațiunile de a fi. Trebuia găsit un alt pretext pentru a pune în aplicare o voință, a cărei inspirație Guy Mollet o rezuma astfel, la acea dată, față de ministrul de externe norvegian, un socialist ca și el, Halvard Lange (42) : *Important pentru noi este să-i provocăm lui Nasser o înfrângere care, făcându-l să dispară, va da celorlalte state arabe o șansă de a scăpa ascendenței Egiptului* [',7].

Or, John Foster Dulles și-a propus, în cursul unei conferințe de presă, să precizeze concepția sa

privind asociația celor ce foloseau Canalul, într-un mod care echivala cu o completă dezavuare a afirmațiilor belicoase făcute de către Eden la 12 septembrie în Camera Comunelor : *Dacă ni se opune forța,* va spune el, *și nu-i vom putea face față decât trăgând, nu avem intenția să tragem. Avem intenția ca, în acest caz, să orientăm navele noastre pe drumul care trece pe la Cap.* întrebat ce credea despre declarațiile primului ministru, el va continua : *Cred că fiecare națiune are dreptul de a decide în privința măsurilor pe care le va lua... Nu am impresia că el* (Eden) *să fi promis in nici un fel... să forțeze trecerea cu lovituri de tun.* [48] Primul ministru avea să scrie mai târziu că aceste cuvinte *constituiau un sfat dat lui Nasser că putea respinge nepedepsit proiectul.* [48] El va spune încă o dată totuși Camerei Comunelor că el nu s-ar putea angaja, în ceea ce îl privește, să nu recurgă la forță și va obține o majoritate de 70 de voturi. La 14 septembrie, invitațiile pentru o conferință a celor ce foloseau Canalul, conferință destinată să creeze asociația, proiectată de Dulles, fuseseră lansate.

Dezbaterile acestei conferințe vor confirma, dacă era nevoie, că asociația proiectată nu va avea nimic din ma-

șina de război imaginată de către Eden. Mai multe din guvernele reprezentate — scandinave, italian, spaniol, pakistanez, iranian — își vor manifesta în mod net atașamentul lor pentru o soluție pașnică. Dulles — care la plecarea sa din Washington se exprimase în termeni neobișnuit de categorici față de ambasadorul Franței, Herve Alphand (43) — a fost repede câștigat de partizanii concilierii. Toată lumea va intra în curând în horă. Considerând insuficientă trimiterea către Eden a unui mesaj „personal[11], semnat de către Bulganin, deosebit de insistent, Kremlinul va remite Consiliului de Securitate o notă calificând drept *provocare*

periculoasă constituirea asociației. India amenința cu retragerea din Commonwealth. Ministrul britanic al apărării, Sir Walter Mbnckton, care avea să demisioneze câteva zile mai târziu, declara lui Lester Pearson că aproba *sfaturile pline de bun simț* pe care Canada le dădea guvernului de la Londra. [',9] Din toate acestea va rezulta că asociația, atunci când va fi creată, la 21 septembrie, nu comporta practic nici o obligație pentru membrii săi.

La Paris, parlamentul, de la radicali la gaulliști, dădea din ce în ce mai mult semne de neliniște, punând sub semnul întrebării autenticitatea hotărârii guvernului, care nu avea totuși deloc nevoie să fie împins. La 22 septembrie, Mollet va preciza că el își păstra *libertatea de acțiune* și că înțelegea *să nu accepte nici o tranzacție* în legătură cu principiul gestiunii internaționale a Canalului. [50] In ajun, sătul să aștepte ca Londra să se hotărască să acționeze, luase în cel mai mare secret o hotărâre capitală. Doi înalți funcționari ai Ministerului Apărării Naționale se duseseră la Ierusalim pentru a informa guvernul Israelului că Franța era dispusă să întreprindă împreună cu acesta o acțiune contra Egiptului. Nu prevăzuse că în momentul în care aceasta va fi declanșată, o revoluție, provocată de destalinizare, avea sâ izbucnească la Budapesta și că aceste două crize, combinându-se, aveau să provoace unele dintre cele mai dramatice învio-

rări ale unui război rece despre care s-ar fi putut crede, doar cu câteva săptămâni mai înainte, că este potolit în mod durabil.

Bibliografie și note

1. Jean și Simone LACOUTURE, *op. cit.,* p. 212.
2. Michel BAR-ZOHAR, *Suez ultrasecret,* Paris, Fayard. 1964, p. 75.

3. Sherman ADAMS, op. cit., p. 138.
4. EDEN, op. cit., p. 371.
5. *Ibid.,* p. 380.
6. Terence ROBERTSON, *Suez,* Paris, Julliard, 1964, p. 64.
7. „Le Monde'[1] din 4 martie 1956.
8. *Ibid,* din 17 martie 1956.
9. „Orient" din ianuarie 1957, p. 89.
10. Interviu acordat postului B.B.C., 7 iulie 1966.
11. *Annee politique,* 1956, p. 280.
12. Cuvântul unui deputat conservator, menționat de Hugh Thomas, „Sunday Times" din 4 septembrie 1966.
13. ROBERTSON, op. cit., p. 70.
14. *Annee politique,* 1956, p. 304.
15. „New York Times" din 28 mai 1956.
16. „Le Monde" din 20 iunie 1956.
17. Discurs din 20 iulie 1956, în „Orient" din ianuarie 1957, p. 56.
18. J. și S. LACOUTURE, op. *cit.,* p. 451.
19. Interviu acordat de Nasser lui Kenneth Love, în „Le Nouvel Observateur" din 20 iulie 1966.
20. *Keesing's,* 14.991 A.
21. Robert MURPHY, Un *diplomate parmi Ies guerriers,* Paris, Robert Laffont, 1965, p. 398.
22. EDEN, op. *cit.,* p. 469.
23. „Le Monde" din 31 iulie 1956.
24. Henri AZEAU, *Le piege de Suez,* Paris, Robert Laffont, 1964, p. 121.
25. MURPHY, op. cit., p. 400-M01.
26. *Ibid.,* p. 402.
27. Ibid., p. 404.
28. EDEN, op. cit., p. 487.
29. *Ibid.,* p. 490.
30. ROBERTSON, op. cit., p. 103.
31. „Orient" din ianuarie 1957, p. 81.
32. Ibid., p. 93.

33. *Ibid.,* p. 86—87.
34. AZEAU, *op. cit.,* p. 135.
35. *Annce politique,* 1956, p. 341.
36. „Orient* din ianuarie 1957, p. 121.
37. *Ibid.,* p. 103.
38. *Ibid.,* p. 145.
39. *Ibid.,* p. 170—171.
40. MURPHY, *op. cit.,* p. 403.
41. EDEN, *op. cit.,* p. 527.
42. *Ibid.,* p. 524—525.
43. *Ibid.,* p. 534.
44. *Ibid.,* p. 537.

45. „Orient" din ianuarie 1957, p. 206.

46. Interviu acordat de generalul BEAUFRE, în „Parls-Match“ din 5 noiembrie 1966.

47. ROBERTSON, *op. cit.,* p. 144.

48. EDEN, *op. cit.,* p. 542.

49. ROBERTSON, *op. cit.,* p. 148.

50. „Orient" din ianuarie 1957, p. 219.

(1) Ernest Renan (1823—1892), scriitor, filosof, filolog și istoric francez al religiilor. Autor al unor celebre lucrări : *Viața lui Hsus* (1863) ; *Istoria originilor creștinismului* (1863—1883) ; *Istoria poporului lui Israel* (1887—1893) *(n.tr.).*

(2) Vezi prezentul volum, cap. 7, nota (18) *(n.tr.).*

(3) Moshe Dayan (1915—1981), general și om politic israelian. Membru al Haganah și adjunct al căpitanului britanic Wingate în timpul celui de-al doilea război mondial în lupta contra forțelor franceze ale guvernului de la Vichy în Siria (1941). General și șef al Statului Major (1953). I se va încredința organizarea forțelor armate israeliene *(n.tr.).*

(4) Dimitri Trofimovici Șepilov, ziarist și om politic sovietic. Membru plin al C.C. al P.C.U.S. în 1952 și secretar al C.C. al P.C.U.S. în 1954. Redactor-șef al ziarului „Pravda“ (1952— 1956). Membru al delegațiilor oficiale care au vizitat China (1954), Iugoslavia (1955), Egipt (1955, 1956). Ministru de externe al U.R.S.S. (1956—1957) (n.tr.).

(5) Vezi prezentul volum, cap. 2, nota (46) (n.tr.).

(6) Conferința șefilor de guvern din Anglia, Franța, S.U.A. și U.R.S.S. de la Geneva, consacrată problemei germane, a avut loc între 18 și 23 iulie 1955 *(n.tr.).*

(7) Edgar Faure (1908—1988), jurist și om politic francez. Deputat radical-socialist (1946—1958) și ministru în mai multe guverne ale celei de-a IV-a Republici. Prim-ministru (23 februarie 1955—23 ianuarie 1956) *(n.tr.).*

(8) Moshe Shertok Sharctt (1894—1965), om politic israelian. Redactor-șef al ziarului „Davar" (1925) ; secretar (1931) și director (1933) al Departamentu.ui politic al Agenției evreiești. Deputat în Knesset, ministru de externe (1948—1956), prim-ministru (6/26 ianuarie 1954—15 august 1955) *(n.tr.).*

(9) Vezi prezentul volum, cap. 7, nota (42) *(n.tr.).*

(10) Antoine Pinay (1891—1991), industriaș și om politic francez. Deputat (1936—1938). Senator (1938—

1940). Ministru de externe (1955—1956) *(n.tr.).*

(11)Feldmareșal Sir Gerald Walter Robert Templer (1898—?), ofițer britanic. Șef al Statului Major Imperial (1955—1958) *(n.tr.).*

(12) Husein II ibn Talal (1952) ; între 11 august 1953 și 2 mai 1953 sub regență (n.tr.).

(13) La 14 decembrie 1955, guvernul iordanian, condus de Said al-Muffti, demisionează urmându-i un cabinet ce îl are în frunte pe Hazza al-Majali (15—20 decembrie 1955) *(n.tr.).*

(14)Faisal II (1939—1958) ; între 4 aprilie 1939 și 2 mai 1953 sub regență (n.tr.).

(15) Vezi prezentul volum, cap. 7, nota (10) (n.tr.).

(16)Guy Mollet (1905—1975), om politic francez. Ii va succeda lui Edgar Faure, conducând guvernul francez de la 2 februarie 1956 pînă la 21 mai 1957 *(n.tr.).*

(17)Frontul de Eliberare Națională (F.L.N.) — Partid naționalist algerian, format cu ocazia insurecției din noiembrie 1954, prin fuziunea a diverse grupări naționaliste. Port-parol politic al Guvernului Provizoriu al Republicii Algeriene (G.P.R.A.). F.L.N. a dirijat, de asemenea. Armata de Eliberare Națională (A.L.N.) și a fost elementul motor al luptei pentru independență. In 1962, când Algeria își dobândește independența, F.L.N. devine partid unic. In 1965, o dată cu răsturnarea lui Ban Bela, aripa stângă a partidului este eliminată *(n.tr.).*

(18)John Selwyn Brooke Lloyd (1904—?), om politic-britanic. Ministru de externe (1955—1960) *(n.tr.).*

(19) Vezi prezentul volum, cap. 7, nota (23) *(n.tr.).*

(20)Benito Mussolini (1883—1945), om politic italian, dictator fascist al Italiei (1922—1943). A fost prins și executat de partizani în urma judecării și condamnării lui la moarte de către un tribunal al Comitetului Național de Eliberare *(n.tr.).*

(21)Christian Paul Pineau (1904 — după 1985), om politic și de stat, diplomat francez. Ministru de externe al Franței (1956— 1958) *(n.tr.).*

(22)S.E.A.T.O. (South-East Asia Treaty Organization). Organizația Tratatului Asiei de Sud-Est (cunoscut sub numele de Pac-

tul de la Manila), grupare politico-militară, a fost creată la 8 septembrie 1954, la Manila, având ca membri fondatori Australia, Anglia, Noua Zeelandă, Franța, Statele Unite ale Americii, Pakistanul, Filipinele și Thailanda. La sfârșitul anului 1972, Thailanda, Noua Zeelandă și Australia s-au retras din organizație *(n.tr.).*

(23) Saud ibn Abd al-Aziz (1953—1964) *(n.tr.).*

(24) Hașin al-Atassi a fost președinte al Siriei între 28 februarie 1954 și 6 septembrie 1955 *(n.tr.).*

(25) Mohammed Khider (1914—1967), militant și om politic algerian. A fost unul dintre conducătorii Frontului de Eliberare Națională (F.L.N.), conducând acțiunea internațională pentru obținerea de sprijin. în octombrie 1956, francezii obligă să aterizeze avionul cu care Khider, Ben Bella și alți trei lideri traversau spațiul aerian al Algeriei, mergând din Maroc spre Tunisia, pentru o întâlnire cu regele Hassan și guvernul tunisian, procedând la arestarea acestora *(n.tr.).*

(26) Chequers — reședința de la țară, oficială, a prim-minis- trului britanic, situată la cca 55 km nord-vest de Londra, dăruită guvernului de Lordul și Lady Lee of Fareham în anul 1917 *(n.tr.).*

(27) Aluzie la Conferința de la Miinchen (29—30 septembrie 1938), la care au participat reprezentanții Germaniei (Hitler), Franței (Daladier), Angliei (Chamberlain) și Italiei (Mussolini). A obligat Cehoslovacia să cedeze Germaniei regiunea sudetă. Acordul de la Miinchen, urmat de semnarea declarațiilor anglo- germană și franco-germană, proclamând „salvarea" păcii europene prin concesiile făcute Reichului german, a constituit o manifestare a politicii de „împăcare" a lui Hitler, care a primit, ulterior, denumirea de „politică miincheneză". Sacrificând suveranitatea și integritatea teritorială a Cehoslovaciei, Acordul de la Miinchen a avut repercusiuni grave asupra situației internaționale, a dus la întărirea poziției strategice a Germaniei hitle- riste, la încurajarea acțiunilor ei agresive îndreptate spre Est și la precipitarea celui de-al doilea război mondial *(n.tr.).*

(28) O delegație sovietică condusă de N. S. Hrușciov, prim- secretar al C.C. al P.C.U.S., și N. A. Bulganin, prim-ministru al U.R.S.S., a vizitat India, Birmania și Afganistanul în perioada 18 noiembrie — 18 decembrie 1955. în comunicatul comun privind vizita în India se arată că cele două țări se vor conduce în relațiile internaționale după principiile coexistenței pașnice, este condamnată politica blocurilor, se exprimă sprijinul celor două părți pentru reprezentarea R. P. Chineze la O.N.U. și pentru drepturile ei asupra Taivanului, este analizată situația din Coreea și din Indochina *(n.tr.).*

(29) N. S. Hrușciov și N. A. Bulganin au vizitat Marea Britanie între 18 și 27 aprilie 1956. Declarația adoptată cu ocazia

acestei vizite exprimă hotărârea celor două părți de a contribui la micșorarea încordării internaționale, dă expresie însemnătății pe care ele o acordă problemei

securităţii europene şi angajamentului de a contribui la menţinerea păcii în Orientul Mijlociu, acordând sprijinul lor în acest sens. Părţile au recunoscut necesitatea unor măsuri practice şi urgente de dezarmare (reducerea forţelor armate şi armamentelor celor cinci mari puteri) şi instituirea unui control internaţional corespunzător *(n.tr.).*

(30) Makarios al III-lea (1913—1977) (Mihail Khristodoulous Mouskos), prelat şi om de stat cipriot. Arhiepiscop al Ciprului (1950) şi „etnarc" (şef naţional) în timpul luptei pentru independenţa insulei. Preşedinte al Republicii (16 august 1960—15 iulie 1974). Este răsturnat de la putere printr-o lovitură de stat fn.tr.).

(31)Vizita delegaţiei franceze condusă de Guy Mollet la Moscova are loc în zilele de 15—19 mai 1956 *(n.tr.).*

(32) Mohammad Abdei-Hakim Amer (1919—1967), mareşal egiptean. în anii 1953—1958 a fost comandantul şef al forţelor armate egiptene. A fost avansat general-maior în 1953, iar mareşal în 1957. în anii 1958—1962 a fost comandant şef al forţelor Republicii Arabe Unite. Al doilea vicepreşedinte al lui Nasser (1961), prim-vicepreşedinte (1964). în urma înfrângerii din „Războiul de şase zile" între Amer şi Nasser au intervenit serioase divergenţe. Potrivit versiunii oficiale s-a sinucis, prin otrăvire, la 14 septembrie 1967 *(n.tr.).*

(33)Robert Daniel Murphy (1894— ?), diplomat american. Consilier politic, cu rangul de ambasador pe lângă generalul Eisenhower (1944—1945). Ambasador în Belgia (1949—1952), Japonia (1952—1953). Asistent al secretarului de stat (1953—1951). subsecretar de stat adjunct (1954—1959), subsecretar de stat (iu- nie-noiembrie 1959) *(n.tr.).*

(34) *Mein Kampf* (Lupta mea). Carte scrisă de Hitler în anii 1924—1925, în care sunt expuse principiile statului totalitar pe care îl instaurează mai târziu în Germania *(n.tr.).*

(35) Buckingham Palace — palat din Londra, ridicat la 1705 în Parcul Saint James, pentru ducele de Buckingham. A fost cumpărat în 1761 de George al III-lea, devenind, din 1837, reşedinţa londoneză a suveranilor britanici *(n.tr.).*

(36) La acea dată pe tronul Irakului se afla Faisal al II-lea (1939—1958) *(n.tr.).*

(37) Dr. Manuel Prado y Ugarteche (28 iunie 1956—18 iulie 1962) (n.tr.).

(38) Maurice Harold Macmillan (1894—?), om politic şi publicist britanic. Ministru în mai multe rânduri : Apărare (1954— 1955), Externe (1955), Finanţe (1955—1957). Va ocupa postul de prim-ministru al Marii Britanii între 10 ianuarie 1957 şi 18 octombrie 1963 *(n.tr.).*

(39) Harold Rupert Leofric George Alexander (conte de Tunis) (1891—1969), feldmareșal britanic (1944). în 1942 a fost numit comandantul forțelor britanice în Orientul Mijlociu. în 1943 a comandat forțele aliate care au cucerit Sicilia, apoi a fost investit comandant al forțelor aliate implicate în operațiunile militare din Mediterana. Guvernator general al Canadei (1946— 1952). Ministru de Război (1952—1954) într-un cabinet condus de Winston Churchill *(n.tr.).*

(40) Robert Gordon Menzies (1894— ?), om politic australian. Ministru în numeroase rânduri (căi ferate și industrie ; finanțe ; apărare ș.a., .ș.a.). Prim-ministru în 1939—1941 ; 19 decembrie 1949—26 ianuarie 1966. Conducător al mis'iunii pe lângă președintele Nasser, la Cairo, în problema Canalului de Suez (august- septembrie 1956) *(n.tr.).*

(41) Vezi prezentul volum, cap. 1, nota (19) *(n.tr.).*

(42) Halward Lange (1902—1970), om politic și de stat, diplomat norvegian. Ministru de externe al Norvegiei (1946—1965) *(n.tr.).*

(43) Herve Jean-Charles Alphand (1907—?), economist și diplomat francez. în anii 1951—1954, reprezentant permanent al Franței pe lângă Consiliul N.A.T.O. ; în 1955 —1956 — reprezentant permanent al Franței la O.N.U. în anii 1956—1965 a fost ambasadorul Franței în S.U.A. *(n.tr.).*

9.

PRIMĂVARĂ ÎN OCTOMBRIE

Uşa întunecatului Pluton este deschisă zi şi noapte. Dar să revii pe urmele sale şi să urci spre lumina din înălţimi, acesta este efortul zadarnic, încercarea cea dură.

VIRGILIU
(Eneida, L. VI.)

Puţini oameni, asemenea lui Tito, se pot lăuda că au apreciat atât de bine, pe loc, consecinţele morţii lui Stalin. Revenind — trei săptămâni după dispariţia inamicului său numărul unu — dintr-o călătorie în Anglia, unde fusese oaspete foarte oficial şi foarte onorat al reginei Elisabeta (1) şi al lui Churchill, omul „cortinei de fier“ şi al discursului de la Fulton, Tito va declara : *Eram convinşi că atâta timp cât Stalin va trăi, el nu va începe un nou război care ar putea declanşa un conflict mondial... Malenkov şi ceilalţi care au Itiat puterea, mai tineri şi mai înflăcăraţi, nu vor comite ei gesturi nesăbuite ? Consider că nu le vor face. Cred... că se vor strădui să*

găsească o ieșire oarecare din impasul în care i-a împins politica lor internațională de după război. Noi, în Iugoslavia, am fi fericiți dacă vor recunoaște într-o bună zi că au greșit față de țara noastră... Vom aștepta și vom vedea... Pot să afirm că nu cred că vor pune prea repede capăt războiului rece. Probabil că-l vor continua... Cred că într-o zi, atunci când se va realiza echilibrul militar, care este aproape stabilit astăzi... Oamenii vor 'înțelege acest lucru în Răsărit și vor căuta să iasă din impasul în care se găsesc actualmente [1].

Din acest discurs, noii conducători sovietici vor reține evident prudenta deschidere care le era făcută. Nu vor întârzia să se facă ecoul acesteia. Molotov va propune însărcinatului cu afaceri iugoslav, in luna mai, restabilirea relațiilor diplomatice normale și va recunoaște fără dificultate, în cursul convorbirilor care vor urma, că țara sa fusese nedrept tratată [2] în 1948. Tonul propagandei anti- titoiste va scădea și intre Iugoslavia și vecinii săi vor fi semnate acorduri (2) pentru reglementarea incidentelor de frontieră, navigația pe Dunăre, eliberarea iugoslavilor deținuți în schimbul miilor de komin form iști închiși la Belgrad...

Această ameliorare rămânea totuși limitată la raporturile între state. Ea se înscria în capitolul . inițiativei pașnice" a U.R.S.S., pe care Hrușciov avea sâ o rezume în aceste cuvinte, la 14 februarie 1956, în raportul său de activitate la cel de-al XX-lea Congres al P.C.U.S. : *1. — îmbunătățirea relațiilor între Marile Puteri; 2. — lichidarea focarelor de război în Orient și împiedicarea nașterii a noi focare de război și de conflict in Europa și în Asia ; 3. — reglementarea raporturilor noastre cu diferite state în vederea reducerii tensiunii în Europa (normalizarea relațiilor cu Iugoslavia, țară frățească, încheierea unui tratat de stat cu A.ustria, stabilirea de relații diplomatice între U.R.S.S. și Republica Federală Germană etc.)...* [3] Dar ea nu se referea la ceea ce reprezenta

elementul declanșator al rupturii din 1948 : raporturile între partide. Un eveniment survenit la 4 iulie 1953 ii va 266

da totuși lui Tito motive să creadă că avea să intervină și în această direcție o schimbare : numirea în fruntea guvernului ungar a lui Imre Nagy (3), vechi bolșevic, oare, asemenea lui, descoperise comunismul pe vremea când era prizonier in Rusia și care fusese eliminat din forurile conducătoare în momentul epurărilor din 1948, întrucât luase atitudine împotriva colectivizării forțate a agriculturii.

Dată fiind participarea lui Rakosi (4). dictatorul ungur, la campania declanșată împotriva sa — după uncie indicii, i-ar fi trecut prin cap chiar să-i declare război —\ mareșalul putea, in mod îndreptățit, să vadă in aceasta un prim sacrificiu făcut pe altarul reconcilierii. Nagy nutrea, intr-adevăr, simpatii față de titoism, simpatii pe care nu avea să înceteze să le afirme în continuare pentru că, ou mai mult de un an înainte de insurecția de la Budapesta, el avea să recomande ca Ungaria *să evite participarea activă la conflictul dintre blocuri* [5] și să preconizeze pentru ea o politică de *neutralitate sau de coexistență activă,* profitând de *situația sa geografică între o Austrie neutră și țări edificând socialismul, printre care U.R.S.S. și Iugoslavia, care practică coexistența activă*[G]*.*

Intr-un interviu din 4 iulie, Tito va considera că are motive, în orice caz, să interpreteze numirea lui Imre Nagy ca dovada că liderii sovietici înțeleseseră că trebuiau *să adopte o altă cale.* El afirmă că vede în aceasta o *schimbare esențială și nu doar o nouă tactică, o manevră așa cum .se apreciază în Occident* [1]*.*

In realitate, nu era vorba nici de o *schimbare esențială,* nici de o *nouă tactică.* Ungaria se găsea într-o situație economică dezastruoasă și conducătorii de la Kremlin se temeau că agitația, care se manifestase la uzinele Csepel —

Billancourtul (5) Budapestei — în momentul revoltei (6; din Berlinul răsăritean (17 iunie 1953), să nu degenereze rapid în tulburări grave.

Responsabilitatea pentru această situație revenea în mare măsură U.R.S.S., dar și lui Rakosi și celorlalți trei

conducători care constituiau „cvadriga"*. Militant cu vechi state de serviciu, care trăise ani îndelungați ia Moscova în umbra lui Stalin, Rakosi avea o asemenea admirație pentru metodele sale încât se străduia să le copieze în cele mai mici detalii. Deși evreu, va merge până acolo încât să monteze un complot al „asasinilor în halate albe" (7) la Budapesta. Numai moartea Georgianului îl va împiedica să pună în aplicare acest sinistru proiect.

La fel ca și Stalin, Rakosi era posedat de nebunia grandorii și de mania persecuției și le servea cu aceeași cruzime ca și stăpânul său. întrucât acesta făcuse din faimosul său metrou una dintre cele mai mari reprezentări ale Moscovei, el se va încăpățâna să construiască unul la Budapesta, cu toate că inginerii săi îi demonstraseră că solul orașului, foarte friabil, făcea străpungerile extrem de dificile. Rezultatul va fi investirea de miliarde de forinți aruncați pe apa sâmbetei. Deoarece industrializarea rapidă era leit-motivul învățăturii staliniste, nu va avea liniște atâta timp cât țara sa nu va fi — în privința ritmului acestei industrializări — în fruntea tuturor democrațiilor populare. întrucât Stalin își făcuse o glorie din colectivizarea completă a agriculturii în U.R.S.S., va voi s-o realizeze și el, sută la sută, în Ungaria, încă din 1948. Rezultatul va fi că producția industrială se va dubla în patru ani, ceea ce la prima vedere poate părea magnific, dar nu era în nici un fel profitabil populației, produsele

afectate consumului intern nu depășeau o treime din producție, iar articolele destinate exportului aveau un preț de producție foarte mare, ceea ce făcea să nu poată fi vândute fără importante subvenții. Cât privește randamentul terenurilor colectivizate, acesta nu înceta să scadă, până acolo încât, în 1953, o zecime din acestea erau pur și simplu în paragină.

* *cvadrigă* = car roman pe două roți, tras de patru cai, întrebuințat mai ales în cursele de circ și la triumfuri *(n.tr.)*.

Această situație nu putea, în mod evident, să nu-i alarmeze pe noii conducători sovietici, atunci, când, odată dispărută umbra care îi zdrobea, vor avea libertatea să examineze cu ochii bunului simț situația în diversele provincii ale Imperiului lor. In mai 1953, Malenkov l-a chemat pe Rakosi la Moscova. Pentru a alinia Ungaria noului model sovietic, Malenkov îi va sugera să separe funcția de prim-secretar al partidului de aceea de prim-ministru, pe care nu o ocupa de altfel decât din august 1952. Rakosi se va declara de acord în principiu, dar va face obiecții la toate numele avansate.

Curând după revolta din Berlinul răsăritean, Rakosi va fi chemat din nou la Kremlin, în compania unei echipe a cărei alcătuire fusese fixată de către sovietici : șeful statului, Istvan Dobi, un *alter ego* al lui Rakosi, Erno Gero, ministrul apărării, Mihaly Farkas, un tânăr membru al Secretariatului... și Imre Nagy, a cărui reîntoarcere pe scenă fusese savant pregătită prin primirea sa ca membru al Academiei de Științe, ocazie pentru a pronunța un elogiu fără rezerve la adresa lui Stalin.

Delegația s-a înfățișat în fața prezidiului partidului sovietic, prezent *in corpore,* inclusiv

Beria, care, în mod sigur, nu se aştepta să fie eliminat (8) câteva ore mai târziu. Tibor Meray, prietenul lui Nagy, care a povestit această scenă după confidenţele făcute de liderul ungur, relatează că întâlnirea *te făcea să te gândeşti mai mult la şedinţa unui tribunal decât la discuţii prieteneşti între reprezentanţii partidelor fră'eşti desfăşurate pe un picior de egalitate*[s]. Se va aduce la cunoştinţa ungurilor un document, realizat de către experţii sovietici, prezentând situaţia catastrofală a economiei lor şi numeroasele abuzuri de putere comise de către „cvadrigă". Ruşii, şi în special Beria, vor insista asupra nebuniei lui Rakosi de a nu se fi înconjurat decât de evrei, în ciuda persistenţei unor prejudecăţi antisemite în Ungaria. Hruşciov îi va prezice că s-ar putea foarte bine *să ajungă fie alungat cu furcile*[9]*,* iar Molotov îi va cere *să înţeleagă*

că nu se poate guverna la nesfârşit sprijinit de baionetele sovietice [10]*.*

Acestea fiind zise, prezidiul sovietic îşi va face cunoscute deciziile. Rakosi trebuia să se debaraseze de doi dintre membrii „cvadrigii[1,]‘ : Farkas şi dictatorul vieţii culturale, Joszef Revai, pe care il considera, de altfel, el însuşi, pe jumătate nebun. El ar fi rămas conducătorul partidului, oferindu-i-se astfel ocazia să-şi repare greşelile, dar trebuia să renunţe la conducerea guvernului. Malenkov, Molotov şi Hruşciov vor susţine, rând pe rând, candidatura lui Imre Nagy. Ei nu ignorau popularitatea pe care o avea în rândul ţăranilor acest om care pusese în practică împărţirea pământurilor, pe vremea când era ministru al agriculturii, în 1944, a acestui om care, patru ani mai târziu, pierduse toate funcţiile sale politice, întrucât îşi pusese în gardă tovarăşii contra consecinţelor unei colectivizări în ritm alert.

Astfel avea să devină, pentru prima dată și grație Moscovei, șef al guvernului de la Budapesta, omul pe care Nikita Sergheevici avea să-1 răstoarne și să-1 arunce, patru ani mai târziu, într-o temniță a paradisului socialist. Comitetul Central al Partidului Muncitorilor Maghiari, reunit la 28 iunie 1953, nu putea, în mod evident, decât să zică amin.

La 4 iulie, Nagy va pronunța în fa', a Parlamentului discursul său de Învestitură, ale cărui formulări, unele, vor face senzație. *Dezvoltarea industriei grele socialiste nu poate constitui un scop în sine... industrializarea exagerată n-a permis dezvoltarea normală a agriculturii... Guvernul dorește să întărească prin toate mijloacele organizarea producției și proprietatea țărănească... Cooperativele ai căror membri, în majoritate, doresc acest lucru, pot fi dizolvate.* El anunța o *mai mare toleranță în chestiunile religioase, întărirea legalității, prea adesea violată în toate domeniile,* desființarea lagărelor de internare etc.[11] Cea mai bună comparație pentru acest program este aceea cu N.E.P.-ul, noua *politică economică,*

decretată de către Lcnin în 1921, pentru a scoate U.R.S.S. din abisul în care se găsea după războiul civil.

Tocmai în acest moment va exploda, ca o lovitură de trăznet, la 10 iulie, știrea căderii lui Beria. Paradoxal, ea îl va întări pe Rakosi. In discuțiile de la Kremlin, marele stăpân al poliției sovietice fusese unul dintre acuzatorii săi cei mai tăioși. Nu îi reproșase el oare că încercase să devină *regele evreu al Ungariei ?* [12] Eliminarea sa dovedea că la Kremlin exista un conflict de orientări — și încă și mai mult încă, un conflict între oameni — de care el putea spera să profite. La 11 iulie, va pronunța un discurs, care reprezenta o replică evidentă la discursul lui

Nagy : *Numai trântorii și cei buni de nimic vor să părăsească colhozurile... noi nu vom. accepta ca rezultatele deja obținute în cadrul socializării rurale să fie anulate...*[13]

Această polemică avea să continue timp de 18 luni, Comitetul Central — împărțit între cele două tendințe — arbitrând, de bine de rău, dezbaterea. Dar, la 31 octombrie 1954, după ce a ascultat un apel deosebit de insistent din partea lui Nagy, îi va da dreptate acestuia pe toată linia, constatând că *politica de industrializare făcută cu înverșunare nu fusese radical lichidată... că nu avusese încă loc o schimbare esențială în structura producției*[14]. Era un mod de a critica reaua-voință a aparatului față de punerea în aplicare a directivelor guvernamentale.

Se putea crede în acel moment că Nagy îl învinsese definitiv pe Rakosi, care avea să-și ascundă insuccesul într-un sanatoriu sovietic, de unde nu va ieși decât două luni mai târziu. Dar pe vremea aceea nu Budapesta era cea care guverna Ungaria. Nagy avea să-și dea seama curând de această situație pe propria-i piele.

La 7 ianuarie 1955, conducătorii unguri, care compăruseră în iunie 1953 în fața prezidiului sovietic, erau din nou convocați la Kremlin pentru a auzi, ca și cu ocazia precedentă, că țara lor era în pragul falimentului. De această dată, criticile erau îndreptate împotriva lui Nagy și nu împotriva lui Rakosi. Malenkov a încercat să do-

vedească — având în mână extrase dintr-un discurs sau dintr-un articol— că acesta *calomniase partidul,* manifesta *șovinism* și *demagogie mic-burgheză* [15], pentru a conchide că nu aceasta i se ceruse să facă. Acuzatului nu i s-a dat voie să vorbească. Verdictul va fi cam același care fusese pronunțat altădată contra lui Rakosi : nu înlăturarea, cu condiția, să-și recunoască greșelile și să se îndrepte.

Nagy își va relua funcțiunile, dar, la sfârșitul lui

ianuarie, o criză cardiacă îl va obliga să le abandoneze temporar. Crezându-se pe viitor sigur de ajutorul Moscovei, Rakosi va obține condamnarea de către Comitetul Central, la 9 martie, a atitudinii *de dreapta și antimarxiste* [1G] a rivalului său, care avea să fie destituit la 14 aprilie nu doar din funcția de prim-ministru, dar și din aceea de membru al Biroului Politic și de membru al Comitetului Central.

Ce se întâmplase ? Pe moment, eliminarea lui Nagy va fi interpretată ca o consecință a eliminării lui Malenkov (9), intervenită la 8 februarie 1955, care trecea drept protectorul său și care, ca și el, insistase asupra dezvoltării producției bunurilor de consum. Tendința generală va fi aceea de a atribui scoaterea din funcție a primului ministru sovietic unei victorii a partizanilor priorității industriei grele și deci a adversarilor destinderii internaționale. Va părea deci pe deplin firesc, în aceste condiiii, ca eliminarea lui Imre Nagy s-o urmeze pe a acestuia. Nu avea de unde să se știe, în acel moment, că Malenkov fusese, cu o lună mai devreme, principalul acuzator al lui Nagy.

Evenimentele care se vor succeda aveau să arate, în orice caz, simplismul acestei interpretări. Nu numai că Malenkov, numit vicepreședinte al Consiliului și ministru al centralelor electrice, va rămâne în prezidiul Comitetului Central, post care, în ierarhia sovietică, este, desigur, tot atât de important, în special în materie de politică externă, ca acela al șefului guvernului, dar și destinderea, inaugurată sub autoritatea sa, va continua ca și înainte.

Nici o explicație peremptorie n-a fost încă dată înlăturării celui în care toată lumea vedea, doi ani mai devreme, pe urmașul lui Stalin. Elementele de care dispunem în prezent ne permit totuși să avansăm o ipoteză și să vedem în căderea sa, ca de

altfel și în aceea a lui Imre Nagy, consecințele călătoriei făcute de Hrușciov la Beijing, de la 29 septembrie la 12 octombrie 1954, cu ocazia celei de a cincea aniversări a proclamării republicii populare, în tovărășia a doi membri ai prezidiului Comitetului Central, mareșalul Bulganin și Anastas Mikoian, a unui membru supleant, Șepilov (10) pe atunci redac- tor-șef al ziarului „Pravda“, și a doamnei Furțeva, pe care zvonul public avea să o asocieze, îndeaproape, cu timpul, destinului lui Nikita Sergheevici, ceea ce nu o va împiedica, de altfel, să-și păstreze postul de ministru al culturii după dizgrația acestuia.

Rezultatul public al acestei călătorii va fi încheierea între China și U.R.S.S. a unor noi acorduri, mult mai favorabile decât acelea pe care Mao le smulsese lui Stalin, la 14 februarie 1950, la capătul unei șederi de două luni Ja Moscova. Beijingul obținea, într-adevăr, desființarea imediată a societăților sovieto-chineze care îi fuseseră impuse în 1950 și a căror denumire „mixte" nu putea ascunde decât cu greu caracterul esențialmente rus ; promisiunea de evacuare, la 14 mai 1955, a bazelor de la Dairen și Port-Arthur ; livrarea a 15 uzine complete și acordarea unui credit de 520 de milioane de ruble, adică aproape dublu față de ceea ce fusese consimțit de către Kremlin în 1950.

In ciuda refuzului rușilor de a discuta problema mongolă, erau cadouri frumoase, completând în mod fericit ceea ce, după moartea Georgianului, noii conducători sovietici ținuseră să le facă tovarășilor lor chinezi : elogii în presă, publicarea simultană la Beijing și la Moscova a ultimului volum din operele lui Mao, echiparea a 100 de uzine. Vor fi aparent și altele, și în special libertatea de acțiune dată chinezilor pentru a-și încerca șansa în strâmtoarea Formosa, căci numai câteva zile mai târziu

avea să se declanşeze prima criză de la Quemoy şi Matsu. [17]. Putem, de asemenea, presupune că din acel moment va începe să se vorbească de ajutorul atomic al U.R.S.S. pentru China, a cărui suspendare avea să contribuie, mai târziu, nu în mică măsură, la dezlănţuirea conducătorilor de la Beijing împotriva *tovarăşilor* de la Kremlin.

Exista o contrapartidă pentru atâta generozitate ? Chiar ţinând cont de obligaţia morală pe care au putut să o încerce succesorii lui Stalin, şi anume aceea de a plăti pentru desăvârşitul egoism de care acesta făcuse dovadă, de-a lungul întregii sale guvernări, fa.ă de comuniştii chinezi, sacrificaţi în mai mutle rânduri căutării unui acord când cu Chiang, când cu japonezii, ar însemna să ne înşelăm amarnic în privinţa canoanelor lor morale şi să nu ne gândim că ei au jucat. în această chestiune o carte hotărâtoare. Instalat în postul cheie al sistemului sovietic, Hruşciov avea nevoie de maximum de concurs posibil pentru a-şi consolida poziţia faţă de oameni, precum Malenkov sau Molotov, care se puteau prevala împotriva lui de lunga lor colaborare cu Stalin. Nici un concurs nu-1 putea egala pe acela susceptibil să-1 primească din partea celei de a doua puteri socialiste a lumii, al cărei prestigiu printre popoarele de culoare era imens, aşa cum a arătat turneul triumfal întreprins de Zhou Enlai (Ciu En-lai) în sud-estul asiatic (11), în luna iunie, şi aşa cum avea să o arate, şi mai relevant încă, în primăvara anului 1955, Conferinţa de la Bandung.

Dar era de la sine înţeles că aceştia nu vor acorda ajutorul lor unui om decât în măsura în care practica, în raporturile sale cu lumea exterioară, o strategie care să aibă acordul chinezilor. Şi tocmai în acest plan se plasa, fără îndoială, divergenţa fundamentală între Hruşciov şi Malenkov, care avea să permită primului să obţină sprijinul chinezilor împotriva celui de-al doilea.

Marxist-leniniştii sunt, în principiu, nişte optimişti. Nu numai pentru că ei cred în făurirea unei societăţi în care eliminarea „alienărilor" va

umană, dar mai ales pentru că ei gândesc că au descoperit sensul adevărat al istoriei, care nu poate, după ei, decât să conducă la victoria lor finală. Și astăzi încă, când atâția comuniști sunt gata să recunoască amploarea iluziilor, pe care — după Rousseau (12) — le-au nutrit în privința naturii umane, această încredere în sensul istoriei este foarte adesea motorul esențial al angajamentului lor.

Dar acest optimism general pe termen lung permite, în ceea ce privește perspectivele apropiate, toate atitudinile. Se poate — cu toată temerea de repercusiuni — să se dea prioritate consolidării țărilor socialiste, gândind, do altfel, că aceasta —spărgând unitatea pieței mondiale — va face inevitabilă criza sistemului capitalist, anunțată de către Marx. Se poate, de asemenea, aprecia că lagărul socialist s-a consolidat suficient și că ideile sale s-au răspândit suficient pentru a practica o strategie activă, care, — fără a provoca însă conflicte armate cu adversarul — va grăbi totuși ruina sa și va întinde mâna în acest scop tuturor celor care, în orice colț al pământului, voiau să dărâme o ,,ordine" prea nedreaptă pentru a mai fi suportată.

Neîncrezător din fire, Stalin apariinea primei categorii. Chiar dacă deplângeau *in petto* * nebunia criminală la care îl condusese neîncrederea sa, Malenkov și Molotov, ca locotenenți ai săi, nu puteau să nu împărtășească — mai mult sau mai puțin —• starea sa de spirit. După dispariția acestuia, atât unul, cât și celălalt au fost mai întâi preocupați de consolidarea regimului sovietic. Pentru a ajunge la un asemenea obiectiv, ei preconizau însă mijloace diferite. Malenkov mărturisise în mod clar teama sa de un nou război, declarând, la 12 martie 1954, că *un nou carnagiu mondial, date fiind metodele moderne de ducere a războiului, ar însemna ruina*

civilizației mondiale [IS], deși doctrina pe care o salutase până atunci și pe care avea să o salute într-un discurs din 26 aprilie,

* *in petto* (it.)., în gând, în adâncul cugetului *(n.tr.).*

același an, susținea că un al treilea război mondial va fi clopotul anunțând moartea capitalismului, așa cum Beijingul avea să continue să pretindă mult timp după ce Moscova va fi încetat să o facă. El preconiza, deci, concesii atât în exteriorul — inclusiv în problema germană —, cât și în interiorul blocului socialist. Revoltele intervenite la puțin timp după venirea sa la putere, nu numai în Berlinul răsăritean, dar și la Plzen și la Ostrava în Cehoslovacia și chiar în orașul concentraționar Vorkuta, în Marele Nord sovietic, ca și agitația din Ungaria, îl vor întări în această idee. Ceea ce a determinat discursul său din 8 august 1953, în care va spune : *De-a lungul unei lungi perioade noi am consacrat cea mai mare parte a investițiilor dezvoltării industriei grele și transporturilor... Este indispensabil să se mărească sensibil investițiile consacrate industriilor ușoară și alimentară*[19]. Ceea ce a determinat înlocuirea lui Rakosi cu Nagy în fruntea guvernului maghiar. Molotov era, din contră, ostil, în principiu, tuturor concesiilor, gândind că pe această cale nu se va ajunge decât la întărirea adversarilor lagărului sovietic, atât în interior, cât și în exterior.

In fața acestor două forme de prudență, robustul și jovialul Hrușciov era imaginea însăși a optimismului. Om din popor, de care rămăsese foarte apropiat, nimeni mai mult ca el nu era convins de justețea cauzei comuniste, nimeni mai mult ca el nu credea în ineluctabilul său triumf. *Că vreți sau nu vreți, istoria își urmează cursul în favoarea noastră și noi vă vom conduce la groapă,*

va declara el foarte gentil *domnilor capitaliști și reprezentanților lor aflați aici* [20] în cursul unei recepții desfășurate la Kremlin, în noiembrie 1956, provocând, astfel, în Statele Unite — unde aceste cuvinte vor fi luate, cu destulă naivitate, aidoma — un val de indignare. Ministrului canadian al afacerilor străine, Lester Pearson (13) îi va arăta într-o bună zi, în timp ce pipăia un mapamond, drumul pe care, după el, revoluția va lua cu asalt întreaga planetă. Mai apoi călătoria sa în America (14), în cursul căreia va descoperi puterea capitalismului socotit

drept muribund, eșecurile sale de la Berlin, din Cuba, conflictul său cu China (15), falimentul nenumăratelor sale încercări de a reforma agricultura, îi vor impune să-și rectifice numeroase din postulatele pe care-și întemeia judecățile. Dar toate acestea nu vor reuși să-i zdruncine complet optimismul ; nu există o altă explicație pentru faptul de a se fi lăsat atât de ușor eliminat ; se credea, cu siguranță, la adăpostul impunității. Nu-i spusese el oare lui Gaston Palewski, pe care-1 primise doar cu câteva ore înaintea căderii sale : *In zilele noastre, un adevărat om de stat moare la putere,* [21] făcând evidentă aluzie atât la el, cât și la generalul De Gaulle ? (16)

In toamna anului 1954, acest optimism revoluționar se desfășura în întregime în sensul preocupărilor conducătorilor de la Beijing, care suferiseră constant de excesiva prudență a lui Stalin și de tendința crescândă a acestuia de a se comporta mai mult ca un urmaș al țarilor, decât ca unul al lui Karl Marx. Un ecou evident al acestor doleanțe se regăsește, de altfel, în lungul articol, uitat dc atunci, pe care „Cotidianul Poporului" din Beijing îl va consacra la 5 aprilie 1956, după Congresul al XX-lea al P.C.U.S., meritelor și greșelilor Georgianului (17). Importanța ajutorului economic oferit Chinei presupunea însă o mobilizare a resurselor blocului, care intra în

contradicție directă cu prioritatea dată de către Malenkov producției bunurilor de consum și, mai mult încă, cu N.E.P.-ul lui Imre Nagy. Era deci firesc ca acesta să fie prima victimă a acordului Hrușciov-Mao din octombrie 1954, iar Malenkov cea de a doua victimă. In orice caz, cu toate că nu dispunem în Occident de nici un document scris privind convorbirile de la Beijing, mesajul adresat de către Mao Zhe-dong, La 9 februarie 1956, Congresului al XX-lea al P.C.U.S., confirmă, fără putință de tăgadă, că fusese realizat un acord deplin în privința unui oarecare număr de puncte esențiale. Acest document recunoaște, într-adevăr, în mai multe rânduri, linia justă a partidului sovietic ; îl felicită pentru ansamblul inițiativelor (18) sale diplomatice din cursul anului 1955,

declară că P.C.U.S. *a fost, este și va fi un exemplu eminent pentru partidele comuniste din toate țările lumii* și salută locul U.R.S.S. *in fruntea* lac ăruxiii socialist -[ri].

Mao ținea să felicite în mod expres P.C.U.S., pentru una din inițiativele sale, și anume normalizarea (19) relațiilor sovieto-iugoslave, care fusese, de altfel, urmată de o normalizare în paralel a relațiilor chino-iugoslave (20) ; este amuzant de subliniat că acest lucru se întâmplă în momentul în care Beijingul se dezlănțuia împotriva revizionismului Belgradului și Moscovei. Dar este plauzibil că această normalizare nu a fost luată în considerare în același fel de către cei doi interesați. Hrușciov aprecia în mod evident drept o eroare — a fost unul din principalele reproșuri la adresa lui Stalin în Raportul său secret la cel de-al XX-lea Congres — excluderea (21) Partidului Comunist Iugoslav din Kominform și spera ca, pe calea câtorva concesii, să-1 reintegreze în sânul ,,la- gărului“. In ceea ce-1 privește, Tito

înțelegea nu numai să păstreze cu deosebită vigilență independența țării sale, ci și să facă ca celelalte democrații populare să beneficieze, în cea mai mare măsură posibilă, și pe cale de consecință Iugoslavia însăși, de efectele rezistenței sale victorioase.

Imediat după reîntoarcerea lui Hrușciov de la Beijing, climatul se va schimba rapid. La 20 octombrie 1954, „Pravda“ folosește ocazia celei de a X-a aniversări a joncțiunii Armatei roșii cu partizanii iugoslavi pentru a celebra eroismul acestora din urmă „sub conducerea mareșalului (22) Tito". La 6 noiembrie, Saburov (23) membru al Prezidiului Comitetului Central al P.C.U.S., va evoca într-un discurs lupta comună a celor două țări și discordia lor care nu folosise decât dușmanului comun. La 29 noiembrie, Malenkov, Hrușciov și chiar Molotov se vor duce în persoană la ambasada Iugoslaviei, cu ocazia sărbătorii naționale a acesteia, pentru a bea în sănătatea lui Tito, redevenit cu această ocazie „tovarăș".

Dacă este să dăm crezare lui Richard Loewenthal, sovieticii ar fi sugerat atunci ca cele două partide să recunoască că aveau fiecare dintre ele partea lor de responsabilitate și ca să se arunce răspunderea esențială, în ce privește partea rusă, asupra lui Beria, căruia i se putea pune în cârcă totul, pentru că era mort, și, în ce privește partea iugoslavă, asupra lui Milovan Djilas (24), care tocmai demisionase din Partidul Comunist, după ce fusese, ani de-a rândul, omul de încredere al lui Tito și chiar, după unii, urmașul său prezumtiv. Admirator pasionat al lui Stalin, despre care ajunsese până acolo încât să scrie în 1942 că este *singurul șef de stat care are o conștiință altruistă*[22], el s-a ales din întâlnirile cu idolul său, din timpul războiului și de după război, cu o deziluzie care

avea să se schimbe cu timpul într-o ură feroce. De la critica stalinismului, avea să treacă la criticarea comunismului și nu ezitase, în ianuarie 1954, atunci când tocmai fusese ales președinte al Parlamentului, să susțină că partidul iugoslav corespundea unei concepții perimate și să schițeze fenomenul a ceea ce el avea să numească mai târziu *noua clasă conducătoare.* Privat de toate posturile sale, își făcuse autocritica, dar ulterior se răzgândise și-și depusese carnetul de membru de partid. Nici o revoltă nu l-a afectat pe Tito mai mult decât aceea a acestui om, pe care-1 iubea ca pe propriul său fiu.

Că i-a fost sau nu propus vreun târg, este exclus că el l-ar fi putut accepta. La propunerile Kremlinului, el va răspunde că satisfacția la care avea dreptul nu presupunea din partea sa nimic în schimb.

Prima reacție din partea Moscovei va fi rece. Molotov va declara, la 9 februarie 1955, a doua zi după căderea lui Malenkov, că normalizarea raporturilor între U.R.S.S. și Iugoslavia depinde în egală măsură de cele două părți, constatând totodată că regimul de la Belgrad *se îndepărtase fără îndoială, intr-o oarecare măsură, de atitudinea sa de după război* [23]*.*

Să fi exprimat Molotov cu această ocazie doar un punct de vedere personal ? Nu este absolut imposibil, întrucât unul din motivele condamnării sale, în iunie 1957, avea să fie opoziția sa constantă față de destinderea cu Belgradul. In orice caz, „Pravda“ va reproduce integral răspunsul destul de dur pe care Tito îl va adresa la 7 martie șefului diplomației sovietice. La 14 mai, agențiile TASS și Taniug anunțau că cele două guverne hotărâseră să organizeze o întâlnire la Belgrad *la nivelul cel mai înalt.* Douăsprezece zile mai târziu, Hrușciov ateriza pe aeroportul din

Belgrad, în compania unei delegații aproape identice cu aceea pe care o condusese în septembrie la Beijing, cu diferența că între timp Bulganin devenise șeful guvernului.

Abia coborât din avion, grăsanul Nikita Sergheevici își va pune ochelarii săi rotunzi și va scoate din buzunar o hârtie căreia îi va da citire. De această dată, partidul sovietic se hotărâse să meargă la Canossa (25) : *Regretăm sincer ceea ce s-a întâmplat,* va spune el, *și înlăturăm cu hotărâre întreaga amărăciune a acestei perioade... Am studiat în profunzime materialele pe care s-au bazat gravele acuzații și injurii aduse în epoca respectivă împotriva conducătorilor iugoslaviei. Faptele ne dovedesc că aceste materiale erau fabricate de către dușmanii po- poporului, de către agenți demni de dispreț ai imperialismului, care reușiseră să se infiltreze în rândurile partidului nostru* Tito ar fi trebuit să se simtă uns pe inimă. Dar aerul său încruntat nu va scăpa nimănui. în ciuda refuzului anterior al Belgradului de a arunca întreaga responsabilitate a afacerii asupra unor țapi ispășitori, Nikita Sergheevici nu ezitase *să invoce rolul provocator jucat în relațiile* dintre cele două țări *de către dușmanii poporului acum demascați: Beria, Abakumov* (acesta a fost ministru al securității statului în timpul lui Beria și a fost executat în decembrie 1954) *și al altora*

Era o mare îndrăzneală din partea lui Hrușciov, dacă ne vom aminti că una dintre principalele acuze aduse

---

lui Beria, cu ocazia întâlnirii confidențiale a Kominfor- mului, în cursul căreia vor fi furnizate conducătorilor străini explicații privind motivele înlăturării acestuia, fusese tocmai aceea că voise să trateze cu Iugoslavia.

De îndată ce s-au îndepărtat urechile indiscrete, noul stăpân al U.R.S.S. se va apleca spre Tito : *Fără tine, de-a lungul acelor ani sumbri, ne-am fi pierdut orice curaj... Evident, când am spus Beria,*

am vrut să spun Stalin[25]. Dar mareșalul nu era în nici un caz gata să se mulțumească cu vorbe frumoase. Și, mai ales, el nu înțelegea pentru nimic în lume să se reintegreze în „lagărul socialist[11] în care Hrușciov vroia cu siguranță să-1 readucă. Pe toată durata întrevederilor, presa din Belgrad nu va înceta să insiste asupra nocivității blocurilor *militare* sau *ideologice* și asupra necesității cooperării tuturor țărilor, indiferent de regimul lor politic.

In cele din urmă, Tito va obține satisfacție pe toată linia. Declarația comună, publicată la 2 iunie, nu se mulțumea doar să recunoască faptul că *politica blocurilor militare sporește tensiunea internațională* și că *dezvoltarea coexistenței pașnice implică cooperarea tuturor statelor, fără a ține cont de diferențele ideologice și sociale,* ci și proclama că *problemele organizării interne, deosebirile de sistem social și formele diferite ale dezvoltării socialiste privesc exclusiv popoarele țărilor respective* [2i]. Ca o reparație pentru prejudiciile suferite, Hrușciov avea să renunțe la rambursarea celor 90 de milioane de dolari acordați de U.R.S.S. Iugoslaviei drept credit înainte de 1948.

Cu siguranță, „neamestecul[1'] în treburile „țărilor fra- țești“ și completa egalitate în drepturi între acestea aparținea vocabularului tradițional al comunismului internațional. Am văzut cum, de exemplu, la Budapesta, conducătorii sovietici concepeau aplicarea acestui frumos principiu. Semnând cu Tito, campion al independenței naționale, un document care recunoștea justețea poziției sale, Hrușciov așeza o adevărată bombă în edificiul, mult timp „monolitic[14], al blocului sovietic.

Era un motiv de alarmă pentru toți micuții (26) Stalin care, la doi ani după moartea tiranului,

continuau să guverneze democrațiile populare și care știau bine că menținerea autorității lor depindea în mod esențial de încrederea Kremlinului. Pentru a-i liniști, Nikita Ser- gheevici se va opri la Sofia (27), apoi la București (28), unde îi va întâlni pe conducătorii bulgari, români, unguri și cehoslovaci ; fără excepție personaje care, la timpul lor, îl trataseră pe mareșalul iugoslav drept „hitle- rist[u] și „troțkist“ și care trimiseseră la spânzurătoare sau în fața plutonului de execuție, pentru crima de „titoism" (29), veterani fără pată ai mișcării muncitorești. Ceea ce le va spune n-a fost niciodată publicat, dar se va răspândi zvonul cum că nu făcuse la Belgrad decât o *concesie tactică* și că nu avea în vedere, în ceea ce-1 privea, să aplice celorlalte țări ale „lagărului" pasajul privind libera alegere a celei mai bune căi spre socialism.

In mod evident, Tito nu-1 înțelegea în acest fel. La 28 iulie, într-un discurs pronunțat la Karlovac — de altfel foarte favorabil noii orientări a U.R.S.S. — el îi va ataca virulent pe cei care, *mai ales în Ungaria, dar, de asemenea, și în Cehoslovacia, afirmă că ceea ce s-a întâmplat nu este decât o manevră* [2li].

Aceasta nu va însemna deloc că Moscova nu-i va înlătura pe conducătorii cei mai compromiși și că nu-i va lăsa pe sateliți să reînnoade în mod direct legăturile cu Belgradul. Este ceea ce avea să se întâmple, un an mai târziu, nu fără dificultăți, și asta când Congresul al XX- lea al partidului sovietic transformase între timp complet climatul relațiilor între diverșii membri ai lagărului so- cialist.

Instanța supremă a P.C.U.S., Congresul, se reunește statutar la fiecare patru ani. Cel de-al XX-lea Congres se va deschide la 14 februarie 1956 și se va încheia la 25 februarie 1956. Rapoartele publice care vor fi prezentate, în ciuda lungimii lor apăsătoare și a emfazei lor, nu mai erau deja lipsite de interes. Ele dădeau expresie 282

unei transformări radicale a limbajului oratoric, care, după exagerările fetișizante ale epocii staliniste, se laicizau într-o oarecare măsură. Unul după altul, aveau să condamne, cu mai multă sau mai puțină insistență, *dogmatismul, cultul personalității,* vorbind, așa cum a făcut-o Suslov, *de restabilirea cu succes a principiului conducerii colective la toate eșaloanele partidului*[21]*,* deplângând ruptura între munca ideologică și viață, insistând, precum Hrușciov, asupra existenței unor forme din ce în ce mai variate de trecere la socialism, ca și în legătură cu posibilitățile clasei muncitoare de a cuceri, în anumite condiții, o *solidă majoritate în parlament și de a transforma acest organism al democrației burgheze intr-un instrument al adevăratei voințe populare*[is]. Este exact ceea ce social-democrații nu încetaseră să repete și ceea ce le adusese, de-a lungul a 30 de ani, cele mai teribile acuzații de colaborare cu fascismul, mai întâi, cu „imperialismul[11], mai apoi. Astfel, mâna le era larg întinsă și mulți dintre ei aveau să fie văzuți — primul fiind Guy Mollet — venind unul după altul la Kremlin. Dar aceste intervenții, care vor face senzație, nu erau decât o bagatelă față de raportul pe care Nikita Sergheevici avea să-1 citească delegaților împietriți de spaimă, în ziua închiderii congresului, în cel mai deplin secret.

Acest document, de care corespondentul lui „New York Times“ la Moscova va afla peste mai puțin de trei săptămâni, va cădea în mâinile C.I.A. și va fi publicat la 4 iunie 1956 de către Departamentul de Stat american. Documentul este prea cunoscut pentru ca să mai fie necesar să-1 mai analizăm aici (30). Să amintim doar că el realiza, în linii mari, tabloul unui Stalin *bolnăvicios de bănuitor,* care profitase de *puterea sa nelimitată* pentru *a-i anihila pe oameni moral și fizic,* recurgând la tortură și la toate *violările legalității* pentru a-i face să mărturisească pretinsele lor crime pe cei pe care îi botezase

dușmanii poporului. A fost formulat un adevărat rechizitoriu la adresa comportamentului său înainte de și în timpul invaziei hitleriste, pe care nu fusese

capabil s-o prevadă și împotriva căreia avea să se dovedească un organizator și un strateg mediocru.

Avea să urmeze lista deportărilor masive la care procedase, afectând naționalități întregi, o evocare a climatului în care se trăia în anturajul său în ultimii ani de existență ai dictatorului, atunci când fiecare tremura de spaimă, de dimineața până seara, pentru propria sa viață. O trăsătură avea să fie citată ca fiind, în mod aparte, caracteristică. Adăugase cu propria mână, în *scurta biografie,* care-i fusese consacrată în 1948, un pasaj în care se putea citi : *Stalin refuză orice vanitate, pretenție sau glorificare personală* [29]*.*

Raportul n-a fost niciodată publicat în U.R.S.S., ci doar citit în adunările activiștilor. Cu toate că a provocat la unii vechi bolșevici emoția care se poate imagina, că a afectat teribil respectul lor față de o putere care renunța de la o zi la alta la aspectele sale supranaturale, sacramentale, moștenite în linie dreaptă de la Bizanț, fantastica pasivitate a poporului sovietic va permite amortizarea șocului. In orice caz, nu au existat în Occident informații despre o veritabilă agitație, în afară de Georgia, patria idolului răsturnat, unde, la 9 martie 1956, o demonstrație declanșată de elemente staliniste va degenera în revoltă, naționaliștii profitând de ocazie pentru a-și manifesta într-un mod violent sentimentele lor (31). Se vor număra în cele din urmă o sută de morți.

în general, în democrațiile populare conducătorii vor da cea mai mică publicitate posibilă raportului secret, în Polonia însă, presa va

face aluzii mai mult decât transparente la acesta și va fi foarte rapid cunoscut de către o intelectualitate aflată de mult timp în plină efervescență. Ea va vedea în acesta confirmarea revelațiilor — difuzate pe larg de posturile de radio occidentale în limba poloneză — făcute de unul dintre șefii poliției secrete, Joseph Swiatlo, fugit în Vest, pentru a evita soarta lui Beria, și care contribuise mult timp la înfăptuirea crimelor din țara lui. Chiar înainte de congresul Partidului Comunist sovietic, Bierut (32), numărul unu al Partidu-

lui Muncitoresc Polonez, și-a făcut, în fața Comitetului Central, reunit la 21 ianuarie 1955, o autocritică deplină, preludiu la o remaniere completă a organelor securității și la arestarea sub acuzația de crimă a mai multor conducători ai acestora. Sesiunea a oferit mai multor membri ai Comitetului Central ocazia de a se exprima în „termeni violenți“ contra conducerii partidului și a țării. Ecoul indignării lor se regăsea în ziare, ai căror colaboratori se exprimau cu o îndrăzneală crescândă. Se poate judeca după acest *poem pentru adulți* al lui Adam Vaz- zyk, pe care îl va publica „Nowa Kultura“, la 21 august 1955 :

„Ei afirmau : In socialism Un deget
rănit nu doare Ei s-au rănit la deget
îi doare
S-au înșelat

Cerem adevăruri clare, grâul
libertății rațiunea arzătoare “ •’°.

Vor fi adoptate sancțiuni contra redactorului șef al acestui săptămânal. Din toate părțile se vor formula însă critici, încurajate de reabilitările, care se succedau, ale militanților persecutați sub Stalin și de declarația sovieto- iugoslavă, care, la Varșovia, cel puțin, va fi luată în serios de către cei care aveau ochi să citească.

Cel de-al XX-lea congres al Partidului Comunist sovietic avea cu atât mai mult să contribuie la accelerarea mișcării, cu cât el va oferi prilejul de a publica, la 19 februarie 1956, un comunicat semnat de către reprezentanții mai multor partide comuniste, constatând că dizolvarea partidului comunist din Polonia, în 1938, fusese nejustificată, atribuind responsabilitatea acestei hotărâri unor *agenți provocatori* [3I]. Formula o reamintea pe aceea pe care o folosise Hrușciov cu ocazia vizitei sale la Bel-

grad, pentru a arunca asupra lui Beria responsabilitatea excluderii Iugoslaviei din Kominform. Comunicatul se ferea să reamintească că cea mai mare parte a conducătorilor comuniști polonezi fuseseră atunci pur și simplu masacrați sub acuzația de deviaționism.

La 29 februarie, Radio Varșovia afirma că acum „fiecare trebuie să înțeleagă că avea nu numai dreptul, ci și datoria de a gîndi și de a-și exprima opiniile[14 3l]. Douăsprezece zile mai târziu, Bierut, care se îmbolnăvise la Moscova, își dădea duhul. O bună ocazie pentru polonezi de „a gândi cu propriul cap“. Hrușciov se va invita însă la ședința Comitetului Central convocată pentru 20 martie, cu scopul de a numi un nou prim-secretar. El se va opune desemnării — dorită de către majoritate — a lui Roman Zambrowski, ministrul controlului de stat, sub pretextul că acesta era evreu ceea ce putea genera dificultăți în rândurile populației. De fapt, ceea ce va genera dificultăți va fi însuși amestecul lui Nikita Sergheevici în treburile poloneze, intervenit la mai mult de șase luni după angajamentul luat la Belgrad de a recunoaște dreptul fiecărei țări socialiste de a-și alege propria cale și tonul deschis antisemit al spuselor sale, făcute imediat cunoscute de către unii membri ai Comitetului Central deveniți, datorită excitației, tot atât de vorbăreți ca politicienii burghezi.

In cele din urmă, s-a căzut de acord asupra

numelui lui Edward Ochab (33), un vechi comunist, șeful pregătirii politice în armată din 1950, care se ținuse departe de agitația ultimelor luni. La 6 aprilie, el anunța o hotărâre care va face senzație : eliberarea lui Gomulka (34) primul secretar al partidului, arestat în 1950, datorită simpatiilor sale pentru Tito, și care nu fusese niciodată judecat, fără îndoială datorită marii sale popularități. Ochab recunoștea că securitatea arestase numeroși membri de partid.

Știrile bune aveau să se succeadă de acum înainte cu rapiditate : reabilitarea, din păcate postumă, a bulgarului Kostov și a ungurului Rajk, sacrificați în 1949 Molohu-

lui stalinist; denunțarea cultului personalității nu doar al lui Stalin, pe care pretutindeni presa îl critica în termeni din ce în ce mai vii, dar și a emulilor săi cehoslovaci — Gottwald (35), mort în. 1953 — și bulgari (Cervenkov va trebui să renunțe la postul său de șef al guvernului, rămânând totuși vicepreședinte al Consiliului și membru al Biroului Politic) ; eliminarea a diverși conducători, printre care generalul Cepicka, ministrul apărării în guvernul de la Praga, și, mai ales, dizolvarea, la 17 aprilie, a Kominformului (36), al cărui supărător renume era asociat condamnării titoismului și predicilor lui Jdanov (37) pe tema „cine nu este cu noi, este împotriva noastră[1]*.

în Polonia, campania avea să meargă mult mai departe. 30 000 de deținuți, dintre care 4 500 condamnați politic, erau eliberați și alți 70 000 își vedeau pedepsele reduse. Au fost promise despăgubiri tuturor celor care fuseseră pe nedrept arestați. Ministrul Justiției și procurorii generali, civil și militar, au fost puși în disponibilitate. Jacob Berman, care fusese timp îndelungat mâna dreaptă a lui Bierut, a demisionat din Biroul Politic. La 6 mai, primul ministru, Cyrankiewicz (38) declara în fața Parlamentului, al cărui rol se angaja să-1 reconsidere : *Suntem indiscutabil în pragul unui*

proces istoric de democratizare a vieții noastre politice și economice[32]. Câteva zile mai târziu, el recunoștea că numeroase nedreptăți fuseseră comise față de combatanții armatei poloneze din interior (A.K.) (39), organizație de rezistență necomunistă, care se revendica în timpul războiului ca ținând de guvernul în exil (40) de la Londra. Pretutindeni se discuta și fiecare știa că Comitetul Central era divizat în mai multe tendințe, dintre care una era favorabilă revenirii la putere a lui Gomulka, în timp ce grupul ,,de la Natolin*[1], după numele acelui cartier al Varșoviei unde se reunea, era prizonierul concepțiilor staliniste cele mai oarbe.

Nimeni nu poate spune cum ar fi evoluat lucrurile, dacă, la 28 iunie, dimineața, 15 000 de lucrători de la uzina de vagoane din Poznan nu s-ar fi ridicat, strigând :

„Dați-ne pâine !“, „Jos comunismul !“, „Afară cu rușii !“, „Vrem libertate !“. Incolonându-se, ei se vor duce în fața sediului Partidului Muncitoresc, unde un șef, care încerca să li se adreseze, a fost bătut zdravăn. De acolo, se vor îndrepta spre închisoare, unde îi vor elibera pe deținuți, vor căuta în zadar să pătrundă în clădirea Radioului, apoi vor ataca cu arme de foc comisariatul principal de poliție. Primele trupe trimise la fața locului vor fraterniza cu răzvrătiții. Seara, când ordinea va fi restabilită *mânu militari,* se vor înregistra 53 de morți, dintre care 44 manifestanți, și peste 300 de răniți. Vor ii arestate 323 de persoane.

Știrea era cu atât mai gravă pentru regimul polonez cu cât era imposibil să fie ascunsă opiniei publice din străinătate. Revolta se desfășurase, într-adevăr, în momentul în care tradiționalul târg internațional adusese la Poznan sute de vizitatori veniți de pretutindeni. Numeroși dintre ei fuseseră

martori ai tulburărilor, pe care nu se vor abţine să le relateze presei din ţările lor.

La originea imediată a revoltei se afla, în mod aparent, zvonul fals potrivit căruia o delegaţie trimisă la Varşovia pentru a cere condiţii mai bune de lucru fusese arestat. Dar ea nu s-ar fi produs dacă muncitorii de la Poznan, la fel ca şi cei din Berlinul răsăritean, cu trei ani mai devreme, sau ca marinarii din Kronstadt (41) în 1921, nu ar fi fost excedaţi de o mizerie cu atât mai insuportabilă cu cât regimul se prevala continuu de succese „grandioase[11] în domeniul creşterii nivelului de trai şi cu cât pretindea, prin definiţie, că nu acţionează decât pentru binele poporului.

Cyrankiewicz, oare se va duce în grabă la Poznan, va atribui responsabilitatea incidentelor (42) unor *provocatori, care îşi pregătiseră demonstraţia de mult timp[33],* fără a contesta însă că dificultăţile economice existente le facilitaseră sarcina. „Pravda“ va dezvolta temeinic teza intervenţiei occidentale, în timp ce „L’Humanite" îi trata cu dispreţ, considerându-i *chouani* (43) pe muncitorii revoltaţi din Poznan, dintre care mulţi erau, totuşi, 288

membri ai Partidului Comunist. Jerzy Morawski însă, în organul Partidului Comunist Polonez, „Trybuna Ludu“, insista mai ales asupra responsabilităţii birocraţilor, incapabili să dea satisfacţie aspiraţiilor muncitorilor.

Partizanii concesiilor şi ai măsurilor de mână forte se ciocneau zilnic. La 18 iulie 1956, Comitetul Central se va reuni într-o şedinţă plenară. Mareşalii Bulganin şi Jukov se aflau la Varşovia, cu ocazia sărbătorii lor naţionale, şi primul dintre ei nu se va abţine să critice prea marea libertate a presei poloneze. Pentru ca prezenţa lor să nu fie prea apăsătoare pentru lucrările comitetului, li se va cere să meargă să facă o vizită în provincie.

Un număr de vorbitori vor cere reintegrarea imediată a lui Gomulka în sânul Biroului Politic, ca

omul cel mai popular din țară. Luptător în Rezistență, victimă a lui Stalin, „Wieslaw“, care se pronunțase pentru un comunism național și împotriva colectivizării grăbite a pământurilor, avea să treacă negreșit drept erou, încă din momentul în care poporul polonez va regăsi, indiferent cât de puțin, mijloacele de a se exprima. In schimb, generalul Witaszewski, șeful departamentului politic al armatei, va formula o punere în gardă împotriva „defetis- mului“ în termeni care dădeau de gândit că se asigurase de un oarecare sprijin din partea Moscovei.

In Raportul prezentat în fața Comitetului Central, Ochab se raliase tendinței liberale. Revoltele, va spune el, ne-au dat *un grav avertisment... Ar fi o eroare să căutăm explicația doar în mașinațiile provocatorilor imperialiști.* El recunoștea că legăturile între partid și muncitori fuseseră *serios tulburate.* în orice caz, conchidea el, *revolta nu ar putea justifica nici o tentativă de a pune în discuție procesul de democratizare.* Partidul trebuia să abandoneze rolul său de *director și de patron,* pentru a deveni o *călăuză și un educator*

Această raliere va fi decisivă. La 28 iulie, trei liberali intrau în Biroul Politic, iar la 5 august Gomulka își vedea restituit carnetul de partid, în același timp cu prietenii săi, arestați o dată cu el, generalul Spychalski, fos-

tul ministru al Apărării, și Kliszko, fostul secretar de stat la Justiție. In cursul plenarei, se decisese, în mod secret, ca să se înceapă negocieri cu acesta privind condițiile revenirii sale în sânul conducerii partidului. Fusese adus un omagiu solemn rezistenței noncomuniste și, la 24 august, generalul Komar, un fost voluntar în Spania, care fusese închis și torturat sub Stalin, sub pretextul de titoism, era plasat în fruntea securității interne.

Această desemnare ilustra gravitatea crizei al

cărei deznodământ se apropia. Curând trebuia să se aleagă între „liberali[11] și „duri“, iar controlul securității, la ora deciziilor, era un element de primă importanță. Gomulka refuza, într-adevăr, soluțiile de compromis, care i se sugerau. El nu înțelegea să-și reia locul în sânul Biroului Politic decât dacă erau eliminați staliniștii, reconvertiți în ,,natolinieni“. In timp ce aceștia intrigau la Moscova, partizanii schimbării se organizau cam peste tot, mai ales în universități și în marile uzine.

Gomulka și devotații săi se vedeau încurajați de evoluția evenimentelor în țările vecine. In iunie, Tito efectuase o vizită triumfală în U.R.S.S., în urma căreia Hrușciov și acesta își reafirmaseră fidelitatea față de declarația de la Belgrad din 1955 privind dreptul fiecărei țări de a-și alege propria cale spre socialism. Obținuse în ceea ce îl privește satisfacție într-o chestiune esențială : restabilirea relațiilor directe, fără a apela la Moscova, între Partidul Comunist Iugoslav și celelalte partide comuniste. Șeful comuniștilor italieni, Palmiro Togliatti, nu așteptase această aprobare pentru a merge să se întâlnească cu el, la sfârșitul lunii mai, și să declare la reîntoarcere : *Modelul sovietic nu mai poate și nu mai trebuie să fie considerat obligatoriu... Orice sistem este pe cale să devină policentric și chiar în mișcarea comunistă nu mai putem vorbi de un singur conducător.* Avea să continue afirmând că pentru ansamblul mișcării critica stalinismului impunea elaborarea de către fiecare partid, după propria sa metodă, a mijloacelor de a se apăra *împotriva stagnării și birocrației... de a rezolva ansamblul*

problemelor libertății pentru masele muncitoare și ale justiției sociale [35]. In cele din urmă, Rakosi, persoana cea mai nesuferită mareșalului iugoslav, trebuise să abandoneze, la 18 iulie 1956, conducerea partidului comunist ungar.

In Polonia avea să se afle despre demisia

dictatorului economiei, Hilary Mine, despre destituirea ministrului industriei, Fidelski, care, primind — în ajunul revoltei de la Poznan — delegația muncitorilor din oraș, le spusese : *Nu mă tem de greva voastră. Dacă ieșiți în stradă, vom trimite tancurile*[3G]*,* despre acordarea de către U.R.S.S. a unui credit de 100 de milioane de ruble, despre eliberarea a mai mult de jumătate din manifestanții de la Poznan, doar cei mai compromiși ajungând în cele din urmă în fața justiției, în cursul unui proces care avea — după spusele unei publicații atât de categoric anticomuniste, cum era „Est et Ouest“ — *să emoționeze prin sinceritatea declarațiilor inculpaților, prin conștiința avocaților, prin moderația verdictelor* [37]*.*

Revenea Comitetului Central, instanța conducătoare a partidului și a statului, să dea o soluție crizei. Acesta va fi convocat la 18 octombrie, la întoarcerea lui Ochab de la Beijing, unde asistase la congresul Partidului Comunist Chinez, ai cărui conducători — se știe acum — îl determinaseră să cedeze locul lui Gomulka.

Cu câteva ore înainte de ședința plenară, Ochab îi va anunța pe membrii Biroului Politic că s-a înțeles cu Gomulka ca acesta să prezinte în locul său raportul Comitetului Central. Informația va provoca turbarea „natoli- nienilor“ ; unul dintre principalii reprezentanți ai acestora, Mazur, care se afla la Moscova, a fost însărcinat să-1 alerteze pe Molotov, care va considera că este o bună ocazie pentru a denunța în fața conducerii partidului sovietic pericolele destalinizării. In ceea ce îl privește, Hrușciov s-a crezut tras pe sfoară. Cu ocazia vizitei lui Tito, el se înțelesese cu acesta ca liberalizarea să se facă cu pași mici și ca Ochab, mai ales, să rămână la putere la Varșovia, chit că urma să-i facă loc alături de el lui Gomulka;

Nu va pierde o singură clipă. Trupele sovietice staționate în Polonia se vor deplasa spre marile centre. El însuși va lua avionul spre Varșovia. Va sosi acolo la data de 19 octombrie 1956 dimineața, flancat de către Molotov, Mikoian și Kaganovici (44), ca și de mareșalul Konev (45), comandantul șef al forțelor armate ale Pactului de la Varșovia și de o duzină de generali în mare ținută, cu pieptul plin de decorații.

Abia s-au oprit motoarele avionului pe aerodromul capitalei, unde întreaga conducere a partidului polonez venise să-1 întâmpine, că Hrușciov va exploda : *Ne-am vărsat sângele pentru această țară și ei vor să o vândă acum americanilor.* O voce îi va răspunde : *Noi am vărsat mai mult sânge decît voi și nu vom vinde absolut nimic. Cine-i acela ?* îl va întreba Nikita Sergheevici pe Ochab. Cel vizat va răspunde el însuși : *Sunt fostul secretar general al partidului pe care Stalin și dumneavoastră înșivă l-ați aruncat în închisoare. Mă numesc Gomulka.* Hrușciov i-a întors spatele. *Ce caută aici ?* îl va întreba Hrușciov pe Ochab. Acesta reacționă brusc : *Se află aici pentru că noi am hotărât să-l alegem secretar general al partidului* [3S]*.*

Trădare 1 va striga Nikita Sergheevici din ce în ce mai furios, care îi va ordona șoferului să-1 ducă la Comitetul Central. Dar polonezii vor fi fermi : sovieticii trebuiau conduși la castelul Belvedere, reședința oaspeților oficiali. Lucrările plenarei vor fi, totuși, suspendate, pentru a permite o explicație cu aceștia.

Hrușciov nu se va calma decât atunci când Gomulka îl va amenința că, în cazul în care va continua pe același ton, va explica compatrioților săi, pe calea radioului, cum se concepe la Moscova *prietenia între popoare și relațiile polono-sovietice.*[39] Discuția va continua, foarte riguros, sovieticii făcând apel la numeroase articole din presa poloneză, pentru a demonstra că Varșovia era pe cale să întoarcă spatele socialismului ; Nikita Sergheevici va susține chiar că Tito este de acord ca să se acționeze pentru stoparea

contrarevoluției, ceea ce acesta va dezminți câ-

teva ore mai târziu. în zadar va căuta el să obțină vreo garanție din partea interlocutorilor săi. Va trebui să plece după ce a semnat cu Ochab un comunicat anodin, mulțu- mindu-se să bombăne printre dinți : *Om trăi și om vedea !* [w].

în seara zilei de 19 octombrie, în timp ce blindatele sovietice continuau să înainteze spre Varșovia, muncitorii se vor alarma și 30 000 de tineri, adunați în sala Școlii Politehnice și în jurul acesteia, îi vor aclama pe vorbitorii liberali.

La data de 20 octombrie, dimineața, mareșalul Rokos- sovski (46), ministrul Apărării și membru al Biroului Politic polonez, cu toate că era cetățean sovietic, va fi invitat de către Comitetul Central să se explice asupra mișcărilor trupelor sovietice. El va declara că ceruse mareșalului Konev ca acestea să revină în garnizoanele lor. Va lua apoi cuvântul Gomulka. Discursul său va fi transmis direct de către posturile de radio : *Sângele n-ar fi curs la Poznan,* va afirma el, *dacă partidul, mai precis conducătorii săi, ar fi spus adevărul.* După ce a făcut critica „cultului personalității “, va continua : *Ceea ce este de neschimbat în socialism* se reduce la *desființarea exploatării omului de către om... Modelul de socialism poate diferi. Poate fi de genul celui creat în U.R.S.S., poate fi construit în felul în care îl vedem în Iugoslavia; poate fi altfel.** [1] A doua zi, cu 74 de voturi, Gomulka va fi ales membru al Biroului Politic și, prin aclamații, prim-secretar. Nu va fi ales nici un „natolinian“, iar Rokossovski nu va obține decât 23 de voturi.

Hrușciov avea să aștepte încă 48 de ore pentru a-1 felicita telefonic pe învingător, care — printr-o ciudată răsturnare a lucrurilor — avea să devină curând unul dintre prietenii săi cei mai intimi. îi va anunța cu această ocazie retragerea trupelor sovietice în cazărmile lor. Se poate presupune că

acest interval fusese consacrat unei îndelungate examinări a situației de către conducerea colectivă sovietică.

De la un capăt la altul a țării, imense mitinguri sărbătoreau ceea ce Radio Varșovia avea să numească „primăvara în octombrie[11]. Dar două triste bătălii, cea de la Budapesta și cea de la Suez, vor face ca popoarele celelalte să uite curând promisiunile acestei primăveri târzii.

Bibliografie și note

1. „Nouvelles yougoslaves", Paris, din 11 aprilie 1953.

2. Declarația lui Tito în fața Parlamentului indian, publicată de „Yugoslav Review", New York, din ianuarie 1955.

3. XXe *Congres du Parti Communiste de I’Union Sovi&tique.* Publicat în „Cahiers du Communisme", Paris, 1956, p. 36.

4. Confidentă făcută de premierul cehoslovac FIERLINGER activistului britanic Koni ZILLIACUS, citată de Robert CONQUEST, *Russia after Khruschev,* Londra, Pall Mall, 1965, p. 239.

5. Imre NAGY, *Un communisme qui n’oublie pas I'homme,* Paris, Pion, 1957, p. 99.

6. *Ibid.,* p. 100.

7. „New York Times" din 18 iulie 1953.

8. Tibor MERAY, *Imre Nagy, I'homme trahi,* Paris, Julliard, 1960, p. 14.

9. *Ibid.,* p. 16.

10. *Ibid.,* p. 18.

11. FEJTO, *La tragedie hongroise,* Paris, Pierre Horay, 1956, **p.** 193—201.

12. MERAY, op. *cit.,* p. 18—19.

13. „Est et Ouest", nr. 168, din februarie 1957, p. 51.

14. FEJTO, *op. cit.,* p. 207—208.

15. MERAY, *op. cit.,* p. 39—45.

16. Vezi mai sus, p. 126—133.

17. J. M. MACKINTOSH, *Strategy and Tactics of Soviet Foreign Policy,* Londra, Oxford University Press, 1962, p. 95.

18. *Keesing’s,* 14.033 A.

19. *Annee politique,* 1956, p. 407.

20. Note personale.

21. XXe *Congres, op. cit.,* p. 235.

22. Citat de Kotcha KRISTITCH în prefața la *Execution,* **de** DJILAS, Paris, Caiman-Levy, 1966.

23. *Keesing's,* 14.059 A.

24. *Ibid.,* 14.265 A.

25. Note personale.

26. *Keesing's,* 14.358 A.

27. XXe *Congres, op. cit.,* p. 235.

28. *Ibid., p.* 45—46.

29. Textul integral al raportului în „Le Monde" din 6 până la 19 iunie 1956.

30. După traducerea în limba franceză în „Les Temps mo- demes', februarie-martie 1957.

31. *Keesing's,* 14.817 A ; cf. vol. I din prezenta lucrare, București, Editura Militară, 1992, p. 215.

32. *Ibid.,* 14.880 A.

33. *Ibid.,* 14.967 A.

34. *Ibid.,* 15.033 A.

35. Interviu acordat publicației „Nuovi Argumenti", Roma, din 16 iunie 1956.

36. „Le Monde" din 30 iunie 1956.

37. „Est et Ouest[1], nr. 168, din februarie 1957, p. 154.

38. K. S. KAROL, *Vise pour Pologne,* Paris, Gallimard, 1958, p. 171 ; Eva FOURNIER, *Pologne,* Paris, Editions du Seuil, 1963, p. 97.

39. KAROL, *op. cit.,* p. 174.

40. *Ibid.,* p. 176.

41. *Documentation fran<?aise, notes ct etudes documentaires,* nr. 2 232.

(1) Elisabeta a Il-a (din 6 februarie 1952 ; încoronată la 2 iunie 1953) *(n.tr.).*

(2) Pe larg în voi. 2, p. 130—131, nota 1 *(n.tr.).*

(3) Vezi prezentul volum, cap. 4, nota (16) *(n.tr.).*

(4) Vezi vol. 1, p. 54, nota 1 și prezentul volum, cap. 4, nota (15) *(n.tr.).*

(5) Referire la Uzinele Renault, plasate în Boulogne Billan- courl, o suburbie din sud-vestul Parisului, aflată într-o buclă a Senei. Dacă sudul localității este industrial, renumit pentru fabricile sale de avioane, de materiale electrice și Uzinele Renault, nordul localității este format din elegante cartiere rezidențiale, în care se află și biserica Notre-Dames des Menus, datând din secolul al XIV-lea

(n.tr.).

(6) Pornite ca o mișcare de protest împotriva creșterii normelor de lucru cu 10 la sută demonstrațiile iau rapid o turnură politică (se cere schimbarea guvernului, alegeri libere etc. etc.). La 17 iunie 1953, greva s-a extins în întreg Berlinul de Est. La orele 13,30 comandamentul militar sovietic al orașului proclamă stare de urgență. Situația se înrăutățește însă. în cursul după- amiezii, trupele sovietice intervin cu tancurile. în zilele de 17 și 18, iunie demonstrațiile se extind în întreaga Germanie de Est.

Revolta este zdrobită la 19 iunie 1953 (21 morți, 147 răniți, peste 1 200 de condamnări pe diverse termene) *(n.tr.).*

(7) Stalin a invocat frecvent formula „comploturilor[1] pentru a justifica represiunile la care a procedat ți ale căror victime se regăsesc în aparatul de partid și de stat, în rândurile oamenilor de știință și cultură. Pe fondul înrăutățirii relațiilor so- vieto-israeliene (la 11 februarie 1953, U.R.S.S. rupe relațiile diplomatice cu Israelul), la 13 ianuarie 1953, organele de represiune conduse de Beria procedează la arestarea, la Moscova, a 9 medici eminenți, majoritatea evrei, acuzați de moartea lui Jdanov, de tentativă de asasinare a conducătorilor de partid și de stat sovietici, de complot sionist. în acest moment a început să se vorbească public de „complotul asasinilor în halate albe‘. Provocarea poate fi interpretată — mai ales dacă se pune în legătură cu înlăturarea unor conducători de partid și de stat de origine evreiască din țările socialiste, cea mai relevantă fiind poate executarea la 3 decembrie 1952 a lui Rudolf Slansky — și ca un reflex al antisemitismului funciar al lui Stalin și al colaboratorilor săi apropiați (dintre care, paradoxal, unii erau evrei — Kaganovici — sau căsătoriți cu evreice — Molotov). După moartea lui Stalin, la 5 martie 1953, procesul „asasinilor în halate albe" este oprit. La 28 martie 1953, în U.R.S.S. se anunță o amnistie pentru delictele administrative și politice minore. Sunt anulate condamnările sub 5 ani închisoare, sunt eliberați deținuți! în vârstă sau bolnavi, adolescenții sub 18 ani, mamele. La 4 aprilie 1953, un Comunicat al Ministerului de Interne al U.R.S.S. declară nevinovați pe medicii incluși în grupul „asasinilor în halate albe" *(n.tr.).*

(8) Lavrenti Pavlovici Beria a fost arestat — după unele informații —• la 10 iulie 1953 și executat la 23 decembrie 1953 *(n.tr.).*

(9) Gheorghi Maksimovici Malenkov va fi înlocuit ca prim- ministru de Nikolai Aleksandrovici Bulganin (8 februarie 1955— 27 martie 1958). Pentru destinul lui Malenkov, de după înlăturare, vezi Roy Medvedev, *All Stalin's Men,* Basil Blackwell, 1986, pp 140—163 *(n.tr.).*

(10) Vezi prezentul volum, cap. 8, nota (4) *(n.tr.).*

(11) Turneul, întreprins în iunie 1954, a cuprins ca principal punct vizita în India (25—28 iunie 1954) *(n.tr.).*

(12)Jean Jacques Rousseau (1712—1778), filozof și prozator francez. Concepția sa filozofică, structurată în jurul opoziției dintre natură și societatea care corupe pe individ, constă în îndemnul întoarcerii la natură, singura care poate restitui bunătatea primordială a omului (mitul „bunului sălbatic") *(n.tr.).*

(13) Vezi prezentul volum, cap. 1, nota (19) *(n.tr.).*

(14) N. S. Hrușciov, președinte al Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. efectuează o vizită în S.U.A. în perioada 15—28 sep-

tembrie 1959, întâlnindu-se cu președintele american Dwight Eisenhower la Camp David. Este prima vizită de o asemenea importanță efectuată de un conducător sovietic în S.U.A. Comunicatul comun publicat la 28 septembrie 1959 evocă schimbul de păreri în problemele dezarmării generale și totale, ale reglementării păcii cu cele două state germane, ale relațiilor sovieto- americane. La 18 septembrie 1959, N. S. Hrușciov a luat cuvântul în fața Adunării Generale O.N.U., expunând programul Uniunii Sovietice referitor la înfăptuirea dezarmării generale și totale *(n.tr.).*

(15)In vara anului 1959, U.R.S.S. pune capăt cooperării sale nucleare cu China. La Congresul al VIII-lea al Partidului Comunist Român (20—25 iunie 1960, București), N. S. Hrușciov denunță politica chineză. La 18 august 1960, U.R.S.S. anunță retragerea tuturor tehnicienilor sovietici din China. Cel de-al XXII-lea Congres al P.C.U.S. (17—31 octombrie 1961) consacră ruptura relațiilor sino-sovietice. în primăvara anului 1962 au loc incidente de frontieră sino-sovietice. în martie 1963, intervine o înăsprire a relațiilor sino-sovietice ; conducătorii chinezi califică politica lui Hrușciov drept „aventuristă[1]', „capitulardă" și pun in discuție frontierele impuse de „tratate inegale" încheiate pe vremoa țarilor. La 14 iunie 1963, Beijingul trimite Moscovei un rechizitoriu în 25 de puncte contra politicii sovietice (justificarea recursului eventual la război, respingerea rolului conducător al U.R.S.S. în cadrul lagărului socialist s.a.). La 14 iulie 1963, este dată publicității scrisoarea deschisă a P.C.U.S. care respinge nota chineză din 14 iunie 1963. Ea marchează ruptura ideologică între cele două partide. La 28 iulie 1964, Partidul Comunist Chinez refuză să participe la Conferința mondială a partidelor comuniste și muncitorești propusă de Hrușciov (n.tr.).

(16) Charles Andre Joseph Marie de Gaulle (1890—1970), general, om de stat francez. Prim-ministru (2 iunie *I* 25 august 1944 — 20 ianuarie 1946 ; 1 iunie 1958 — 8 ianuarie 1959). Președinte al Franței (8 ianuarie 1959 — 28 aprilie 1969) (n.tr.).

(17) I. V. Stalin (n.tr.).

(18) Adeziunea U.R.S.S. la Convențiile de la Haga (7 martie 1955) ; crearea Tratatului de la Varșovia (14 mai 1955) ; semnarea, alături de occidentali, a Tratatului de stat cu Austria (15 mai 1955) ; vizita lui N. S. Hrușciov, N. A. Bulganin și A. I. Mikoian la Belgrad — reconcilierea sovieto-iugoslavă (27 mai — 2 iunie 1955) ; întâlnirea de la Geneva dintre D. Eisenhower, N. Hrușciov, E. Faure și A. Eden consacrată destinderii internaționale (18—25 iunie 1955) ; vizita cancelarului K. Adenauer la Moscova (9—13 septembrie 1955), stabilirea de relații diplomatice între U.R.S.S. și R.F.G. etc. etc. *(n.tr.).*

(19) Un comunicat publicat la Belgrad la 15 iunie 1953 arată că Iugoslavia și U.R.S.S. au hotărât să-și normalizeze relațiile

diplomatice prin numirea de ambasadori la Moscova și Belgrad (din 25 octombrie 1949 cele două țări erau reprezentate prin însărcinați cu afaceri). Normalizarea efectivă a relațiilor sovieto- iugoslave a trecut prin mai multe etape, dar vizita efectuată de delegația guvernamentală sovietică condusă de N. S. Hrușciov, prim-secretar al C.C. al P.C.U.S. (talonat de Bulganin și Mikoian) a avut un rol esențial. Declarația semnată de N. A. Bulganin, primul ministru al U.R.S.S., și iosip Broz Tito cuprinde : o enumerare a principiilor generale după care se conduc cele două state în relațiile internaționale (indivizibilitatea păcii ; respectarea suveranității, independenței, integrității teritoriale și egalității ; coexistența pașnică ; respectul reciproc și neamestecul în treburile interne sub nici un motiv ; dezvoltarea colaborării economice bilaterale și internaționale ; condamnarea oricărei forme de agresiune ; recunoașterea faptului că politica de blocuri duce la creșterea tensiunii internaționale) ; atitudinea celor două state în unele probleme internaționale (creșterea rolului O.N.U. ; admiterea R. P. Chineze în O.N.U. ; reducerea și limitarea armamentelor ; soluționarea problemei germane prin mijloace pașnice) ; măsuri pentru normalizarea relațiilor între ele și colaborarea lor pe plan politic, economic, cultural, în domeniul folosirii energiei atomice și al informațiilor etc.) *(n.tr.).*

(20) La 10 ianuarie 1955, Iugoslavia și R. P. Chineză au hotărât să stabilească relații diplomatice la nivel de ambasadă *(n.tr.).*

(21) Partidul Comunist Iugoslav a fost exclus din Kominform (Biroul Informativ al Partidelor Comuniste și Muncitorești) în 1948 ; vezi voi. 2, p. 130, nota 1 *(n.tr.).*

(22) losip Broz Tito a fost promovat mareșal în 1943, devenind în același timp președinte al Comitetului Național de Eliberare *(n.tr.).*

(23) Maksim Zaharovici Saburov (1900 — după 1981), om politic și de stat sovietic. In anii 1941—1944 și din 1947 — vicepreședinte și în 1955—1957 — prim-vicepreședinte al Consiliului Comisarilor Poporului (Consiliul de Miniștri) al U.R.S.S. Membru al C.C. al P.C.U.S. din 1952. în anii 1952—1957 — membru al Prezidiului C.C. al P.C.U.S. *(n.tr.).*

(24) Vezi voi. 2, p. 101, nota 1 *(n.tr.).*

(25) Canossa (localitate în M-ții Apenini). împăratul german Henric al IV-lea a obținut, după o penitență de trei zile (în anul 1077), ridicarea excomunicării pronunțate de către papa Grigore al VII-lea. „A merge la Canossa" a devenit sinonim cu a face penitență *(n.tr.).*

(26) *Albania :* președintele prezidiului Adunării Populare : Omer Nishani (13 ianuarie 1946 — 23 iulie 1953) ; Hadji (Haxhi) Lleshi (din august 1953) ; prim-miniștri : Enver Hodja (Hoxha) (22 octombrie 1944 — 20 iulie 1954); Mehmet Shehu (20 . iulie

1954 — 18/19 decembrie 1981). *Bulgaria:* președinte : Gheorghi Damianov (27 mai 1950 — 27 noiembrie 1958) ; prim-ministru : Vîlko Cervenkov (1 februarie 1950 — 17 aprilie 1956). *Cehoslovacia :* președinte : Antonin Zapotocky (21 martie 1953 — 13 noiembrie 1957) ; prim-ministru : Viliam Siroky (21 martie 1953 -- 19 septembrie 1963) ; *R. D. Germană:* președinte al Consiliului die Stat : Wilhelm Pieck (11 octombrie 1949 — 7 septembrie 1960) ; prim-ministru : Otto Grotewohl (12 octombrie 1949 — 21 septembrie 1964) ; *Polonia:* președinte : Aleksander Zawadski (20 noiembrie 1952 — 7 august 1964) ; prim-ministru : Boleslaw Bierut (20 noiembrie 1952 — 17 martie 1954) ; *România:* președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale : Petru Groza (2 iunie 1952 — 7 ianuarie 1958) ; prim-ministru : Gheorghe Gheorghiu- Dej (2 iunie 1952 — 3 octombrie 1955) ; *Ungaria:* președinte : Istvăn Dobi (14 august 1952 — 14 aprilie 1967) ; prim-ministru : Mătyăs Rakosi (14 august 1952 — 4 iulie 1953). Primii secretari (președinți, secretari generali) ai partidelor comuniste (muncitorești sau de alt fel), funcționând ca partide unice, de inspirație sovietică, au fost: *Albania:* Enver Hodja (Hoxha) ; *Bulgaria:* Todor Jivkov ; *Cehoslovacia :* Antonin Novotny ; *R.D.G.:* Wilhelm Pieck ; *Polonia :* Boleslav Bierut ; *România :* Gheorghe Gheorghi u-Dej; *Ungaria:*

Mătyăs Rakosi *(n.tr.).*

(27) Intre 2—4 iunie 1955 *(n.tr.).*

(28) Intre 4—6 iunie 1955 *(n.tr.).*

(29) Vezi prezentul volum, p. 41, nota 26 *(n.tr.).*

(30)în România, referirile la Raportul secret al lui Hursciov prezentat în cadrul Congresului al XX-lea al P.C.U.S. au fost mai mult decât discrete, orice element invocabil punând, *ipso facto,* sub semnul întrebării structurile și practicile de putere, figurile politice care guvernaseră și care continuau să guverneze (oricum să supraviețuiască politic). Desigur, concluziile care derivau din acest raport pentru „țările frățești[11] și-au găsit aplicarea și în România, procesul de destalinizare (efectuat ca și în alte părți de neostaliniști) avându-și sacrificați! săi. După 1965, referirile la acest document au fost mai frecvente chiar dacă nu în cuvântări ale liderilor politici sau în alte documente oficiale. Apelul la raport se află în strânsă legătură cu „temperatura" relațiilor românosovietice într-un moment sau altul. Oricum, din rațiuni de intuitivă evidență, autoritățile de la București, ca de altfel din toate celelalte țări socialiste, nu au avut niciodată în vedere publicarea integrală a acestui raport. Campania desfășurată în U.R.S.S. sub directa îndrumare a lui Brejnev, vizând așa-numita lichidare a exagerărilor în combaterea cultului personalității, a făcut și mai grea cunoașterea pe scară largă a acestui document (dezbătut în timpul lui Hrușciov doar în cadrul intern al adunărilor de partid). Publicarea sa în hmba română s-ar impune cu necesitate, judecățile pe care le cuprinde.

făcute din interiorul sistemului, fiind revelatorii pentru monstruozitatea unui sistem, refuzat de înșiși discipolii săi *(n. tr.).*

(31)Revoltele au fost determinate de interzicerea manifestărilor comemorative prilejuite de împlinirea a trei ani de la moartea lui Stalin *(n.tr.).*

(32) Vezi voi. 2, p. 132, nota nr. 2 *(n. tr.).*

(33)Edward Ochab, om politic polonez. Membru al Biroului Politic al P.M.U.P. (1954—1968). Prim-secretar al C.C. al P.M.U.P. (20 martie — 21 octombrie 1956) *(n.tr.).*

(34) Vezi voi. 2, p. 132, nota 2 *(n.tr.).*

(35) Vezi voi. 2, p. 102, nota 1 *(n.tr.).*

(36) La 17 aprilie 1956, s-a dat publicității comunicatul cu privire la încetarea activității Biroului Informativ al Partidelor Comuniste și Muncitorești (Kominform). Comunicatul arăta că, în condițiile schimbărilor permanente pe plan internațional, „Biroul Informativ al Partidelor Comuniste și Muncitorești, atât prin compoziția lui, cât și prin conținutul activității sale, nu

mai corespunde acestor condiții". Partidele participante la acesta au exprimat disponibilitatea pentru noi forme de legături și contacte, pentru schimburi de păreri in probleme ideologice, de politică internă și de viață internațională. Kominformul a fost un organism de inspirație sovietică și a luat ființă prin hotărârea adoptată de Consfătuirea partidelor comuniste și muncitorești, organizată în Polonia în 1947 *(n.tr.).*

(37) Vezi voi. 2, p. 108, nota 1 *(n.tr.).*

(38) Jozef Cyrankiewicz a exercitat funcția de prim-ministru până la 22 noiembrie 1970. De la 23 decembrie 1970 până la 28 martie 1972 a fost președintele Consiliului de Stat al Poloniei *(n.tr.).*

(39) Armia Krajowa (A.K.) (Armata Țării) a fost creată în 1942 de guvernul polonez în exil (Londra) *(n.tr.).*

(40) In anii 1939—1944/1945, Polonia s-a aflat sub ocupația Germaniei hitleriste. Guvernul polonez din exil a fost condus succesiv de : V/ladyslaw Sikorski (30 septembrie 1939 — 4 iulie 1943 ; din 6 octombrie 1939, în Franța și din iunie 1940, în Anglia), Stanislaw Mikolajczyk (14 iulie 1943 — 24 noiembrie 1944), Tomasz Arciszewski (30 noiembrie 1944 — 28 iunie 1945) *(n.tr.).*

(41) Insurecția de la Kronstadt (28 februarie — 18 martie 1921). 14 000 de marinari din Flota Baltică și muncitori de la baza din Kronstadt se ridică împotriva puterii comuniste, cerând libertăți democratice (existența mai multor partide, alegerea de noi soviete etc.) La 2 martie 1921 se formează un comitet revoluționar provizoriu care cheamă la o nouă revoluție. 7 martie 1921 marchează debutul unei represiuni sângeroase condusă de Tuhacevski (pe baza planurilor lui Troțki). Represiunea semnifică sfârșitul celorlalte partide *(n.tr.).*

(42)27—28 iunie 1956. S-au soldat cu 53 de morți și sute de răniți *(n.tr.).*

(43) *Chouans* — țărani din Normandia, Bretania, Maine și Touraine care s-au ridicat împotriva guvernării revoluționare franceze în 1793. Unul dintre primii lor conducători a fost Jean Cottereau (m. 1794), poreclit Jean Chouan (Jean „bufnița" — din franceza normandă), marchiz De La Rouerie. Mișcarea, numită Chouannerie, a avut un caracter destul de dezorganizat, iar numele ei a continuat să fie folosit în legătură cu luptele de gherilă. In romanul său *Les Chouans,* Balzac face o descriere foarte pertinentă a acestui tip de lupte de gherilă *(n.tr.).*

(44) Lazar Moiseevici Kaganovici (1893— ?), om politic sovietic. Din 1947 — vicepreședinte, iar din 1953 — prim-vice- președinte al Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. în

1957 — membru al Prezidiului C.C. al P.C.U.S. Pentru destinul său, vezi Roy Medvedev, *All Stalin's Men,* Basil Blackwell, 1986, p. 113—139 *(n.tr.).*

(45) Ivan Stepanovici Konev (1897—1973), mareșal al Uniunii Sovietice (1944). în anii 1956—1960 — prim-adjunct al ministrului apărării și comandant șef al Forțelor Armate Unite ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia *(n. tr.).*

(46) Konstantin Konstantinovici Rokossovski (1896—1968), mareșal al Uniunii Sovietice (1944). în anii 1949—1956 — ministru al apărării naționale și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al R. P. Polone *(n.tr.).*

10.

SĂPTĂMÂNA ADEVĂRULUI

L Budapesta

Oamenii se porniseră să dărâme frumoasa statuie a prinţului ce se aflã în grădinile Palatului.

STENDHAL
(Mănăstirea din Parma)

S-ar fi putut spera ca, o dată cu cel de-al XX-lea (1) Congres al P.C.U.S., din februarie 1956, calea liberală care începea să se deschidă în faţa Poloniei să se deschidă şi pentru Ungaria. Părea, într-adevăr, să fie mai mult decât o coincidenţă între reabilitarea, anunţată una după alta, a Partidului Comunist Polonez, distrus de către Stalin în 1938, şi a lui Bela Kun (2), fondatorul efemerei Republici ungare a sfaturilor (3) din 1919, dispărut misterios în U.R.S.S. în anii '30 şi al cărui nume nici un comunist n-ar fi îndrăznit măcar să-1 pronunţe de atunci încoace. Rakosi (4) însă, care instalase în locul lui Nagy (5) la preşedinţia Consiliului de Miniştri un personaj total şters, 302

pe Andras Hegediis (6), era, desigur, dintre toți conducătorii din Europa de răsărit, cel mai decis să se opună oricărei reforme adevărate și, în orice caz, să păstreze puterea în propriile sale mâini. La urma urmei, în U.R.S.S. erau destui staliniști care controlau „destalini- zarea“. De ce n-ar fi încercat și el să procedeze întocmai ?

La 15 martie 1956, el va declara în fața Comitetului Central că, în Ungaria, cultul personalității a provocat serioase greșeli politice și teoretice — fără să precizeze, desigur, că își organizase cultul propriei sale personalități — și că este necesar *să se consolideze conducerea colectivă.* [1] Atunci când, la 27 martie, se va hotărî să anunțe reabilitarea lui Laszlo Rajk (7), ministru de interne, acuzat de „titoism[44] și spânzurat (8) în 1949 el va arunca vina pe seama lui Beria și a emulului acestuia maghiar, Gabor Peter, condamnat în 1954 la închisoare pe viață pentru „încălcarea legalității[41].

Departe de a potoli nemulțumirea populară, reabilitarea lui Rajk nu va face decât să o exacerbeze. La 30 martie, un tînăr critic, Sandor Lukocsi, îl va acuza de moartea lui Rajk pe Rakosi însuși. Nu ar fi fost atât de curajos dacă nu s-ar fi simțit sprijinit de o mare parte a intelectualității. Nu îndrăzniseră oare șaizeci și șapte de scriitori și artiști să adreseze Comitetului Central, încă din octombrie 1955, o petiție împotriva *intervențiilor arbitrare ale birocrației* care *fac imposibilă crearea unui climat de libertate, de cinste, de sănătate,* indispensabil pentru vindecarea *manifestărilor nesănătoase* care apar în viața culturală [2] ?

Sancțiunile date membrilor de partid semnatari ai petiției nu vor reuși în nici un fel să le înfrângă hotărârea. Cercul Petofi, înființat cu un an înainte de către un grup de tineri intelectuali, va deveni un cadru de dezbateri din zi în zi mai pasionante, în timp ce se vor înmulți vizitele la domiciliul lui Imre Nagy, care, ori de câte ori se deplasa undeva, era întâmpinat la trecerea sa cu discrete demonstrații de simpatie. La 19 iunie 1956, cu

ocazia zilei sale de naștere, la mica sa vilă din strada Orso, se va înghesui o adevărată, mulțime, printre care va putea fi recunoscut și un membru al guvernului.

în aceeași zi, văduva lui Laszlo Rajk cerea, in fața cercului Petofi, eliminarea de la putere a celor care purtau răspunderea pentru moartea soțului ei. Or, la 18 mai, Rakosi a recunoscut că avea o oarecare parte de vină. *Dacă acte ilegale atât de grave au putut avea loc la noi* — a declarat el activiștilor întruniți la Palatul Sporturilor — *sunt vinovat, eu care mă găseam în funcția cea mai înaltă din partid. Dar, intr-o anumită măsură, este vinovată și conducerea de atunci a partidului nostru.* [3] Apelul doamnei Rajk s-a făcut auzit. La 27 iunie, mii de persoane s-au adunat sub auspiciile cercului Petofi pentru a-i asculta pe diverși oratori — printre care Tibor Dery, cel mai mare scriitor ungur, militant comunist dintotdeauna — cerând plecarea lui Rakosi și revenirea lui Nagy. Depășit, fluierat, președintele adunării, un prieten al dictatorului, va fi nevoit să dea cuvântul oricui dorea să vorbească. Asistența reia, până noaptea târziu, lozinci ostile regimului, aclamându-1 îndelung pe ziaristul Horvath, atunci când acesta cere ca modul de aplicare al principiilor adoptate de congresul al XX-lea sovietic să fie hotărât în Ungaria și nu la Moscova.

A doua zi a sosit știrea despre revolta de la Poznan (9). Rakosi simte cum îi fuge pământul de sub picioare. La 30 iunie, determină condamnarea de către Comitetul Central a „activității antipartinice" a grupului lui Nagy și excluderea din partid a lui Tibor Dery și a prietenului său Tibor Tardos, alt orator din ziua de 27 iunie. Dacă e să-i dăm crezare lui Tibor Meray, el a decis, de asemenea, arestarea a patru sute de persoane, în fruntea cărora se afla Imre Nagy însuși. [4] Dar el și-

a supraevaluat forțele. Conducătorii sovietici care, cu ocazia vizitei lui Tito la Moscova (10) cu numai câteva zile în urmă, îi mai luau încă apărarea lui Rakosi față de acesta, spunând că era *un vechi revoluționar, că era cinstit*[5], au sfârșit prin a înțelege necesitatea sacrificării lui. Dar au insistat ca

acesta să fie înlocuit cu Erno Gero, locțiitorul și complicele său, care nu era cu nimic mai breaz decât el (11).

De această dată, conducătorii unguri nu au mai fost convocați în U.R.S.S. Mikoian (12) în persoană a aterizat la Budapesta, însoțit de Suslov (13), la începutul lunii iulie, și va face cunoscut în mod expres Biroului Politic că trebuie să se supună indicațiilor sale. Așa s-a luat hotărârea la 18 iulie. în scrisoarea sa de demisie, Rakosi invocă vârsta înaintată și sănătatea șubredă, dar recunoaște că greșelile sale *în domeniul cultului personalității și al încălcării legalității socialiste* au fost mai mari decât s-a gândit inițial. își va exprima regretul pentru încetineala cu care aceste greșeli au început să fie îndreptate. [6] Câteva ore mai târziu, va pleca în U.R.S.S. fără intenția de a se reîntoarce.

Ca adjunct al lui Gero în Secretariat a fost numit fostul ministru de Interne, Janos Kadar (14), ieșit din închisoare (15) după o detenție de c'nci ani pentru titoism, în timpul căreia a fost torturat de fiul generalului Farkas, ministru al Apărării, care a ajuns până acolo încât să-i urineze pe față. Nu va întârzia să se răzbune. La 22 iulie, Farkas a fost exclus din partid și degradat sub acuzația de încălcare a legalității socialiste, persecutare nejustificată a cadrelor conducătoare ale partidului etc.

întocmai ca Ochab (16), la Varșovia, după eliberarea lui Gomulka (17), care și-a avertizat compatrioții asupra „greșelilor[14] acestuia, Gero mai credea că poate azvârli săgeți la adresa

deviaționismului de dreapta reprezentat în primul rând de Imre Kagy. [7] îl va convoca pe acesta in prezența lui Kadar, pentru a încerca să-1 convingă să-și facă autocritica. Dar sovieticii erau din nou cu un pas înaintea conducătorilor unguri. Mikoian va reveni între două avioane pentru a-i spune lui Nagy că Moscova criticase la vremea respectivă excluderea sa din partid și că spera că el va colabora la găsirea unei soluții.

După îndelungi ezitări și consultări, fostul președinte al Consiliului de Miniștri, care se temea să nu se abată vreo catastrofă asupra țării sale, s-a hotărât, la 4 octom-

brie, sa ceară reprimirea sa în partid. La 10 octombrie, Biroul Politic va da curs cererii sale și va propune Comitetului Central să ia în discuție *greșelile efectiv comise de tovarășul Imre Nagy, precum și excesele sau constatările eronate cuprinse in hotărârile de partid anterioare.* [8] între timp, în ziua de 6 octombrie, Comitetul Central a luat hotărârea să facă funeralii solemne lui Rajk și pretinșilor lui „complici[14]. Au luat parte toți conducătorii de partid, alături de doamna Rajk și Imre Nagy. 300 000 de oameni, ale căror sentimente nu lăsau nici o urmă de îndoială, se înghesuiau unul într-altul sub ploaia rece, în- tr-o atmosferă încordată. La ceremonie, un absent de marcă : Emo Gero. Fusese convocat în Crimeea de către conducătorii sovietici aflați la odihnă, nu numai pentru a i se face o critică aspră, ci și pentru că dorea să-1 convingă pe Tito să se împace cu el.

Hrușciov, care se relaxase câteva zile pe coasta dal- mată, în septembrie, îl invitase într-adevăr pe mareșal, precum și pe doi dintre principalii adjuncți ai acestui! să continue la lalta convorbirile începute la Moscova în. iunie, cu ocazia vizitei (18) lor. Când iugoslavii vor ajunge pe coasta Mării Negre, Gero se afla și el acolo *din întâmplare.*

Potrivit lui Tito, acesta *și-a pus cenușă în cap și a cerut stabilirea unor relații bune, promițând să îndrepte toate greșelile din trecut.*[redacted]' în schimbul acestor promisiuni, președintele republicii iugoslave va accepta să primească la Belgrad, câteva zile mai târziu, o delegație ungară condusă de Gero. Acesta a considerat gestul drept o reușită nemaipomenită, ținând seama de simpatia care i se atribuia până atunci lui Tito față de Imre Nagy.

Dar vizita n-a făcut decât să sporească speranțele partizanilor liberalizării. Duminică, 21 octombrie, dramaturgul Gyula Hay, deținător al premiului „Kossuth[11] pentru literatură, va prezida la Gyor, unul din principalele orașe de provincie, un miting la care se cerea retragerea trupelor rusești. Această revendicare va fi reluată a doua zi de către 4 000 de studenți întruniți la Școala de arte și meserii din capitală. în aceeași zi, cercul Petofi va cere

convocarea Comitetului Central pentru a-i reda lui Nagy și tovarășilor săi *un loc demn de valoarea lor în conducerea partidului și a guvernului,* pentru a face publice *chestiunile cele mai delicate,* inclusiv bilanțul comerțului exterior, planurile de exploatare a uraniului ungar și stabilirea *unor relații și mai strânse cu partidul, statul și poporul sovietic, pe baza principiului leninist al egalității depline* [9]*.*

în această atmosferă înfierbântată, a parvenit știrea victoriei lui Gomulka la Varșovia. Studenții au hotărât imediat să organizeze, a doua zi, marți 23 octombrie, o *manifestare tăcută pentru a-și exprima profunda lor solidaritate și aprobarea lor față de evenimentele din Polonia.* [9] Demonstrația, inițial interzisă, a fost până la urmă autorizată. Postul de radio va anunța în același timp că Gerd, reîntors de la Belgrad, se va adresa populației la orele 20. Nu se îndoia de amploarea pe care o va lua manifestația.

La începutul după-amiezii s-au strâns doar vreo

câteva sute de persoane în jurul statuii lui Petofi, unde un actor renumit va citi din versurile poetului :

i: „în fața lui Dumnezeu cel de Sus jurăm
Nicicând sclavi să nu mai fim Nicicând...“

Numărul lor a crescut însă la 50 000 — o masă pestriță de studenți, muncitori, soldați — atunci când au ajuns în fața statuii generalului Bem (19), eroul polonez din revoluția de la 1848. Purtând drapele unguresti și poloneze, portrete ale lui Lenin, mulțimea cânta imnul lui Kossuth, *Marsilieza* — ca și bolșevicii în 1917 — și *Internaționala.* După ce au aclamat o listă de revendicări prezentată de studenții de la Politehnică, manifestanții s-au îndreptat spre imensa piață din fața Parlamentului, o clădire monumentală pe malul Dunării, în stil neogotic, inspirată oarecum de arhitectura Palatului Westminster (20), pentru a cere venirea lui Nagy, pe care o delegație

se va duce să-1 ia de acasă. După îndelungi ezitări, te- mându-se din ce în ce mai mult de evenimente pe care nu va fi în măsură să le țină sub control, se va lăsa împins în balcon.

Tovarăși, exclamă el. Mulțimea, ajunsă acum la aproape 200 000 de oameni, îl întrerupse : *Noi nu suntem tovarăși!* Nagy observă că drapelele fluturate de către manifestanți au o gaură în mijloc : fusese smulsă stema comunistă, iar steaua roșie, o replică a celei de la Kremlin, care strălucea deasupra Parlamentului, fusese stinsă. Organizatorii demonstrației, comuniști „revizioniști'[4], erau în mod vizibil copleșiți. Poporul ungar înțelegea acum să se descotorosească de regimul care de zece ani îl oprima în numele libertății.

Nagy nu face altceva decât să le dea sfaturi de prudență, ceea ce nu îi satisface pe cei ce îl ascultă. Apoi le cere să cânte împreună cu el imnul național, pe care mulțimea îl reia în cor.

Tocmai în acel moment va lua cuvântul Gero. Discursul său demonstrează cât de inconștient putea fi. Cele câteva concesii, promisiunile de democratizare trec neobservate pe lângă osanalele la adresa U.R.S.S. *care a încheiat cu noi acorduri pe bază de deplină egal tate* și pe lângă rechizitoriul la adresa *șovinismului,* a *celor ce vor să pună în conflict internaționalismul proletar și patriotismul ungar.*[10]

Aceste cuvinte transmise prin difuzoare au efectul unei provocări : manifestanții care ceruseră în zadar difuzarea apelurilor lor încearcă să intre în clădirea radiodifuziunii pentru a pune stăpânire pe microfon. Acolo vor fi trase primele focuri de armă, spre orele 21. O jumătate de oră mai târziu, schimbul de focuri se întețește în numeroase locuri, în timp ce statuia lui Stalin, smulsă cu ajutorul unui camion, se prăbușește de pe soclu în entuziasmul general. In același timp, insurgenții iau în stăpânire Debrecenul, al treilea oraș al țării, iar chemarea la grevă generală se răspândește ca un nor de praf.

Comitetul Central, convocat pentru ziua de 31 octombrie 1956, se va întruni fără întârziere, în prezența lui Imre Nagy, care tocmai avusese o întrevedere furtunoasă cu Gero. Partizani ai fermității și ai liberalizării se înfruntă îndelung și unii dintre cei care iau cuvântul recomandă să se facă apel la trupele sovietice. Vor cădea până la urmă de acord în legătură cu numirea lui Nagy în funcția de președinte (21) ial Consiliului' de Miniștri. Mai mulți „duri“ sunt scoși din Biroul Politic, iar doi „liberali[14] vin să se adauge lui Kadar în secretariat. Totuși Gero rămâne prim-secretar, iar Hegediis prim-vice- președinte al Consiliului de

Miniștri. Dar nu era destul pentru calmarea unei populații care, departe de a avea o încredere absolută în Nagy, era tentată mai curând să vadă în el un ostatic luat de regim pentru a-și acoperi cu numele lui liniștitor reprimarea pe care se hotărâse să o declanșeze.

Intr-adevăr, îndată ce remanierea guvernului și a secretariatului va fi dată publicității, la radio se vor difuza două comunicate miercuri, 24 octombrie, ia orele 9 dimineața, care vor face ca exasperarea oamenilor să ajungă la culme. Primul, semnat de Imre Nagy, anunța adoptarea unei *proceduri de urgență pentru a pedepsi — cu moartea — actele urmărind răsturnarea republicii populare.* *1 Cel de al doilea, nesemnat — dar cine și-a dat seama de aceasta, atunci ? — arată că guvernul, ținând seama de *situația extraordinar de gravă,* creată în urma *atacurilor mârșave, cu arma în mână, comise de bandele contrarevoluționare,* pe care *nu era pregătit să le respingă,* a hotărât să facă *apel la trupele sovietice staționate in Ungaria, in conformitate cu Tratatul de la Varșovia.* [12] Inutil să se spună că tratatul respectiv, replica răsăriteană a Pactului Atlantic, nu conține nici un fel de clauză care să prevadă acordarea de asistență unui guvern amenințat de o revoluție. De fapt, rușii începuseră să se pună în mișcare, fără să mai ceară permisiunea nimănui, militarii unguri și chiar o parte a poliției menținându-se în afara luptelor, atunci când nu făceau cauză comună cu răsculații.

Curând după aceea, Nagy va lua cuvântul la radio. Va anunța o *mai mare democratizare a vieții publice... respectarea și desăvârșirea caracterului național ungar în construirea socialismului*[13] și va informa că cei ce vor depune armele înainte de orele 14 nu vor cădea sub incidența legii marțiale. Nu va rosti nici un cuvânt în legătură cu chemarea

trupelor sovietice. Acestea, de altminteri, păreau că ezitau să intervină. în mai multe locuri, tanchiștii ruși fraternizau cu manifestanții, care se urcaseră pe tancurile lor fluturând drapele.

întrucât luptele nu încetaseră în nici un fel la orele 14, insurgenților li se dă un nou răgaz, de patru ore, pentru a se preda. Un tanc sovietic se oprește în fața sediului Comitetului Central. Din el coboară Anastas Mikoian și Mihail Suslov. Veniseră să-i anunțe debarcarea lui Gerb, căruia îi vor adresa un rechizitoriu violent, omițând, bineînțeles, să menționeze că partidul sovietic fusese cel care, cu trei luni în urmă, ceruse ca acesta să-i succeadă lui Rakosi. Conducerea partidului îi va reveni acum lui Kadar (22) și el va fi acela care se va adresa în nume propriu ascultătorilor de radio la orele 20,45. Va vorbi doar de reprimare și va glorifica ajutorul *primit din partea fraților și aliaților noștri, soldații sovietici.*[14]

O comparație între discursul acestuia și cel al lui Nagy este revelatoare: anunță ruptura și tragedia finală. în conflictul care opune comunismului întreaga națiune ungară — despre care trimisul special al ziarului polonez „Po prostu“ nu va ezita să scrie la 28 octombrie 1956 că *este în întregime de- partea insurgenților* — cei doi vechi militanți — care avuseseră de suferit, în cazul lui Kadar și din punct de vedere fizic ororile rakosismului — o vor apuca pe căi diferite, Imre Nagy, pe care Francois Fejto l-a calificat, pe bună dreptate, *un reformist pierdut în jungla bolsevismului*[15], se va lăsa dus de curentul popular mult mai departe decât ar fi dorit. Kadar, om simplu și binevoitor, speriat de o recrudescență a ,.fascismului" și conștient de limitele fixate de U.R.S.S. emancipării sateliților săi, nu va urma „poporul" decât în semnificația abstractă a cuvântului dat de Moscova. Atât pentru

unul, cât și pentru celălalt, opțiunea va fi consecința unei adevărate-tragedii interioare și va

avea semnificația amputării unei jumătăți din propriile ființe. Nagy este mort. In ceea ce îl privește pe Kadar, acesta este chinuit de îngrozitoare remușcări. Era ministru de Interne atunci când a fost arestat Rajk, prietenul său dintotdeauna și a cărui nevastă îi salvase viața în timpul războiului. Rajk refuza categoric să recunoască acele crime imaginare care i se puneau în cârcă. Pentru a-1 constrânge totuși să mărturisească, Rakosi a recurs la o stratagemă, care dă măsura josniciei sale. L-a însărcinat pe Kadar să-i promită că-și va putea duce teafăr viața în Crimeea, după o condamnare la moarte fictivă, dacă se recunoaște vinovat. Nefericitul a sfârșit prin a mărturisi și a fost spânzurat.

Când și-a recăpătat el însuși libertatea, Kadar s-a dus la văduva lui Rajk să-i ceară iertare. Răspunsul pe care l-a primit este demn de măreția antică : *Vă iert. Oricum soțul meu ar fi fost asasinat... Dar dumneavoastră, dumneavoastră puteți să v-o iertați ?... Dacă doriți să trăiți ca un om cinstit, datoria dumneavoastră este să faceți cunoscut întregii Ungarii, întregii lumi, adevărul despre procesul lui Rajk și rolul pe care l-ați jucat.*[1G] Până la ora de față, Kadar a păstrat tăcerea.

O astfel de experiență ar ajunge să rănească sufletește pe cineva pe vecie. Dar Kadar va mai trebui să garanteze zdrobirea compatrioților săi de către trupe străine și executarea lui Imre Nagy și a lui Pal Maleter, comandantul șef al insurgenților, cărora, de asemenea, le-a promis că vor scăpa cu viață.

Este foarte simplu, atunci când n-ai fost pus tu însuți în situația unei alegeri dramatice, să-1 învinovățești verbal pe acest om. Poți, de asemenea, gândi, ținând seama de soarta mai bună pe care o are Ungaria acum, ceea ce i se datorează în mare măsură, că a acționat în numele unei anume conștiințe a propriei datorii. în ceea ce ne privește, după ce am stat de vorbă cu el și am observat pe neașteptate în privirea sa străfulgerarea unei amărăciuni de nepătruns, nu ne îndoim că toate aceste încercări l-au marcat până în

străfundurile inimii.

în ziua de 25 octombrie, la orele 12,30, când Kadar a fost oficial instalat ca prim-secretar al partidului, situația se agravase și mai mult, Greva se întinsese aproape în întreaga țară. Comitete revoluționare care, în amintirea Republicii din 1919, adoptaseră denumirea de „so- viete“, luaseră în mâinile lor puterea în marile orașe. Cereau pe calea undelor plecarea rușilor și, o dată cu ei, a tuturor acelora care s-au compromis. Chiar la Budapesta, în plină zi, un schimb de focuri a însângerat piața Parlamentului. Trăgându-se, sovieticii, care au bănuit, probabil, că au fost atrași într-o cursă — întrucât doar cu câteva minute mai devreme numeroși tineri vorbeau liniștit cu ei —, au reacționat foarte violent, omorând zed de oameni. Vestea a făcut înconjurul orașului, iar furia oamenilor s-a dezlănțuit împotriva membrilor securității (A.V.H.), mulți fiind împușcați sau linșați fără să fie judecați în nici un fel.

De-abia numit prim-secretar, Kadar va pronunța un nou discurs. Va vorbi din nou de necesitatea *respingerii prin toate mijloacele a agresiunii armate împotriva puterii republicii populare,* dar va preconiza, de data aceasta, *ne-gocieri cu guvernul sovietic intr-un spirit de egalitate deplină... pentru a se ajunge la o soluționare justă și echitabilă.* [17] Nagy, care îi va urma la microfon, va merge și mai departe : *Sub îndrumarea mea* — va declara el — *noua conducere de partid și guvernul sunt ferm hotărâte să tragă serioase învățăminte din aceste eveni-mente tragice. îndată ce ordinea va fi restabilită, se va întruni Adunarea Națională. .La această sesiune voi prezenta un vast program de reforme bine fundamentate. Acest program se va referi la toate problemele importante ale vieții noastre*

naționale. Va continua anunțând o remaniere totală a guvernului, ținând seama de un nou front național popular *reunind cele mai largi forțe democratice ale națiunii. Se* va angaja să ia inițiativa unor negocieri între Ungaria și U.R.S.S., *îndeosebi în ceea ce privește retragerea trupelor sovietice.*[17]

Aceste două ultime promisiuni au fost îndeplinite fără întârziere. Sâmbătă, 27 octombrie, s-a; constituit un nou cabinet, în care au fost incluși reprezentanții a două vechi partide, al agrarienilor și al micilor proprietari (23), dizolvate de Rakosi, ca și filozoful marxist Gyorgy Lukacs (24), oaia neagră a staliniștilor. Social-democrații, însă au refuzat să facă pante din acest cabinet.

A doua zi, 28 octombrie, la orele 17,25, în timp ce aveau loc lupte pretutindeni în Budapesta, insurgenții, care controlau restul țării, vor amenința să pornească asupra capitalei. Imre Nagy dă forțelor guvernamentale ordinul de încetare a focului și anunță realizarea unui acord cu Kremlinul, ale cărui trupe urmează să părăsească orașul pe mă'sura constituirii noilor forțe de securitate. în același discurs, susținând contrariul celor afirmate cu trei zile înainte, va *respinge părerea celor care doresc ca formidabila mișcare populară actuală să fie considerată o contrarevoluție...* în realitate, va afirma el, aceasta *cuprinde și unește, întreaga națiune,* are *scopul de a garanta independența și suveranitatea noastră națională și de a impulsiona democratizarea vieții noastre sociale, politice și economice. Această mare mișcare a fost declanșată de greșelile deosebit de grave ale epocii anterioare.* [18]

Revoluția și-a atins, deci, obiectivele sale esențiale, înțelept ar fi ca poporul ungar să se mulțumească cu atât, așa cum îl sfătuiau Gomulka și Tito, în mesajele personale pe care le-au adresat

lui Nagy în termeni presanți. Dar cum să faci o întreagă națiune revoltată să înțeleagă că tirania care a făcut-o să urască comunismul nu avea un caracter inerent ? Cum să o convingi, după ce a obligat guvernul ungar să cedeze și a ținut în șah Armata roșie, să nu meargă până la capăt ? Nu se simte oare ea încurajată de nenumăratele dovezi de simpatie care-i vin din lumea întreagă și de care nu se îndoiește că, la nevoie, se vor transforma in ajutor concret ?

La 25 octombrie, Eisenhower declarase *că este din inimă alături de poporul ungar.*[J<J] A doua zi, Washingtonul convinge Londra și Parisul să ceară o anchetă a Consiliului de Securitate (25). La 27 octombrie, Dulles salută, intr-un discurs ținut la Dallas, *sfidarea pe care poporul eroic al Ungariei a lansat-o focului ucigaș al tancurilor Armatei roșii,* precum și lupta poporului polonez pentru *a scăpa din gheara sovietică care îi strânge țara iubită.* Precizând că nu consideră aceste țări *drept eventuali aliați militari.* Dulles afirmă dorința Statelor Unite de a le vedea *că au guverne liber alese* și le promite, în cazul că vor reuși să se elibereze, *un generos ajutor economic.*[20]

în ziua de 28 octombrie, la ora la care se reunea Consiliul de Securitate (21,00 — ora Europei), Imre Nagy 'anunțase deja acordul cu Uniunea Sovietică asupra evacuării trupelor din Budapesta (26). Occidentalii habar nu aveau și au insistat ca pe ordinea de zi să fie înscrisă examinarea *situației create prin acțiunea forțelor militare străine in Ungaria, care, recurgând la violență, au nesocotit drepturile poporului ungar garantate prin tratatul de pace, la care guvernul ungar și puterile aliate și asociate sunt parte.*[21] Cererea aliaților este aprobată în unanimitate, cu excepția U.R.S.S., care votează împotriva unei măsuri pe care reprezentantul ei, Sobolev (27), o va califica drept

provocatoare, concepută *să dea naștere unor acțiuni criminale în Ungaria și să învenineze situația internațională.*[22] Iugoslavia se va abține, purtătorul său de cuvânt afirmându-și convingerea *că guvernul și poporul ungar vor găsi o soluție* greutăților actuale care să corespundă *cel mai bine propriilor lor interese.* [22]

în ceea ce privește „Europa Liberă", ale cărei emisiuni erau ascultate cu nesaț de către unguri, expertul militar al acestui post de radio declara la 29 octombrie : *Imre Nagy și ai lui vor să reediteze cu ingeniozitate și intr-o formulă modernă operațiunea Calului troian. Ei au nevoie de încetarea focului pentru ca gu-*

vernul de la Budapesta încă la putere să-și poată menține pozițiile cât mai mult timp posibil... Cei care luptă pentru libertate nu trebuie să piardă din vedere, fie chiar măcar și pentru o clipă, planul guvernului care este contra lor. [23]

Dacă un compromis ar fi fost posibil, este de la sine înțeles că această campanie nu era, ca să nu spunem mai mult, de natură să-1 faciliteze. Ea nu putea decât să mărească neliniștile firești ale sovieticilor în privința consecințelor emancipării Ungariei. Or, chiar în aceeași zi, trupele israeliene atacaseră Egiptul. Conform scenariului stabilit cu câteva zile înainte, Parisul și Londra adresează, la 30 octombrie, Tel Avivului și Cairoului ultimatumul *ordonându-le să se retragă la 17 km de o parte și de alta a Canalului și să permită instalarea trupelor franco-britanice la Port-Said, Ismailia și Suez.* In cazul în oare nu se vor supune acestor cerințe în 12 ore, precizau Mollet (28) și Eden (29), în fața parlamentelor lor, forțele franco-britanice *se vor instala, cu titlu temporar, in pozițiile-cheie ale Canalului pentru a garanta trecerea liberă a navelor tuturor națiunilor.* [24]

Cum să nu judece Kremlinul și țările lumii) a treia, în aceste condiții, absolut ipocrit protestul adresat de cele două capitale Consiliului de

Securitate împotriva intervenției sovietice în problemele interne ungurești ?
• îi va fi cu atât mai ușor Uniunii Sovietice să se erijeze în fața popoarelor afro-asiatice — indignate de ofensiva israeliană și de ultimatumul franco-britanic — în singurul și adevăratul apărător al dreptului și al justiției, cu cât, în aceeași zi de 30 octombrie, părea să fi făcut pace de-a binelea cu insurgenții unguri și să fi recunoscut, o dată pentru totdeauna, dreptul popoarelor din sfera sa de influență de a-și hotărî singure soarta.

în aceeași seară, într-adevăr, Radio Moscova va difuza o declarație în care guvernul sovietic va recunoaște că unele *încălcări și greșeli au redus forța principiului egalității în drepturi în relațiile dintre țările socialiste* va recunoaște caracterul *just și progresist al mișcării*

muncitorilor care a evidențiat necesitatea eliminării obligatorii a gravelor neajunsuri, denunțând, în același timp, *amestecul forțelor reacționare și contrarevoluționare.* Va afirma că întrucât s-a constatat că menținerea *unităților sovietice în Ungaria ar putea servi drept pretext pentru o agravare a situației,* guvernul sovietic *a dat instrucțiuni comandamentului său militar să retragă unitățile sovietice din orașul Budapesta îndată ce guvernul ungar va considera acest lucru indispensabil.* în același timp, guvernul sovietic se arăta *gata să angajeze negocieri cu guvernul Republicii Populare Ungare și cu alți semnatari ai Tratatului de la Varșovia în ceea ce privește problema prezenței trupelor sovietice pe teritoriul ungar.*

Declarația nu se limita însă la relațiile sovieto-un- gare. Ea afirma că *țările din marea comunitate a națiunilor socialiste pot să-și edifice relațiile lor doar pe baza principiilor unei depline egalități in drepturi, a respectului integrității teritoriale, a independenței politice și suveranității, a*

neamestecului în treburile interne ale unora sau ale altora. Aceasta nu exclude, ci dimpotrivă, presupune o strânsă colaborare frățească și un ajutor reciproc... Guvernul sovietic se declara gata să examineze, împreună cu celelalte state socialiste, mijloacele de *eliminare a oricărei posibilități de a aduce atingere* acestor principii, ca și de a-și retrage „consilierii*[4] economici și militari, și chiar și trupele,. dacă este cazul

Textul acesta este remarcabil din multe puncte de vedere și, mai ales, pentru că, pentru prima oară, preciza ce-ar putea însemna o *comunitate* a țărilor socialiste (în rusă, *sodrujestvo,* derivat de la *drujba =* prietenie, ceea ce ar însemna literalmente co-prietenie, precum *Commonwealth* însemna aproximativ co-avuție).

Aceasta explică faptul că a avut un asemenea ecou, mai ales înChina, unde s-a resimțit dur întotdeauna tendința marelui frate rus de a se comporta ca un protector, dacă nu ca un exploatator deosebit de interesat. Izbitor este și faptul că declarația preia practic, în contul său, renumitele **316**

„cinci principii[11] ale colaborării internaționale adoptate de statele asiatice în preziua Conferinței de la Bandung. Imre Nagy s-a inspirat într-adevăr din acestea, într-un memoriu adresat Comitetului Central al partidului său, la începutul lunii ianuarie 1956, pentru a defini bazele raporturilor întref țările socialiste.

Dar publicarea declarației sovietice intervenea, fără îndoială, prea târziu. întreaga zi a fost marcată de evenimente care demonstrau că Imre Nagy se distanța din ce în ce mai mult de Kremlin.

Dis-de-dimineață, insurgenții au luat cu asalt, după un asediu de trei ore, sediul comitetului de partid al Marii Budapeste și i-au masacrat pe cei ce se aflau acolo, printre care și pe secretarul comitetului, Imre Mezo, unul dintre cei mai credincioși susținători ai noului președinte al

Consiliului de Miniștri, doi colonei veniți să discute cu acesta organizarea unor miliții muncitorești, precum și 45 de tineri încorporați, fără să li se ceară părerea, în trupele de securitate (A.V.H.). Unii au fost arși de vii. Sălbăticia acestei scene, precum și moartea lui Mezo l-au impresionat deosebit de mult pe Nagy, făcându-1 să înțeleagă la ce excese risca să conducă furia populară, dacă nu era rapid potolită prin concesii convingătoare. S-a hotărât deci să anunțe sfârșitul sistemului partidului unic și constituirea unui nou guvern, *pe bazele care-i June seră proprii în 1945, pe vremea coaliției partidelor democratice* [26] S-a constituit un cabinet restrâns, în care Bela Kovacs, cândva arestat și judecat pentru spionaj de către sovietici, îi va reprezenta pe micii proprietari. Partidele își redeschid sediile și își editează ziare. Cardinalul Mindszenty (30), primat al Ungariei, condamnat la muncă silnică pe viață în 1949, pentru înaltă trădare, este eliberat și vorbește în public. Se poartă negocieri cu diverse grupuri de insurgenți. Se radiodifuzează un comunicat care afirmă că trupele sovietice au fost chemate, la 24 octombrie, de către Gero și Hegediis și nu de către Imre Nagy.

Mikoian și Suslov, care vor pleca zâmbitori în aceeași seară spre Moscova după ce îi întâlniseră pe Nagy, Kadar și Tildy, s-au declarat de acord fără dificultate cu totul, în timp ce presa sovietică publica articole cvasi- entuziaste în legătură ou situația din Ungaria. „Pravda", de exemplu, nu se îndoia că guvernul Nagy *a obținut sprijinul poporului.* O astfel de apreciere echivala cu o recunoaștere.

Era sincer oare Mikoian ? Interlocutorii săi de atunci nu se îndoiesc. Dar avea el puterea să aprobe hotărâri care însemnau sfârșitul „dictaturii proletariatului", esențială regimului socialist ? Era

el autorizat — ca simplu membru al Prezidiului Comitetului Central — să dea up acord de principiu unei decizii atât de grave cum era aceea privind retragerea Ungariei din Tratatul de da Varșovia, despre care Tiidy îi vorbise fără ocolișuri ?

Un pasaj, insuficient remarcat la vremea respectivă, din declarația sovietică din 30 octombrie, îndreptățește cel puțin o întrebare : *Apărarea cuceririlor socialiste ale Ungariei democratice și populare este în momentul* de *față sarcina fundamentală și sfântă a muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, a întregului popor muncitor, din Ungaria. Guvernul sovietic își exprimă convingerea că popoarele țărilor socialiste nu vor permite forțelor reacționare din străinătate și din interior să zdruncine bazele regimului de democrație populară...* [25] Avertismentul era clar : dacă erau zdruncinate bazele, *popoarele țarilor socialiste* aveau să pună lucrurile la punct.

Nimic nu dovedește că Nagy n-ar fi înțeles aceasta. Dacă s-a lansat într-o aventură care constituia pentru U.R.S.S. o adevărată provocare, el n-a făcut-o în mod deliberat, ci pentru că n-a putut rezista curentului popular care, spre deosebire de ceea ce s-a întâmplat în Polonia, pretindea nu numai „liberalizarea" regimului, ci și distrugerea sa pur și simplu și ruptura cu U.R.S.S. El a supraestimat, neîndoielnic, sprijinul pe care era îndreptății să spere că-1 va primi de la cei care, în exterior, îi încurajau pe unguri, în toate felurile, să fie intransi- **318**

---

genți. Să vedem ce spunea „Europa Liberă[11] la 31 octombrie : *Ministerul de Interne și Ministerul Apărării Naționale sunt încă în mâinile lor* (ale comuniștilor). *Nu cedați, luptători pentru libertate. Nu vă puneți armele în cui... Acest cabinet restrâns nu oferă nici o garanție. Situația actuală este atât de stupidă și absurdă că n-ar putea fi acceptată nici cu titlul provizoriu. Este o necesitate*

presantă, așa cum cer posturile de radio libere, să se formeze imediat un nou guvern național provizoriu c wab l să facă față situației -[1].

Populația nu are nevoie de astfel de încurajări : *Nimeni de la noi nu vrea comunismul. De la prunc până la bătrân, nimeni nu dorește comunismul. Ne-am săturat de el pe vec e,* declara un domn în vârstă trimisului special al publicației „Nowa Kultura[44] din Varșovia, care l-a întrebat sensul expresiei *Nem kell kommunismus,* scrisă de-a curmezișul unui document.

La Gyor, un comitet național revoluționar, care dispunea de un post de radio și retransmitea programele „Europei Libere[14], refuză să recunoască guvernul de la Budapesta. Cere guvern provizoriu și alegeri libere. La Miskolc, președintele Consil.ului revoluționar îl avertizează pe Nagy că va înceta să-i accepte autoritatea dacă nu obține plecarea trupelor rusești. Chiar la Budapesta, un grup important de insurgenți, condus de Jozsef Dudas, un vechi comunist, devenit deputat al „micilor proprietari[44], înainte de a fi fost aruncat în închisoare de către Rakosi, ia în stăpânire clădirea organului de presă al partidului comunist și refuză să depună armele. Partidul comunist însuși a încetat practic să mai existe atunci când, la 1 noiembrie, Janos Kadar făcea cunoscut (31) la radio că *acei comuniști care au luptat împotriva comunismului lui Rakosi* au hotărât să constituie un nou partid, *partidul muncitoresc social st ungar* care, *pe baza independenței naționale..., va apăra realizările revoluției ungare..., cauza democrației și a socialismului.*

Un pasaj din acest discurs ar fi trebuit să-i rețină și eLatenția lui Nagy. El completează, Intr-adevăr, aver-

tismentul dat în declarația sovietică din 30 octombrie și lămurește comportamentul ulterior al lui Kadar : *Noi vă vorbim deschis. Revolta populară a ajuns la o răspântie : sau partidele*

democrate ungare vor avea suficientă forță să mențină realizările noastre sau vom fi confruntați cu o contrarevoluție deschisă... sau insurecția va asigura poporului nostru cuceririle de bază ale democrației... sau vom redeveni sclavii străinătății. Există un per col grav și alarmant: o intervenție armată din exterior ar putea rezerva țării noastre soarta tragică a Coreei. Îngrijorarea noastră pentru destinul țării ne obligă să facem imposibilul pentru a preîntâmpina acest grav pericol[28].

Sosirea întăririlor sovietice fiind semnalată din ajun în mai multe puncte din țară, iar capitala, deși evacuată de trupe rusești, fiind practic încercuită, Nagy îl va convoca, în aceeași zi de 1 noiembrie, la orele 11 dimineața, pe ambasadorul sovietic, Andropov (32), pentru a-i cere explicații. Diplomatul îi va răspunde, fără să clipească, că nu este vorba decât de asigurarea plecării fără incidente a unităților regulate. Nagy, bineînțeles, n-a crezut nici o iotă. Un avertisment poate că ar fi permis o negociere. Dar minciuna sfruntată nu putea semnifica decât un singur lucru : că se pregătesc evenimente grave. Nu mai era decât o singură soluție, o soluție disperată : accelerarea procesului.

Va obține aprobarea de către conducerea partidului, apoi de către Consiliul de Miniștri, a principiului unei declarații de neutralitate, anunțată imediat Națiunilor Unite, pornind de la constatarea că U.R.S.S., prin aducerea de întăriri, a încălcat Tratatul de la Varșovia și propria sa declarație din 30 octombrie.

Kadar asistă la cele două întruniri și nu face nici o obiecție față de hotărârile luate. Mai mult decât atât, atunci când Andropov va fi din nou convocat, în aceeași după-amiază, pentru a i se notifica măsurile adoptate și a i se cere deschiderea unor negocieri imediate, va interveni după Nagy : *Dacă tancurile voastre* — îi va spune

el ambasadorului — *intră în Budapesta, voi coborî în stradă și voi lupta împotriva voastră cu mâinile goale*

Nu vor trece nici trei zile și ele vor intra (33), poate că nu la cererea sa, cum nu s-a încetat să se pretindă de atunci încoace, dar avându-1 oricum drept garant. Juca oare comedie, la 1 noiembrie 1956, în fața lui Nagy, sau va ajunge la mâna rușilor puțin mai târziu ? Nici un element nu permite la ora actuală să optăm cu certitudine pentru una sau alta din cele două explicații.

Nagy nu știe în orice caz că Janos Kadar se afla deja în orașul Ujgorod, pe teritoriu sovietic, în momentul în care va da citire la radio declarației prin care guvernul său *proclamă neutralitatea Republicii Populare Ungare* și își afirmă intenția *de a întreține relații de adevărată prietenie cu vecinii săi, cu Uniunea Sovietică și cu toate popoarele lumii, pe baza principiilor de independență și de egalitate, conform spiritului Cartei Națiunilor Unite* A doua zi, la 2 noiembrie, Nagy îi telegrafiază lui Ham- marskjoeld (34) pentru ca acesta să ceară marilor puteri să recunoască neutralitatea țării sale. Protestează din nou împotriva mișcărilor trupelor sovietice și propune deschiderea de negocieri, în Polonia, cu privire la evacuarea acestor trupe și la măsurile ce trebuie luate pentru punerea în practică a denunțării de către Budapesta a Tratatului de la Varșovia.

La 3 noiembrie 1956, Andropov se prezintă la Nagy și îl informează că U.R.S.S. acceptă discuții imediate asupra primului punct, nefiind însă în măsură să desemneze delegația care va trebui să discute retragerea Ungariei din Tratatul de la Varșovia.

Negocierile încep la prânz între trei generali ruși, pe de o parte, și colonelul Pal Maleter, veteran al războiului din Spania, parașutat de către sovietici în Transilvania în 1944, erou al insurecției, numit în dimineața aceea ministru al Apărării Naționale, și generalul Kovacs, șeful Statului Major al Armatei, pe de altă parte, Convorbirile progresează rapid, sovieticii insistând asupra unor detalii precum reconstruirea

Armatei roșii, distruse de insurgenți, sau în legătură cu onorurile ce trebuie date trupelor în momentul plecării lor, care au darul să-i convingă pe interlocutori de buna lor credință. Ședința se suspendă după-amiaza, urmând a fi reluată la orele 22, la cartierul general al armatei ruse, pe insula Csepel, în Budapesta de sud.

Maleter și camarazii săi nu bănuiesc nimic. Se aflau la masa oferită de Malinin (35), comandantul șef sovietic în Ungaria, când, la miezul nopții, un personaj fără însemne militare, înconjurat de mai mulți oficiali in uniformă, se năpustește în sala în care avea loc banchetul și anunță că a venit să-i aresteze pe negociatorii unguri. Lui Malinin îi scapă o înjurătură. Civilul, nimeni altul decât generalul Serov (36), șeful securității sovietice, ii recomandă să stea liniștit. Maleter nu va mai fi văzut niciodată. Va fi executat împreună cu Imre Nagy. Știrea nu va fi dată publicității decât la 17 iunie 1958.

Cel puțin aceasta este versiunea asupra faptelor dată de Comitetul special O.N.U. pentru problema Ungariei după mărturia lui Erdei, unul dintre adjuncții lui Maleter, care a asistat la această scenă [3l]. „Cartea albă“ publicată de guvernul Kadar [32] nu diferă decât în două puncte : că autoritățile sovietice ar fi refuzat să negocieze cu Maleter (dar atunci de ce s-a dus să se vâre în gura lupului ?) ; că autoritățile ungare au fost acelea care au procedat la arestare. Diferența este minimă și cursa întinsă indiscutabilă. Cât trebuia să-și fi influențat Stalin urmașii pentru ca, la trei ani după moartea sa și după ce i-au denunțat din belșug crimele, aceștia să procedeze la fel ca el, agravând printr-o ticăloșie gratuită cruzimea unor decizii care închideau gura în numele rațiunii de stat!

Noi am fi acceptat o altă Finlandă, avea să

spună mai târziu Hrușciov ambasadorului unei țări neutre, dar *ungurii erau pe cale de a reînvia fascismul* [33]. E ușor să fii fascist în ochii sovieticilor. Se înțelege că ei n-au vrut să se resemneze cu ideea stabilirii la Budapesta a unui regim care întorcea din ce în ce mai mult spatele

acestei „democrații populare[14], pe care Nagy o descrie la 28 octombrie ca fiind pe cale de a *renaște.*

La 3 noiembrie, el procedase la o nouă remaniere, dând opt din cele zece posturi ministeriale unor neco- muniști. Unul din portofolii fusese atribuit lui Kadar, căruia nu i s-a cerut, bineînțeles, părerea, întrucât dispăruse de două zile.

Acest guvern, dacă s-ar fi menținut, ar fi organizat alegeri libere. Asupra numărului de voturi pe care le-ar fi putut obține comuniștii, Tibor Meray, prietenul și confidentul lui Nagy, nu-și face n:ci un fel de iluzii : nu mai multe de 6 până la 8 la sută. La fel ca în 1945, Partidul Democrat-Creștin, al „micilor proprietari", ar fi redevenit, după toate aparențele, elementul dominant al majorității, iar Biserica catolică elementul dominant al vieții sociale și intelectuale. Antisemitismul, care s-a manifestat adesea înainte de și în timpul războiului, avea cu atât mai multe șanse să înflorească din nou, cu cât Rakosi și locotenenții săi erau evrei, mulți având tendința să stabilească o relație între crimele lor și rasa lor. Deja, în mai multe locuri, se semnalaseră acte de violență împotriva israeliților.

S-ar putea gândi, desigur, că o putere rezultată din alegeri libere ar fi respectat cuceririle esențiale ale revoluției : împărțirea pământurilor, naționalizarea marii industfi'., securitatea socială. Dar ar fi abandonat colectivizarea agriculturii și ar fi restabilit un cuprinzător sector privat în comerț, meserii, mica industrie. Și, mai ales, ar fi încetat

să-și asigure inspirația intelectuală de la Moscova, cerând Occidentului lumină spirituală, mai puțin grandioasă poate, dar mai liniștitoare. Intr-un cuvânt„ nu există nici o îndoială că *bazele regimului de democrație populară* — pe care *popoarele țărilor socialiste,* potrivit termenilor declarației sovietice din 30 octombrie, erau hotărâte să le apere, nepermițând să fie *zdruncinate* — ar fi dispărut în esență.

Dacă Ungaria ar fi fost singură în cauză, Kremlinul ar fi putut sacrifica-o poate pentru a nu pierde totul.

Dar exemplul său — dacă Nagy ar fi reușit până la urmă — ar fi constituit pentru popoarele celorlalte țări socialiste — începând cu Polonia, unde evenimentele de la Budapesta suscitaseră numeroase manifestări de solidaritate — o încurajare aproape irezistibilă la contrarevoluție. în această privință, este semnificativ faptul că Gomulka, Tito și Mao, care salutaseră revoluția ungară și au condamnat, mai mult sau mai puțin deschis, după caz, prima intervenție sovietică, vor fi unanimi în a o aprecia pe cea de a doua drept un rău necesar.

Nu mai este loc de nici un dubiu astăzi că liderii sovietici au ezitat mult timp, gata să se resemneze. „Cotidianul poporului" din Beijing nu a fost singurul ziar care, intr-unui din rechizitoriile sale fluviu împotriva U.R.S.S., avea să scrie, la 5 septembrie 1963 : *In momentul critic când contrarevoluționarii țineau Budapesta in mâinile lor, conducerea de partid sovietică a avut o bucată de vreme intenția de a continua politica sa de capitulare șl de a abandona Ungaria contrarevoluției,* pe când, dacă ar fi să-i dăm crezare, partidul chinez *formulase propuneri corecte pe care conducerea soviet'că a sfârșit prin a le accepta.* Hrușciov însuși a evocat aceste

discuții, prezentând lucrurile ca și cum propria sa hotărâre nu s-ar fi schimbat niciodată, ci ar fi întâlnit doar o oarecare opoziție. Adresându-se la Budapesta, la 2 decembrie 1959, muncitorilor de la Uzina Mavag, el declara într-adevăr : *Printre tovarășii noștri au circulat afirmații cam de felul acesta: oare tovarășii unguri ne vor înțelege corect dacă noi le dăm ajutor, întrucât unii muncitori rătăciți din cauza contrarevoluției sunt de partea rebelilor fasciști ?* [34] Giuseppe Boffa, pe atunci corespondentul la Moscova al cotidianului Partidului Comunist Italian, „L'Unitâ", își informa cititorii despre „perplexitatea" liderilor ruși, dintre care unii voiau *să-i lase pe unguri să se ocupe ei înșiși de conflict*[35].

în orice caz, hotărârea odată luată, acțiunea a fost dusă repede la capăt. La câteva ore după arestarea lui Maleter, cetățenii Budapestei, care se pregăteau să se

bucure de prima lor duminică liniștită, au fost treziți diri. somn, în zorii zilei de 4 noiembrie, de salve de artilerie. La orele 5 și 5, un post de radio neidentificat a difuzat o „scrisoare deschisă către poporul muncitor din Unga- ria“ semnată de patru foști miniștri ai lui Nagy, printre care și Kadar, care declarau că au înțeles, la 1 noiembrie, că nu puteau face nimic în cadrul guvernului Nagy împotriva *„pericolului contrarevoluționar*[3,i]. Au decis deci să formeze (37) un *guvern revoluționar muncitoresc- țărănesc,* a cărui componență va fi făcută publică de către Kadar o oră mai târziu. Se arăta, în același timp, că acest guvern a cerut comandantului armatei sovietice *să ajute națiunea noastră să zdrobească forțele sinistre ale reacțiunii și să restabilească ordinea și lin·ștea în țară.* Adăuga că, îndată ce se va ajunge la acest rezultat, guvernul ungar *va începe negocieri cu guvernul sovietic și cu ceilalți membri ai Tratatului de la Varșovia în legătură cu evacuarea trupelor sovietice din Ungaria*[37]. Douăzeci și șase de ani mai târziu, ele se mai aflau încă acolo... (38).

Vorbind pentru ultima oară în public cu câteva clipe înainte de Kadar, Nagy declarase : *In zori, trupele sovietice au lansat un atac împotriva capitalei noastre, cu intenția evidentă de a răsturna guvernul democratic ungar legal. Trupele noastre luptă, guvernul se află la postul său. Informez poporul țării noastre și opinia publică mondială* [3fl]*.*

Rușii atacă metodic și, în același timp, cu brutalitate, cu sute de tancuri, neezitând, de exemplu, să mitralieze direct o coadă de gospodine ce așteptau la ușa unei prăvălii alimentare. în câteva ore, iau în stăpânire podurile și principalele edificii publice, printre care Radiodifuziunea și Ministerul de Război, ai căror ultimi apărători au fost executați pe loc. Insurgenții mai dispuneau însă de emițătoare radio în provincie, de posturi de radioamatori și de teleimprimatorul Agenției „Associated Press[11]. Până în ultima clipă —în timp ce mii de luptători duceau cu pistoale-mitralieră și cocktailurile Molotov o luptă ine-

gală și zeci și zeci de mii de bărbați și femei, de toate vârstele, luau calea exilului — Nagy și partizanii săi vor implora lumea din afară să le vină în ajutor (39).

Dar nu le va veni nimeni și nimic, în afara unor gesturi platonice menite să liniștească ieftin scrupulele conducătorilor conștienți de propria lor neputință. Eisenhower îi va scrie lui Bulganin pentru a-i cere să-și retragă trupele. Consiliul de Securitate, căruia Nagy îi solicitase să dea instrucțiuni guvernelor de la Budapesta și Moscova să deschidă imediat convorbirile în legătură cu retragerea forțelor rusești, se va întruni de urgență, duminică **4** noiembrie, o dată cu anunțarea noii intervenții sovietice. Cu 9 voturi contra 1, Iugoslavia abținându-se, Consiliul de Securitate va cere Moscovei să-și recheme trupele fără întârziere. Dar votul negativ al U.R.SJS. echivalează cu un veto. în această situație, Statele

Unite reușesc să obțină, de data aceasta cu acordul Iugoslaviei, convocarea unei sesiuni extraordinare a Adunării Generale, a doua din această zi dramatică, întrucât aceasta se mai întrunise o dată dimineața pentru a adopta un proiect de rezoluție privind crearea unei forțe de urgență în Orientul Mijlociu.

Cu 50 de voturi pentru, 8 contra (blocul sovietic) și 15 abțineri (printre care India, Iugoslavia și țările arabe). Adunarea Generală va adopta un text lung, elaborat de Cabot Lodge (40), care cere, o dată în plus, Kremlinului să-și retragă trupele din Ungaria, afirmă dreptul la independență al poporului ungar și solicită U.R.S.S. și guvernului de la Budapesta să permită observatorilor O.N.U. să vină la fața locului.

Dezbaterile vor oferi ocazia unor spectaculoase manifestări de elocință și nimeni nu va invidia situația lui Sobolev, chemat să apere în fața organizației internaționale teza, total de neapărat nici moral, nici juridic, susținută de guvernul sovietic. Dar aceste mărețe cuvinte nu pot schimba cu nimic soarta poporului ungar. La 9 noiembrie 1956, chiar dacă greva generală continua, orice rezistență armată încetase practic. în ceea ce îl privește

pe Nagy, acesta se refugiase încă din ziua de 4 noiembrie, împreună cu un grup de oameni credincioși lui, în localul ambasadei Iugoslaviei (41).

Ce-ar fi putut face occidentalii ca să împiedice acest deznodământ ? Să intervină militar ? Nici nu s-au gândit măcar o clipă la așa ceva, în ciuda tuturor cererilor de ajutor primite, deoarece aceasta ar fi însemnat să sfideze frontal puterea sovietică și să-și asume riscul unui război atomic. Greșeala a constat în faptul că insurgenții au fost lăsați să creadă că o astfel de intervenție era posibilă, în realitate, singura carte pe care ar fi putut să încerce să o joace, fără să fie câtuși de

puțin siguri că va da vreun rezultat, ar fi fost cea politică. Poate că ar fi fost posibil să se propună o neutral zare a Europei centrale, incluzând cel puțin o parte din teritoriul german, în așa manieră încât concesiile făcute de cele două tabere să fie echilibrate. Dar pentru ca aliații să ajungă să se pună de acord, în răstimp foarte scurt, asupra unei inițiative atât de îndrăznețe, ar fi trebuit ca înțelegerea dintre ei să fie totală și mâinile lor absolut curate ; altfel spus, să nu se confrunte atât de violent în privința Suezului, oferind Uniunii Sovietice șansa de a i se uita propriile vinovății și de a le releva pe ale altora.

Bibliografie și note

1. *Keesing's,* 14.817 A.
2. „Est et Ouest", nr. 181, p. 80.
3. MERAY, *op. cit.,* p. 77.
4. *Ibid.,* p. 81.
5. Discurs rostit de Tito la Pola, la 11 noiembrie 1956, *Ke- esing's,* 15.258 A.
6. *La revolution hongroise. Les documents de la „Tribune libre',* Paris, Pion, 1957, p. 7—8.
7. MERAY, *op. cit.,* p. 83.
8. *Ibid.,* p. 89.
9. *La revolution hongroise, op. cit.,* p. 23.
10. *Ibid.,* p. 28—29.
11. „Est et Ouest;', nr. 181, p. 109.
12. *La revolution hongroise, op. cit.,* p. 36.

13. *Ibid.,* p. 36—37.
14. *Ibid.,* p. 47.
15. Imre NAGY, *Un communisme qui n'oublie pas l'homme,* Prefață, op. *cit.,* p. 5.
16. Georges PALOCZI-HORVATH, *La delivrance,* Paris, Jul- liard, 1960, p. 289.
17. *La revolution hongroise, op. cit.,* p. 109.
18. *Ibid.,* p. 101.
19. *„Le Monde"* din 27 octombrie 1956.
20. *La revolution hongroise, op. cit.,* p. 109.
21. *Annee politique,* 1956, p. 373.
22. *La revolution hongroise, op. cit.,* p. 108.

23. MERAY, *op. cit.,* p. 183.
24. *Annee politique,* 1956, p. 382.
25. MERAY, *op. cit.,* p. 188—192.
26. „Est et Quest", nr. 181, p. 127.
27. MERAY, *op. cit.,* p. 217.
28. „Est et Ouest", nr. 181, p. 132.
29. MERAY, *op. cit.,* p. 250.
30. „Est et Quest", nr. 181, p. 130.
31. *La verite sur l'ajfaire Nagy,* Paris, Pion, 1958, p. 13.
32. *Le complot contre-revolutionnaire d'Imre Nagy et de ses complices,* Editions de l'Office d'information du Conseil des mi- nistres de la Republique populaire de Hongrie, Budapest, 1958.
33. Note personale.
34. „Pravda" din 3 decembrie 1959.
35. Giuseppe BOFFA, *Inside the Khrushchev Era,* New York, Marzani and Munsell, 1959, p. 105.
36. „Est et Quest", nr. 181, p. 121.
37. *Ibid.,* p. 136.
38. *La verite sur 1'affaire Nagy, op. cit.,* p. 326.

(1) Congresul al XX-lea al P.C.U.S. s-a desfăşurat între 14 şi 25 februarie 1956 la Moscova *(n.tr.).*

(2) Bela Kun (1886—1937). Om politic ungar. După victoria guvernului revoluţionar de la Szeged şi ocuparea Budapestei de către români, Kun se refugiază la Viena, apoi în U.R.S.S., şi va milita în rândul Internaţionalei a IH-a. Victimă a terorii staliniste. Memoria sa a fost reabilitată de Hruşciov în 1958 *(n.tr.).*

(3) Republica Ungară este proclamată la 16 noiembrie 1918. După crearea Partidului Comunist Ungar (24 noiembrie 1918), la 21 martie 1919 este proclamată Republica Socialistă Ungară, a cărei existenţă încetează după 133 de zile ca urmare a intervenţiei forţelor aliate, inclusiv a armatei române *fn.tr.).*

(4) Vezi vol. 1, p. 54 *(n.tr.).*

(5) Primul mandat de prim-ministru a fost exercitat de către Imre Nagy între 4 iulie 1953 — 18 aprilie 1955. El a succedat lui Mătyas Rakosi care condusese, consecutiv, mai multe cabinete, între 14 august 1952 şi 4 iulie 1953 *(n.tr.).*

(6) Andras Hegediis a condus succesiv, mai multe cabinete, în perioada 18 aprilie 1955 — 24 octombrie 1956

(n.tr.).

(7) Laszlo Rajk (1909—1949). Om politic ungar. Ministru de interne (1946). Ministru de externe (1948). Secretar general adjunct al Partidului Comunist Ungar *(n. tr.).*

(8) Laszlo Rajk este exclus din partid la 15 iunie 1949, fiind acuzat ca „spion al puterilor imperialiste și agent troțkist". I se intentează un proces care debutează la 16 septembrie 1949 și care se va încheia prin condamnarea sa la moarte la 24 septembrie 1949. A fost spânzurat la 15 octombrie 1949 *(n. tr.).*

(9) Revolta muncitorilor de la Poznan, din 23 iunie 1956, se- soldează cu 53 de morți *(n.tr.).*

(10)Vizita lui Josip Broz Tito în Uniunea Sovietică s-a desfășurat în perioada 1—23 iunie 1956 *(n.tr.).*

(11) După demisia lui Mătyas Rakosi, postul de secretar general al Partidului Comunist Ungar este preluat, la 18 iulie 1956, de către Erno Gero. Anunță imediat o încetinire a ritmului colectivizării și punerea pe picioare a unei industrii a bunurilor de consum. Declară că exigențele clubului „Petofi" privind libertățile individuale trebuie să fie puse în practică cu multă prudență. Printre noii membri al Biroului Politic al Comitetului Central se numără și Janos Kadar și Gyorgy Marosin *(n.tr.).* .

(12) Anastas Ivanovici Mikoian (1895—1978), om politic și de stat sovietic, de origine armeană. După moartea lui Stalin, sus- ținându-1 pe Hrușciov, a fost numit prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1955—1966) și ales (reales) membru al Prezidiului C.C. al P.C.U.S. (n.tr.).

(13)Mihail Andreevici Suslov (1902— ?), om politic sovietic. Membru al prezidiului C.C. al P.C.U.S. (1955—1966), secretar al C.C. al P.C.U.S. *(n.tr.).*

(14)Janos Kadar (1912—1989). Om politic și de stat ungur *(n.tr.).*

(15)Janos Kadar a fost eliberat din închisoare la 11 iulie 1956 *(n.tr.).*

(16) Edvard Ochab devine secretar al Partidului Muncitoresc Unit Polonez la 20 martie 1956 *(n.tr.).*

(17)Wladislaw Gomulka, arestat în 1951, pentru titoism și naționalism, este eliberat la 10 aprilie 1956 *(n.tr.).*

(18)Vizita de stat a președintelui Iugoslaviei, losip Broz- Tito, în Uniunea Sovietică s-a desfășurat în perioada 1—23 iunie 1956. Declarația comună sovieto-iugoslavă adoptată la încheierea convorbirilor realiza o trecere în revistă a principalelor

probleme internaționale și dădea expresie pozițiilor părților în legătură cu acestea. Declarația menționa teza pluralității căilor de trecere spre socialism. Pe baza

principiilor din Declarația comună, semnată la 2 iunie 1955, au fost restabilite relațiile economice și s-a hotărât dezvoltarea lor, fiind încheiate acorduri de credit și pe termen lung, un acord privind colaborarea teh- nico-științifică, un acord cu privire la colaborarea în domeniul folosirii energiei atomice în scopuri pașnice, o convenție culturală și un acord în domeniul informațiilor. Cu aceeași ocazie, s-a semnat o Declarație cu privire la relațiile dintre Uniunea Comuniștilor din Iugoslavia și P.C.U.S. *(n.tr.).*

(19) Iosif Bem (1794—1850), general polonez ; a luat parte la răscoala poloneză din 1830—1831 ; a fost unul dintre conducătorii armatei revoluționare ungare în timpul revoluției din 1848— 1849 ; a obținut câteva succese împotriva armatei austriece, dar a fost înfrânt de armatele țariste la Albești în iulie 1849 ; s-a refugiat în Turcia, a adoptat islamismul și a devenit pașă *(n.tr.).*

(20) Palatul Westminster — vechi palat regal, afectat în două rânduri de incendii devastatoare (1512 și 1834) ; a fost reconstruit între 1840—1867 de Barry și Pugin în stil neogotic ; este sediul Parlamentului britanic ; turnul orologiului adăpostește •celebrul Big Ben (n.tr.).

(21) Imre Nagy va reveni la conducerea guvernului pentru o scurtă perioadă, conducând succesiv mai multe cabinete, în perioada 24 octombrie — 4 noiembrie 1956 *(n.tr.).*

(22) Janos Kadar va conduce P.S.M.U. în perioada octombrie 1956 — mai 1988 ; la conferința partidului a cerut să nu mai fie reales ; i s-a conferit postul de președinte onorific ; primul ministru Karoly Grosz i-a luat locul de prim-secretar al P.M.S.U. *(n.tr.).*

(23) Condus de Zoltan Tildy *(n. tr.).*

(24) Gyorgy Lukacs (1885—1971), filozof, critic și om politic ungur. Membru al C.C. al partidului comunist în timpul insurecției din 1956, membru al guvernului Imre Nagy ; după înfrângerea insurecției a fost deportat în România ; își va relua activitatea la Budapesta în 1957 *(n.tr.).*

(25) Consiliul de Securitate al O.N.U. s-a întrunit la 28 octombrie 1956 pentru a discuta problema ungară. Înainte de începerea primei ședințe a Consiliului, reprezentantul R. P. Ungare la O.N.U. a cerut secretarului general al O.N.U. să difuzeze membrilor Consiliului de Securitate declarația guvernului ungar prin care face cunoscut că evenimentele care se desfășoară în Ungaria sunt exclusiv de domeniul jurisdicției interne a Republicii Populare Ungare și, în consecință, ele nu intră în juris- •dicția Națiunilor Unite *(n.tr.).*

(26) La 29 octombrie 1956, tancurile sovietice încep să se retragă din Budapesta *(n.tr.).*

(27)Arkadi Aleksandrovici Sobolev (1903—1964), diplomat sovietic ; în anii 1955—1960 a fost reprezentant permanent al U.R.S.S. la O.N.U. și reprezentant al U.R.S.S. în Consiliul de Securitate al O.N.U. *(n.tr.).*

(28) Vezi prezentul volum, cap. 8, nota (16) *(n.tr.).*

(29) Vezi prezentul volum, cap. 4, nota (1) *(n.tr.).*

(30)Jozsef Mindszenty (1892—1975), înaltă față bisericească, prelat al Bisericii Catolice din Ungaria. In decembrie 1948 a fost arestat, împreună cu alte figuri de frunte ale bisericii catolice din Ungaria. La 13 februarie 1949 a compărut în fața unui tribunal din Budapesta (primul catolic de acest rang care apărea în fața unui tribunal de la 1811 încoace) ; își recunoaște vinovăția, dar afirmă că nu a dorit subminarea ordinii democratice în Ungaria. Este acuzat că ar fi complotat cu Occidentul în scopul restabilirii în Ungaria a raporturilor de dinainte de război. Se crede că mărturiile i-au fost smulse (fie prin drogare, fie prin alte mijloace). Condamnarea sa la închisoare pe viață a provocat o reacție deosebită în S.U.A. și în alte țări. La cererea guvernului ungar, S.U.A. își recheamă ambasadorul de la Budapesta, iar guvernul ungar își recheamă ambasadorul de la Washington. Cardinalul Mindszenty este eliberat din închisoare la 30 octombrie 1956. După înfrângerea insurecției, se refugiază în localul ambasadei americane din Budapesta. La 28 septembrie 1971, după 15 ani de claustrare forțată, i se va permite să ajungă la Cetatea Vaticanului *(n.tr.).*

(31)La 2 noiembrie 1956, Agenția Ungară de Presă (M.T.I.) a difuzat textul discursului lui Jănos Kadar, prim-secretar al Partidului celor ce Muncesc din Ungaria, în care anunța dizolvarea partidului și crearea unui nou partid — Partidul Muncitoresc Socialist Ungar *(n.tr.).*

(32)Iuri Vladimirovici Andropov (1914—1984), om politic și de stat sovietic ; în anii 1954—1957 a îndeplinit funcția de ambasador al U.R.S.S. în Ungaria *(n.tr.).*

(33)La 4 noiembrie 1956, o mie de tancuri sovietice pătrund în Budapesta prin diferite puncte, zdrobind, cu ajutorul aviației, toate focarele de rezistență *(n.tr.).*

(34) Vezi prezentul volum, cap. 4, nota (7) *(n.tr.).*

(35)Mihail Sergheevici Malinin (1899—1960), general de armată sovietic (1953). Din 1945 — șef al statului major al Grupului de trupe sovietice din Germania, în 1952—1960 — prim-loc- țiitor al șefului Marelui Stat-Major al Armatei Sovietice *(n.tr.).*

(36)In martie 1954, Ministerul Securității Statului (M.G.B.) este reorganizat în Comitetul Securității Statului (K.G.B.). avân- du-1 în frunte pe generalul I. Serov, un apropiat al lui Hrușciov. In 1958, I. Serov va fi înlocuit la conducerea K.G.B. de prim-se- cretarul Komsomolului, A. M. Șelepin *(n.tr.).*

(37) Janos Kadar va deveni prim-ministru al guvernului, ungar la 4 noiembrie 1956 și va exercita funcția, în condițiile unor remanieri succesive, până la 28 ianuarie 1958. După câțiva ani, va îndeplini aceeași funcție între 13 septembrie 1961 — 30 iunie 1965 *(n.tr.).*

(38) In legătură cu retragerea totală a trupelor sovietice din Ungaria, vezi voi. 2, p. 66, nota 1 *(n.tr.).*

(39) Postul de radio central din Budapesta a fost luat în cursul dimineții; ultimul său mesaj va fi un apel disperat, adresat Occidentului : „Nu mai avem prea mult timp. Știți ce urmează. Ajutați națiunea ungară, pe muncitorii, țăranii și intelectualii săi. Ajutor ! Ajutor ! Ajutor !“ *(n.tr.).*

(40) Vezi prezentul volum, cap. 4, nota (9) *(n.tr.).*

(41) La 22 noiembrie 1956, Imre Nagy părăsește localul ambasadei Iugoslaviei unde se refugiase după intervenția trupelor sovietice în Budapesta. Guvernul ungar își asumase angajamentul față de Tito de a-i acorda imunitatea fostului prim-ministru. Imre Nagy va fi imediat arestat și transferat în România de serviciile de securitate sovietice. Va fi readus în Ungaria în 1957, judecat și spânzurat în 1958 (știrea va fi dată publicității la 16 iunie 1958) *(n.tr.).*

11.

SĂPTĂMÂNA ADEVĂRULUI

II. Suezul

Culmea nebuniei este să te arunci orbește intr-o luptă in care, fără să te servești de toate forțele, să îți riști întregul noroc.

MACHIAVELLI (Reflecții asupra primei părți a *Istoriei* lui Titus Liviu, III, XXXVII)

Armistițiul nu înseamnă pace. Avea să se constate repede după eșecul încercărilor secrete ale lui Abd Allah (1) al Iordaniei de a ajunge, în anii 1949—1950, la o reglementare durabilă între evrei și arabi. Afluxul continuu de imigranți în Israel îi va convinge pe conducătorii ■de la Cairo că Tel Avivul nu numai că nu va consimți niciodată la repatrierea refugiaților din Palestina, dar că, mai mult decât atât, va fi foarte tentat să pună în aplicare sloganurile iredentiste ale aripii de dreapta sioniste. Ei se vor strădui deci să împiedice statul evreu să :se consolideze, în special — am spus-o deja — prin inter- **333**

dicția impusă vapoarelor având drept destinație porturile sale să utilizeze Canalul de Suez și strîmtoarea Tiran (2) care domină accesul spre Elath (3), singura ieșire israeli- ană la Marea Roșie. Consiliul de Securitate le va ordona în zadatr, la 1 septembrie 1951, să lase să treacă aceste vase. Trei ani mai târziu, un veto sovietic bloca o nouă acțiune israeliană în acest scop. Pentru a sonda intențiile marilor puteri, un cargou evreiesc, *Bat Galim,* se va prezenta la Port Said. Va fi sechestrat și echipajul său ținut trei luni în detenție, fără ca organizația internațională să facă mare lucru.

Această pasivitate va fi resimțită cu atât mai dur de către opinia publică evreiască cu cât — o dată cu semnarea, chiar în acel moment, a acordului privind evacuarea, într-un termen de 20 de luni, a trupelor engleze din Egipt — dispărea ultima șansă de a obține libera trecere de-a lungul Canalului și prin Marea Roșie.

O nouă amenințare avea să se adauge curând acestor motive de neliniște. Raidul israelian din februarie 1955 împotriva Gâzei (4) va antrena multiplicarea extorcărilor comise de franctirori (sau *fedaini),* care operau având baza de plecare în acest teritoriu palestinian ocupat de către armata egipteană. Nemulțumiți de un guvern incapabil să facă ca aceste raiduri să înceteze, alegătorii israelieni vor trimite în Knesset, parlamentul lor, o majoritate de partizani dovediți ai manierei forte in raporturile cu arabii.

Câteva săptămâni mai târziu avea să se afle despre încheierea acordului ceho-egiptean privind livrările de armament. La Ierusalim se va trage concluzia că Nasser va trece la atac după plecarea englezilor, imediat ce trupele sale vor fi suficient echipate.

In septembrie, primul ministru Moshe Sharett (5) va lansa *tuturor cetățenilor Israelului, evreilor din Diaspora și lumii întregi*[1] un apel să furnizeze arme statului evreu. Se va duce la Paris, Londra și

Geneva pentru a se întâlni cu conducătorii occidentali, mergând până la a folosi expresia de *război preventiv.* [2] Dar aceasta nu corespun- 334

dea deloc gândirii sale. Considerat că este prea moale, va trebui să cedeze locul, la 2 noiembrie 1955, lui Ben Gurion (6), a cărui lungă retragere într-un chibuț îi întărise și mai mult fermitatea. In discursul său de Învestitură, Churchillul israelian va atrage atenția comunității internaționale că poporul său *nu se va lăsa masacrat ca o turmă de vite.* El afirma, de asemenea, voința de a respecta *meticulos* acordurile de armistițiu, adăugând că va lua măsuri eficace pentru a asigura respectarea coloniilor situate în regiunile de frontieră. [3]

își va însoii curând cuvintele cu fapte. A doua zi, o unitate a armatei israeliene ataca pozițiile egiptene în teritoriul teoretic demilitarizat de la El Auja, la limita deșertului Sinai. Alte incidente se vor produce în zilele următoare în diverse puncte de contact israeliano-arabe. La 11 decembrie 1955, ca urmare a unui tir de artilerie sirian, un comando evreiesc va traversa lacul Tiberiada,. va ucide vreo 40 de militari și civili și va părăsi zona cu vreo 30 de prizonieri. Consiliul de Securitate va condamna în unanimitate, la 18 ianuarie 1956, această „violare fla- grantă[u] a armistițiului.

Ben Gurion nu aștepta de la aceste raiduri o soluție durabilă. In noiembrie 1955, după eșecul unei tentative de mediere a Statelor Unite, îl însărcinase pe Dayan (7), comandantul armatei, să studieze planurile unei invazii în Sinai, destinată să distrugă bazele franctirorilor și să degajeze accesul spre Elath. Dar pentru a o declanșa, îi trebuiau armele care îi lipseau. încă de la instalarea lui Guy Mollet în fruntea guvernului francez, în ianuarie, se adresase acestuia invocând solidaritatea socialistă. Era o coardă a secretarului general al S.F.I.O. (8) — activist, a cărui carieră se confundase cu aceea a partidului — pe care era sigur că o va atinge în zadar. Acesta nu va întârzia

să le facă cunoscut conducătorilor de la Ierusalim că nu-i va abandona și să pună în aplicare, între timp, cu acordul Washingtonului, promisiunea de livrare de arme făcută de către Edgar Faure lui Sharett.

Foarte repede, totuși, aceste livrări vor depăși volumul prevăzut inițial, fără ca Parisul să avertizeze organismul tripartit creat întru aplicarea declarației franco- anglo-americane din 1950 pentru a veghea la menținerea .statu-quo-ului în Orientul Apropiat. Era rezultatul acțiunii răbdătoare duse de către Shimon Peres (9), secretarul de stat israelian la Apărare pe lângă ministrul de război francez, Bourges-Maunoury, cu concursul entuziast al directorului de cabinet al acestuia, Abel Thomas, și al ambasadorului Franței la Tel Aviv, Louis Gilbert. Sharett va deveni bănuitor față de această negociere dusă fără participarea lui și pe care o considera periculoasă. In iunie 1956, el va demisiona (10), cedând locul energicei Golda Meir (11), care fusese primul ambasador al Israelului la Moscova.

In acest climat, naționalizarea Canalului de Suez, la 26 iulie 1956, și reacția energică pe care aceasta o va provoca la Paris și la Londra nu vor putea să nu apară guvernului evreiesc ca un noroc nesperat. In anturajul lui Bourges-Maunoury va apărea imediat ideea unei acțiuni comune împotriva Egiptului. îl va întreba pe Peres, care se repezise la Paris, cât timp îi este necesar Israelului pentru ca să ajungă în vecinătatea Canalului. Răspunsul a fost: o săptămână. Trimisul lui Ben Gurion va răspunde afirmativ unui ofițer superior care l-a întrebat dacă statul evreiesc ar fi gata să meargă alături de Franța în cazul în care aceasta ar declara război lui Nasser. [5] Nici o propunere nu ar fi putut să-i încânte mai mult pe conducătorii de la Ierusalim, care aveau nevoie —

pentru a se lansa contra egiptenilor, dotați din belșug cu avioane sovietice — de o acoperire aeriană, de care erau departe de a beneficia.

Pentru moment totuși, lucrurile se vor opri aici, cu riscul de a accelera și mai mult livrările de arme franceze pentru statul evreiesc. Parisul era, într-adevăr, angajat în pregătirea acțiunii comune cu englezii și atitudinea acestora a contrazis proverbul după care „prietenii prietenilor noștri sunt prietenii noștri". Desigur,

Eden voia să se debaraseze de Nasser, dar nu înțelegea cu nici un preț să-și strice relațiile cu restul arabilor, ceea ce, după părerea sa, nu s-ar fi putut să nu se întâmple, dacă apărea cel mai mic indiciu al unui compromis cu Israelul.

în plus, Iordania, cap de pod tradițional al influenței britanice în Orientul Mijlociu, se afla în marele pericol de a ajunge sub dominația Egiptului, nasseriștii, foarte numeroși printre refugiații din Palestina, având toate șansele de a o câștiga la alegerile generale prevăzute să se desfășoare la 21 octombrie. Pentru a evita acest deznodământ supărător, guvernul de la Londra va evoca, o dată în plus, eventualitatea aducerii în Iordania a unei divizii irakiene și nu va pierde ocazia de a sublinia valabilitatea tratamentului său de alianță cu Ammanul. El va încerca evident, pe această calc, să-și asigure bunăvoința populației într-un moment în care incidentele de frontieră cu statul evreiesc se înmulțeau. Dar Ben Gurion, a cărui experiență îl făcuse extrem de neîncrezător față de britanici, era convins, nu fără oarecare motiv, că regele Hussein al Iordaniei îi încuraja personal pe teroriști. La 24 septembrie, a doua zi după trei atentate deosebit de spectaculoase, el a obținut aprobarea de către Consiliul de Miniștri a unei acțiuni de represalii contra legiunii arabe din Iordania, *dincolo de dorința sa* — va scrie Dayan — *de a nu furniza britanicilor un pretext pentru a ne condamna în scopul de a camufla astfel ine-*

ficienta lor in afacerea Canalului. ° S-a hotărât, de asemenea, ca, în cazul în care trupele irakiene aveau să intre în Iordania, ,să ocupe cu trupele sale acea parte a țării care aparținuse Palestinei înainte de 1947.

La 10 octombrie 1956, dând curs acestei hotărâri, armata israeliană va efectua o operațiune fulger contra localității iordaniene Qualqilya, omorând 100 de civili și de militari. La 12 octombrie, însărcinatul cu afaceri britanic la Tel Aviv îl va avertiza pe Ben Gurion că divizia irakiană este pe punctul de a intra în Iordania și că Londra va veni în ajutorul Regatului Hașemit, dacă

Israelul îl va invada. Primul ministru va răspunde pe același ton că își rezervă, într-o asemenea ipoteză, libertatea sa de acțiune. Declarații publice făcute de o parte și de alta exprimau hotărârea celor două guverne. Purtătorul de cuvânt al Foreign Office-ului va subscrie afirmațiilor făcute intr-un interviu acordat de Nuri as-Said, primul ministru irakian, sugerând reglementarea conflictului arabo-israelian pe baza unui plan de partaj din 1947. Acesta se va referi la discursul lui Eden din luna noiembrie privind revizuirea frontierelor, discurs care fusese atît de rău primit de către opinia publică evreiască. Tonul va urca rapid de o parte și de cealaltă parte. Un conflict părea iminent, în asemenea măsură încât, atunci când președintele Eisenhower va adresa, la 27 octombrie, un mesaj presant lui Ben Gurion, cerându-i să se abțină de la acțiunea militară pe care pregătirile armatei israeliene păreau să o anunțe, el continua să creadă că Regatul lui Hussein era acela căruia urmau să i se dea loviturile.

Două fapte evidente aveau totuși să-1 lumineze : succesul nasseriștilor la alegerile

iordaniene din 21 octombrie 1956, interpretate imediat în Israel ca semnificând faptul că pericolul unei intervenții irakiene trecuse pentru că Nasser și Nuri as-Said erau la cuțite, pe de o parte, și mai ales discursul în care, la 17 octombrie, Ben Gurion declara în fața Knessetului că *principalul pericol vine din partea dictatorului egiptean care domină celelalte state arabe și nu încetează să proclame intenția sa de a distruge statul Israel.* [7]

Atunci când declanșarea ostilităților între statul evreu și Regatul Hașemit părea iminentă, acest atac neașteptat împotriva lui Nasser a provocat o surpriză generală. Pentru a-1 înțelege, ar fi trebuit să fii la curent cu negocierile secrete — ale căror detalii rămân, de altfel, în continuare controversate și astăzi — care au condus Parisul și Ierusalimul, la sfârșitul lunii septembrie, să se pună de acord asupra principiului unei acțiuni

comune împotriva Egiptului. La 26 septembrie, Pineau avertizase pentru prima dată pe conducătorii britanici despre intenția lui Ben Gurion de *a* ataca Peninsula Sinai și și-a destăinuit față de aceștia dorința de a vedea Franța și Marea Britanie sprijinind această operație, în cazul în care acțiunea pe care ele tocmai o angajaseră în fața Consiliului de Securitate, împotriva sfatului Statelor Unite, nu ar fi dus, așa cum era probabil, la nici un rezultat.

La 3 octombrie, Eden va face cunoscută guvernului britanic această propunere. Colegii săi și el însuși erau încă sub impresia declarației pe care tocmai o făcuse Dulles, potrivit căreia nu se punea problema să le pilească dinții membrilor asociației celor ce foloseau Canalul, dat fiind că nu credea nici un moment că aceștia ar fi avut dinți'. [8] In aceeași zi, el îi dădea lui Pineau, în trecere prin Londra, un acord de principiu.

Guvernul francez va accepta să depună eforturi pentru a-i convinge pe conducătorii de la Ierusalim să înceteze să se mai ocupe de Iordania,

pentru a-și rezerva toate loviturile Egiptului, în timp ce Selwyn Lloyd (12) și Pineau, plecați la New York, vor întâlni, în afara Consiliului de Securitate, pe colegul lor egiptean Mahmud Fawzi. La 5 octombrie, ministrul francez i-a spus lui Dulles că *el nu credea în posibilitatea unei soluționări pașnice*[!1]. Grație, totuși, eforturilor întreprinse de către Hammarskjoeld, negocierile în trei vor progresa destul de rapid, plecând de la o I stă de șase principii stabilită de către Lloyd. Cu toate că guvernul de la Cairo va refuza să accepte libera trecere a vaselor israeliene pe Canal și că, la 13 octombrie, un veto sovietic va pune capăt dezbaterilor Consiliului de Securitate, la Washington se va păstra credința că negocierile se vor relua și că se depășise criza. *Am sărit peste momentul dificil* [lu], va declara candid președintele Eisenhower. Curând însă, o oarecare incertitudine va cuprinde sferele înalte ale Departamentului de Stat, Eden neglijând complet să-i informeze pe americani despre convorbirile pe care le avusese la 16

octombrie la Paris. *Este straniu* — va spune Dulles colaboratorilor săi — *că trebuie să încercăm să descojierim ce clocesc ei* (britanicii) *împreună cu francezii.* [11]

Ce „cloceau" se va afla câteva zile mai târziu. La cererea britanicilor, fusese pus la punct un scenariu de o asemenea rea-credință, trebuie să o spunem, încât era aproape naiv. S-a convenit ca, atunci când israelienii vor ataca Egiptul, Franța și Marea Britanie, folosind drept pretext argumentul că securitatea Canalului este în pericol, să adreseze un ultimatum celor doi belige- ranți, cerându-le să-și retragă trupele, în caz de refuz urmând să ocupe zona Canalului. Era pentru prima oară în istorie când o țară era amenințată — în cazul în care nu se supunea — cu invadarea

teritoriului... inamicului ei. Eden însă, în dorința de-a dreptul iluzorie de a nu-și strica relațiile cu arabii, ținea cu fermitate la această dezolantă prezentare, a cărei întreagă ipocrizie va sări în ochi atunci când, abia în 1964, se va afla că Selwyn Lloyd îl întâlnise în secret pe Ben Gurion in împrejurimile Parisului, la 22 octombrie, în prezența lui Pineau, pentru a pune definitiv la punct detaliile operațiunii.

Ei au decis că Israelul va ataca la 29 octombrie, în direcția Canalului, că ultimatumul franco-englez va fi trimis pe data de 30 octombrie, pentru a lăsa soldaților evrei timpul necesar să ajungă în proximitatea Canalului, că Ben Gurion va accepta termenii acestui ultimatum, ■procedând la retragerea trupelor sale cu 15 km, că R.A.F. (13) și aviația franceză vor bombarda intens aerodromurile egiptene începând cu data de 31 octombrie și că un corp expediționar va debarca la 6 noiembrie, adică chiar în ziua alegerilor prezidențiale americano.

La început, totul se va derula așa cum a fost prevăzut, în afară doar de faptul că aviația engleză a intrat în acțiune cu o oarecare întârziere. Surpriza a fost totală, inclusiv în Franța și în Anglia, unde doar foarte puțini oameni fuseseră introduși în acest secret, de teama ca vreo indiscreție să nu sfârșească prin a provoca o nouă acțiune dilatorie din partea Statelor Unite. Secretarul

general de la Quai d’Orsay, ambasadorii Franței la Washington și la Londra nu erau ei inșiși la curent cu ceeai ce se urzea.

La Cairo, Nasser luase în serios acordul dat cu câteva zile mai devreme de către Fineau și Selwyn Lloyd fa'ă de principiul *convorbirilor exploratorii* cu Egiptul, sugerat de către Dulles și Hammarskjoeld, iar ministrul său de externe redactase o telegramă de acceptare cu câteva ore înainte de asaltul primilor parașutiști israelieni.

Chiar atunci când i-a fost remis ultimatumul, el va refuza la început să cedeze în fața evidenței. Intr-un interviu acordat săptămânalului „Akher Saa“, la 5 decembrie 1956, el avea să relateze că, încercând să se pună în locul lui Eden, a apreciat pe moment că *scopul ultimatumului era pur și simplu de a intimida Egiptul și de a-l face să se teamă de o debarcare franco-engleză pentru a-l incita să-și mențină grosul forțelor sale in Deltă și a-l împiedica să se angajeze în totalitate împotriva Israelului.*

In momentul atacului israelian, Ike era în turneu în sudul Statelor Unite. Apropierea alegerilor prezidențiale ar fi fost suficientă să-1 facă să judece desigur intempestiv. La aceasta se adăuga convingerea sa că în epoca contemporană nu ai voie să-ți faci dreptate singur. în fine, el nu putea să nu observe gravele prejudicii pe care această recurgere la forță le aducea Occidentului în momentul în care revolta ungară era pe punctul de a face evident eșecul U.R.S.S. de a câștiga inima populațiilor din zona sa de influență. Aceasta și explică vivacitatea reacției sale, care îi va inspira, dacă este să dăm crezare ziarului „New York Times" din 3 noiembrie 1956, *un' limbaj grosolan cum nu se mai auzise la Casa Albă de pe vremea generalului Grant (14).*

Vrea să spună asta oare că la Washington nu se bănuia într-adevăr nimic ? Foster Dulles a afirmat acest lucru în mai multe rânduri. Dar fratele său, Allen (15)» avea să scrie, șapte ani mai târziu, că *serviciile de informații erau alertate în legătură cu ceea ce vor face ne-* 341

îndoielnic Israelul și după aceea Anglia și Franța... și că ele *informaseră intr-adevăr guvernul american.*[12] Trebuia oare să se conchidă, așa cum o fac anumite spirite imaginative, că Statele Unite montaseră o cursă aliaților lor, lăsându-i să acționeze, dacă nu chiar încurajându-i discret,

pentru a substitui mai bine imperialismul acestora propriului lor imperialism ? Este una dintre ipotezele foarte îndrăznețe și pe care nimeni, printre conducătorii francezi și britanici cei mai severi față de atitudinea americană, nu riscă să o ia pe cont propriu. Mai prozaică, explicația lui Andrew Tully, autorul unei căni deja citate despre C.I.A., este, fără îndoială, mai aproape de adevăr. *Deși avertizate asupra agresiunii* — scria el ■— *Statele Unite au considerat că nu pot face nimic pentru a o împiedica.*[13] O altă explicație ne vine, de asemenea, în minte : avertismentul nu a fost pur și simplu luat în serios.

In orice caz, înainte chiar ca ultimatumul franco-bri- tanic să fie cunoscut, Ike îi trimisese lui Ben Gurion un mesaj, cerându-i să-și retragă trupele din Sinai, dat fiind faptul că Israelul și-a atins scopul, și anume distrugerea bazelor de franctirori asigurându-1 că, în cazul în care acestei cereri i se va da urmare, el îi va exprima public satisfacția față de acest gest. Va trimite Flota VI în Mediterana răsăriteană, sub pretextul de a veghea la securitatea resortisanților americani. Va solicita aliaților să ceară convocarea imediată a Consiliului de Securitate pentru a obține condamnarea Israelului. Eden, care conferea la Londra cu Mollet, îi va răspunde că este de acord cu sesizarea Consiliului, dar *experiența a dovedit că această procedură nu putea fi nici rapidă, nici eficace... Astfel fiind, considerăm necesar* — va adăuga el — *să acționăm de o manieră imediată și decisivă pentru a face să înceteze ostilitățile.* r '

Consiliul se va reuni la data de 30, la orele 16 (22 ora Parisului), chiar în momentul în care Eden și Mollet obțineau din partea parlamentelor lor aprobarea termenilor ultimatumului. Cabot Lodge (16), reprezentantul per-

manent al Statelor Unite, va obține respingerea unei cereri de amânare introdusă de către Franța

și de către Marea Britanie și va depune un proiect de rezoluție exprimând *via neliniște* a Consiliului față de violarea armistițiului comisă de către Israel, cerând *revenirea imediată a forțelor sale armate dincoace de linia de armistițiu care urma să fie stabilită.* Statelor membre li se cerea să se abțină de la recurgerea la forță sau de la amenințarea cu folosirea forței și să nu dea nici un ajutor militar, economic sau financiar statului evreu, atâta timp cât acesta nu va fi răspuns recomandărilor Consiliului. [i5]

Veto-ul Franței și Marii Britanii blocând acest text, ca și un proiect sovietic analog, Adunarea generală se va reuni, la inițiativa Iugoslaviei, în sesiune extraordinară. La data de 2 noiembrie 1956, Adunarea va adopta cu 64 de voturi pentru, 5 contra (Australia, Franța, Israel, Noua Zeelandă și Marea Britanie) și 6 abțineri, o rezoluție depusă de către Foster Dulles, care relua termenii aceleia prin care Cabot Lodge sesizase Consiliul de Securitate.

Trupele statului israelian, care își opriseră înaintarea conform ultimatumului franco-britanic, la 16 km de Canalul de Suez, vor urmări nu mai puțin metodic cucerirea Peninsulei Sinai, să pună stăpânire pe localitatea fortificată Rafah și pe teritoriul palestinian Gaza, ocupat din 1948 de către Egipt și bază de plecare pentru raidurile franctirorilor. La 5 noiembrie, baza de la Charm el Cheikh, la extremitatea sudică a peninsulei, de unde bateriile egiptene blocau strâmtoareai Tiran, va cădea la rândul ei în mâinile acestora.

Bătând în retragere, pentru a evita încercuirea, armata egipteană va lăsa mii de morți pe teren și va abandona în mâinile lui Dayan 4 000 de prizonieri, 100 de tancuri, aproape 300 de piese de artilerie, 1 500 arme automate și tot atâtea camioane. Iordania și Siria, care promiseserâ sprijinul lor, s-au ferit să intervină în bătălie, dacă este să dăm crezare confidențelor mai multor conducători de

la Amman și Damasc, mareșalul Amer, comandantul șef al forțelor interarabe, este cel care le-ar fi cerut să nu miște ; lui Hussein i s-ar fi spus : *Dacă atacați Israelul atunci când Egiptul însuși vă cere să rămâneți liniștit, se va crede că o faceți expres pentru a vă expune frontul arab la o înfrângere mai mult decât sigură* [I,;]*.*

Oricum ar fi, statele arabe ii vor face un dublu serviciu lui Nasser, dând adăpost avioanelor acestuia și sabotând conductele lui Iraq Petroleum Company. In ceea ce îi privește, egiptenii, departe de a cădea pradă panicii, își vor manifesta sprijinul față de guvernul lor, înrolân- du-se în milițiile constituite în grabă și scufundând în Canalul de Suez vase încărcate cu ciment care îl vor obstrua complet. Astfel, în loc să asigure libertatea de aprovizionare cu petrol a Europei occidentale — afirmată ca scop oficial — acțiunea franco-anglo-israeliană a avut drept prim efect întreruperea brutală a acesteia. Apelul la rezervele americane, schimbarea rutei tancurilor petroliere venind din Golful Persic și îndreptarea lor pe la Cape Town nu vor fi suficiente pentru a menține aprovizionarea Franței și Angliei la un nivel satisfăcător, astfel că vor fi instituite măsuri de raționalizare pe timp de mai multe luni.

La Paris, știrea ultimatumului a fost primită cu entuziasm. Opinia publică — care își mat amintea „cuvântul de onoare" dat de Nasser, de care Pineau făcuse caz la întoarcerea sa de la Cairo — aflase cu indignare despre interceptarea, cu câteva zile mai devreme, la bordul iahtului *Athos II,* a unor arme egiptene destinate revoltei algeriene. Ea aprobase hotărârea Parisului de a rupe negocierile în curs cu Marocul, ca urmare a primirii oficiale de către Mohammed V (17) a conducătorilor F.L.N. Și atunci când aceștia, la reîntoarcerea lor de la Rabat, au fost interceptați la bordul unui avion marocan, opinia publică

aplaudase, în marea ei majoritate, această dovadă de fermitate, fără să se preocupe prea mult de violarea **344**

suveranităţii pe care o implica, nici de reacţiile pe care le putea provoca în lumea a treia.

Nu exista nici o îndoială că vor putea fi răzbunate toate umilirile suferite de 20 de ani. Numai comuniştii şi câţiva nonconformişti, printre care avea să apară încă o dată Pierre Mendes-France, vor îndrăzni să se disocieze în public de acest cor. In zadar, Jean Monnet (18), recunoscut drept mentor al celei de a IV-a Republici, şi alţi diplomaţi vor prezice în culise catastrofe în cazul în care se va persevera în politica de forţă. Mollet şi Pineau erau convinşi că ruşii, ocupaţi în Ungaria, nu vor mişca şi că americanii, alegerile odată trecute, vor sări în sprijinul victoriei. Trebuia în plus să se acţioneze repede, orice întârziere riscând să fie interpretată ca un semn de ezitare, de natură să întărească concertul de indignare care se manifesta de la un capăt la altul al Planetei, până şi în liniştita Elveţie, şi să conducă la o situaţie în care, dat fiind faptul că guvernul de la Cairo acceptase textul votat de către O.N.U., faimosul ultimatum din 30 octombrie 1956, intervenţia franco-britanică îşi pierdea, ca urmare, orice obiect.

Cu sprijinul lui Hammarskjoeld, ministrul canadian de externe, Lester Pearson, se va strădui, într-adevăr, să găsească o soluţie paşnică crizei. La 2 noiembrie, intervenind la capătul unui scrutin al Adunării generale a O.N.U., care cerea Israelului să-şi retragă trupele, iar părţile in cauză să ajungă la o încetare a focului, el va explica astfel abţinerea delegaţiei sale : *Prezenta rezoluţie* — va spune el — *prevede o încetare a focului, dar ea nu propune nici o măsură susceptibilă a fi hiată de către Naţiunile Unite în vederea unei reglementări de pace... Trebuie ca forţele armate .ale Israelului şi ale Egiptului... să se*

retragă ,pe liniile de armistițiu sau, după toate aparențele, ele vor fi față în față, animate de sentimente de teamă și de ură. iLa ce ne va conduce asta ?... Va trebui s-o luăm de la capăt ? Mi-ar plăcea să găsesc în această rezoluție o clauză... dând secretarului general autoritatea de a prevedea, împreună cu statele membre,

organizarea unei forțe internaționale suficient de importante, pentru a menține pacea la frontierele acestor țări, in timp ce va fi căutată o reglementare politică[1]'.

Pearson expusese deja această idee lui Dulles înainte de ședință, afirmând că scopul său era ca Franța și Marea Britanie să nu aibă prea mult de suferit sub raportul prestigiului. Dar, secretarul de stat, căruia Eisenhower îi ceruse *să acționeze pentru ca asta să înceteze* (bombardamentele asupra Egiptului) *și încă repede* [lb], i-a răspuns că așa ceva nu era posibil pentru moment. Așa că ministrul canadian va fi surprins să-1 audă pe Dulles exprimându-și acordul cu el la tribuna Adunării Generale, precizând că Eisenhower împărtășește sentimentul său și cerând guvernului de la Ottawa să depună un text în acest sens.

Procedând astfel, Pearson și Dulles vor deschide o poartă de ieșire lui Eden, care, presat de opoziție, evocase in ajun, în Camera Comunelor, posibilitatea unei înlocuiri a trupelor franco-britanice prin forțele O.N.U. Spre deosebire de Mollet, el va trebui să facă față, întradevăr, în propria sa țară, unui veritabil protest general față de ceea ce Hugh Gaitskell (19), liderul Partidului laburist, calificase la 31 octombrie, în cursul unei dezbateri în Camera Comunelor, *un act de nebunie dezastruos, ale cărui consecințe le vom regreta ani in șir, căci va aduce un prejudiciu ireparabil prestigiului și reputației țării noastre* [1<J]. Lordul Altrincham,

conservator din Camera Lorzilor, îl va acuza pe primul ministru *că duce țara la dezastru*[20]*, în timp ce arhiepiscopid de Canterbury va* declara că acțiunea britanică *violează spiritul și litera Cartei Națiunilor Unite* [20]. Se pare că regina însăși criticase decizia cabinetului, în timp ce Nehru amenința cu retragerea Indiei din Commonwealth.

în aceste condiții, era indispensabil pentru Eden să se agațe de această ficțiune de neapărat, bază a dublului ultimatum din 30 octombrie, potrivit căruia scopul intervenției franco-britanice era de a separa combatanții is- raelieni și egipteni, ținând cont de faptul că Parisul și Londra *aveau forțe disponibile,* în timp ce Națiunile Unite

nu erau încă echivalentul internațional al propriului nostru sistem legal și al domniei dreptului. De aici și propria sa hotărâre de a evita tot ceea ce putea semăna a *coluziune ** cu forțe evreiești, ceea ce în mod evident nu putea decât să complice operațiile, cu toate că francezii, din fericire pentru Ben Gurion, nu avea aceleași scrupule. Dar, mai presus de orice, Eden — așa cum scrie pe bună dreptate Murphy (20), care vedea în aceasta *cea mai mare greșeală de calcul a sa ... ținea la sprijinul lui Eisenhower,* -[1] pe care nu-1 va putea obține niciodată.

In timp ce ungurii vor fi abandonați soartei lor, o adevărată cursă contra cronometru se va angaja deci între Ierusalim și Paris, pe de o parte — care vor presa Londra să grăbească debarcarea, inițial prevăzută pentru 6 noiembrie — Washington, Ottawa și Hammarskjoeld, vorbind în numele majorității statelor membre ale O.N.U., pe de altă parte, care căutau să ajungă cât mai repede posibil la o soluție permițând să se evite această debarcare.

Adunarea Generală a Națiunilor Unite se va reuni din nou, în sesiune extraordinară, la cererea Cairoului. Cu 57 voturi pentru, O contra, 19 abțineri, aceasta va adopta, la 4 noiembrie, ca

rezoluție, un proiect canadian, reluând termenii propunerii privind o forță de urgență a Națiunilor Unite, lansată cu două zile în urmă de către Lester Pearson. Adunarea va aproba in continuare un text afro-asia- tic, cerând secretarului general sâ prezinte în decurs de 12 ore un raport privind executarea încetării focului, ordonată la 2 noiembrie.

în acel moment, navele corpului expediționar franco- britanic se îndreptau spre Port Said, pe care parașutiștii se pregăteau să-1 ocupe în zori. Eden va începe prin a promite Înaltului comisar canadian la Londra că debarcarea va fi amânată cu 24 de ore. Dar el va fi recâștigat de către Pineau și Bourges-Maunoury, sosiți special să-1 vadă, ca și de către generalul Keightley, comandantul șef al opera-

** coluziune* — înțelegere secretă între două părți, două persoane, etc. în préjudiciul unei a treia, (cf. lat. *collusio, fr. collusion (n.tr.).*

țiunii, pentru care orice întârziere în executare ar fi fost dezastruoasă. Eden îi va telegrafia lui Eisenhower : *Dacă dăm înapoi acum, haosul nu va putea fi evitat... Experiența dumneavoastră trebuie să vă arate că nu putem tolera un vid militar așteptând ca forțele Națiunilor Unite să fie constituite și transportate la fața locului. Iată de ce considerăm că trebuie să menținem poziția până vom putea transmite responsabilitățile noastre Națiunilor Unite. -*[2] In același timp, Parisul și Londra răspund lui Hammarskjoeld că apreciază în continuare *că este necesar să se interpună o forță internațională pentru a împiedica continuarea ostil tăților între Egipt și Israel, pentru a asigura retragerea promptă a forțelor israetiene etc.*[23] Cu toate că *nici o manifestare a ipocriziei britanice* — după spusele lui Dayan — *nu*

putea să-l mai mire,[2,1] Ben Gurion va telegrafia la Paris pentru a-și exprima *stupefacția* de a-și vedea „prietenii din Franța“ asociindu-se unei asemenea propuneri[2i], care dovedește, în mod evident, că operațiunea este compromisă.

Rușii, ale căror tancuri erau în curs, încă din timpul dimineții să zdrobească Budapesta, nu se vor înșela. La 5 noiembrie, la orele 15, adică la șapte ore după sosirea primilor parașutiști englezi, comandantul egiptean al Port Saidului va propune să discute cu aliații predarea localității. Francezii vor ocupa Port Fuad pe celălalt mal al Canalului. La orele 19, apărătorii depun armele, dar o oră și jumătate mai târziu tabloul se va schimba în întregime. Toate telexurile inserate în filele agențiilor de presă îi vor arăta lui Nasser că țara sa nu mai are decât câteva momente grele de depășit și că ea poate, fără teamă, să urmeze sfaturile de fermitate, în cazul în care era necesar, pe care le dădeau diplomații sovietici.

La orele 12,15, în aceeași zi de 5 noiembrie 1956, Adunarea Generală a O.N.U. a aprobat o nouă rezoluție autorizând pe generalul canadian Burns (21), numit comandant al forței internaționale, să-și recruteze fără întârziere personalul, fiind de la sine înțeles că acesta nu va trebui să cuprindă resortisanți ai țărilor membre perma-

nente ale Consiliului de Securitate. Ceea ce însemna atât avantajul de a vedea Statele Unite și U.R.S.S. înlăturate, cât și inconvenientul, pentru Franța și Anglia, de a-și vedea năruită speranța de a-și încorpora forțele expedi- ționare în aceasta. Franța și Anglia nu au îndrăznit totuși să voteze contra și s-au mulțumit să se abțină.

în cursul serii, U.R.S.S. dă cărțile pe față. Până atunci, ea făcuse dovada, ca de obicei, a celei mai mari prudențe, mergând până acolo încât a procedat la dispersarea pe aerodromurile de primire a avioanelor pe care le furnizase Egiptului

și care, multe dintre ele, mai aveau încă echipajele lor rusești, în loc să le angajeze împotriva agresorilor. Ea ceruse tuturor tehnicienilor săi să plece în Sudan, iar textul pe care Sobolev îl depusese pe masa Consiliului de Securitate, la 30 octombrie — după blocarea proiectului de rezoluție înaintat de Cabot Lodge prin veto-ul franco-britanic — era mut în privința rolului Parisului și Londrei. în continuare, U.R.S.S. se mulțumise să urmărească evoluția, în Adunarea Generală a O.N.U., abținându-se, în același timp, de la scrutinurile privind forța de urgență, nu fără a insista însă asupra rolului Consiliului de Securitate, despre care știa, mai bine ca oricine, întrucât uzase și abuzase de acesta, că veto-ul putea să-1 paralizeze în orice moment. Ea propusese totuși, în zadar de altfel, Indiei și Indoneziei să organizeze o nouă conferință la Bandung, pentru a se ocupa de problema egipteană, dar este suficient să ne imaginăm timpul necesar pe care l-ar fi luat convocarea sa și puținul sprijin efectiv pe oare ar fi fost în măsură să-1 aducă rezistenței Cairoului pentru a aprecia caracterul pe deplin platonic al acestei inițiative...

Rațiunile acestei pasivități sunt clare : revoluția ungară, criza poloneză încă proaspătă, care ceruseră din partea conducerii partidului și statului sovietic decizii dramatice ; teama de reacția Statelor Unite în cazul în care U.R.S.S. s-ar fi găsit angajată prea direct contra Franței și Angliei in Egipt. Stăpânilor de la Kremlin le era într-adevăr foarte dificil să creadă că aceste două

țări, care se găseau intr-o stare de totală dependență financiară față de Washington, se lansaseră într-o asemenea aventură fără consimțământul acestuia.

Dar, în seara zilei de 5 noiembrie, nu mai putea fi întreținută nici cea mai mică îndoială cu privire

la intențiile americanilor. La orele 20, Sobolev va solicita o reuniune de urgență a Consiliului de Securitate pentru a cere Marii Britanii, Franței și Israelului să pună capăt, într-un termen de 12 ore, acțiunii militare întreprinse contra Egiptului și să-și retragă trupele într-un interval de trei zile, în cazul în care această somație ar fi rămas fără efect, el propunea ca *statele membre ale O.N.U., în special Statele Unite și U.R.S.S., în calitatea lor de membri permanenți ai Consiliului de Securitate, dispunând de forțe aeriene și navele puternice, să dea un ajutor militar Republicii egiptene.* [25] Doar două voturi, acelea ale delegaților iranian și iugoslav, se vor alătura aceluia al U.R.S.S., cu ocazia votării înscrierii acestui punct pe ordinea de zi. Cabot Lodge va rezuma bine opinia majorității declarând : *Există un oarecare cinism să te prezinți drept apărător al unui popor victimă a unei agresiuni când ești tu însuți pe punctul de a comite un măcel în Ungaria.*[26]

Exact pe același ton va răspunde Casa Albă mesajului pe care Bulganin îl adresase concomitent lui Eisenhower, pentru a-i propune o acțiune militară comună. Ea va publica un comunicat deplângând faptul că U.R.S.S. nu votase în favoarea forței de urgență a O.N.U. și declarând că cel mai bun serviciu pe care l-ar putea aduce păcii ar fi să aplice rezoluția Adunării Generale, cerându-i să înceteze intervenția sa în Ungaria. Luând act de publicarea la Moscova a scrisorii mareșalului — înainte ca ea să-i fi fost remisă — Ike va comunica presei-pe aceea pe care el i-o adresase în ajun și în care se declara șocat *într-un mod de nedescris*[27] de evenimentele de la Budapesta.

Kremlinul nu putea să-și facă nici un fel de iluzii cu privire la rezultatul acestui dublu demers. Dar el avea toate motivele să creadă că o inițiativă atât de spectacu-

loasâ va impresiona opinia publică în țările

neangajate și-i va distrage in mod oportun atenția de la ceea ce se întâmpla pe malurile Dunării.

Bulganin nu se adresase doar lui Eisenhower. Lui Ben Gurion, Mollet, ca și lui Eden, el le adresase, de asemenea, mesaje personale, în măsură să impresioneze. Primului, acuzat că acționează *la ordine primite din exterior și că se joacă intr-un mod criminal și iresponsabil cu soarta păcii și cu soarta propriului popor,* ii scria că *semăna o asemenea ură față de statul Israel printre popoarele din Orient... încât punea în pericol însăși existența acestuia* și anunța că guvernul sovietic își va rechema ambasadorul și *va lua măsuri pentru a pune capăt războiului și a-i potoli pe agresori.* [28]

Față de șefii de guvern francez și britanic, primul ministru sovietic se exprima pe un ton ceva mai puțin sfidător, dar la fel de amenințător, punând accentul, nu fără o oarecare aparență de rezonabiiitate, in cazul lui Mollet, asupra dificultății concilierii idealurilor socialiste, de la care acesta se revendica, cu agresiunea *mișelească și demnă de un bandit* la care se dedase împotriva Egiptului. *In ce situație s-ar găsi Franța* — întreba el — *în cazul în care ar fi atacată de către o țară dispunând de mijloace de distrugere teribile și moderne 1* [27] în scrisoarea sa către Eden — și asta fără îndoială, întrucât avea conștiința că în Anglia se afla inelul cel mai slab al lanțului — el introducea o frază analogă cu o turnură care se dorea și mai neliniștitoare : *Sunt țări care nu au nevoie să trimită forțelor navale sau aeriene pc coastele Marii Britanii și care ar putea să utilizeze alte mijloace, precum rachetele...* [27] Ambele mesaje se încheiau cu evocarea riscului unui al treilea război mondial și a necesității ca Parisul și Londra să tragă concluziile care se impuneau din situația dată.

Din lectura atentă a acestor texte reiese cu claritate că ele erau, în principal, destinate să producă frică, dar că ele nu conțineau nici un fel de amenințare precisă. Așa că ele vor fi primite cu sânge rece de către Eden,

care îi va da asigurări telefonice lui Mollet, ușor alarmat, la 6 noiembrie 1956, la orele unu noaptea. Ei vor fi, totuși, de acord că era necesar, pentru a para manevra, să obțină imediat asigurări din partea americanilor.

Eisenhower însuși era convins că rușii blufau. După părerea sa, *geografia făcea intervenția lor dificilă, dacă nu chiar imposibilă.* -[u] Dar el era în continuare hotărât să oprească expediția franco-engleză. Colac peste pupăză, Foster Dulles avea să fie operat de urgență, cu 48 de ore înainte, de o tumoare canceroasă ia intestine și la Departamentul de Stat domnea confuzia. Subsecretarul de stat, Herbert Hoover jr., fiul fostului președinte, care asigura interimatul era foarte puțin la curent cu problemele care se puneau. Cât îl privește pe Cabot Lodge, funcțiile sale la O.N.U. nu puteau să nu facă din el un adversar hotărât al intervenției franco-britanice. Dacă, deci, Douglas Dillon (22), ambasadorul la Paris, va fi autorizat să răspundă cererilor de precizare din partea lui Mollet, cum că Statele Unite nu aveau intenția să participe la o acțiune comună cu U.R.S.S. în Egipt, dar că își vor respecta angajamentele de ajutor in Europa, el lăsa neatinsă problema de a ști ce s-ar întâmpla dacă forțele franco-en- gleze se loveau in Egipt de „voluntari" sovietici.

Eden va răspunde iritat lui Bulganin, spunându-i că momentul era prost ales de către Moscova pentru a vorbi — așa cum a făcut-o — de acte „barbare" [27], cerându-i să sprijine propunerea privind forța internațională. Mollet se va exprima într-o formă și mai aspră. Dar fermitatea tonului ascundea cu greu un net recul al celor doi prim-miniștri, pentru că ei se? raliau acum proiectului unei forțe de urgență în discutarea căruia delegații lor la O.N.U. se abținuseră cu 24 de ore mai devreme.

Eden era, într-adevăr, supus din toate părțile

celei mai vii presiuni. Nu numai că o fracțiune a Partidului conservator amenința să voteze contra sa dacă nu dădea ordinul de încetare a focului, dar Washingtonul îi reamintea cu brutalitate Marii Britanii dependența sa financiară punând în vânzare lire sterline din toate pute-

rile. Acest atac se dezvolta cu o rapiditate care — scria Eden în *Memoriile* sale — *putea să ne pună într-o situație dezastruoasă.*[3U] Va incerca în zadar să-1 contacteze pe Eisenhower la telefon. Era noaptea alegerilor și tot ceea ce a primit a fost un comunicat din partea ambasadorului său la Washington, potrivit căruia dacă scăderea lirei sterline se prelungea Regatul Unit va fi amenințat cu falimentul. Președintele îl va primi, în schimb, pe ambasadorul Franței, Herve Alphand (23), căruia îi va spune : *Trebuie să vă retrageți din Egipt. Poziția noastră este aceea pe care ne-o dictează Carta Națiunilor Unite. Ea este inviolabilă... Viața este o scară ridicată spre cer. Mă aflu la ultima treaptă și țin să mă prezint in fața Creatorului meu cu mâinile nepătate.* [3L]

Parisul și Ierusalimul se țineau tare. Dar Londra ceda văzând cu ochii. Pe data de 6 noiembrie, în timp ce forțele anglo-britanice, în fine debarcate, înaintau rapid de-a lungul Canalului, Ankara semnala survolarea teritoriului său de către avioane ou reacție „de naționalitate necunoscută". Consiliul federal elvețian lansa un apel celor Patru Mari și Indiei să se reunească la Geneva pentru a salva pacea. Nasser chema voluntari din toate țările să vină să lupte pentru Egipt. U.R.S.S. cere Turciei autorizarea pentru trecerea vaselor sale de război prin Strâm- tori.

La sfârșitul dimineții, Eden este informat de Washington că îi va fi acordat un împrumut de un miliard de dolari dacă va ordona încetarea focului înainte de miezul nopții. Iși va convoca de îndată miniștrii pentru a le spune că trebuie stopate fără întârziere toate cheltuielile. 11 va chema apoi pe

Mollet la telefon pentru a-l pune în curent cu decizia sa. Primul ministru francez tocmai conferea cu Adenauer, care se va retrage după câtva timp — nu înainte de a-l fi sfătuit să cedeze — pentru a-l lăsa să discute netulburat cu Pineau și Bourges-Mau- noury. Aceștia se vor arăta partizani ai continuării operațiunii, chiar fără Anglia, convinși fiind că Nasser era pe punctul de a cădea, pe când încetarea ostilităților va

face din el un erou într-o singură oră. Dar Mollet și majoritatea membrilor guvernului se vor ralia părerii opuse, după ce obținuseră din partea lui Eden promisiunea ca încetarea focului să fie amânată cu 5 ore. La miezul nopții, armele vor amuți. Câteva ore mai târziu, se va afla de realegerea lui Eisenhower ca președinte al Statelor Unite.

Astfel se va încheia, spre ușurarea unora și amărăciunea altora, o săptămână de spaimă, care, cu reculul ei, va apărea drept prima săptămână de adevăr a războiului rece. Ea a dat un dublu avertisment. Populațiilor din Europa răsăriteană, tentate să se revolte împotriva Uniunii Sovietice, ea a arătat că Occidentul nu poate face nimic pentru ele. Franței și Marii Britanii că le este interzis să acționeze fără a primi cale liberă din partea Statelor Unite. Va trebui să se mai aștepte ani întregi și o altă săptămână de adevăr pentru ca, de fiecare parte a cortinei de fier, un stat nemulțumit să creadă posibil să înfrunte, în mod serios, ceea ce de Gaulle va numi „dubla hegemonie" sovietică și americană.

Bibliografie și note

1. *Keesing's,* 14 485 A.
2. BAR-ZOHAR, *op. cit.,* p. 100.
3. *Keesing's.* 14 520 A.

4. *Ibid.,* 14 643 A.
5. Michel BAR-ZOHAR, *Ben Gourion, le Proph&te arme,* Paris, Fayard, 1966, p. 286—287.
6. Moshe DAYAN, *Journal de la Campagne du Sinaî,* Paris, Fayard, 1966, p. 33.
7. *Keesing's,* 15 149 A.
8. AZEAU, *op. cit.,* p. 226.
9. Hugh THOMAS, *„Sunday Times"* din 11 septembrie 1966.
10. ROBERTSON, op. *cit.,* p. 169.
11. MURPHY, *op. cit.,* p. 409.
12. David WISE și Thomas B. ROSS, *Le gouvernement secret des U.S.A.,* Paris, Fayard, 1966, p. 133.
13. TULLY, *op. cit.,* p. 113.
14. EDEN, *op. cit.,* p. 590.

15. *Annee politique,* 1956, p. 522.
16. Note personale.
17. ROBERTSON, op. *cit.,* p. 221.
18. *Ibid.,* p. 197.
19. *Keesing's* 15 173 A.
20. BENOISTE-MECHIN, *op. cit.,* p. 466.
21. MURPHY, op. *cit.,* p. 413.
22. EDEN, op. *cit.,* p. 619.
23. DAYAN, op. *cit.,* p. 218.
24. *Ibid.,* p. 219.
25. BENOIST-MfiCHIN, op. *cit.,* p. 491.
26. *Ibid.,* p. 492.
27. *Keesing's,* 15 217 A.
28. DAYAN, op. *cit.,* p. 220—221.
29. MURPHY, op. *cit.,* p. .112.
30. EDEN, op. cit., p. 624.
31. ROBERTSON, op. cit., p. 285.

(1) Vezi prezentul volum, eap. 7, nota (9) *(n.tr.).*

(2) Tiran, mică insulă în Marea Roșie, ca<re închide golful Akaba (Aquaba) și care aparține Arabiei Saudite *(n.tr.).*

(3) Elath (Eilat), port comercial israelian. în golful Akaba (Aquaba), situat față în față cu portul iordanian Akaba (Aquaba) *(n.tr.).*

(4) La 28 februarie 1955, în regiunea Gaza au avut loc cele mai violente ciocniri militare israeliano-egiptene din 1949. Consiliul de Securitate a condamnat la 29 februarie 1955 Israelul pentru încălcarea acordului de încetare a

focului *(n.tr.).*

(5) Moshe Sharett, prim-ministru israelian (6/26 iunie 1954— 15 august 1955) *(n.tr.).*

(6) David Ben Gurion, prim-ministru al Israelului (2 noiembrie 1955/1 ianuarie 1956 — 16 iunie 1963) *(n.tr.).*

(7) Vezi prezentul volum, cap. 8, nota (3) *(n.tr.).*

(8) Section franțaise de l'Internationale Ouvriere (S.F.I.O.). Guy Mollet a îndeplinit funcția de secretar general al acesteia în anii 1946—1969 *(n.tr.).*

(9) Shimon Peres (n. 1923), om politic și de stat israelian ; în anii 1953—1959 — director general în Ministerul Apărării ; adjunct al ministrului Apărării (1959 —1965) *(n.tr.).*

(10) Va demisiona în iunie 1955 și va fi urmat în acest post de David Ben Gurion; Golda Meir avea să conducă guvernul abia mai târziu (17 martie 1969—11 aprilie 1974) *(n.tr.).*

(11) Golda Meir (Meiersohn) (1898—1978) a fost ambasador al Israelului la Moscova în 1948—1949 *(n.tr.).*

(12) Vezi prezentul volum, cap. 8, nota (18) *(n.tr.).*

(13) R.A.F. — Royal Air Force — forțele aeriene regale britanice *(n.tr.).*

(14) Ulysses Simpson Grant (1822—1885), general american, comandantul forțelor nordiste în Războiul de Secesiune. Ales președinte din partea Partidului Republican (1868, 1872) s-a dovedit un mediocru om de stat; în ciuda integrității morale personale, va lăsa loc scandalurilor și abuzurilor ; își va pierde popularitatea datorită măsurilor de represalii luate împotriva celor din Sud *(n.tr.).*

(15) Allen Velles Dulles (1883—1969). A condus secția europeană a Agenției de Informații Strategice a S.U.A. (O.S.S.). In structurile C.I.A. din momentul creării agenției (1947). Director C.I.A. (1953—1961) *(n.tr.).*

(16) Vezi prezentul volum, cap. 4, nota (9) *fn.tr.).*

(17) Sultanul (din 14 august 1955, rege) Mohamed al V-lea ibn Yusuf (1955—1961) (a doua oară) *(n.tr.).*

(18) Jean Monnet (1888—1979), economist și om politic francez. Apărătorul ideii unei Europe unite, el se află la originea declarației din 9 mai 1950 care a pus bazele Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (Planul Schuman). Primul președinte al înaltei Autorități a C.E.C.O. (1952). In 1955 a creat Comitetul de acțiune pentru Statele Unite ale Europei, căruia i-a devenit președinte. In 1988, cenușa i-a fost transferată în Pantheon *(n.tr.).*

(19) Hugh Todd Naylor Gaitskell (1906—1963), om

politic britanic ; ministru de finanțe (1950—1951) ; lider al Partidului Laburist (1955—1963) *(n.tr.).*

(20) Vezi prezentul volum, cap. 8, nota (33) *(n.tr.).*

(21) Eedson Louis Millard Burns (1897—?), general canadian ; comandantul Forței de urgență a O.N.U. (noiembrie 1956—decembrie 1959) *(n.tr.).*

(22) Douglas D. Dillon (1907—?), bancher, diplomat american. Ambasador în Franța (1953—1957). Subsecretar de stat pentru probleme economice (1957—1959) ; subsecretar de stat (1959— 1961) ; ministru de finanțe (1961—1965) *(n.tr.).*

(23) Vezi prezentul volum cap. 8, nota (43) *(n.tr.).*

12.

PENTRU OAIA RĂTĂCITĂ, NU EXISTĂ SCĂPARE

Jungla este mare, iar puiul e mic. Trebuie să tacă și să asculte.

KIPLING
(Cărțile junglei)

La data de 7 noiembrie 1956, cea mai teribilă alarmă, pe care a cunoscut-o lumea de la cel de-al doilea război mondial încoace, a luat sfârșit. La ora O, la Port Said luptele se opresc. La orele 14,53, în aceeași zi, ultimul post de radio din mâinile insurgenților unguri își încetează emisiunile.

Dubla criză va continua totuși, timp de câteva săptămâni, să țină Națiunile Unite într-o continua stare de agitație. De patru ori, la 9 și 21 noiembrie și la 4 și 12 decembrie 1956, Adunarea Generală va cerc, cu o majoritate deosebit de mare, încetarea amestecului U.R.S.S. în treburile interne ungare. Nimeni nu-și face iluzii în

legătură cu efectele practice ale acestor rezoluții. Kadar nu acceptă nici măcar să primească observatori O.N.U. și, după ce își va da acordul pentru venirea lui Ham- marskjoeld, respinge fără să avanseze vreo contrapropunere data sugerată de acesta.

Activitatea declanșată de lichidarea crizei Suezului are, desigur, mai multă substanță. întrucât Franța, Marea Britanie și Israelul nu se grăbesc deloc să-și retragă trupele, Kremlinul declară, la 10 noiembrie, că, dacă acestea nu vor fi evacuate, *organismele competenta nu se vor opune plecării in Egipt a cetățenilor sovietici, voluntari, care și-au manifestat dorința de a lua parte la lupta poporului egiptean pentru independență.* [1]

Acest avertisment nu este luat în tragic, cu atât mai mult cât nu comporta nici o limită de timp. Este menit, mai ales, să salveze capitalul de simpatie pe care Kremlinul și l-a dobândit în lumea arabă datorită problemei Suezului și pe care tragedia ungară riscă să-1 slăbească. Parisul și Londra făcuseră cunoscut, în mod clar, că. într-adevăr, soldații lor vor fi rechemați îndată ce va fi la îndemână acea forță internațională hotărâtă în principiu de Adunarea Generală la 4 noiembrie. La 24 decembrie, ștafeta este predată.

N-a mers tot așa cu Israelul. Dacă, la 4 ianuarie 1957, generalul Dayan se înțelege cu comandantul forțelor O.N.U. asupra replierii unităților sale pe linia El Arich- Charm el Sheik, Golda Meir anunță, în schimb, pe data de 8 ianuarie 1957, că Gaza și insulele situate la intrarea în strâmtoarea Tiran nu vor fi evacuate decât în momentul în care Națiunile Unite vor da garanții formale că raidurile *fedainilor* nu vor fi reluate și că vasele israe- liene vor putea ajunge nestânjenite la Elath. în urma presiunilor americane, El Arich este în cele din urmă evacuat la 15 ianuarie, dar Ben Gurion trece prin Parlament, la 23 ianuarie, hotărârea sa de a se menține pe poziție atâta vreme cât nu vor fi obținute garanțiile cerute.

Era o sfidare deschisă la adresa Națiunilor Unite care, la 19 ianuarie, cu 75 de voturi pentru, 0 contra și 3 abți- **358**

neri au cerut Israelului să-și recheme toate trupele în decurs de cinci zile. Dar acesta va avea câștig de cauză în cele din urmă. Cu toate că Egiptul nu dorea forțe tampon decât dacă acestea s-ar fi aflat pe teritoriu israelian, iar Canada propusese să fie desfășurate de o parte și de alta a frontierei, căștile albastre vor fi instalate doar pe pământ egiptean. în primele zile ale lunii martie, trupele israeliene vor fi deci repatriate, în condițiile protestelor dreptei sioniste. Pentru a se ajunge la acest rezultat au fost necesare negocieri perseverente, la succesul cărora au concurat insistențele Statelor Unite, bunele oficii ale Franței, spiritul de inițiativă al lui Pearson și calitățile excepționale de diplomat ale lui Dag Hammarskjoeld.

Om de cultură universală, adesea calomniat în mod josnic, cel căruia începea să i se spună era animat
de o exigentă conștiință a responsabilităților sale ceea ce făcea din el un adevărat cetățean al lumii, în căutarea — pornind de la acest compromis — unei reglementări de pace durabilă. Dar însemna să se ceară prea mult. Lumea trebuia să se mulțumească cu un armistițiu de care, în mod paradoxal, vor beneficia și Israelul — eliberat nu numai de amenințarea *fedainilor* și de cea a unei agresiuni egiptene și având și libertatea de a folosi după placul său portul Elath — și Egiptul, care a obligat lumea întreagă să accepte naționalizarea Canalului ca pe un fapt împlinit. Redeschis în martie 1957, Canalul va deveni curând una din principalele sale surse de venituri.

în schimb, pentru Marea Britanie și pentru Franța, era însă sfârșitul tuturor iluziilor lor. Majoritatea țărilor arabe rup relațiile cu ele, pun mâna pe bunurile lor și pe instituțiile de

învățământ, le expulzează resortisanții. Cea de-a IV-a Republică își trăiește începutul propriei sale agonii, în ceea ce privește Anglia, ea este pe cale să-și piardă pozițiile tradiționale. Nu numai că Nasser denunță tratatul încheiat cu Marea Britanie în 1954, dar Irakul declară că nu mai vrea să coopereze cu ea în cadrul Pactului de la Bagdad, iar Iordania ii smulge promisiunea privind o retragere a trupelor sale. Intră în conflict cu Yemenul în privința emiratelor posesoare de petrol din Golful Persic și

trebuie să facă față in Cipru unei recrudescențe a luptelor, care amenință să transforme insula într-o a doua Algerie.

„Vidul[11] astfel creat tentează foarte puternic Statele Unite să profite de pe urma atitudinii lor în chestiunea Suezului și a izolării Uniunii Sovietice, ca urmare a crizei ungare, pentru a înrola, în fine, Orientul Apropiat în tabăra lor și pentru a se asigura că, în felul acesta, zăcămintele de petrol nu vor intra sub dominația unor puteri ostile. Sunt încurajate de Marea Britanie care, imediat după încetarea focului la Port Said, a hotărât să revină la politica tradițională și, profitând de dependența sa din ce in ce mai fățișă de Statele Unite, să încerce să redevină, cel puțin, aliatul lor „privilegiat", în speranța de a putea exercita dinlăuntru o anumită influență asupra hotărârilor lor.

Uitând decepțiile pe care i le-a adus politica Pactului de la Bagdad, Ike va propune Congresului, la 5 ianuarie 1957, ceea ce se va numi „doctrina Eisenhower" (1). După ce a denunțat cu tărie ambițiile Rusiei în Orientul Apropiat, el a cerut să fie autorizat *să acorde ajutor economic și militar oricărei țări sau oricărui grup de țări din această regiune interesate să beneficieze de acest ajutor, fiind, de la sine înțeles, că acest ajutor putea comporta folosirea forțelor armate americane.* [2] în

cursul dezbaterilor, destul de dificile, care au urmat în Senat, Foster Dulles i-a dat un răspuns celebru nonconformistului Wayne Morse, care ar fi vrut să asocieze Franța și Marea Britanie acestui proiect, pentru ca băieții *americani să nu fie singurii care să se bată : Dacă aș fi un băiat din America, cum spuneți dumneavoastră, aș prefera să nu am în coaste un soldat englez și unul francez.* [3]

Parisul și Londra se abțin de la orice reacție. Mollet și Pineau au prea multă nevoie de concursul Washingtonului în dificila dezbatere asupra Algeriei care va începe în februarie în fața Adunării Generale a O.N.U., și care se va încheia, grație în special eforturilor delegatului american Cabot Lodge, prin votarea cvasi-unanimă a unei rezoluții inofensive. In ceea ce-1 privește pe Eden, boala îl obligă, la 9 ianuarie, adică patru zile după proclamarea doctrinei 360

Eisenhower, sâ-i cedeze cârma guvernului unui personaj cu mare experiența al Partidului Conservator, Harold Macmillan (2), el însuși fiu al unei americane și, de aceea, poate mai puțin dispus decât oricine altcineva să le caute pricină conducătorilor Statelor Unite, cu care întreținea, de la război încoace, relații de încredere și prietenie.

Doctrina este votată în primele zile ale lunii martie, in ciuda tuturor eforturilor Kremlinului de a o face să eșueze și în special în ciuda apelurilor repetate în direcția Marii Britanii, căreia nu-i vine să creadă că se va lăsa deposedată de una din zonele sale principale de influență.

La 11 februarie 1957, guvernul sovietic îl sesizează pe președintele Adunării Generale a O.N.U. cu o cerere de discutare a pericolului la adresa păcii pe care il implică, în opinia sa, doctrina Eisenhower și remite ambasadorilor celor trei Mari Puteri un proiect de declarație comună privitoare la Orientul Apropiat (3).

Privit astăzi la rece, în afara contextului său temporal, proiectul nu pare decât înțelept. Se rezumă, într-adevăr, la șase puncte, a căror adoptare ar fi condus la completa neutralizare a acestei părți a lumii : rezolvarea problemelor pendinte doar prin mijloace pașnice ; neamestecul în treburile interne ; renunțarea la orice încercare de a atrage aceste țări în blocuri militare ; lichidarea bazelor străine și retragerea trupelor străine ; acordul de a nu se furniza arme diverselor țări din această regiune ; ajutor fără condiționare politică sau militară, sau orice altă condiționare incompatibilă cu suveranitatea lor.

Dar dacă acest text era rezonabil, oricum mai rezonabil decât nefericita doctrină Eisenhower, respingerea lui era inevitabilă, chiar dacă Șepilov n-ar fi descris doctrina ca *menită să acopere Orientul Mijlociu cu o rețea de baze atomice și să lanseze din această regiune, la prima ocazie, un război de agresiune* și n-ar fi afirmat că liderii americani fac caz *de un vid ori de căte ori au intenția de a pătrunde undeva în lume* De la intervenția sa la Budapesta, Uniunea Sovietică se descalificase în ochii opiniei publice occidentale ca să mai poată juca rolul de apărătoare a păcii. Marea Britanie era pe cale să

desăvârșească reconcilierea sa cu Statele Unite. Ike și Macmillan vor incheia în Bermude (4) câteva acorduri potrivit cărora Washingtonul acceptă să furnizeze Regatului Unit rachete teleghidate (5), ceea ce ii va permite, câteva zile mai târziu, să reducă sensibil, pentru a ușura situația lirei, povara armelor sale „clasice". In ceea ce îl privește, Guy Mollet, primit la sfârșitul lui februarie de către Ike la Washington, va semna ou acesta un comunicat afirmând, între altele, necesitatea de a *trata de comun acord problemele-ridicate de amenințarea imperialismului comunist*[5].

Cei trei occidentali vor respinge, deci, la 11 martie 1957, propunerea Kremlinului, făcându-1 responsabil de tensiunea din Orientul Apropiat, pentru faptul că a livrat arme diverselor state din regiune, punând față în față comportamentul său în Ungaria și propriile sale asigurări privind neintervenția în treburile altor state. U.R.S.S, nu se descurajează pentru atâta lucru. Timp de câteva luni, ea va relua tema în nenumăratele note și mesaje pe care le va schimba cu ceilalți „Mari".

Diversele capitale interesate n-au așteptat prea mult să se întrebe asupra consecințelor doctrinei Eisenhower, al cărei inițiator a făcut greșeala capitală de a uita că nimic nu poate fi mai dezagreabil unui arab decât ideea că niște străini încearcă să-1 înroleze într-o luptă împotriva altor arabi. La 9 ianuarie, un purtător de cuvânt oficios al lui Nasser va declara că *Egiptul nu va permite înlocuirea influenței franco-britanice prin cea a unei alte puteri, fie ea occidentală sau orientală* și va califica doctrina drept *corolar al politicii de agresiune franco-bri- tanică*[6]. Guvernul sirian, pe punctul de a trimite în judecată o întreagă pleiadă de oameni politici și de diplomat acuzați că au încercat să provoace o revoltă armată, adoptă aceeași atitudine.

Opt zile mai târziu, șeful guvernului de la Damasc (6) se va afla la Cairo, unde conferă nu numai cu prietenul său Nasser, dar și cu doi regi, care prin regim și formație sunt sortiți, cu toate acestea, să le fie potrivnici, deși este 362

dificil să-ți imaginezi doi oameni atât de diferiți ca micuțul Hussein, un adolescent cu educație britanică, și Saud, uriașul cinic, dedat plăcerilor, care își ține poporul în secolul al XII-lea în timp ce el trăiește ca un prinț din *O mie și una de nopți,* grație redevențelor ce-i curg de la compania petrolieră arabo-americană, celebra Aramco. Cei Patru declară răspicat că nu văd nici un „vid“ care ar trebui umplut în Orientul Apropiat. Dar, întrucât

regele Arabiei — din care Dulles a hotărât să facă pilonul pătrunderii americane în Orientul Apropiat — fusese invitat la Washington să negocieze reînnoirea acordului privind utilizarea bazei de la Dahran de către *Strategic Air Command,* s-a convenit ca o nouă întrunire să aibă loc la reîntoarcerea sa, pentru a asculta clarificările pe care le-ar fi putut obține.

Saud debarcă la 30 ianuarie 1957 în Manhattan cu un impresionant cortegiu de emiri, șeici și ieniceri bărboși — drapați în „abayelele“ lor negre —, de neveste și concubine, care își fac o apariție mai discretă. Municipalitatea democrată a New Yorkului, pentru a nu-și indispune nenumărații săi alegători evrei, refuză să primească *un tip care spune* — potrivit declarației primarului — *că sclavia este legală*[7]. Dar Washingtonul îl copleșește cu atenții. Se reîntoarce cu un credit de 250 de milioane de dolari și cu promisiunea unor importante livrări de armament, inclusiv avioane cu reacție, ai căror piloți vor fi antrenați in Statele Unite. în schimb, el reînnoiește pc un termen de cinci ani acordul asupra Dahranului, nu fără ca America să se fi angajat, fără nici o rușine, să nu trimită aviatori israeliți, și picură din augusta-i gură în fața presei cele câteva cuvinte care se așteptau de la el : *Doctrina Eisenhower este bună și merită c primire favorabilă* [s]. Aceasta nu înseamnă, bineînțeles, că avea intenția să o accepte pentru propria sa țară.

La 24 februarie, se reîntâlnește la Cairo cu partenerii săi arabi. în ciuda „explicațiilor" președintelui Statelor Unite de care face caz, comunicatul publicat de cei Patru la 27 februarie reafirmă hotărârea lor de *a se ține deo-*

parte de pericolele războiului rece și de a rămâne credincioși politicii neutralismului pozitiv [9].

Libanul, în schimb, renunțând imprudent la neutralitatea atât de necesară menținerii echilibrului său interior, acceptase încă de la 6

ianuarie principiile doctrinei, la care se raliase nu numai Pakistanul, Irakul, Iranul, Turcia și Grecia — aliați tradiționali ai Occidentului — dar și, de asemenea, Afganistanul, Libia, Tunisia, Marocul, în timp ce Sudanul, după câteva ezitări, se va pronunța Împotrivă.

în Iordania, lucrurile se petrec mai puțin calm. Hussein a repudiat alianța britanică (7) doar sub presiunea palestinienilor, elementele cele mai agitate din fragilul său regat, care controlează guvernul prin Nabulusi (8) și forțele armate prin generalul Nuvar. La sfârșitul lunii februarie, aceștia au acceptat ajutorul economic prevăzut de doctrina Eisenhower, dar cu condiția ca acesta să nu antreneze nici un amestec în treburile interne.

Or, Statele Unite, îngrijorate de alunecarea Aromânului spre stânga — concretizată în stabilirea de relații diplomatice cu U.R.S.S. — îl îndeamnă la rezistență pe Hussein, care, fără să se consulte cu primul său ministru, dă ordine armatei și propune o nouă reuniune a celor patru șefi de state arabi. După ce a amenințat cu demisia, Nabulusi destituie la 10 aprilie un număr de 20 înalți funcționari, cunoscuți pentru simpatiile lor pro-occiden- tale. Lansează blindatele asupra capitalei, dar Hussein, care știe că poate conta pe Saud și, dacă e cazul, pe americani, îl somează să părăsească puterea.

Nabulusi se supune, dar tânărul monarh nu reușește să-i găsească un succesor și continuă să epureze administrația, în timp ce grevele și manifestațiile se înmulțesc în partea palestiniană a statului.

La 14 aprilie, în apropiere de Zerka, unde sunt cantonate trupe siriene, un regiment credincios regimului se încaieră cu niște soldați care s-au răzvrătit la chemarea comandanților lor, în urma aflării știrii false în legătură cu moartea regelui. Dar aceasta se deplasează în grabă la fața locului, se face recunoscut de către partizanii săi 364

și trece de baraje pentru a ajunge la rebeli. Arabii nu respectă nimic mai mult decât curajul fizic ; astfel, încetează să se bată și sfârșesc prin a-l aclama. Generalul Navar, amestecat în această afacere, fuge în Siria, ca să scape de arestare.

A doua zi, Hussein reușește să formeze un guvern de uniune în cadrul căruia Nabulusi ia portofoliul Externelor. Dar reconcilierea este de scurtă durată. Generalul Hayali, numit șeful Statului Major în locul lui Navar, pleacă la rândul său la Damasc, unde declară că a fugit *întrucât Palatul complota cu atașații militari străini împotriva independenței Iordaniei...*[10]

Radio Cairo denunță cu o violență crescândă cârdășia suveranului cu occidentalii. Grevele și manifestațiile dobândesc un caracter insurecțional. Dar Hussein reacționează, încă o dată, cu putere. Proclamă legea marțială, formează un guvern din vechi slujitori ai dinastiei, dizolvă partidele politice și cere plecarea imediată a trupelor siriene. La rândul său, Eisenhower expediază Flota a Vl-a în Mediterana răsăriteană, în timp ce Irakul declară că trupele sale vor intra în Iordania în cazul în care monarhia va fi răsturnată.

U.R.S.S. se mulțumește cu proteste verbale ; Regatul hașemit este astfel salvat fără ca marina americană să fi tras nici o singură lovitură de tun. Câteva zile mai târziu, Washingtonul acordă Iordaniei un credit de 10 milioane de dolari, primul dintr-o serie lungă, asigurând astfel supraviețuirea unui tron pe a cărui soliditate nimeni n-ar fi îndrăznit să mizeze cu o lună în urmă.

Acest prim succes al doctrinei Eisenhower va fi urmat de un altul. în iunie au loc alegeri în Liban. Președintele Chamoun (9), care nu-și ascunde atitudinea prooociden- tală, respinge somația opoziției pro-nasseriste care cere controlul alegerilor de către un guvern neutru. Tulburările care izbucnesc la Beirut nu sunt de natură să-i clintească hotărârea, iar Statele Unite, cu riscul de a fi acuzate de Moscova de amestec în treburile interne ale Libanului, deblochează o tranșă din ajutorul economic,

cu 24 de ore înaintea celui de-al doilea tur de scrutin, care consacră triumful lui Chamoun.

Egiptul și Siria, temându-se — nu fără un oarecare motiv aparent — că vor fi țintele următoare ale contraofensivei americane, adresează Uniunii Sovietice apeluri insistente de a le veni în ajutor. U.R.S.S. acordă celor două țări un ajutor economic sporit, trimite un număr din ce în ce mai mare de tehnicieni și, la sfârșitul lunii iunie, anunță că va vinde trei submarine Egiptului ; consecința va fi, de altminteri, că Statele Unite vor lua o poziție mult mai clară în favoarea Israelului, care, după multe ezitări, s-a hotărât să accepte doctrina Eisenhower, și a libertății de navigație în Golful Akaba.

în luna iulie, o delegație siriană pleacă la Moscova. Este condusă de ministrul Apărării, Khaled el Azm. Multimilionar, fost președinte al Consiliului de Miniștri pe vremea guvernului de la Vichy, acesta nu și-a ascuns niciodată simpatiile pentru Franța. Dar Quai d'Orsay-ul a comis greșeala de a nu-1 susține în cursa pentru președinția republicii împotriva pro-nasseristului Șukri al- Kuwatli (10) și de atunci caută mijloacele de a se răzbuna. Crede, desigur, că le-a găsit atunci când conducătorii sovietici, prea încântați să joace astfel o festă doctrinei Eisenhower, încheie cu el un acord, ai cărui termeni nu sunt dați publicității, dar care îngrijorează cu atât mai mult Washingtonul, cu cât ambasadorul sirian la Kremlin afirmă, la 5 august, că *este în măsură să declare că obligațiile militare ale Siriei vor fi îndeplinite* [1!]. U.R.S.S promite că va participa la construirea de căi ferate, drumuri, baraje, centrale hidroelectrice și că va trimite o delegație economică la Damasc.

Acordul este prezentat ca fiind lipsit de orice gînduri politice ascunse. Dar, la 13 august, Damascul anunță descoperirea unui complot american împotriva regimului și sesizează Consiliul

de Securitate în legătură cu aceastiî ameninţare la adresa păcii. Dacă ar fi să dăm crezare celor afirmate, complotul era condus de Şişakli (11), fostul dictator al ţării, condamnat la moarte în contumacie

cu câteva luni mai devreme, şi care era considerat îndeobşte, până atunci, omul Biroului II francez. Doi diplo- maţi şi ataşatul militar al Statelor Unite sunt expulzaţi, iar şeful Statului Major este înlocuit cu generalul Bizra, despre care toată lumea afirma că, în tinereţe, ar fi fost membru al Partidului Comunist Francez. Ofiţeri sovietici îşi fac apariţia în ţară, pentru a iniţia trupele în manevrarea armamentului rusesc.

Aceste veşti îi uluiesc pe americani. Turcii şi irakienii descriu situaţia în cele mai negre culori, iar Wall Street-ul cunoaşte unul dintre cele mai proaste momente ale sale. Ike respinge, totuşi, ideea oricărei acţiuni militare. Se mulţumeşte să-1 declare pe ambasadorul Siriei *persona non grata* şi să-1 însărcineze pe Loy Henderson (12), subsecretar de stat adjunct pentru Orientul Apropiat, cu o misiune de informare la faţa locului.

Acesta se deplasează mai întâi în Turcia — unde întâlneşte nu doar pe Menderes (13), dar şi pe regele Irakului şi pe cel al Iordaniei — apoi în Liban. Omite insă să se ducă la Damasc, ceea ce nu face decât să le întărească sirienilor părerea că Washingtonul urzeşte ceva împotriva lor. La întoarcerea sa în Statele Unite, declară că situaţia în Siria *este extrem de serioasă* şi că ar putea afecta *securitatea întregii lumi libere* [12]. La 7 septembrie, Dulles dă publicităţii un comunicat care releva *dominarea aparent în creştere a Siriei de către comunismul sovietic* [J2]. Ike dispune accelerarea livrărilor de arme către Iordania, Liban şi Irak, în timp ce Turcia îşi recheamă rezerviştii şi procedează la manevre de-a lungul frontierei siriene. La 9 septembrie, Nasser declară ziarului ,,A1 Ahram“ că singura crimă a Siriei *este*

aceea că refuză să asculte ordinele Statelor Unite care au inventat ameninţarea comunistă pentru a încerca să zdrobească forţa naţionalismului arab. El o asigură de sprijinul său total[l2].

La 10 septembrie 1957, Gromâko (14), devenit în luna februarie ministru al afacerilor externe în locul lui Şepi- lov, denunţă provocările americane, britanice ţi turce cu ccazia unei conferinţe de presă organizate la Moscova.

în aceeaşi zi, Bulganin adresează şefului guvernului de la Ankara un mesaj pentru a-1 pune în gardă împotriva oricărei participări a Turciei la planurile de agresiune împotriva Siriei, pe un ton care reaminteşte corespondenţa sa de pe vremea afacerii Suezului.

In ziua de 19 septembrie, Dulles declară la O.N.U. că Turcia se *confruntă cu un pericol militar crescând în urma sosirii unor cantităţi masive de arme sovietice în Siria* [l3]. La 21 septembrie, nave de război ruseşti ancorează în portul Latakia, unde populaţia, cu Şukri al- Kuwatli în frunte, le rezervă o primire entuziastă. Se suspendă permisiile în armata siriană.

Cel care va salva situaţia este Saud. Intrerupându-şi vacanţa în Germania, debarcă la Damasc, la 25 septembrie, după ce a conferit la Beirut cu preşedintele Cha- moun. în timp ce unul din miniştrii săi dă asigurări că nu a *constatat in Siria nici un fel de alunecare spre comunism* [1/1] el îi promite acesteia sprijinul său *împotriva oricărei agresiuni* şi declară în mod public că ea nu poate consititui un pericol pentru nici unul dintre vecinii ei [15]. In sfârşit, jucând până la capăt pe cartea solidarităţii arabe, Saud reuşeşte să-1 aducă pe premierul Irakului — campionul politicii prooccidentale, duşmanul dintot- deauna, cel bănuit la Damasc, în numele vechiului vis al *Semilunii roditoare,* de cele mai rele intenţii anexi-

oniste — și să-1 facă să-și strângă mâna cu președintele sirian. Imediat, Bitar (15), ministrul de externe sirian, se declară gata să se întâlnească cu Foster Dulles.

Nasser merge mai departe. într-un interviu, se declară gata să discute cu Einsenhower unele probleme ale Orientului Apropiat și profită de ocazie pentru a se felicita de bunăvoința Marii Britanii și a Franței în negocierile pe care le-au început pentru reglementarea contenciosului Suezului și reluarea legăturilor economice. Menderes are înțelepciunea să-i răspundă lui Bulganin la 30 septembrie, că n-a avut niciodată vreo intenție agresivă față de Siria.

Criza părea să fi fost depășită când, la 9 octombrie, Hrușciov îl acuză pe Foster Dulles că împinge Turcia la război împotriva Siriei, punctând această afirmație cu o amenințare gravă : Dacă *se declară război noi ne aflăm în imediata apropiere a Turciei, în timp ce voi* (americanii) *nu sunteți. Când vor începe să bubuie tunurile, rachetele își pot începe zborul și va fi prea târziu pentru a mai reflecta* [1G]. Dulles îi răspunde cu nimic mai puțin brutal. Timp de trei săptămâni, Kremlinul va continua pe același ton. Mareșalul Rokossovski, redevenit sovietic, după ce Gomulka i-a făcut cunoscută concedierea sa, a fost numit comandant șef al trupelor din regiunea Cau- caz, unde se vor desfășura manevrele, ca de altfel și în Bulgaria.

Această reactivare are, desigur, mai multe explicații, mergând de la apropiatele alegeri legislative turce până la lansarea celui dintâi „Sputnik" (16), cu trei zile în urmă, ceea ce-i putea trezi lui Hrușciov cheful de a cântări exact puterea sa de intimidare. Dar ne putem, de asemenea, întreba dacă nu cumva Kremlinul era într-a- devăr alarmat de planurile pe care le atribuia Washing- tonului și Ankarei în privința Siriei, în lumina

documentelor confidențiale americane care îi căzuseră în mână. Primindu-1, la 17 septembrie, pe liderul laburist britanic, Aneurin Bevan (17), Hrușciov insistase asupra faptului că se pregătea un complot împotriva Siriei, asigurându-1 că deținea toate dovezile pentru afirmațiile sale și că le va scoate la iveală *la momentul dorit*[17], ceea ce n-a făcut-o, însă, niciodată.

Să se fi bazat el pe documentele găsite în servieta pe care Henderson ar fi pierdut-o, după cum umbla zvonul, în ferryboatul cu care a traversat Bosforul ? Washingtonul, ca și Ankara, vor dezminți cu insistență un asemenea zvon. Cum nu iese fum fără foc, ceva tot a fost, fie și numai faptul că statele-majore au obiceiul să prevină, cum se spune, orice eventualitate, iar serviciile secrete, mai ales în Orient, caută să pună mâna pe planurile lor.

La 18 octombrie, TASS va publica o declarație vehementă, relatând în stilul său caracteristic, eforturile depuse de Henderson pentru a convinge vecinii Siriei să ia parte la o acțiune împotriva regimului din această țară. Gromâko, la rândul său, cere Națiunilor Unite trimiterea unei comisii de anchetă la frontiera siriano-turcă, ceea ce Ankara declară, de altfel, că este gata să accepte. Saud se oferă din nou să medieze. Dar, în timp ce dezbaterile din Adunarea Generală se înveninează și Statele Unite trimit vase de război în Turcia, secretarul general al Ministerului Afacerilor Externe de la Ankara, înțeleptul Selim Sarper (18), își va înmulți discuțiile în culise cu colegul său sirian, pe care va reuși să-1 convingă de bunele intenții ale guvernului lui. Va exercita aceeași influență moderatoare asupra președintelui de Consiliu, Menderes, căruia triumful electoral, obținut la 27 octombrie, îi redă optimismul.

Pe data de 29 octombrie, Hrușciov provoacă

senzație printre membrii corpului diplomatic, ducându-se la recepția oferită de către ambasadorul Turciei cu ocazia zilei naționale a țării sale. Este numai zâmbete și ridică toast după toast pentru pace, exclamând : *Să fie blestemat cel ce vorbește de război! Să se bată singur ! Dar, de altfel, de ce vorbim noi despre război ? N-o să fie război I Dar Siria ?* este întrebat el. Răspunsul nu întârzie : *Cu cât se vorbește mai mult despre război, cu atât are mai puține șanse să izbucnească* [1R].

Pericolul a trecut. Curând Hrușciov va arunca responsabilitatea pentru toată afacerea în cârca lui Jukov. O lună mai târziu, el va face ca Bulganin să-i adreseze lui Menderes o notă afirmând că U.R.S.S. *dorește sincer stabilirea celor mai bune și prietenești relații cu Turcia* [ly]. Dorința se va împlini : câțiva ani mai târziu, șefii de guvern ai celor două țări vor proceda la vizite oficiale reciproce, iar U.R.S.S. va participa la finanțarea planului cincinal turc.

Dar va trebui să treacă aproape un an pentru ca, după momente de reactivare dramatică, această criză din

Orientul Apropiat — una dintre cele mai tipice pentru războiul rece prin desfășurarea ei, care părea să-și găsească explicația mai ales prin extrema neîncredere pe care fiecare o avea în privința adversarului — să ia sfârșit. Americanii văd peste tot mâna Moscovei. Naționaliștii arabi, interpretând doctrina Eisenhower ca un nou avatar al colonialismului occidental, se apropie, pentru a-i rezista, de Uniunea Sovietică, justificând astfel, mai târziu, temerile Washingtonului. In ceea ce îi privește pe sovietici, aceștia sunt deosebit de încântați să fie chemați în ajutor, cu condiția însă de a nu-și asuma riscuri, într-un moment în care se străduie din răsputeri să șteargă sechelele afacerii

ungare.

Succesul militar repurtat de U.R.S.S. la Budapesta nu poate ascunde, într-adevăr, lovitura serioasă pe care a primit-o prestigiul său.

Serios zguduită ca urmare a dezvăluirilor făcute de Hrușciov în legătură cu crimele lui Stalin, intelectualitatea de extremă stângă, pretutindeni în lume, acuză lovitura cu duritate. „France Observateur“ publică, la 8 noiembrie, o scrisoare semnată de intelectuali celebri, dintre care trei sunt comuniști, protestând împotriva *folosirii tunurilor și tancurilor pentru a zdrobi revolta poporului ungar,* Sartre, într-un articol fluviu, publicat în „Temps Modernes“ (19), în ianuarie 1957, rupe cu Partidul Comunist Francez, pe care îl acuză, fără menajamente, pentru îngăduință față de crimele comise de neostaliniști, pentru faptul de a fi „umplut de rușine întreaga stângă".

Numeroși membri ai Consiliului Mondial al Păcii protestează, de asemenea, și împreună cu ei secretarul general al sindicatelor italiene, Di Vittorio, președintele partidului socialist din Peninsulă, Pietro Nenni (20), care trimise înapoi la Moscova contravaloarea premiului, „Stalin", pe care i-1 adusese, câțiva ani mai devreme, alianța sa necondiționată cu Partidul Comunist Italian. Nehru condamnă și el politica sovietică, care nu mai găsește

la O.N.U. nici un apărător în afara lagărului socialist. Pe plan diplomatic, este un adevărat faliment, reducând la zero reușita atâtor demersuri răbdătoare și a numeroase concesii care au urmat morții lui Stalin.

Totul dă de gândit că i se fac reproșuri serioase lui Hrușciov în interiorul lumii comuniste, începând cu Moscova însăși. Numirea lui Molotov, la 20

noiembrie 1956 — cunoscut pentru atașamentul său față de fermitatea sta- linistă — în postul de ministru al Controlului de Stat, care îi dă posibilitatea de a inspecta totul, este un prim pas înapoi. La 31 decembrie, la sfârșitul recepției tradiționale de la Kremlin, Hrușciov se vede obligat să se prosterneze în fața statuii pe care, cu mai puțin de un an în urmă, voise s-o dea jos. *Stalin* — va declara el — *este un mare marxist. El a comis greșeli și noi purtăm răspunderea pentru greșelile făcute în perioada aceea... Personal, am crescut sub Stalin. Putem fi mândri că am colaborat în lupta împotriva dușmanilor noștri pentru progresul marii noastre cauze. Din acest punct de vedere, sunt mândru că suntem staliniști* [2n]. Va întări cele spuse, pe data de 17, ianuarie la ambasada Chinei : *Dea Domnul* (sic) *ca fiecare comunist să lupte așa cum o făcea Stalin*[21]*.*

în această perioadă, unii vor încerca, fără îndoială, să-l înlăture. Constatând în decembrie eșecul planului cincinal, Comitetul Central a creat o comisie economică, prezidată de Pervuhin, care l-a deposedat pe primul secretar de o parte importantă din puterile sale. Când, în februarie 1957, Hrușciov și-a prezentat tezele asupra descentralizării industriei, nici un membru al Prezidiului — așa cum remarcă Bernard Feron [22] — nu le va sprijini public.

în iunie, pe când se afla în vizită în Finlanda, împreună cu Bulganin, opoziția a crezut că a sosit momentul să acționeze. Abia revenit de la Helsinki, la 18 iunie, a fost pus în minoritate (21) în cadrul Prezidiului. Dar va apela la votul Comitetului Central (22).

Aduși în mare grabă la Moscova, membrii acestuia — dintre care aproape jumătate fuseseră aleși pentru prima 372

oară la cel de-al XX-lea Congres datorită lui — se vor pronunța masiv în favoarea sa. La 29 iunie, principalii artizani ai conspirației, Malenkov,

Molotov și Kaganovici, acuzați de a fi creat un „grup antipartinic[11], sunt excluși din Comitetul Central, iar partizanii lui Hrușciov intră în număr mare în Prezidiu, printre aceștia mareșalul Jukov, fără de care, probabil, ar fi pierdut partida. Intr-adevăr, la ordinul ministrului Apărării, avioane militare sovietice s-au dus să-i ia din provincie, ba chiar și din capitalele străine — unde unii dintre ei erau ambasadori — pe membrii Comitetului Central care au dat peste cap hotărârea Prezidiului. Dar dacă învățăturile lui Stalin nu erau suficiente, experiența îl învață pe învingătorul zilei să fie suspicios ; în cazul dictatorilor, ingratitudinea este una din formele elementare ale prudenței. La sfârșitul lunii octombrie (23), mareșalul va fi scos din funcția de ministru al Apărării, apoi, trei zile mai târziu, va fi exclus din Prezidiu și din Comitetul Central sub acuzația de a fi căzut în „aventurism[14] — aluzie la afacerea turcă — și în propriul cult al personalității.

Hrușciov nu se va mărgini la atât. în martie 1958, Bulganin va trebui să-i cedeze (24) funcția de președinte al Consiliului de Miniștri, înainte de a fi exclus din Prezidiu. La sfârșitul anului, avea să se afle că, atunci când a avut loc acel faimos vot din iunie 1957, Bulganin se alăturase adversarilor lui Hrușciov. în ceea ce îl privește pe bătrânul mareșal Voroșilov (25), președintele Prezidiului Sovietului Suprem, cu alte cuvinte șeful statului sovietic, la a cărui inițiativă Nikita Hrușciov a fost propus să cumuleze conducerea partidului cu cea a guvernului, va fi recompensat, în octombrie 1961, cu destituirea din toate funcțiile. I se va refuza, chiar într-o zi de sărbătoare națională, până și accesul în tribuna oficială din Piața Roșie. Astfel, la opt ani de la moartea lui Stalin, doar doi din cei zece membri câți număra atunci Prezidiul, mai erau în funcție : Hrușciov și Mikoian.

Restaurarea realizată de Hrușciov în lagărul socialist nu este mai puțin remarcabilă, măcar că a făcut apel la metode dintre cele mai brutale.

Este vorba întâi de Ungaria, veriga cea mai slabă a lanțului, pentru că, după părerea tuturor martorilor, acolo întreaga națiune s-a ridicat la revoltă deschisă împotriva regimului și a puterii străine, care îi servește acestuia drept sprijin temporar. încetarea luptelor nu înseamnă câtuși de puțin reîntoarcerea la normalitate. 200 000 de persoane au fugit. Greva este generală, nu mai există armată, nici poliție, nici partid comunist. Kadar nu se poate bizui nici pe partizanii lui Rakosi, nici pe cei ai lui Imre Nagy. Cu o mână de militanți care i-au rămas credincioși, se va strădui mai întâi să liniștească populația și să o determine să se întoarcă la muncă : *Guvernul* — va declara el la 6 noiembrie 1956 -— *este de acord cu evacuarea trupelor sovietice din Ungaria, dar aceasta numai după ce se vor restabili ordinea și liniștea; atunci, guvernul va angaja negocieri în acest sens*[23]. La 14 noiembrie, primește o delegație a consiliului muncitoresc al Marii Budapeste, constituit în timpul revoluției. Delegația îi dă asigurări că acest consiliu *aderă strict la principiile socialismului și, îndeosebi, la naționalizarea mijloacelor de producție,* dar cere ca să poată funcționa mai multe partide socialiste, să fie rechemat la putere Imre Nagy și să aibă loc, după un anumit timp, alegeri.

Kadar răspunde că *dacă Nagy părăsea poziția sa extrateritorială* — cu alte cuvinte ambasada iugoslavă, unde își găsise refugiu — *ar fi posibil să fie consultat și să se ajungă la un acord cu el.* Conform versiunii asupra convorbirilor, dată publicității la 15 noiembrie, în organul partidului său ,,Nepszabadsag“, Kadar *confirmă hotărârea definitivă că nimeni nu va fi pedepsit pentru participarea la marea mișcare populară din aceste ultime două săptămâni*[2/|].

De câteva zile se angajaseră negocieri cu Belgradul pentru ca Nagy și câteva zeci de prieteni de-ai săi, care 374

se aflau la ambasada iugoslavă, să o poată părăsi. La 21 noiembrie, într-o notă către mareșalul Tito, Kadar *reiterează* — conform propriilor sale cuvinte — *declarația verbală făcută de câteva ori, potrivit căreia nu dorește să le dea lui Imre ' Nagy și membrilor grupului său nici o pedeapsă pentru activități trecute. Aceștia vor părăsi de bună voie ambasada Iugoslaviei și se vor întoarce acasă* [25]*.*

A doua zi, Nagy și tovarășii săi ies din ambasadă, ou un autocar pus la dispoziția lor de către autoritățile ungare. Dar vehiculul este interceptat câteva clipe mai târziu de două blindate sovietice. Seara, Radio Budapesta anunță că fostul premier și prietenii săi, care ceruseră cu cincisprezece zile in urmă dreptul de azil într-o țară socialistă, au plecat spre România.

La 25 noiembrie, Kadar declară la același Radio Budapesta : *Am promis că nu vom intenta nici un fel de acțiune judiciară împotriva lui Imre Nagy și a prietenilor săi pentru crimele comise, chiar dacă le vor recunoaște ei înșiși mai târziu. Ne vom ține promisiunile.* Și afirmă, în fața membrilor unei delegații, că, în, interesul securității pasagerilor din autocar, ei nu au fost readuși acasă. Dacă ar fi să-i dăm crezare, într-adevăr, *guvernul avea serioase motive să presupună că elemente contrarevoluționare... ar putea recurge la o provocare, să-l omoare pe Imre Nagy sau pe unul din colaboratorii săi, ca apoi să încerce să arunce asupra guvernului responsabilitatea pentru acest asasinat* In ceea ce-1 privește pe delegatul) român la O.N.U., acesta va declara, la 3 decembrie 1956, *că se vor lua toate măsurile pentru a garanta securitatea personală a fostului prim-ministru Nagy și a prietenilor săi,* adăugând, în privința atitudinii acestora, că *ea se caracterizează prin înțelegere și bună-dispoziție* [21]*.*

Deci, s-a făcut totul pentru a calma opinia publică, legitim îngrijorată în privința condițiilor în care a fost răpit Imre Nagy. La 8 decembrie 1956, comitetul central provizoriu al noului „partid

list ungar[11], creat de către Kadar în timpul revoluției pentru a înlocui defunctul partid comunist, publică un manifest care recunoaște consiliile muncitorești drept *organe importante ale clasei muncitoare, care vor rămâne ca atare în viitor,* menționând că va fi sprijinită inițiativa individuală și sei vor asigura mai mari posibilități de dezvoltare sectorului particular. Va admite necesitatea unor schimburi de păreri libere între oamenii de știință comuniști și necomuniști, a călătoriilor în străinătate [28].

Totuși — ori Kadar a vrut să-și tragă pe sfoară în mod deliberat compatrioții, ori i s-a forțat ulterior mâna de către sovietici — majoritatea acestor asigurări vor rămâne literă moartă. La 9 decembrie 1956, guvernul dizolvă consiliile muncitorești regionale, inclusiv cel al Marii Budapeste, ai căror conducători sunt arestați, ceea ce provoacă încetarea lucrului aproape pretutindeni. La 8 ianuarie 1957, alegerile promise de către conducerea sindicatelor sunt amânate *sine die.* La 13 ianuarie 1957, chemarea la grevă devine pasibilă de pedeapsa cu, moartea.

Represiunea se abate și asupra intelectualilor, care, la 17 noiembrie, publicaseră un manifest în care își afirmau solidaritatea *cu eroii luptei pentru libertate* și protestau împotriva deportării insurgenților în U.R.S.S. Mai mulți dintre ei sunt arestați, printre care și filozoful marxist Gybrgty Lukacs, fost ministru al Educației Naționale sub Imre Nagy care, la 18 noiembrie, părăsise de bunăvoie ambasada Iugoslaviei unde se refugiase. La 17 ianuarie 1957, a fost dizolvată Uniunea Scriitorilor, în 1957, vor avea loc două mari; procese ale intelectualilor.

La 23 februarie, ministrul Justiției declara că au fost pronunțate 40 de pedepse capitale. în iunie, procurorul făcând recurs *a minima* împotriva condamnării lor la scurte pedepse cu închisoarea,

cei doi animatori ai ziarului clandestin ,,Elunk“ sunt condamnați la moarte. Dacă li s-a salvat viața, aceasta se datorează 376

faptului că vestea a stârnit mare agitație în lumea întreagă și că numeroși comuniști, cu Picasso (26) în frunte, intervin în favoarea lor.

Evident însă, cazul Nagy este cel care stârnește cea mai mare îngrijorare, urmată de un val de indignare. Am văzut mai sus toate declarațiile lui Kadar care îi promiteau impunitatea. Dar, la 6 ianuarie 1957, guvernul ungar, după ce a conferit la Budapesta cu Hruș- ciov, Malenkov și cu reprezentanții (27) partidelor comuniste bulgar, român și cehoslovac, publică o declarație acuzându-1 pe fostul președinte al Consiliului de Miniștri că, prin actul său de trădare, *a deschis calea spre contrarevoluția fascistă*[2)]. La 7 martie 1957, Revai, un fost ministru al lui Rakosi, cere ca Nagy să fie condamnat *fără rezerve și fără drept de apel*[:!0]. La 7 aprilie 1957, organul partidului publică „mărturiile[11] colonelului Kopacsi, fost adjunct al lui Maleter, care dau de gândit că se pregătește un proces. La 2 iunie, Thomas Schreiber scria în „Le Monde[14] : *Un proces public, dacă se desfășoară conform procedurii legale, s-ar întoarce împotriva regimului. O condamnare cu ușile închise a domnilor Nagy, Losonczy, Maleter ș.a. ar fi mai „comodă". Probabil că la aceasta se va ajunge in cele din urmă.*

într-adevăr, la 17 iunie 1958, Ministerul de Justiție ungar publică un comunicat anunțând — fără să dea nici un detaliu privind data sau locul de desfășurare a procesului — că Nagy, Maleter, Gimes și SzEagyi au fost condamnați la moarte și executați imediat ; că Geza Losonczy a decedat în cursul detenției din motive de boală și că alți cinci inculpați au fost condamnați la pedepse mergând de la cinci ani închisoare până la detenție pe viață. Capetele de acuzare reținute au fost, în funcție de caz, complot împotriva ordinii legale, înaltă trădare

și rebeliune. Lui Nagy și principalilor săi adjuncți li s-a imputat că, încă din decembrie 1955, au pus la cale un complot menit să răstoarne republica populară :

Vestea, venind la aproape doi ani după zdrobirea insurecției ungare și atunci când autoritatea lui Kadar părea bine consolidată, a determinat pretutindeni consternare. Mauriac (28) rezuma opinia generală, scriind : *Această crimă politică... face un rău imens, căci ea nu ucide doar niște nevinovați, ea ucide însă și speranța născută în rândul tuturor popoarelor satelite ale Rusiei, atunci când, după moartea lui Stalin, metodele acestuia au fost denunțate în mod solemn și stigmatizate* [32].

Nici până astăzi nu s-a oferit nici un motiv convingător pentru executarea unui om, al cărui nume, ca și cel al lui Gomulka, de altfel, simbolizase, timp de câteva zile, speranța de a vedea comunismul făcând casă bună cu libertatea. Totul se petrecea ca și cum Hrușciov, acuzat de complezență față de imperialism — de către chinezi ? — ar fi dorit să demonstreze că nu are nimic de a face nici cu „burghezii[14], nici cu morala acestora.

Printre reacțiile cele mai puternice față de executarea lui Nagy s-a aflat, firesc, cea a Belgradului. Pentru „Politika[44], principalul cotidian al capitalei iugoslave, *execuția era necesară ca un avertisment teribil dat tuturor celor care opun rezistență actualei reînvieri a politicii staliniste. Dar ea era necesară, de asemenea, și ca factor de agravare a relațiilor cu o țară socialistă ca a noastră.*

Așa că, reconcilierea sovieto-iugoslavă nu a rezistat mult timp după revoluția ungară. După ce a criticat prima intervenție sovietică, Tito a spus oricum despre cea de-a doua — la Pola — la 11 noiembrie 1956, că dacă ea era o *greșeală* și *un*

rău, era preferabilă în orice caz *haosului, războiului civil, contrarevoluției și războiului mondial*[3]*''.* A dat ordin să fie arestat Dji- las (29), care se făcuse vinovat de a fi trimis publicației „New Leader[44] de la New York un articol în care scria că *revoluția ungară este semnul sfârșitului comunismului in general.*

Dar, in același discurs, a respins răspunderea pentru evenimentele de la Budapesta, pe care unii erau tentați să o pună în seama Iugoslaviei,, imputând-o conducătorilor sovietici care au făcut greșeala de a ataca *cultul personalității* și nu *sistemul care l-a făcut posibil.* In plus, Tito s-a lansat într-0 puternică critică la adresa *staliniștilor intărziați*[33]*.*

în numărul său din 19 noiembrie, ,,Pravda" va critica *tendința sa de a se amesteca în treburile interne ale altor țări.* „Borba" va răspunde pe același ton. Ridicarea lui Nagy, tocmai atunci, nu face decât să mărească tensiunea. în ceea ce îi privește, conducătorii albanezi, pe care Tito, în discursul său de la Pola, i-a făcut praf și pulbere, tratânidu-1 pe Enver Hodja (30) de *așa-zis marxist care nu știe decât cuvântul marxism-leninism și nimic altceva*[33]*,* reacționează cu putere. La începutul lui ianuarie, expulzează un diplomat iugoslav de la Tirana.

Tensiunea diminuează brusc. La 18 aprilie, după ce Hrușciov a propus să fie îngropată securea războiului, întreaga polemică dintre ziarele de la Belgrad și cele de la Moscova încetează. Eliminarea „grupului antipartinic" simplifică lucrurile, deoarece Molotov, unul dintre principalii săi membri, se manifestase constant drept unul dintre cei mai hotărâți adversari ai revizionismului iugoslav. Desigur, Hrușciov a ținut la Praga, la 11 iulie, un discurs puțin măgulitor la adresa „căii iugoslave". *Consilii muncitorești, foarte bine —*

declară el — *cu condiția să se primească grâu american și carne americană... Dacă iugoslavii pretind că forma lor de socialism este cea mai bună, este totuși ridicol. Dacă nu le este frică de oameni să afirme așa ceva, ar trebui cel puțin să se teamă de Dumnezeu*[3]''.

Presa de la Belgrad îl comentează pe un ton profund dezaprobator, dar la 18 iulie, Hrușciov reunește în jurul lui, în apropiere de Moscova, împreună cu Ran- kovic (31) și Kardelj (32), delegațiile Albaniei și Bulgariei care, la 30 ianuarie, publicaseră o declarație comună în care criticau cu vigoare Iugoslavia. In felul

acesta, își arată intenția de a face pe mediatorul între diferiți membri ai „familiei socialiste[44]. îl întâlnește pe Tito însuși la 1 și 2 august la București. Comunicatul publicat la încheierea convorbirilor dă cel puțin un motiv de satisfacție iugoslavilor, pentru că se referă în mod expres la declarația de la Belgrad referitoare la *neamestecul* în treburile interne ale statelor socialiste. Mareșalul îi va da însă, câteva zile mai târziu, o satisfacție mult mai importantă, recunoscând Germania de Răsărit, ceea ce va determina Bonnul să rupă relațiile sale diplomatice cu Belgradul.

Polonia, care avusese imediat după revolta ungară unele veleități de a se inspira din neutralismul iugoslav, fusese foarte repede readusă sub control. Făcuse dovadă, ce e drept, în timpul luptelor de la Budapesta, de o prudență puțin obișnuită temperamentului său, ceea ce l-a făcut pe spiritualul puști varșovian să spună : *Ungurii s-au purtat ca niște polonezi, polonezii ca niște cehi, iar cehii ca niște porci...* Dacă majoritatea ziarelor publicaseră reportaje favorabile insurgenților, Comitetul Central lansase, la 2 noiembrie, un apel către națiune în care, deși îi încuraja pe cei care luptau *pentru democratizarea*

socialistă împotriva celor care doreau să mențină *vechiul sistem de guvernământ urât de popor,* constata că reacționarii erau pe cale să câștige teren. Atrăgea atenția asupra oricărei propagande anti- sovietice și, în special, împotriva oricărei cereri vizând plecarea trupelor rusești[35]. Cardinalul Wyszynski (33), eliberat cu câteva zile în urmă din închisoare, n-a fost ultimul care să pledeze în acest sens. în prima sa predică, ținută chiar în ziua celei de-a doua intervenții sovietice la Budapesta, declara : *Este mult mai ușor să mori în glorie decât să trăiești în mijlocul durerilor și suferințelor. De aceea, acest ultim eroism este mult mai mare*

Totul se petrece ca și cum, perfect conștient de limitele pe care le impunea libertății de acțiune a Poloniei poziția acestei țări pe hartă, între uriașul soviecic

și Germania, care aspira la regăsirea unității sale și a vechilor ei frontiere, Gomulka își limita ambițiile la obținerea unui maximum de autonomie internă în sânul lagărului socialist și a unui tratament cât mai bun posibil din partea U.R.S.S. în noiembrie, în orice caz, obține promisiunea livrării a 1 400 000 de tone de grâu și a acordării unui credit în valoare de 700 milioane de ruble. Pe de altă parte, a reușit să se descotorosească de Rokossowski și de treizeci de generali sovietici, care controlau din interior armata poloneză.

Cu toate că, progresiv, guvernul restrânge ziariștilor și scriitorilor libertatea de expresie, poporul polonez se lasă ușor convins că numai cu greu ar putea spera la mai mult și atunci când, la 20 ianuarie 1957, va vota liber, pentru prima oară după mai mult de zece ani, el se va pronunța cvasiunanim, așa cum, de fapt, i-a sfătuit și cardinalul în mod expres pentru listele patronate de Gomulka. Acesta precizase foarte bine sensul scrutinului, declarând că *ștergând numele comuniștilor ar însemna să fie ștearsă Polonia de pe harta Europei*[:,G]. Tragedia ungară era încă prea vie

în memorie, așa că fiecare a înțeles valoarea acestui avertisment.

Dacă Moscova trebuia să se obișnuiască cu existența unei căi poloneze spre socialism, este foarte clar că, în 1957 i se interzicea, precum Iugoslaviei, să-și găsească imitatori. Tânărul filozof Harich a fost arestat, în Berlinul de Est, pentru a fi preconizat extinderea ,,gomulkismului“ în Germania de Răsărit. în luna aprilie, „Kommunist“, organul teoretic al partidului sovietic afirmă că tendința de a opune o *cale particulară* experienței altor țări socialiste *înseamnă, de fapt, să respingi învățătura internațională a marxism-leninismului... Na- țional-comunismul* — scria „Kommunist“ — *nu este decât un naționalism burghez... experiența U.R.S.S.... este marea cale comună pe care trebuie să pășească proletarii din toate țările pentru a ajunge la victorie.*

In vara anului 1957, cu prețul câtorva concesii politice care nu afectau cu nimic esențialul și a unor promisiuni de ajutor economic, care vor avea drept efect ameliorarea sensibilă a nivelului de trai al populației din aceste țări, Hrușciov a restabilit, deci, unitatea lagărului socialist. A fost, trebuie menționat, puternic sprijinit de către Mao.

Dar acest sprijin nu este necondiționat. Titlurile pe care le poartă Hrușciov, acest țăran parvenit, sunt foarte subțirele în comparație cu cele ale lui Mao Zhedong, gânditor, poet, om de acțiune, veteran al mișcării muncitorești, care, pornind de la zero, în ciuda relei-voințe, ca să nu spunem mai mult, manifestate de către Stalin și a ostilității declarate a Statelor Unite, a pus temeliile so- cialismului în China. In consecință, Mao înțelege ca Hrușciov să țină seama de sfaturile sale și nu își imaginează că primatul recunoscut Uniunii Sovietice în fruntea ,,la- gărului“ însemna că membrii săi trebuie să urmeze servil exemplul său

și să-i execute ordinele.

Modul în care Congresul al XX-lea al P.C.U.S. îl criticase pe Stalin a fost judecat la Beijing ca fiind *eronat din punct de vedere principial, precum și din punct de vedere metodologic* [37], iar presa de la Beijing a publicat, în aprilie 1956, sub titlul *Despre experiența istorică a dictaturii proletariatului,* un articol care, recunoscând unele greșeli comise de Georgian, în legătură cu care comuniștii chinezi, mai mult ca alții, au avut adesea motive să se plângă, îl lăuda pentru că apărase linia leninistă a industrializării U.R.S.S. și a colectivizării agriculturii, pentru a ajunge la concluzia că numele său se bucura, *absolut firesc, de o imensă glorie în lume* [37]. Pri- mindu-1 pe Mikoian la vremea aceea, Mao i-a spus că *meritele lui Stalin întreceau erorile sale*[3']. Atât el, cât și locotenenții săi aveau să revină ulterior asupra acestui subiect în conversațiile cu ambasadorul sau cu conducătorii sovietici.

Criza din octombrie a provocat noi neliniști la Beijing, ce și-a dat multă osteneală să-1 convingă pe Hrușciov

să se înțeleagă cu Gomulka și să intervină în Ungaria. In orice caz, în fața pericolului trebuiau strânse rândurile. Astfel, „Cotidianul poporului[11] saluta, la 4 noiembrie, revenirea tancurilor rusești la Budapesta drept o *mare victorie pentru poporul ungar* și afirma, la 14 noiembrie, că U.R.S.S. n-a violat nici declarația sa din 30 octombrie privind egalitatea dintre țările socialiste, nici cele cinci principii ale coexistenței pașnice. La 28 noiembrie, Zhou s-a dus la New Delhi, unde s-a străduit să-1 convingă pe Nehru de temeiul acțiunii rusești în Ungaria. Pe data de 15 noiembrie, într-adevăr, India semnase cu Indonezia, Birmania și Ceylonul o declarație cerând ca *forțele sovietice să fie retrase din Ungaria și ca poporul ungar să fie lăsat să decidă liber asupra soartei sale și în legătură cu formarea unui guvern*[38]. A vorbit în același sens în diverse capitale asiatice, de la Hanoi până la Colombo și Karachi.

La 29 decembrie, „Cotidianul poporului[41] a trecut în revistă, într-unul din acele articole interminabile pe care numai el știe să le publice, problemele lumii comuniste. După ce a admis că U.R.S.S. a comis greșeli, că a alunecat pe panta *șovinismului de mare putere* în relațiile sale cu țările din Europa răsăriteană, organul Partidului Comunist Chinez afirma că și acestea, la rândul lor, au căzut în *naționalism excesiv,* dar că, oricum, era vorba de „contradicții[44] *nefundamentale,* că iugoslavii greșeau atunci când le considerau fundamentale, la fel ca și pe cele care există între cele două lagăre. U.R.S.S., continua autorul articolului, și-a îndreptat greșelile și rămâne deci *centrul și inima mișcării noastre.* Chiar a doua zi, ,,Pravda[44] va reproduce articolul în totalitate.

La 7 ianuarie 1957, Zhou Enlai sosește la Moscova, unde se întâlnește cu conducătorii sovietici și cu Kadar, înainte de a se duce la Varșovia și la Budapesta. La reîntoarcerea sa în U.R.S.S., la 17 ianuarie 1957, va ține cel mai pro-rus discurs care s-a auzit vreodată din gura unui conducător de la Beijing : *Poporul chinez* — a spus el — *este pe deplin conștient de faptul că realizările noastre sunt inseparabil legate de ajutorul și sprijinul guver-* 383

nului și poporului sovietic... Unitatea și întărirea lagărului socialist, cu marea Uniune Sovietică în frunte, reprezintă bastionul cel mai important pentru cauza păcii în lume și pentru progresul umanității [3y]*.*

De ce această luare de poziție categorică ? Precum tovarășii lor sovietici, comuniștii chinezi sunt leniniști, adică niște oameni care gândesc în termeni de strategie și care cântăresc, înainte de a acționa, și binele și răul. In lumina celor petrecute de atunci încoace, se poate accepta ideea că Mao era animat pe atunci de mai multe considerente. In primul rând, trebuia refăcută cu orice preț unitatea lagărului socialist în fața *imperialiștilor* americani,

care se felicitau deschis pentru dezbinările din cadrul lui și treceau la ofensivă în Orientul Apropiat. Apoi îl făcea pe Hrușciov să-i fie ceva mai mult obligat : calculul n-a fost greșit, întrucât, la 15 octombrie al aceluiași an, 1957, U.R.S.S. va încheia cu chinezii un tratat bilateral — a cărui existență aceștia o vor dezvălui șase ani mai târziu — asupra *noilor tehnici de apărare națională,* cu alte cuvinte cooperarea atomică.

De altfel, nici China n-a scăpat în vara anului 1955 de mișcările care zguduiau Europa centrală : acolo, ca și în alte părți, muncitorii și studenții se agitau, creau sindicate distincte de organizațiile oficiale, recurgeau chiar la grevă pentru a obține un trai mai bun și un plus de libertate. Pentru a canaliza această agitație, șeful secției de propagandă declarase în mai 1956 : *Noi le spunem artiștilor și scriitorilor : Lăsați cele O Sută de Flori să înflorească ! Noi le spunem oamenilor de știință : Lăsați cele O sută de Școli să se ia la întrecere !*[/,y] La 27 februarie 1957, Mao intervine la rândul său, într-un discurs, care nu avea să fie publicat nici măcar sub o formă serios revizuită, practica nejustificându-i speranțele, decât în luna iunie a aceluiași an. Reluând tema deja dezvoltată la 29 decembrie de către „Cotidianul poporului", el opune contradicțiile dintre comuniști și *dușman,* care *au un caracter antagonist* și nu pot fi rezolvate decât prin

revoluție, contradicțiilor *din sânul poporului* pe care le *presupune identitatea fundamentală* a intereselor sale și pot *să fie rezolvate neîncetat de către sistemul socialist însuși.*

In societatea socialistă — continua Mao — *noilor forțe și ideilor rezonabile continuă să li se pună piedici adesea... problemele adevărului și neadevărului în domeniul artei și științei trebuie rezolvate prin discuții neîngrădite... Plantele de seră sunt în general fragile. Punerea în practică a*

orientării Să înflorească O sută de Flori, să se ia la întrecere cu O sută de Școli nu va putea slăbi în nici un fel poziția conducătoare a marxismului în domeniul ideologic'[1].

Campania celor „O Sută de Flori“, la fel ca și desta- linizarea Europei răsăritene, cu un an înainte, va lua o amploare neprevăzută de inițiatorii ei. Apar ziariști care cer libertatea presei și crearea unui guvern de coaliție și studenții care organizează manifestații de stradă. Zidurile universităților se acoperă cu lozinci care pun în cauză nu numai abuzurile birocrației și dogmatismul, dar și regimul însuși : la Beijing se poate citi : *societatea comunistă transformă oamenii în monștri,* iar la Tien-Tsin (Tianjin) : *capitalismul este mai democratic decât comu- nismul*

La mijlocul lunii mai i se pune capăt și este lansată o *campanie de rectificare,* ca de fiecare dată când partidul a făcut un pas greșit. Se declanșează o ofensivă puternică împotriva *celor de dreapta,* cu scopul de a-i pune la punct pe intelectuali. Studenții sunt opriți să plece în vacanță și li se cere să-și facă autocritica. O mare parte dintre ei vor fi trimiși la munca câmpului. Partidul și administrația sunt epurate sever și 300 000 de funcționari sunt *transferați într-o muncă productivă.* Mai mulți miniștri trebuie să-și exprime regretul în public. Având mania lor națională de a exprima totul în cifre, autoritățile anunță descoperirea, între 24 iulie și 19 august, a treisprezece comploturi și arestarea, începând cu iulie 1955, a 81 000 de reacționari.

La 3 mai 1958, se va convoca un Congres extraordinar al Partidului Comunist Chinez pentru a-1 asculta pe Liu Shaoqui (34), declarând într-o cuvântare asupra *liniei generale* că masele au *încredere deplină în marele salt înainte al*

producției și sunt *nerăbdătoare să elimine obstacolele reprezentate de înapoierea tehnică și culturală.* Reluând vechiul slogan troțchist al *revoluției permanente,* el le cere *sa recupereze în mare, în trei ani de muncă asiduă, toată rămânerea în urmă a Chinei,* pentru că ritmul construcției este *problema cea mai importantă cu care ne confruntăm de la victoria socialismului'^.* Se va stabili ca sarcină o producție de oțel de 7,1 milioane de tone, față de cifra de 6,2 stabilită cu trei luni înainte. In iulie, cifra va fi ridicată la 10 milioane, având în vedere generalizarea *micilor furnale înalte* de la sate.

Accentul astfel pus pe progresul industrial va depopula zonele rurale, dar și acolo partidul va pretinde un efort supraomenesc, stabilind obiective fantastice în domeniul irigațiilor și în planul productivității în agricultură. Pentru a reuși, mișcarea *comunelor populare,* pornită din Yunnan, în aprilie 1958, va încerca să realizeze, în același timp, o mobilizare totală și permanentă a mâinii de lucru agricole și să despovăreze bărbații și femeile de muncile casnice și de îngrijirea copiilor lor. In luna august 1958, Comitetul Central va saluta cu entuziasm succesul comunelor, afirmând, fără nici o ironie, că *s-a dublat sau a crescut de câteva ori, și în unele cazuri chiar de câteva zeci de ori, cantitatea produselor agricole și că înfăptuirea comunismului în China nu mai este amânată pentru un viitor îndepărtat 'A.*

La sfârșitul anului 1958, vor fi obligați să-și dea seama că au supraestimat și, sub zâmbetele jignitoare ale tehnicienilor sovietici care îi puseseră în gardă pe liderii chinezi împotriva beției lor statistice, vor trebui să revină la niște obiective mult mai modeste, să abandoneze micile „furnale înalte[14] și să încurajeze producția loturilor individuale ale țăranilor.

Dar atunci când Mao va pleca la Moscova, în octombrie 1957, pentru a asista la sărbătorile dedicate celei de-a 40-a aniversări a Revoluției din Octombrie, el nu bănuia rezistența pe care natura umană o va opune ambițiilor sale. Convins, dat fiind succesul „Sputnikului", că lagărul socialist a și ieșit învingător, decepționat că nu a întâlnit, din partea americanilor, nici un ecou la discursurile sale despre coexistența pașnică, se hotărăște să predice în fața lui Hrușciov și a celorlalți conducători ai lumii socialiste lupta înverșunată, în exterior și în interior, împotriva a orice s-ar opune irezistibilului marș spre comunism.

Bibliografie și note

1. *Annee politique,* 1956, p. 402.
2. *U.S.A.* (Buletin al serviciilor de informații americane la Paris), nr. 1988 din 6 ianuarie 1957.
3. Sherman ADAMS, *op. cit.,* p. 151.
4. *Keesing's,* 15.370 A.
5. *Annee politique,* 1957, p. 298.
6. „Le Monde" din 11 ianuarie 1957.
7. *Ibid,* din 30 ianuarie 1957.
8. *Ibid,* din 8 februarie 1957.
9. *Keesing's,* 15.504 B.
10. „Le Monde" din 23 aprilie 1957.
11. MACKINTOSH, *op. cit.,* p. 224.
12. *Keesing's,* 15.745 A.
13. FLEMING, *op. cit.,* tom. II, p. 889.
14. „Le Monde" din 27 septembrie 1957.
15. *Ibid,* din 28 septembrie 1957.
16. Interviu acordat lui James RESTON, în „New York Times" din 9 octombrie 1957.
17. *Annee politique,* 1957, p. 455.
18. *Keesing's,* 15.919 A.
19. *Annee politique,* 1957, p; 466.
20. „Le Monde" din 3 ianuarie 1957.
21. *Ibid,* din 19 ianuarie 1957.

22. Bernard FERON, *L'U.R.S.S. sans idole,* Paris, Casterman, 1966, p. 39.
23. *La revolution hongroise, op cit.,* p. 257.
24. *Ibid.,* p. 264—265.

25. *La verite sur l'affaire Nagy, op. cit.,* p. 15.
26. *Ibid.,* p. 17.
27. *Ibid.,* p. 16—17.
28. Frangois FEJTO, *„Hungarian Communism",* în GRIFFITH, *Communism in Europe,* M.I.T. Press, Cambridge, Mass., 1964, p. 219—223.
29. Thomas SCHREIBER, *L'evolution politique et economique de la Hongrie,* 1956—1966, Paris, *„Documentation francaisc. Notes et etudes documentaires",* nr. 3335 din 8 noiembrie 1966, p. 9.
30. FEJTO, *Hungarian Communism, op. cit.,* p. 227.
31. *La verite sur l'affaire Nagy, op. cit.,* p. 36—41.
32. „Le Figaro Litteraire" din 28 iunie 1958.
33. *Keesing's,* 15.258 A.
34. „Le Monde" din 13 iulie 1957.
35. *Keesing's,* 15.379 B.
36. KAROL, *op. cit.,* p. 218.
37. *Les divergences entre la direction de PCUS et nous,* articol apărut în „Quotidien du peuple", din 6 septembrie 1963, și în „Notes et etudes documentaires", nr. 3092 din 22 mai 1964.
38. *Annee politique,* 1956, p. 405.
39. „Isvestia" din 18 ianuarie 1957.
40. Klaus MENHERT, *Pekin et Moscou,* Paris, Stock, 1962, p. 196.
41. „People's China", nr. 13, 1957.
42. MENHERT, *op. cit.,* p. 201—202.
43. „Peking Review" nr. 14, 1958.
44. Renâ DUMONT, *La Chine surpeuple,* Paris, Editions du Seuil, 1966, p. 65—67.

(1) Doctrina Eisenhower (1957), doctrină formulată de președintele Statelor Unite David Dwight Eisenhower, potrivit căreia Statele Unite aveau dreptul și responsabilitatea de a garanta că nici una dintre națiunile Orientului Mijlociu nu va cădea vic-

timă intervenției militare și subversiunii comuniste, în urma vidului de putere creat prin retragerea trupelor Marii Britanii, Franței și Israelului din Egipt după invazia din timpul Crizei Suezului din 1956—1957. La 9 martie 1957, Congresul Statelor Unite a dat o rezoluție prin care îl împuternicea pe președinte „să folosească forța armată pentru a asista orice națiune sau grup de națiuni ce

solicitau ajutor împotriva agresiunii armate din partea unei țări controlate de comunismul internațional..." Șaisprezece luni mai tîrziu Eisenhower a pus doctrina în aplicare prin trimiterea Flotei a Vl-a și a 14 000 de pușcași marini americani în Liban, pentru a preîntâmpina o subversiune încurajată de sovietici a regimului pro-occidental de la Beirut de către guvernele Siriei și Egiptului. Doctrina Eisenhower va fi evocată de administrațiile americane ulterioare pentru a continua ajutorarea diverselor țări din Orientul Mijlociu *(n.tr.).*

(2) Harold Macmillan conduce guvernul britanic între 10 ianuarie 1957 și 18 octombrie 1963 *(n.tr.).*

(3) La 11 februarie 1957, guvernul U.R.S.S. adresează guvernelor S.U.A., Franței și Marii Britanii note conținând propunerea de a se elabora și adopta principiile fundamentale ale „Declarației guvernelor U.R.S.S., S.U.A., Angliei și Franței în problemele păcii și securității în Orientul Apropiat și Mijlociu și ale neamestecului în treburile interne ale țărilor din această regiune". Se propune ca guvernele respective să urmeze în politica lor față de Orientul Apropiat și Mijlociu următoarele principii : menținerea păcii în zonă prin reglementarea problemelor litigioase exclusiv prin mijloace pașnice, pe baza tratativelor ; neamestecul în treburile interne ale țărilor din regiune ; respectarea independenței și suveranității țărilor din această regiune ; renunțarea la orice încercare de a atrage aceste țări în blocuri militare la care participă marile puteri ; lichidarea bazelor străine și retragerea trupelor străine din Orientul Apropiat și Mijlociu ; renunțarea la livrările reciproce de armament acestor țări ; sprijinirea dezvoltării lor economice, fără nici un fel de condiții politice, militare sau de altă natură incompatibile cu demnitatea și suveranitatea lor *(n.tr.).*

(4) Conferința anglo-americană din Bermude (20—23 martie 1957) prilejuiește un schimb de păreri între D. Eisenhower și H. Macmillan. La 24 martie 1957 se dă publicității comunicatul privind discuțiile între cei doi lideri, menținându-se că au fost abordate problemele Orientului Mijlociu, cursei înarmărilor, unității Germaniei ș.a. *(n.tr.).*

(5) La 21 martie 1957 a fost încheiat acordul anglo-american asupra rachetelor strategice *(n.tr.).*

(6) Sabri al-Assali a condus guvernul sirian între 14 iunie 1956 și 22 februarie 1958 *(n.tr.).*

(7) La Amman este semnat un acord iordaniano-britanic privind reglementarea raporturilor dintre cele două state. Potrivit acordului, trupele britanice vor fi retrase din Iordania în decurs de șase luni și încetează ajutorul

financiar acordat guvernului iordanian de către cel britanic (10 milioane de lire sterline) pentru scopuri militare *(n.tr.).*

(8) Suleiman an-Nabulusi se află în fruntea guvernului iordanian între 29 octombrie 1956 și 10 aprilie 1957 *(n.tr.).*

(9) Camille Chamoun a fost președintele Libanului între 23 septembrie 1952 și 22 septembrie 1958 *(n.tr.).*

(10) Șukri al-Kuwatli, președinte al Siriei (6 septembrie 1955— 22 februarie 1958) *(n.tr.).*

(11) Adib Șișakli, dictator militar, președinte al Siriei (2 decembrie 1951—25 februarie 1954) (din 10 iulie 1953 — președinte) *(n.tr.).*

(12) Loy Wesley Henderson (1892—?), diplomat american, ministru în Irak (1943—1945) și ministru în Nepal (1948—1951); ambasador în Iran (1951—1955), subsecretar de stat adjunct (1955— 1961) *(n.tr.).*

(13) Adnan Menderes a condus guvernul turc între 22 mai 1950 și 27 mai 1960 *(n.tr.).*

(14) Andrei Andreevici Gromâko (1909—1989), om politic și de stat sovietic. Îndelungată activitate diplomatică. A reprezentat U.R.S.S. în S.U.A., Cuba, Marea Britanie, la O.N.U. Ministru de Externe al U.R.S.S. (1957—1985). Președintele Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. (22 iulie 1985 — 1 octombrie 1988) *(n.tr.).*

(15) Salah ad-Din al-Bitar, om politic sirian. Ministru de externe (1956) ; prim-ministru (9 martie—11 mai 1963 ; 13 mai— **12** noiembrie 1963 ; 14 mai—3 octombrie 1964 ; 1 ianuarie—23 februarie 1966) *(n.tr.).*

(16) La 4 octombrie 1957 *(n.tr.).*

(17) Aneurin Bevan (1897—1960), om politic britanic. Ministru în mai multe rânduri în diverse guverne. Unul din artizanii asigurării în caz de boală (National Health Service). S-a opus majorității propriului său partid, reproșându-i abandonarea tradițiilor pacifiste și socialiste. Va deveni unul din șefii stângii laburiste *(n.tr.).*

(18) Selim Sarper (1899—1968), diplomat turc. Ambasador în U.R.S.S. (1944—1946), Italia (1946—1947). în anii 1947—1957 — reprezentant permanent al Turciei pe lângă O.N.U., iar în anii 1957—1959 pe lângă Consiliul Atlantic. Secretar general al Ministerului de Externe turc (1959—1960) și ministru de externe (1960—1962) *(n.tr.).*

(19) Revistă fondată de Jean-Paul Sartre împreună cu Simone de Beauvoir *(n.tr.).*

(20) Pietro Nenni (1891—?), ziarist și om politic italian. Secretar general al Partidului Socialist Italian (1944—1963); ministru de externe (1946—1947) ; vicepreședinte (1963—1968). Președintele Partidului Socialist Italian *(n.tr.).*

(21) N. S. Hrușciov a fost convocat pe neașteptate, la 19 iunie 1957, la o ședință a Prezidiului C.C. al P.C.U.S., care

va vota (cu 7 voturi din 11) destituirea sa din funcția de prim-secre- tar. N. S. Hrușciov refuză să accepte hotărârea și cere convocarea Plenarei C.C. al P.C.U.S. *(n.tr.).*

(22) Plenara C.C. al P.C.U.S. (22—29 iunie 1957) îl reconfirmă pe N. S. Hrușciov în funcția de prim-secretar și condamnă activitatea fracționistă a „grupului antipartinic* Malenkov, Kagano- vici, Molotov, constituit în cadrul Prezidiului C.C. al P.C.U.S. Plenara a hotărât scoaterea acestora din rândul Prezidiului C.C. al P.C.U.S. și a destituit din funcția de secretar al C.C. al P.C.U.S. și a scos din rândurile membrilor supleanți ai Prezidiului C.C. al P.C.U.S. și din C.C. al P.C.U.S. pe Șepilov *(n.tr.).*

(23) La 26 octombrie 1957 *(n.tr.).*

(24) La 27 martie 1958, N. A. Bulganin va fi silit să demisioneze. în 1958, a fost deposedat și de titlul de mareșal al Uniunii Sovietice acordat în 1947 cu ocazia numirii ca ministru al forțelor armate (1947—1955) (din 1953 ministru al Apărării) *(n.tr.).*

(25) Vezi Roy Medvedev, *All Stalin's Men,* Basil Blackwell, Oxford, 1981, p. 1—27 *(n.tr.).*

(26) Pablo Ruiz y Picasso (1881—1973), pictor, desenator, gravor, sculptor, ceramist și scriitor spaniol. Personalitate proteică, a exercitat o puternică influență asupra artei moderne. Se situează alături de Braque în fruntea mișcării cubiste. în 1944, a aderat la partidul comunist (francez), fără să se plieze totuși esteticii realismului socialist; va crea renumitul „Porumbel" pentru afișul mișcării pentru pace *(n.tr.).*

(27) întâlnirea reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești și ai guvernelor din Bulgaria, Cehoslovacia, România, Ungaria și U.R.S.S. a avut loc între 1 și 4 ianuarie 1957 (n.tr.).

(28) Franșois Mauriac (1885—1970), scriitor francez. Membru al Academiei Franceze. Laureat al Premiului Nobel pentru literatură (1952) *(n.tr.).*

(29) Vezi în voi. 2, p. 101, nota 1 *(n.tr.).*

(30) Vezi voi. 2, p. 48, nota 1 *(n.tr.).*

(31) Aleksandar Rarikovic (1909—?), om politic iugoslav. în perioada 1953—1963 era vicepreședintele Consiliului Executiv Federal *(n.tr.)*

(32) Edvard Kardelj (1910—?). om politic și de stat iugoslav. A avut un rol important în rezistența antihitleristă (1941—1945). In perioada 1958—1966 a fost secretar al Comitetului Central al Ligii Comuniștilor din Iugoslavia. în 1966 a devenit membru al Prezidiului Ligii Comuniștilor din Iugoslavia *(n.tr.).*

(33) Stefan Wyszynski (1901—1981), cardinal polonez. Eliberat din închisoare în octombrie 1956 *(n.tr.).*

(34) Liu Shaoqui (1898—1974 ?). Conducător de partid

și de stat chinez. Președintele Republicii Populare Chineze (1959— 1968). In perioada 1954—1959 era președintele Comitetului Permanent al Adunării Naționale a Reprezentanților Poporului pe întreaga China. A reprezentat Partidul Comunist Chinez la Conferința din noiembrie 1960, de la Moscova, a partidelor comuniste și muncitorești din întreaga lume, la care N. S. Hrușciov a lansat cunoscutele atacuri împotriva politicii conducerii chineze. Va fi contestat în timpul „revoluției culturale" și indicat ca unul dintre principalii dușmani ai partidului și statului. In 1968 a fost exclus din P. C. Chinez și scos din toate posturile. Moartea sa a fost anunțată în 1974 *(n.tr).*

HĂRȚI

UCENICIA COEXISTENȚEI

CUPRINS

TRANŞEELE
EUROPEI
Amintirile unui negociator

ntin Lipatti, **în tranșeele Europei,** 208 pagini, 600 lei

Universitar și diplomat, Valentin Lipatti a fost, între 1972 și 1975, principalul negociator român la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa (CSCE).

Cartea înfățișează momentele semnificative ale negocierilor paneuropene, atât în cadrul pregătirii și desfășurării Conferinței, cât și ulterior, la Reuniunea de bilanț de la Belgrad (1977—1978). Totodată, în postfața lucrării este schițată evoluția procesului declanșat de CSCE.

însemnările lui Valentin Lipatti au preponderent un caracter memorialistic și sunt expresia unei experiențe trăite cu luciditate și pasiune și, mai ales, a unei statornici iubiri de țară.

G A. MARAVELEAS

RĂZBOIUL TROIAN

99
8

Gheorghios A. Maraveleas, **Războiul troian,** 304 pagini, 1200 lei

G. A. Maraveleas ne propune spre lectură însăși *Iliada* lui Homer. Dar *Iliada* repovestită, scrisă într-o manieră care elimină dificultatea parcurgerii operelor versificate, imposibil de tradus perfect. Tocmai de aceea, volumul de față, a cărui primă ediție a apărut în limba greacă în anul 1984, oferă acea cursivitate și claritate pentru toți cei ce doresc să înțeleagă mai bine cauzele, desfășurarea și urmările Războiului troian, cu atât mai mult cu cât autorul a beneficiat de toate contribuțiile pe care istoriografia elenă și universală le-a adus de la Homer până astăzi.

ISTORIA RĂZBOIULUI RECE

Volumul 4

RIDICAREA LUI SPARTACUS

CUPRINS

Bun de tipar : 06.10.1993, Apărut 1993

Coli tipar : 25

Tiparul executat sub comanda nr. 60

la i. P. „FilareV*, str. Fabrica de chibrituri
nr. 9—11, București
România